



**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

1381 KÖYLÜ İSYANI

Yüksek Lisans Tezi

Esmâ KURUKAVAK

Danışman
Doç. Dr. Özlem GENÇ

SAMSUN
2021

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**



1381 KÖYLÜ İSYANI

Yüksek Lisans Tezi

Esmâ KURUKAVAK

Danışman

Doç. Dr. Özlem GENÇ

SAMSUN
2021

TEZ KABUL VE ONAYI

Esma KURUKAVAK tarafından, **Doç. Dr. Özlem GENÇ** danışmanlığında hazırlanan “**1381 Köylü İsyanı**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 8.7.2021 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan (Danışman)	Doç. Dr. Özlem GENÇ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı		☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Murat SERDAR Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı		☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğretim Üyesi Murat TURAL Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı		☐ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

... / ... / ...

Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

İmza

... / ... / 20...

Öğrenci Adı SOYADI
Esmâ KURUKAVAK

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : 1381 Köylü İsyanı

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 09.06.2021 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 11

Tek kaynak oranı : % 1 çıkmıştır.

İmza

... / ... / 20...

Danışman Adı SOYADI
Özlem GENÇ

ÖZET

1381 KÖYLÜ İSYANI

Esmâ KURUKAVAK
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans, Temmuz/2021
Danışman: Doç. Dr. Özlem GENÇ

“1381 Köylü İsyanı” adını taşıyan tezimin amacı, Wat Tyler, John Ball, Jack Straw ve diğer birçok kişinin liderliğinde yaklaşık 50 bin isyancının, Yüzyıl Savaşları’nın artan maliyetini karşılamak için toplanan baş vergisine son verilmesi ve *serfliğin* kaldırılması gibi amaçlarla Londra’ya yürüdüğü İngiliz halk ayaklanmasını ulaşabildiği kaynaklar yardımıyla değerlendirmektir.

1381 yılının Haziran ayının başlarında ortaya çıkan, 12-13 Haziran’da Blackheath, 14 Haziran’da Mile End ve 15 Haziran’da Smithfield görüşmelerini kapsayan isyan, isyan lideri Tyler’ın Smithfield’de öldürülmesi ile son bulmuştur. 18 Haziran’da, isyancıların tutuklanması emredilmiş, 28 Haziran’da, isyan girişiminde bulunan bir grup etkisiz hale getirilmiştir. 2 Temmuz’da, Mile End’de verilmiş olan sözleşmeler iptal edilmiştir. İsyancıların yargılandığı Temmuz-Ağustos aylarında birçok af ilan edilmiştir. 30 Ağustos’ta, bütün tutuklama ve idamların durdurulacağı ve davaların Kraliyet Mahkemesine devredileceği kararlaştırılmıştır. 14 Aralık’ta, genel af ilan edilmiş ve isyanla ilgili tüm konular sonlandırılmıştır. Bu tezde, 1381 Köylü İsyanı’nın başarısız bir ayaklanma olarak nitelendirilmesine rağmen, isyancıların kral ile görüşmesi ve kısa süreliğine de olsa taleplerine ulaşması, birçok isyancının olaylar sonunda affedilmesi ve isyanın ana nedeni olan baş vergisinin 1382 yılında kaldırılması gibi başarıların olduğu gösterilmiştir.

Orta Çağ’da Avrupa ve İngiltere için önemli bir tarihi olay olan 1381 Köylü İsyanı, sadece ortaya çıktığı İngiltere’de değil Avrupa’da da yeni düşüncelerin oluşmasında ve insanların daha iyi bir yaşam talep etmesinde öncü olmuştur. İsyancıların amaçları arasında bulunan, sosyal statülerin kaldırılması ve her alanda eşitlik sağlanmasına yönelik düşünceler daha sonraki yıllarda sosyal eşitliği savunan fikir akımlarına öncülük etmiştir. 1381 yılı isyancılarının savunduğu fikirler, Jan Hus, Luther ve Calvin gibi reformistleri etkileyerek Avrupa’daki Reform hareketlerinin temellerini atmıştır.

Anahtar Sözcükler: 1381, isyan, Tyler, baş vergisi, İngiltere.

ABSTRACT

1381 PEASANTS REVOLT

Esma KURUKAVAK

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of History

M.A, July/2021

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Özlem GENÇ

The aim of this thesis called “1381 Peasants’ Revolt” is to evaluate the English public uprising made by almost 50 thousands rebels leading by Wat Tyler, John Ball, Jack Straw and others, who walked to London for the purposes of abolition of the poll tax which collected because of the increasing cost of Hundred Years’ War and the serfdom, by help of the resources I could access.

The revolt that occurred in early June 1381, which included the negotiations of Blackheath on June 12-13, Mile End on June 14 and Smithfield on June 15, ended with the murder of the rebellion leader Tyler in Smithfield. On June 18, the arrest of the rebels was ordered, and on June 28, a group that attempted to revolt was suppressed. Charters given at Mile End were abolished on July 2. Many amnesties were given in July-August, when the rebels were put on trial. It was decided on August 30 that all arrests and executions would be suspended and the cases were transferred to the Royal Court. On December 14, a general amnesty was declared and all issues related to the rebellion were ended. In this thesis, it is indicated that although the 1381 Peasant’s Revolt was described as an unsuccessful uprising, there are some kind of achievements such as the rebels' meeting with the King and reaching their demands, albeit for a short time, the amnesty of many rebels at the end of the events and the abolition of the poll-tax, which was the main reason for the rebellion, in 1382.

The Peasants’ Revolt of 1381, which was an important historical event for Europe and England in the Middle Ages, was a pioneer in the formation of new ideas and people's demand for a better life not only in England, where it emerged, but also in Europe. Among the aims of the insurgents, the abolition of social status and the achievement of equality in all fields led to the ideas that advocated social equality in the following years. The ideas advocated by the rebels of 1381, laid the foundations of the Reform movements in Europe by influencing the reformists such as Jan Hus, Luther and Calvin.

Keywords: 1381, revolt, Tyler, poll tax, England.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1. BÖLÜM DÖNEMİN AVRUPASINA VE 1381 KÖYLÜ İSYANINI HAZIRLAYAN SÜRECE GENEL BAKIŞ	5
1.1. İngiltere Yönetim Sistemi	6
2. BÖLÜM İSYANIN SEBEPLERİ	14
2.1. <i>Feodal</i> Sistem	14
2.1.1. <i>Feodal</i> Sistemde Toprak	17
2.1.2. <i>Feodal</i> Sistemde İşçiler.....	18
2.2. Tüccar, Burjuva ve Zanaatkâr Sınıfları.....	21
2.2.1. Tüccar ve Ticaret	21
2.2.2. Burjuva.....	23
2.2.3. Zanaatkârlar, Loncalar ve Yün Ticareti	23
2.2.3.1. Kumaş ve Yün Üretimi	26
2.3. Veba Salgını.....	27
2.4. Yüzyıl Savaşları.....	34
2.5. Vergi	40
2.5.1. Vergi İsyanı.....	42
2.5.2. Baş Vergisi.....	43
2.6. Mahkeme Sistemi ve Mahkeme Yetkilileri.....	46
2.7. Dini Etmenler.....	48
2.7.1. Anglikan Kilisesi	49
2.7.1.1. John Wycliffe.....	49
2.7.1.1.1. <i>Lollardlar</i>	57
3. BÖLÜM İSYAN SÜRECİ.....	60
3.1. Kent ve Essex Ayaklanmaları	60
3.1.1. Essex'te İsyan Öncesi Genel Durum	60
3.1.2. Essex'te Baş Vergisi Toplama Girişimi.....	61
3.1.3. Kent'te İsyanın Başlaması	63
3.1.4. Wat Tyler	65
3.1.5. Canterbury'de İsyan Faaliyetleri.....	69
3.1.6. İsyanlıların Londra Yolculuğu	73
3.1.7. Blackheath'te Kamp, Southward'da Marshalsea Hapishanesi'nin Açılması.....	74
3.1.8. Essex İsyanlıları	74
3.2. Kral Richard ve Konseyi.....	76
3.3. Londra ve Londralılar	77
3.4. İsyanlılar ile Görüşmeler	77
3.5. John Ball'ın Vaazı.....	78

3.6. Blackheath Görüşmesi	81
3.7. Londra'nın Ele Geçirilmesi.....	85
3.7.1. Flaman Cinayetleri.....	89
3.7.2. İsyanın Devamına Dair Planlamalar	92
3.8. Mile End Görüşmesi	96
3.8.1. İsyancı Grubun Kule'ye Saldırısı.....	97
3.9. Smithfield Görüşmesi	104
3.9.1. Kral Richard'ın İsyancılardan Kurtarılması.....	112
4. BÖLÜM İSYANIN SONLANDIRILMASI.....	117
4.1. Londra ve Çevresinde İsyanın Bastırılması	117
4.2. İsyanın Bastırılması Sonrasında Genel Durum	121
4.3. İsyanın İngiltere Genelinde Sonlandırılması ve İsyancıların Tutuklanması	127
5. BÖLÜM ANA KONTLUKLAR VE GÜNEYDE İSYAN	132
5.1. Doğu Anglia.....	132
5.1.1. St. Albans.....	133
5.1.2. Suffolk.....	139
5.1.3. Bury	143
5.1.4. Ipswich.....	149
5.1.5. Norfolk.....	151
5.1.6. Lynn	159
5.2. Cambridgeshire ve Huntingdonshire	161
6. BÖLÜM DOĞU KONTLUKLARINDA İSYANIN BASTIRILMASI	167
6.1. Piskopos Henry Despenser	167
6.2. Suffolk'ta İsyanın Bastırılması	171
6.3. Bury'nin Cezalandırılması	172
7. BÖLÜM KUZEYİN VE BATININ UZAK KONTLUKLARINDA SORUNLAR ..	174
7.1. Salisbury	175
7.2. Northamptonshire	177
7.3. Scarborough	178
7.4. Beverley	179
7.5. York	180
8. BÖLÜM İSYAN VE EDEBİYAT	182
SONUÇ	187
KAYNAKÇA.....	192

GİRİŞ

1381 Köylü İsyanı, Wat Tyler, John Ball ve Jack Straw liderliğindeki yaklaşık 50 bin isyancının baş vergisine son verilmesi ve *serfliğin* kaldırılması için Londra'ya yürüdüğü, İngiliz tarihinin en ünlü olaylarından biri haline gelmiş bir halk ayaklanmasıdır.¹ Köylü isyanı olarak anılan ancak şehirde yaşayan halk ile köyde yaşayan halkın ortak eseri olan bu ayaklanmada, çalışan insan ve çalışanın emeği ile yaşayan insan arasındaki karşıtlık somut hale gelerek gözler önüne serilmiştir.² Yönetilenler sınıfına mensup isyancıların, kendilerini yönetenlere karşı geldiği ve bu nedenle “yönetilen ile yöneten arasındaki çatışma” temelli bir olay olarak ifade edilen 1381 olaylarını sadece “yönetilen ile yöneten” ya da “lord ile kiracı” ilişkileri açısından yorumlamak bakış açısının daraltılmasına ve birçok önemli detayın atlanmasına neden olacaktır. Bu isyanda, sadece isyancıları yöneten lordlara değil genel olarak otoriteye tepki gösterilmiştir.³ 1381 Köylü İsyanı otoriteye karşı bir ayaklanma niteliği taşımasına rağmen isyancıların Kral Richard'ı devirmek istemediğini aksine onun desteğini aldıklarını ve onun adına hareket ettiklerini iddia eden bilim insanları da yok değildir. İsyân sonrasında yaşanan yargılama sürecinde birçok isyancının affedilmiş olmasında bu detayın etkili olduğu düşünülebilir.⁴ İsyancıların asıl karşı olduğu kişiler Kral Richard'ın yanında bulunan ve kötü gidişatın sorumlusu olarak gördükleri yetkililer ile ülkede yaşayan yabancılardır. 1381 yılında gerçekleştirilen eylemlerin hedefinde bahsi geçen kişilerin bulunması nedeniyle isyan bazı kaynaklara “11 Haziran günü İngiltere halkı lordlara karşı ayaklandı, Canterbury Başpiskoposu'nun ve Aziz John Başrahibi Robert Hales'in başını kesti ve o zaman birçok Flaman başlarını kaybetti çünkü “*Breede and Chese*” diyemeyip “*Case and Brode*” dediler.” şeklinde geçmiştir.⁵ Burada geçen “*Breed and Chese*” ifadesi “ekmek ve peynir” anlamına gelmektedir. İsyancılar, bu sözcüklerin tekrarlanmasını isteyerek, telaffuzda kullanılan aksana göre kişinin

¹ Stephen Basdeo, “Rousing ‘the Spirit of Wat Tyler’: The Forging of Revolutionary Nationalism in Chartist Periodicals”, *Politics of Sedition Conference*, Warwick University, 10 November 2018, s. 1.

² Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, 6. bs., İstanbul 2013, ss. 220-221.

³ Christopher Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, Hambledon and London, London 2000, s. 214.

⁴ Helen Nicholson, “The Hospitallers and the ‘Peasants’ Revolt’ of 1381 Revisited”, <https://orca.cf.ac.uk/42994/1/H.%20Nicholson%20Pt1%2005%20Hospitallers%2016.pdf> (15.12.2020), s. 4.

⁵ *Chronicles of London*, Charles Lethbridge Kingsford (ed.), Clarendon Press, Oxford 1905, s. 15.

Flaman olup olmadığını anlamaya çalışmıştır. Aksanlı bir şekilde “*Case and Brode*” cevabı veren kişiler öldürülmüştür.

1381 Köylü İsyanı, sadece kiracıların ve köylülerin değil birçok farklı sınıftan insanın katıldığı bir isyandır. Köylülerin yanı sıra fırıncılar, bira üreticileri, boyacılar, dokumacılar, kasaplar, zanaatkârlar ve işverenler gibi birçok grup isyancılar arasında yer almıştır. Ayrıca, arazisi ve evi olmayan mevsimlik tarım işçileri, özellikle Norfolk’ta tekstil endüstrisi işçileri, vebanın yanı sıra savaş ve kıtlığın yerlerinden ettiği dilenciler ve serseriler, keşişler ve fakir din adamları, çiftçiler, küçük toprak sahipleri ve hatta soylular isyan içerisinde yer almıştır.⁶ İsyancıların farklı sınıflardan olmasının sonucu olarak isyancıların şikâyetleri de lort-kiracı problemleri ile sınırlı kalmayıp birçok farklı alanı kapsamıştır. En güçlü şikâyetlerden biri “baş vergisi” (*Poll Tax*) ismiyle toplanan vergiye karşı oluşmuştur. Bu nedenle, 1381 Köylü İsyanı bazı kaynaklarda bir “vergi isyanı” olarak sınıflandırılmaktadır. 1381 yılında yaşanan olaylarda köylüler ve diğer sınıflar birbirine yakın istekler doğrultusunda ayaklanmış olsa da bu isyancı gruplar arasında uyum sağlanamamıştır. İsyancıların tümüne yön gösteren tek bir lider de bulunmamıştır. Aralarında birlik ya da ortak bir lider bulunmayan isyancı kitlesini buluşturan düşünce, “zorla çalıştırma ve her türlü köleliğin sona ermesi gerektiği” olmuştur.⁷

Köylü isyanı, 1381 yılının 1-8 Haziran tarihleri arasında Essex ve Kent’te ortaya çıkmış, bir sonraki hafta ise Suffolk’a yayılmıştır.⁸ Ayaklanmanın kritik dönemi 10-17 Haziran tarihleri arasında yaşanmıştır. 12 Haziran’da (*Corpus Christi* arifesinde) Kentli isyancılar Southwark’da bulunmuş ve Londra şehrine girmiştir. 13 Haziran’da (*Corpus Christi* bayramı) Savoy yağmalanmış, Temple Bar ve Aziz John Hospitallier binası yakılmıştır. 14 Haziran Cuma günü (Aziz Basil bayramı) isyancı kalabalık Kule’ye girmiş, Başpiskopos Sudbury’yi ele geçirmiş ve cesedinin gün boyu bekletileceği Tower Hill’de başını kesmiştir. 15 Haziran Cumartesi günü (Aziz Vitus ve Aziz Modestus) ise kral ve isyancılar arasında Smithfield görüşmesi gerçekleşmiştir.⁹ Bu görüşme sırasında, isyancıların lideri olan Wat Tyler, Londra

⁶ Margaret Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, *Science & Society*, C. 4, S. 4, Sonbahar 1940, Guildford Press, s. 414.

⁷ Lewis Sergeant, *John Wycliffe Last of the Schoolmen and First of the English Reformers*, G. P. Putman’s Sons, London 1893, s. 283.

⁸ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 233.

⁹ W. H. B. Bird, “The Peasant Rising of 1381; The King’s Itinerary”, *The English Historical Review*, C. 31, S. 121, Ocak 1916, Oxford University Press, s. 124.

Belediye Başkanı¹⁰ William Walworth tarafından öldürülmüştür.¹¹ Kral ve isyancıların görüşmesi sonrasında asiler taleplerinin karşılanacağı sözüyle evlerine gitmiştir. İsyancıların talepleri söz verilmesine rağmen karşılanmadığı gibi Kraliyet Mahkemesi tarafından gerçekleştirilen uzun süreli yasal soruşturmalar yapılmıştır. Bu soruşturmalar sonucunda pek çok kişi affedilmiş, sadece isyancıların elebaşları infaz edilmiştir.¹² İsyan faaliyetleri bazı illerde birkaç gün daha devam etmiş ancak bunlar da hızla bastırılmıştır.¹³ İntikam isteği duyan köylüler tekrar ayaklanma girişiminde bulunsa da şövalyelerin silahlanması ve Kral Richard'ın kendini göstermesi ile ayaklanma girişimleri daha başlamaya fırsat bulamadan sonlandırılmıştır.¹⁴ Haziran ayının sonlarında ve Temmuz ayının başında, Yorkshire, Scarborough, Beverley, Hampshire'da Winchester ve Northampton'da bazı sorunlar yaşansa da bunlar 1381 Köylü İsyanı'nın bir parçası haline gelmemiştir.

1381 Köylü İsyanı'nın, hazırlamış olduğum tezin konusu olarak seçilmesindeki amaç: Hem İngiltere hem de Avrupa tarihinde iz bırakmış olan bir halk ayaklanmasının ulaşabildiğim kaynaklar ölçüsünde, nedenleri ve sonuçlarıyla ayrıntılı şekilde incelenmesidir. Tezin hazırlanmasında İngilizce ve Türkçe kaynakların okunması, çevrilmesi ve edinilen bilgilerin uygun şekilde düzenlenerek tekrar yazılması yöntemi kullanılmıştır. Ana kaynak niteliği taşıyan kronik eserler, *Londra Kronikleri*, *Devrim Günlükleri 1397-1400 II. Richard'ın Saltanatı* dışında *Froissart Kronikleri*'nin çevrilerek düzenlenmiş bir versiyonundan yararlanılmıştır. Yardımcı kaynak olarak, Dyer tarafından yazılmış olan *Orta Çağ İngilteresi'nde Gündelik Yaşam*, Dobson tarafından yazılmış olan *1381 Köylü İsyanı* Oman tarafından yazılmış olan *Büyük 1381 İsyanı* gibi kitapların yanı sıra Joe Chick tarafından yazılmış olan *Bury St Edmunds'da 1381 Ayaklanması: İsyanın Şekillenmesinde Liderlerin ve Toplumun Rolü*, William Edward Flaherty tarafından hazırlanmış olan *Kent'teki Büyük 1381 İsyanı'nın, Kamu Kayıtlarından Örneklendirilmesi (The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records)* gibi makaleler isyan sürecinin açıklanmasında kullanılmıştır. İsyan sürecinin bütününe kapsamasa da detayların açıklanmasında büyük önem taşıyan,

¹⁰ Nicholson, "The Hospitallers and the 'Peasants' Revolt' of 1381 Revisited", s. 3.

¹¹ Adam de Usk, *Chronicon Adae de Usk A.D. 1377-1404*, ed. Edward Maunde Thompson, John Murray, London 1876, s. 100.

¹² Nicholson, "The Hospitallers and the 'Peasants' Revolt' of 1381 Revisited", s. 3.

¹³ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 431.

¹⁴ Pirenne, *Ortaçağ Avrupası'nın Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 221.

Helen Nicholson'ın yazdığı *Yeniden Düzenlenmiş Hospitallierler ve 1381 Köylü İsyanı* (*The Hospitallers and the 'Peasants' Revolt' of 1381 Revisited*), Brad Wuetherick'in yazdığı *Yüzyıl Savaşları'nın İngiltere Toplumu ve Kırsal Ekonomisi Üzerindeki Etkisinin Yeniden Değerlendirilmesi*, Erik Spindler'in yazdığı *Köylü İsyanı'nda Flamanlar*, 1381 ve 1382 yılında Londra'da hazırlanan jüri üyelerinin raporlarını kronikler ile karşılaştırmalı olarak inceleyen B. Wilkinson tarafından hazırlanmış olan *1381 Köylü İsyanı*, adlı eserler ve kaynakçada belirtilmiş olan diğer kaynaklar tezin yazımında kullanılmıştır.

1381 Köylü İsyanı, çeşitli isyancı gruplar ve onların çeşitli problemlerinden kaynaklanmıştır. İsyancıların problemlerini ve isyancıların yaşadığı dönemde görülen ekonomik ve psikolojik durumunu daha iyi anlatabilmek amacıyla isyanın sebepleri ayrı başlıklar altında detaylı bir şekilde incelenmiştir.

1. BÖLÜM

DÖNEMİN AVRUPASINA VE 1381 KÖYLÜ İSYANINI HAZIRLAYAN SÜRECE GENEL BAKIŞ

Orta Çağ genellikle üç aşamaya ayrılmış, bu üç dönemden ilkinin oluşturan ve 5. yüzyıl ile 11. yüzyıl arasını kapsayan dönem “Eski, Alt, Erken Orta Çağ” olarak adlandırılmıştır. 11. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasını kapsayan ikinci dönem “Asıl, Tipik Orta Çağ” olarak adlandırılmış, 15. ile 16. yüzyılları kapsayan son dönem ise “Yukarı, Geç ya da Üst Orta Çağ” olarak adlandırılmıştır.¹⁵ Hazırlamış olduğum tezin konusunu oluşturan isyanın yaşandığı dönem olan 14. yüzyıl, yukarıdaki açıklama dikkate alındığında, Asıl, Tipik Orta Çağ döneminin sonlarında gerçekleşmiştir. 14. yüzyıl, Orta Çağ Avrupası’nda hem siyasi hem sosyal açıdan önemli birçok olayın yaşandığı hareketli bir dönemdir. Bu dönemde yaşanan önemli gelişmelerden biri Fransa ile İngiltere arasında gerçekleşen Yüzyıl Savaşları’dır. Feodal bir anlaşmazlık olarak başlayan olaylar, 1337’den 1453’e kadar devam eden Yüzyıl Savaşları’na yol açmış, savaşlar 116 yıl sürmüştür. 14. yüzyılın önemli olaylarından bir diğeri, 1347 ile 1349 yılları arasında görülen ve “kara ölüm” olarak adlandırılan veba salgınıdır. Veba salgını, kralların dahi üstünde görülen Kilisenin hegemonyasının sarsmış ve ülkedeki temel dengeleri altüst edecek kadar çok ölüme neden olmuştur.¹⁶ Ölümler nedeniyle köyler terk edilmiş, iş gücü eksikliği nedeniyle sürülemeyen malikâne topraklarında otlar büyümüştür. Fiyatlar yükselmiş ve küçük çiftçiler, tüccarlar ve zanaatkarların ödemekle yükümlü olduğu vergiler artmıştır. İngiltere’de etkin olan feodal yapının 1360-1380 yılları arasında yaşadığı bozulmalar da halk arasında çıkan ayaklanmalara zemin hazırlamıştır. Genişleme ve askeri zaferle başlayan III. Edward’ın 50 yıllık saltanatı, İngiltere’nin aleyhinde gelişen olayların yaşandığı bir ortamda sonlanmıştır. 1372’de İngiliz kıyıları saldırıya uğramış ve İngiliz şehirleri basılmıştır. Manş limanları, düşman hücumu altında kalmıştır. Tüm bu savaş, hastalık ve memnuniyetsizlik ortamı, kalabalık grupların isyan etmesi için gereken unsurları hazırlamıştır.¹⁷ 1378-1382 yılları arasında tüm Avrupa kıtasında bir dizi

¹⁵ Mehmet Ali Ağaoğulları, Duygu Türk, Ayhan Yalçinkaya, Zafer Yılmaz ve Filiz Zabcı, “Tanrı: İktidar”, *Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler*, ed. Mehmet Ali Ağaoğulları, İletişim yayınları, 6. bs., İstanbul 2015, s. 237.

¹⁶ Hakan Özdemir, “Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığında Ulus Devletin Oluşumu Üzerine Bir Değerlendirme”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 2, 2017, s. 22.

¹⁷ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, ss. 416-417.

devrimci ayaklanma patlak vermiş,¹⁸ 1381 Köylü İsyanı da bu ayaklanmalardan biri olmuştur.

1.1. İngiltere Yönetim Sistemi

Magna Carta, İngiltere Kralı John ile 25 baron (dünyevi ve ruhani derebeyleri) arasında imzalanan ve Papa III. Innocentius'un onayladığı bir belgedir.¹⁹ Bu belge, kralın Kilise ve baronlar üzerindeki yetkilerini kısıtlarken köylülere ve tüccarlara bazı haklar tanımıştır. *Magna Carta*, İngiltere tarihi için bir dönüm noktasını olmuş ve ortaya çıkışından yüzyıllar sonra bile demokrasi adına verilen bütün mücadelelerde ilham kaynağı olarak görülmüştür. Belge, giriş kısmından ve 63 maddeden oluşmuştur. Metinde farklı bölümler halinde, Kilisenin özgürlüğü; aristokrasinin, kiracıların, tüccarların ve kentlerin hakları; hukuk ve yargı alanındaki düzenlemeler ile krallık memurlarının denetlenmesi konuları yer almaktadır. Belgenin son bölümünde, kralın fermana bağlı kalmasını sağlamak amacıyla 25 barondan oluşan bir kurula yer verilmiştir. Bu kurula, kral tarafından imzalanan fermanın ihlal edilmesi halinde krala karşı savaş açma hakkı verilmiştir. Belgenin en önemli özelliği, kralın iradesinin tek başına belirleyici olmadığını göstererek toplumsal destek bulan soyut bir hukukun kral iradesinden üstün olduğunu kanıtlamasıdır.²⁰ Belgenin 39. Maddesinde: Özgür birinin, kendi denklelerinin hukuken geçerli olan kararı ya da ülke yasalarına göre tutuklanma gerektiren durumlar olmaksızın tutuklanamayacağı, hapse atılamayacağı, mallarından ve yasal haklarından yoksun bırakılamayacağı ve sürgüne gönderilemeyeceği belirtilmiştir.²¹ “Büyük Özgürlük Fermanı” (*Magna Carta Libertatum*), olarak anılan belge, 15 Haziran 1215 tarihinde,²² baronların Kral Yurtsuz John’a karşı ayaklanmaları neticesinde kral ve baronlar arasında imzalanmıştır.²³ Monarkın yönetiminin

¹⁸ Muammer Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, Bilge Kültür Sanat, 5. bs., İstanbul 2013, s. 141.

¹⁹ Coşkun Can Aktan ve Serdar Yay, “Tesviyeciler Manifestosu: Bir Sivil Anayasa Önerisi Anayasal Demokrasi ve Anayasal Hukuk Devletine Yönelik Eşsiz Bir Yazılı Anayasa Metni”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, s. 102.

²⁰ Ağaoğulları, Türk, Yalçınkaya, Yılmaz ve Zabcı, “Tanrı: İktidar”, *Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler*, s. 256.

²¹ Aktan ve Yay, “Tesviyeciler Manifestosu: Bir Sivil Anayasa Önerisi Anayasal Demokrasi ve Anayasal Hukuk Devletine Yönelik Eşsiz Bir Yazılı Anayasa Metni”, s. 103.

²² Sefa Dereköy, “Magna Carta (Büyük Ferman) Bir Magna Sancta Mı?”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 56, Nisan 2018, s. 158.

²³ Kemal Gözler, “İngiltere’de Parlâmento Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı? Malî Hukukun Anayasa Hukukundan Eksikliği Üzerine Bir Deneme”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, C. 1, 2009, s. 367.

hukuktan üstün olamayacağını belirtmesi yönüyle parlamenter rejimin ortaya çıkışı bakımından önemli ilk tarih olarak kabul edilmiştir.

Magna Carta, yönetimin en üst basamağında bulunan kralın yetkilerini vergilerin de dâhil olduğu birçok alanda kısıtlamıştır. Vergilerin artırılabilmesi için kralın bir kurula danışması şartı getirilmiştir.²⁴ Kurula danışılma şartı belgenin 12. maddesinde belirtilirken kurulda bulunacak kişiler (başpiskopos, piskopos, başrahip, kont ve baronlar) belgenin 14. maddesinde belirtilmiştir.²⁵ Ayrıca, belgede kralın beylere toprak ve himaye sağlaması, beylerin ise ihtiyaç duyulduğunda krala askeri hizmet tedarik etmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu maddeler doğrultusunda, kralın *Magna Carta* ile mutlak idareci konumundan “eşitler arasında birinci” konumuna geçtiği görülmüştür.²⁶ *Magna Carta*, bahsi geçen tüm kural ve değişiklikler sonusunda İngiltere’nin rejimini değiştiren belge olmuş, *Magna Carta*’nın yayınlandığı 13. yüzyıldan önce mutlak monarşi ile yönetilen İngiltere’de yönetim meşruti monarşiye evrilmiştir.²⁷

İngiltere’de Parlamantonun temeli, Cermen ve Normanların işgaline kadar dayandırılmıştır. Parlamento sözcüğü ilk olarak 1239’da kullanılmış ve 1265’te bugünkü hali ile ortaya çıkmıştır. Önceleri olağanüstü tedbir olarak konan bu kurum daha sonra olağan hale gelmiştir.²⁸ *Magna Carta* vesilesiyle toplanan ve din adamları ile soylulardan meydana gelen “Büyük Kral Konseyi” (*Magnum Concilium*) ilk Parlamento olarak kabul edilmiştir.²⁹ İngiltere’de Parlamantonun varlığı, *Magna Carta*’dan günümüze dek devam eden bir dönüşüm süreciyle sağlanmıştır.³⁰ Soylular, şövalyeler ve rahiplerin bir araya gelişinin kurumsallaşması ile bugünkü Parlamentoların çekirdeğini oluşturan “Tabakalar Genel Meclisi” oluşmuştur. Krallık güçsüzleştikçe bahsi geçen temsili meclisler siyasal yaşamda ağırlıklı bir yer kazanmıştır. 11. yüzyıldan itibaren güçlenmeye başlayan ve özerk birer siyasal birim

²⁴ Sezen Kama, “Parlamenter Hükümet Sistemi Olarak “Westminster Modeli” Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme”, *MÜHF - HAD*, C. 22, S. 2, s. 165.

²⁵ Türker Ertaş, “Parlamentoların Anası Westminster Parlamentosu: Tarihsel-Kuramsal Kökenler, Kurumsal Yapı ve Kanun Yapım Süreci”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 2, s. 453.

²⁶ Özdemir, “Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığında Ulus Devletin Oluşumu Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 18.

²⁷ Kama, “Parlamenter Hükümet Sistemi Olarak “Westminster Modeli” Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme”, s. 165.

²⁸ Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, ss. 170-171.

²⁹ Ertaş, “Parlamentoların Anası Westminster Parlamentosu: Tarihsel-Kuramsal Kökenler, Kurumsal Yapı ve Kanun Yapım Süreci”, s. 453.

³⁰ Kama, “Parlamenter Hükümet Sistemi Olarak “Westminster Modeli” Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme”, s. 162.

haline gelen kent yönetimleri, bahsi geçen temsili meclislerin önem kazanmasında etkili olmuştur.³¹

Parlamentonun yönetimde etkin hale gelmesi parlamenter sistemi oluşturmuştur. Parlamenter sistemin İngiltere'nin kendi tarihsel sürecinde yaşanan olaylar sonucunda meydana gelmesi, parlamenter hükümet sisteminin anavatanının İngiltere olarak kayıtlara geçmesini sağlamıştır. Sistemin oluşmasındaki olaylar arasında, 1215 tarihli *Magna Carta* bulunsa da parlamenter sistemin günümüz halini alması için değişimlerden geçmesi gerekmiştir. 1295 tarihli Model Parlamento, 17. yüzyıldaki Stuartlar Dönemi, 1628 tarihli İngiliz Haklar Bildirisi, Hanover Hanedanı'nın tahta gelişi, 1688 tarihli Muhteşem Devrim ve 1689 Haklar Beyannamesi bahsi geçen değişimlerin birer basamağı olmuştur.³² İngiltere Kralı V. Henry döneminde bazı önemli değişiklikler yaşanmıştır. Güçlü bir hükümdar olan V. Henry, kendi otoritesini kabul ettirerek muhalefete neden olması muhtemel soyluları kontrol altına almış ancak oğlu VI. Henry'nin zayıf yönetiminde bu durum mümkün olmamıştır.³³ VII. Henry ve VIII. Henry ise merkezi kurumları güçlendirmemiştir. 1603 yılına dek devam eden Tudorlar Dönemi'nde kralın yeniden güç kazanmasıyla Parlamento güçsüzleşmiştir. Kral I. Charles'ın döneminde 1628 tarihli "İngiliz Haklar Bildirisi" ilan edilmiştir. Bu belge ile sebepsiz hapis cezası verilmesi, Parlamentonun onayı olmadan herhangi bir verginin onaylanması, askerlerin barış zamanında vatandaşların evlerinde konumlandırılması gibi birçok konuda monarkın müdahalesi yasaklanmıştır. Söz konusu olan "İngiliz Haklar Bildirisi"nin de iç karışıklıkları önlemeye yetmemesi sonucunda, "1688 İhtilali" olarak da anılan "Muhteşem Devrim" gerçekleşmiştir.³⁴ 1688 İhtilali bazı tarihçiler tarafından "Şanlı Devrim" veya "Restorasyon" olarak da adlandırılmıştır.³⁵ Muhteşem Devrim'in sonucu olarak, İngiliz Parlamentosu, mevcut Kral II. James'i, III. William lehine tahtan çekilmeye zorlamış ve İngiltere mutlak bir hükümdar yerine anayasal bir

³¹ Ağaoğulları, Türk, Yalçınkaya, Yılmaz ve Zabcı, "Tanrı: İktidar", *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, s. 245.

³² Kama, "Parlamenter Hükümet Sistemi Olarak "Westminster Modeli" Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme", ss. 163-164.

³³ Fatih Durgun, "Geç Ortaçağ İngiliz Toplumunu Anlamak: Tarih Yazıcılığında Bastard Feudalism Kavramının Gelişimi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXXII, S. 1, 2017, ss. 61-62.

³⁴ Kama, "Parlamenter Hükümet Sistemi Olarak "Westminster Modeli" Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme", ss. 167-168.

³⁵ Akif Kemal Koç, *Paradigmatik Devrim: 1688 İngiliz Devrimi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2017, s.10.

hükümdar tarafından yönetilmeye başlamıştır.³⁶ 18. yüzyılda tahta geçen Hanover Hanedanı'nın, Tudor Hanedanı'nın aksine barışçıl bir süreç istemesi sonucunda Avam Kamarası'ndan üyeler de kabinede bulunmuştur. Avam Kamarası ve Lortlar Kamarası'nın birleşiminden oluşan yasama organı gittikçe güçlenmiştir.³⁷

Parlamentonun üyeleri, şövalye ve varlıklı aristokratlar gibi soylulardan oluşmuştur. Parlamento üyelerinden biri olan ruhban sınıfı ise 1300'lerin başından itibaren toplantılara katılmayarak vergilerini kendileri tespit edip ödemeyi seçmiştir. Baronlar ve kontlardan oluşan soyluların, kendileri gibi soyluluk unvanlarına sahip olmayan temsilcilerle aynı ortamda bulunmak istememesi üzerine "Üst Meclis" ve "Alt Meclis" ortaya çıkmıştır. Zaman içinde, Üst Meclis "Lortlar Kamarası", Alt Meclis ise "Avam Kamarası" olarak adlandırılmıştır. Tek meclis halinde çalışan İngiliz Parlamentosu bu şekilde çift meclisli hale gelmiştir.³⁸ Avam Kamarası, kontluklardaki küçük soylular ile kent soylularının seçtiği temsilcilerden oluşmuş, Lortlar Kamarası ise kralın kişisel çağrısı ile görevlendirilen ve meclise bizzat gelmek zorunda olan din adamları ile yüksek baronlardan oluşmuştur.³⁹

1254 yılından itibaren toplandığı kaydedilen Parlamentonun temsil gücü, zaman içinde artış göstermiştir. Parlamentonun 1261 ve 1264 tarihli toplantılarına, kontlukları temsil eden baronların yanı sıra kent ve kasaba temsilcilerinin de katılmasına izin verilmesi temsil gücündeki artışta önemli bir etken olmuştur. I. Edward, 1295 yılında, İskoçya'ya açtığı savaşı sürdürebilmek için yeni vergilere ihtiyaç duyması sebebiyle Parlamentoyu toplamıştır. Bu toplantıya, alt rütbelerdeki din adamları, hem kent ve kasabaların hem de esnaf ve tüccarların temsilcileri çağırılmıştır. Bu geniş katılımdan ötürü "Örnek Parlamento" olarak adlandırılan Parlamento, 1295 yılının ardından toplanmaya devam etmiştir.⁴⁰ Kral III. Edward'ın tahta geçmesi ile Avam Kamarası Parlamentoda daimi hale gelmiştir.⁴¹ Avam Kamarası, 1707 yılında İskoçya ile siyasi birleşme sonucu Birleşik Krallık Avam

³⁶ Ertaş, "Parlamentoların Anası Westminster Parlamentosu: Tarihsel-Kuramsal Kökenler, Kurumsal Yapı ve Kanun Yapım Süreci", ss. 457-458.

³⁷ Kama, "Parlamenter Hükümet Sistemi Olarak "Westminster Modeli" Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme", s. 169.

³⁸ Kama, "Parlamenter Hükümet Sistemi Olarak "Westminster Modeli" Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme", ss. 166-167.

³⁹ Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, ss. 170-171.

⁴⁰ Özdemir, "Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığında Ulus Devletin Oluşumu Üzerine Bir Değerlendirme", s. 22.

⁴¹ Kama, "Parlamenter Hükümet Sistemi Olarak "Westminster Modeli" Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme", s. 166.

Kamarası halini almış, 19. yüzyılda ise son haline ulaşmıştır.⁴² Avam Kamarası parlamenter sürecin başlangıcında ilçelerin, şehirlerin ve kırsal bölgelerin temsilcilerinden oluşsa da 1830'lu yıllardan itibaren nüfusun büyük bir kısmını gerçek anlamda temsil etmeye başlamıştır.⁴³ 1751-1911 yılları arasında yedi yıllık süreyle seçilen Avam Kamarası üyeleri,⁴⁴ günümüzde beş yıllık süreyle seçilmektedir.⁴⁵

İngiltere'nin yönetim sisteminin yıllar boyunca bazı değişikliklerden geçtiği görülmüştür. 13. yüzyılda mutlak monarşiden meşruti monarşiye⁴⁶ dönüşen yönetim sistemi, 1649-1653 yılları arasında cumhuriyet'e dönüşmüştür. 1653 yılına gelindiğinde ise 1659 yılına kadar sürecek olan "*Lord Protector*" dönemi başlamıştır. 1660-1662 yılları arasında bir geçiş dönemi yaşanmış ve ardından krallık yönetimi tekrar etkin sistemi haline gelmiştir.⁴⁷ 19. yüzyılda ise nihai şekli olan parlamenter demokrasiye evrilmiştir.⁴⁸ Günümüzde parlamenter sistemin beşiği sayılan İngiltere, halkı temsil eden ve geniş yetkilere sahip olan Parlamento ile onun içindeki çoğunluğa dayanan Kabine tarafından yönetilmektedir. Diğer yandan Birleşik Krallık, İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda'dan meydana gelen üniter bir devlettir.⁴⁹ Kısaca, "anayasal monarşi"⁵⁰ olarak adlandırabileceğimiz rejim ile yönetilmekte olan İngiltere'de (Birleşik Krallık) kral ya da kraliçenin yürütme erkini temsil etmesine karşılık kraliyet makamı sembolik bir kurumdan fazlası değildir.⁵¹ Kral ya da kraliçenin politik karar alma sürecinde etkisi kalmamış, kraliyete tanınan imtiyazlar kanunlar aracılığıyla daraltılmıştır. İç ve dış politikanın kontrolü başbakan

⁴² Kama, "Parlamenter Hükümet Sistemi Olarak "Westminster Modeli" Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme", s. 189.

⁴³ Ertaş, "Parlamentoların Anası Westminster Parlamentosu: Tarihsel-Kuramsal Kökenler, Kurumsal Yapı ve Kanun Yapım Süreci", s. 471.

⁴⁴ Fatih Kara, "Birleşik Krallık Avam Kamarası Çalışma Usul ve Esasları Üzerine", *Yasama Dergisi*, S. 21, 2012, s. 10.

⁴⁵ Yiğit Karahanoğulları, "Birleşik Krallık'ta Merkezi Yönetim Bütçe Süreci", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 69, S. 1, 2014, s. 81.

⁴⁶ Kama, "Parlamenter Hükümet Sistemi Olarak "Westminster Modeli" Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme", s. 170.

⁴⁷ Kadir Caner Doğan ve Suat Hayri Şentürk, "İngiltere'de On Yedinci Yüzyıl Devrimler Çağı ve Parlamenterizmin Gelişimi Doğrultusunda Bütçe Hakkı", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 7, S. 14, Aralık 2017, s. 358.

⁴⁸ Kama, "Parlamenter Hükümet Sistemi Olarak "Westminster Modeli" Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme", s. 170.

⁴⁹ Doğan ve Şentürk, "İngiltere'de On Yedinci Yüzyıl Devrimler Çağı ve Parlamenterizmin Gelişimi Doğrultusunda Bütçe Hakkı", s. 358.

⁵⁰ Kara, "Birleşik Krallık Avam Kamarası Çalışma Usul ve Esasları Üzerine", s. 8.

⁵¹ Özdemir, "Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığında Ulus Devletin Oluşumu Üzerine Bir Değerlendirme", s. 18.

ve kabinesinin eline geçmiştir.⁵² Kabine, hükümetin kendisi değil hükümet içerisinde bulunan ve bakanlar kurulunun çekirdeğini oluşturan bir oluşumdur. İngiltere’de, bakanların tamamı kabineye dâhil olmamasına karşı önemli bakanların politikaları belirlemek için kabineye katıldığı bir yönetim kabul edilmiştir.⁵³

Yönetim alanında bahsedilmesi gereken noktalardan biri yerel yönetimlerdir. İngiltere’de yerel yönetimler 1972’de oluşturulan ve 1 Nisan 1974 tarihinde yürürlüğe giren “*Yerel Yönetimler Yasası*” ile 1986 yılında yapılan düzenlemelerden oluşmuştur. *Yerel Yönetimler Yasası*’nda, nüfus yoğunluğu ve sosyo-ekonomik durum göz önünde bulundurularak düzenlemeler yapılmıştır. Mevcut yerel yönetim birimlerinin sayısını azaltılmış, oluşturulan yeni sisteme göre birinci kademede il (*county*), ikinci kademede bölge (*district*), üçüncü kademede ise köyler (*parishes*) yer almıştır. İngiltere’nin yerel yönetim yapısı “il, bölge, köy” olmak üzere üçe bölünürken Büyük Londra (*Greater London*) yönetimi ayrı bir düzenlemeye tabi tutulmuştur.⁵⁴

Tarihler 1 Şubat 1327’yi gösterdiğinde, 15 yaşında olan III. Edward babasının tahtına el koyarak İngiltere kralı ilan edilmiştir. İngiltere Kralı III. Edward’ın Hainaultlu Philippa ile olan evliliğinden “Kara Prens” olarak bilinen Galler Prensi Edward doğmuştur.⁵⁵ Richard ise Kara Prens’in oğlu olarak 6 Ocak 1367’de Bordeaux’da doğmuştur.⁵⁶ Richard, Edward ve karısı Kentli Joan’un hayatta kalan tek oğullarıdır.⁵⁷ Richard’ın babası olan ve Kara prens lakabıyla tanınan Galler Prensi Edward, 8 Haziran 1376’da ölmüştür. Edward’ın ölümü, Richard’ı dedesi III. Edward’ın varisi konumuna yükseltmiştir.⁵⁸ 21 Haziran 1377 tarihine gelindiğinde III. Edward vefat etmiş, Westminster’da gömülmüş ve yerine II. Richard geçmiştir.⁵⁹

⁵² Ertaş, “Parlamentoların Anası Westminster Parlamentosu: Tarihsel-Kuramsal Kökenler, Kurumsal Yapı ve Kanun Yapım Süreci”, s. 492.

⁵³ Şadiye Ay Deniz, “İngiltere ile Karşılaştırmalı Olarak Türkiye’de Parlamenter Sistemin İşleyişi ve Hükümet Sistemi Tartışmaları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 8, S. 3, 2006, s. 140.

⁵⁴ Hüsamettin İnaç ve Feyzullah Ünal, “İngiltere’de Yerel Yönetimler”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 16, Aralık 2016, s. 126.

⁵⁵ G.P.R. James, *A History of The Life of Edward The Black Prince and of Various Events Connected Therewith, Which Occured During The Reign of Edward III, King of England*, C. 1, Longman, Rees, Orme, Brown, Green & Longman, London 1836, ss. 18-19.

⁵⁶ *Chronicles of London*, s. 16.

⁵⁷ Nigel Saul, “Richard II”, *Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Richard-II-king-of-England> (16.10.2020).

⁵⁸ R. B. Dobson, *The Peasants’ Revolt of 1381*, ed. Gwyn A. Williams, The Macmillan Press, 2. bs., Londra ve Basingstoke 1989, s. 37.

⁵⁹ *Chronicles of London*, ss. 15-16.

20 Ocak 1382 tarihinde, Richard ilk eşi olan Bohemyalı Anne ile evlenmiştir.⁶⁰ Richard, iyi niyetli bir kraliçe olarak anlatılan,⁶¹ Kutsal Roma İmparatoru IV. Charles'ın kızı Bohemya Anne ile kendi kararı neticesinde evlenmiş⁶² ancak Anne'in vefat etmesi üzerine tekrar yalnız kalmıştır. Bu sırada, Fransa-İngiltere arasında yaşanan Yüzyıl Savaşları'na ara vermek isteyen taraflar kalıcı bir anlaşma yapmış, bu anlaşmaya göre iki ülkenin 30 yıl barış içinde kalması kararlaştırılmıştır. Antlaşma, karısı vefat etmiş olan Richard'ın, Fransız kralının sekiz yaşındaki kızı Isabella ile evlenmesiyle güçlendirilmiştir.⁶³ Evlilik, Richard'ın 1395 yılında kendisi ile Isabella arasında gerçekleşecek evliliği teklif etmek için Fransa'ya bir elçilik göndermesi ile kararlaştırılmış ve Isabella'nın yedi veya sekiz yaşlarında⁶⁴ olduğu 1396 yılında gerçekleşmiştir.⁶⁵ Küçük yaşta İngiltere kraliçesi olan Isabella ile Kral II. Richard'ın çocuğu olmaması sonucunda Richard ölümünden önce tahta bir varis bırakamamıştır.⁶⁶

II. Richard'ın hükümdarlığı döneminde, Fransa ile İngiltere arasında yıllardır devam etmekte olan ve İngiltere aleyhinde ilerleyen Yüzyıl Savaşları nedeniyle finansal kriz yaşanmış ancak halk, bir çocuk kral olan II. Richard'ı bu durumdan sorumlu tutmamıştır. Kral Richard'a bakanları tarafından kötü tavsiyeler verildiğine inanan İngiliz halkı,⁶⁷ 1381'de yaşanan isyan sürecinde II. Richard'ın tahtan indirilmesi ya da zarar görmesine yönelik eylemlerde bulunmamıştır.

II. Richard, 1377 ve 1399 yılları arasında İngiltere kralı olarak ülkeyi yönetmiştir. Richard, sürgün etmiş olduğu Lancaster Dükü Gauntlu John'un oğlu olan ve babasının mirasından mahrum kalan Hereford Dükü Henry Bolingbroke tarafından tahttan indirilmiştir. Bolingbroke, soyluların desteğini alarak isyan etmiş, kuzeninin tahtına el koymuş ve 1399'da Kral IV. Henry olarak tahta çıkmıştır.⁶⁸ İngiltere kralı olan II. Richard'ın tahttan indirmesini meşrulaştırmak amacıyla 1399

⁶⁰ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 37.

⁶¹ *Chronicles of London*, s. 16.

⁶² Saul, "Richard II".

⁶³ *England and The Hundred Years' War (1327 1485)*, ed. Charles William Chadwick Oman, Blackie & Son, London 1898, s. 89.

⁶⁴ Margaret Galway, "Chaucer, Graunson, and Isabel of France", *The Review of English Studies*, C. 24, S. 96, Ekim 1948, s. 276.

⁶⁵ *Chronicles of the Revolution 1397-1400 The Reign of Richard II*, trans. ed. Chris Given-Wilson, Manchester University Press, England 1993, s. 13.

⁶⁶ Robert Balmain Mowat, *The wars of the Roses 1377-1471*, Crosby Lockwood and Son, London 1914, s. 2.

⁶⁷ Nicholson, "The Hospitallers and the 'Peasants' Revolt' of 1381 Revisited", s. 9.

⁶⁸ Emine Seda Çağlayan Mazanoğlu, "[Bolingbroke] weighs [Richard] down": The Idea of Perfect Monarch in Richard II", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 17, S. 3, 2018, s. 844.

yılında *Kayıt ve Süreç (Record and Process)* olarak isimlendirilen resmi bir belge hazırlanmıştır. Belge, II. Richard'ın hapsedildiği Londra Kulesi'nde Henry ve yakın çevresiyle yapmış olduğu görüşmelerden başlayarak 29 Eylül-1 Ekim 1399 tarihlerini ve Richard'ın bütün krallık haklarından mahrum edilmesiyle tamamlanan üç günlük süreci içermiştir. Richard'ın devrilmesini meşrulaştırmak için hazırlanan maddeler olan *Tahttan İndirmeye Dair Hükümler'in (Articles of Deposition)* Westminster'da 30 Eylül günü okunması da belgede yer almıştır.⁶⁹ Belgeye göre: kuzeni Henry ile görüşen Richard, kendi rızasıyla tahtı kuzeni Henry'ye bırakmış ve kendisinin yerine Henry'nin kral olmasını istemiştir.⁷⁰ Belgenin Lancaster Hanedanı tarafından hazırlandığı bilinmesine karşı hazırlayan kişinin kim olduğu bilinmemektedir.⁷¹

II. Richard'ın tahttan indirilmesi ve Gauntlu John'un en büyük oğlu olan IV. Henry'nin⁷² tahta çıkmasıyla İngiltere'de Lancaster Hanedanı dönemi başlamış, bu olay 15. yüzyıl İngiliz iç siyasetinde bir dönüm noktası sayılmıştır. IV. Henry'den sonra ise tahta V. Henry çıkmıştır.⁷³ V. Henry, hanedanlığının tahttaki yerini güçlendirmek için çok çalışmıştır. Ülke dışında seferlere önderlik etmiş, Fransa varisi olmayı başarmış ve böylece üstünlüğünü kanıtlamıştır.⁷⁴ Lancaster Hanedanı'nın gayrimeşru bir temelde kurulması, yukarıda bahsedilen başarılarla rağmen İngiltere iç siyasetini etkilemiş ve bir iç savaş olan Güller Savaşı'na neden teşkil etmiştir. VII. Henry'nin İç Savaş'a kesin olarak son vermesi ve Tudor Hanedanı'nı oluşturması ile Yeni Çağ İngiliz devlet sistemi kurulmuş ve İngiliz tarihinin seyri değişmiştir.⁷⁵

⁶⁹ Fatih Durgun, "Geç Ortaçağ İngiliz Kroniğinin Analizi: London Chronicles'ın Cotton Julius B II Nüshasında Siyasi Belge Kullanımı Üzerine Bir İnceleme", *TAD*, C. 35, S. 59, 2016, s. 54.

⁷⁰ B. Wilkinson, "The Deposition of Richard II and the Accession of Henry IV", *The English Historical Review*, C. 54, S. 214, Nisan 1939, s. 215.

⁷¹ John M. Theilmann, "Caught Between Political Theory and Political Practice: 'The Record and Process of the Deposition of Richard II'", *History of Political Thought*, C. 25, S. 4, Kış 2004, s. 599.

⁷² Mowat, *The wars of the Roses 1377-1471*, s. 2.

⁷³ Durgun, "Geç Ortaçağ İngiliz Kroniğinin Analizi: London Chronicles'ın Cotton Julius B II Nüshasında Siyasi Belge Kullanımı Üzerine Bir İnceleme", s. 52.

⁷⁴ Mowat, *The wars of the Roses 1377-1471*, s. 12.

⁷⁵ Durgun, "Geç Ortaçağ İngiliz Kroniğinin Analizi: London Chronicles'ın Cotton Julius B II Nüshasında Siyasi Belge Kullanımı Üzerine Bir İnceleme", s. 52.

2. BÖLÜM

İSYANIN SEBEPLERİ

1381 Köylü İsyanı'nın unsurları ve amaçları kendi içlerinde çeşitlilik göstermiştir. İsyân faaliyetlerinde bulunan kişilerin, statüleri, meslekleri ve amaçları birbirinden farklıdır. İsyân edenlerde görülen çeşitlilik, isyanın gerçekleşmesinde etkili olan sebeplerin sayısını ve isyan faaliyetlerini etkileme güçlerini de etkilemiştir. İsyanı tetikleyen sebepler: *Feodal* sistem, veba salgını, yüzyıl savaşları, baş vergisi ve halkın yönetim ile yöneticilere karşı tepkisi şeklinde sıralanabilir. Bu bölümde, her sebep ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

2.1. *Feodal* Sistem

Feodal sistem, 5. yüzyıl ile 9. yüzyıl arasında, kendine ait bir toplum tipine ve değerler ölçeğine sahip bir sistem olarak ortaya çıkmıştır.⁷⁶ *Feodalite* ya da *feodalizm* gibi farklı şekillerde de isimlendirilebilen *feodal* sistem, hem sosyal hem ekonomik hem de politik koşulları düzenleyen tarihsel bir yapıdır.⁷⁷ *Feodalite* kavramı, Boulainvilliers tarafından 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kullanılmıştır. Bu kavramdan etkilenerek oluşturulan ve İngilizce'de sistemin adı olarak kullanılan terim ise Adam Smith tarafından önce İngiltere'de daha sonra da Kıta Avrupası'nda yaygınlaştırılmıştır.⁷⁸ Sistemin temelinde, yönetenler ile yönetilenler arasındaki ilişkinin düzenlenmesi amacı yer almıştır. İlk olarak, Fransa'da, *Merovenj* Hanedanlığı zamanında ortaya çıkan sistem Kıta Avrupası'nda hızlı bir şekilde yayılmış, İngiltere'ye ise Normandiya Dükü II. William'ın önderliğinde, Norman istilaları sonucunda⁷⁹ 11. yüzyılda ortaya çıkmıştır. İngiltere'de uygulanan feodal sistemde diğer ülkelerde olmayan gerçek köleler (*theows*) ve bir senyörden ev veya arazi alarak ona bağımlı olan bağlı adamlar (*bondmen*) bulunduğu görülmüştür.⁸⁰

⁷⁶ Pınar Ülgen, "Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış", *Mukaddime*, S. 1, 2010, s. 3.

⁷⁷ Elizabeth A.R. Brown, "Feudalism", *Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/feudalism> (27.03.2021).

⁷⁸ T. Tolga Gümüş, "Feodalizm: Avrupa Tarihinde Yeni Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 29, S. 47, 2010, s. 41.

⁷⁹ Murat Hanar, "Fatih William ve İngiltere'de Feodal Sistemin Kurulması", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Aralık 2018, C. 1, S. 1, s. 43.

⁸⁰ March Bloch, *Feodal Toplum*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Savaş Yayınları, Ankara 1983, s. 337-338.

Lort ve ona bağılı *vassalları* arasında kurulan bağımlılığa dayanan⁸¹ *Feodal* sistem içinde bulunan bütün yöneten ve yönetilenler, lordun vassalını koruması ve vassalın lorduna hizmet etmesi yükümlülüğü ile birbirine bağlanmıştır.⁸² En üstte kralın bulunduğu *feodal* sistemde, hiyerarşi birbirine bağılı olan soylular ile devam etmiştir. Bu soylular, üst lort, lort gibi ünvanlarla sıralanırken en alt grupta lorda bağılı olan *vassal* ve *vassala* bağılı olan *serfler* bulunmaktadır.⁸³ Bütün unsurların toprak üzerinden birbirine bağlandığı bu sistemde bir kralın başka bir krala bağlandığı dahi görülebilmıştır.⁸⁴

Feodal sistemdeki yöneticilere “baron” ismi verilmiş, bu baronlardan bazıları, önemleri veya sahip oldukları malvarlıklarından kaynaklanan “büyük baronlar” (*great thanes*) veya “kraliyet baronları” (*royal thanes*) olarak adlandırılmıştır. Baronlar içerisinde bulunan ancak bu yüksek baronlar arasında dâhil olamayanlar ise “daha aşağı olanlar” (*inferior thanes*) olarak adlandırılmıştır.⁸⁵ Tüm bu hiyerarşi piramitinde en üst sırada bulunan kral, en yüksek senyör sayılmış ancak bu sıfat ona diğer senyörlerin topraklarına karışma hakkı tanımamıştır. Sadece kendi topraklarına hâkim olabilen kral, senyörlerden ancak yardım ve danışma talep edebilmiştir.⁸⁶ “Yardım” (*auxilium*) olarak isimlendirilen hizmet, senyörlerin askerî ve ekonomik alanlardaki yükümlülüklerini; danışma (*concilium*) olarak isimlendirilen hizmetler ise senyörlerin, krala danışmanlık yapma yükümlülüğünü ifade etmiştir. Kral ile vassallar bu iki hizmetin karşılanması için “*curia*” veya “*concilium*” adı verilen toplantılar düzenlemiştir.⁸⁷ *Feodal* sistemde yönetilenler kısmında *serfler* ve serbest köylüler bulunmuştur. Bu iki gruptan biri olan *Serfler*, toprağa bağılı köle konumunda bulunurken serbest köylülere istedikleri yere gidebilme ve *feodal* beylerin topraklarında ücret karşılığında çalışabilme hakkı tanınmıştır.⁸⁸

⁸¹ Durgun, “Geç Ortaçağ İngiliz Toplumunu Anlamak: Tarih Yazıcılığında Bastard Feudalism Kavramının Gelişimi”, s. 48.

⁸² John Thomas Abby, *Feudalism*, George Bell & Sons, London 1890, s. 112.

⁸³ Abdullah Köktürk, “Modern Öncesi Devletin Yönetim Anlayışı”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C. 7, S. 13, 2011, s. 80.

⁸⁴ Leo Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Murat Belge, İletişim Yayınları, 13. bs., İstanbul 2013, s. 19.

⁸⁵ Abby, *Feudalism*, s. 330.

⁸⁶ Murat Aydoğdu, “Ortaçağ Feodal Mülkiyet Anlayışı ve Osmanlı Hukukundaki Toprak Sisteminin Türk Hukukundaki Tarımsal İşletmelerin Mirasçılara Özgülenmesine Etkileri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 2, 2015, s. 4.

⁸⁷ Ebru Erez, *Feodal Sistemin Sosyal Hayat Üzerine Etkisi*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman 2017, s. 41.

⁸⁸ Cahit Aydemir ve Sema Yılmaz Genç, “Ortaçağın Sosyoekonomik Düzeni: Feodalizm”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 36, Bahar 2011, ss. 229-230.

Orta Çağ'da *feodal* toplum, merkezi otoriteyle çok zayıf bağları bulunan izole malikânelerle karakterize edilmiştir.⁸⁹ Bu durum, “*manoryal örgütlenme*” olarak adlandırılmış, örgütlenmenin temelleri bir köy etrafında şekillenmiştir. Köyde *manor* lordu olarak adlandırılan bir senyör bulunmuştur. *Manor* lordu, hem köylü ailelerinin kendi küçük topraklarından elde ettikleri ürünlerin bir kısmının hem de *demesne* olarak adlandırılan topraklardan elde ettikleri ürünlerin sahibi sayılmıştır.⁹⁰ *Feodal* sistemde, üretim ilişkisi emek-rant ve para-rant temelinde değişim göstermiştir. *Feodal* sistemde üretici, Emek-rant evresinde kendi araçlarıyla, hem lordun topraklarında hem de kendi toprağında çalışmak zorunda kalmıştır.⁹¹ Üreticinin, mülkanenin beyine ait olan topraklarda karşılık almadan çalışmasına “angarya” adı verilmiştir.⁹² *Feodalizmden kapitalizme* geçiş aşamasında karşılaşılan ilişki ise para-rant ilişkisi olarak adlandırılmıştır. Bu aşamada bulunan üreticiler, ürettikleri ürünün bir kısmını lorda vermek yerine vermeleri gereken ürüne eş nakdî bir ödeme yapmıştır.⁹³ Geç Orta Çağ'da İngiltere'de yaşanan siyasal, ekonomik ve toplumsal değişimler para-rant ilişkisine geçişi desteklemiş, oluşan yeni feodal sistem “*Bastard Feudalism*” olarak tanımlanmıştır.⁹⁴ Yeni düzende, lordlar ihtiyaç duydukları hizmetler karşılığında *serfe* ürününü kendine alabileceği bir toprak vermek yerine nakdî ödeme yapmaya başlamıştır. “*Bastard feudalism*” kavramı Charles Plummer tarafından 1885 yılında ortaya atılmıştır. Plummer, özellikle III. Edward (1312-1377) döneminden itibaren lord ve kiracısı arasındaki ilişki biçiminin değiştiğini söylemiştir.⁹⁵ *Bastard feudalism*, standard *feodalizmin* aksine merkezi otoritenin güçlenmesine ve siyasi yetkinin merkezin belirlediği kişi ve kurumlarda toplanmasına yardımcı olmuştur. *Bastard feudalism* kavramı, 13. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkmış, 15. yüzyıla kadar devam etmiş ve merkezi otoritesi güçlü modern devlet yapısının ortaya çıkmasıyla modern devlete dönüşmüştür.⁹⁶

⁸⁹ Douglass C. North and Robert Paul Thomas, “The Rise and Fall of the Manorial System: A Theoretical Model”, *The Journal of Economic History*, C. 31, S. 4, Aralık 1971, s. 781.

⁹⁰ Ülgen, “Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış”, s. 9.

⁹¹ Ağaoğulları, Türk, Yalçinkaya, Yılmaz ve Zabcı, “Tanrı: İktidar”, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, s. 242.

⁹² Charles Seignobos, *The Feudal Régime*, Trans. Ed. Earle W. Dow, Henry Holt and Company, New York 1902, s. 3.

⁹³ Ağaoğulları, Türk, Yalçinkaya, Yılmaz ve Zabcı, “Tanrı: İktidar”, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, s. 242.

⁹⁴ P. R. Coss, “Bastard Feudalism Revised”, *Past & Present*, C. 125, S. 1, Kasım 1989, s. 27.

⁹⁵ Durgun, “Geç Ortaçağ İngiliz Toplumunu Anlamak: Tarih Yazıcılığında Bastard Feudalism Kavramının Gelişimi”, ss. 49-50.

⁹⁶ Gümüş, “Feodalizm: Avrupa Tarihinde Yeni Yaklaşımlar”, s. 52.

2.1.1. Feodal Sistemde Toprak

Toprak üzerine kurulmuş olan *feodal* sistemde⁹⁷ en önemli unsur, arazi ve bu arazilerin düzenlenmesi olmuştur. Dönemde işletilen büyük mülkler, ortalama olarak 300 çiftlik (*mansi*) ya da yaklaşık 40-50 bin dönümlük araziye kapsayan ancak dağınık halde bulunan topraklardan oluşmuştur. Toprak sahibinin, katedral, kilise, manastır ya da müstahkem bir şato biçiminde olan karargâhı mülkün merkezinde yer almıştır. Toprak “malikâne” (*manor*) olarak bölünmüştür. *Manorlar* toprağın verimliliğine göre büyüklüğü değişmekle birlikte bir aileye yetecek kadar topraktan oluşmuştur.⁹⁸ *Manorda*; çiftlik binaları, ambarlar, sığır barınakları ve ahırlar bulunmuş, ev işlerine bakmakla görevli olan *serfler* de *manorda* yaşamıştır. Lordun evinde görevlendirilen ve yönetimden sorumlu olan *villicus*, *major* ya da *bailiff* olarak adlandırılan görevliler (*ministeriales*) de *manorda* bulunmuştur.⁹⁹ Malikâne, bir köy ve köyün çevresindeki birkaç yüz dönüm ekilebilir topraktan meydana gelmiş, ekilebilen toprağın kıyısında ise ekilemeyen araziler, otlaklar, ormanlar veya çayırılık alanlar yer almıştır. Otlak, çayır, orman ve ekime elverişsiz toprak ortak kullanılmıştır.¹⁰⁰ Ekilebilir araziler ise ikiye ayrılmıştır:

1. Efendiye ait anlamına gelen *demesne* adı verilen senyöre ait topraklar.¹⁰¹
2. *Terra mansinoria* veya *mansus sevi* adı verilen *serf* toprakları.¹⁰²

Serflerin çalışması kendilerine ayrılan topraklar ile sınırlı kalmamıştır.¹⁰³ Haftanın bir kısmında kendi toprağında çalışan *serfler*, öteki kısmında efendilerine ait olan topraklarda çalışmıştır.¹⁰⁴

Malikâne sisteminde yönetici olan senyör, toprakların ve bu topraklarda yaşayan köylülerin mutlak hâkimi konumunda bulunmuştur. Senyörler, kral tarafından tayin edilebildiği gibi soylu bir devlet memuru, başrahip, bir dük veya savaşta gösterdiği yararlılıklardan ötürü toprak verilen bir şövalye de senyör

⁹⁷ Elvin Dinler ve Zeynep Çalışkan, “Mülkiyetin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir Deneme”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S. 77, 2019, s. 436.

⁹⁸ Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 95.

⁹⁹ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 74.

¹⁰⁰ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, ss. 12-13.

¹⁰¹ Ramazan Kılıç ve Mine Demirçelik, “Mülkiyet Kavramının Tarihsel Gelişimi Sürecinde Ortaçağ ve Reform Hareketi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 30, Ağustos 2011, s. 183.

¹⁰² Ülgen, “Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış”, s. 6.

¹⁰³ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, s. 14.

¹⁰⁴ Aydemir ve Yılmaz Genç, “Ortaçağın Sosyoekonomik Düzeni: Feodalizm”, s. 232.

olabilmiştir.¹⁰⁵ Senyörlükler üç grupta toplanmış, dükler, kontlar, vikontlar, markiler ve baronların yer aldığı baronluklar birinci grubu oluşturmuştur. Baronluklarda yer alanların sahip oldukları topraklar üzerinde tam egemenlik hakları bulunmuştur. Bu durum, “her baron kendi baronluğunda hükümdardır” sözü ile açıklanmıştır. İkinci grubu ise hükümlanlığa veya kaza yetkisine sahip olmayan senyörler oluşturmuştur.¹⁰⁶ Güçleri eşit olmayan senyörlerin birbirlerine bağlanarak senyör-vassal ilişkisi kurduğu görülmüştür. Çeşitli yaptırımları içeren bu hiyerarşik sistemde her vassal yalnızca kendi senyörüne karşı sorumludur. Bu hiyerarşiye dâhil edilmeyen kral ise ve eşitler arasında birinci (*primus inter pares*) olarak isimlendirilmiş¹⁰⁷ ve yalnızca Tanrı’nın vassalı sayılmıştır.¹⁰⁸

Feodal sistemin yönetici sınıfı içerisinde yer alan gruplardan bir diğeri rahipler ve diğeri dini liderlerdir.¹⁰⁹ Dini senyörler de *feodal* sistemle yönetilen malikânelere sahip olmuştur.¹¹⁰ Elinde tuttuğu *feodal* arazinin büyüklüğü nedeniyle “*Feodal* çağın en büyük toprak sahibi” olarak isimlendirilen Kilise, Batı Avrupa’daki bütün toprakların 1/3’ü ile 1/2’si arasında bir kısmının sahibi olmuştur.¹¹¹ *Feodal* sistemde kabul edilen, “Tanrı herkesin senyörüdür.” düşüncesi, Kilisenin *feodal* sistemi desteklemesini sağlamıştır.¹¹²

2.1.2. *Feodal* Sistemde İşçiler

Feodal sistem çalışanları (*serfleri*), köylüler ile *villein*ler ve malikâne de hiçbir menfaati olmayan ancak ürünün satışından kâr alan topraksızlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Topraksız çalışanlar; bir tarım işçisi veya demirci, çatı ustası, kiremitçi, marangoz, duvar ustası, testere ustası gibi bir zanaat çalışanı olabilmiştir.¹¹³ *Villein*ler ise sadece tarım işçisi olarak kaydedilmiş, isimleri 15. ve 16. yüzyıllarda “geleneksel kiracı” (*customary tenants*) veya “toprak tasarruf hakkı sahibi” (*copyholders*) olarak değiştirilmiştir. Bu kişilerin, ekilebilir arazileri bir çiftlik evinin etrafında gruplandırılmış ancak günümüzdeki tarlalar gibi büyük araziler halinde toprak

¹⁰⁵ Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 93.

¹⁰⁶ Aydemir ve Yılmaz Genç, “Ortaçağın Sosyoekonomik Düzeni: Feodalizm”, ss. 234-235.

¹⁰⁷ Ağaoğulları, Türk, Yalçinkaya, Yılmaz ve Zabcı, “Tanrı: İktidar”, *Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler*, ss. 243-244.

¹⁰⁸ Hanar, “Fatih William ve İngiltere’de Feodal Sistemin Kurulması”, s. 45.

¹⁰⁹ Ağaoğulları, Türk, Yalçinkaya, Yılmaz ve Zabcı, “Tanrı: İktidar”, *Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler*, s. 244.

¹¹⁰ Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 89.

¹¹¹ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, ss. 22-23.

¹¹² Ülgen, “Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış”, s. 8.

¹¹³ Charles Oman, *The Great Revolt of 1381*, Batoche Books, Kitchener, 2001, s. 10.

kiralamalarına izin verilmemiştir. *Villeinlerin* arazileri, birkaç dönümlük veya yarım dönümlük şeritler halinde kiralanmıştır. Hiçbir *villein* 20 ile 50 (genellikle 30) dönümden fazla toprağı kiralayamamış, aynı kişinin bitişik olan iki şeridi kiralamasına da izin verilmemiştir.¹¹⁴ *Serfler* içerisinde, serbest köylüler diyebileceğimiz biraz daha özgür bir grubu oluşturan *villeinler*,¹¹⁵ genel olarak *serf* kabul edilmiştir. *Feodal* sistemde *villeinler* ya da daha genel tabiri ile *serfler*, hem sömürülen hem de korunan kişiler olarak kaydedilmiş¹¹⁶ ve Antik Roma kölelerinin yüzyıllar içinde durumları iyileşmiş olan torunları ya da halefleri olarak görülmüştür.¹¹⁷ Senyör tarafından kendilerine verilen *fief* adlı toprağı işleyen *serfler*, toprağına bağlı olmalarıyla diğer köylülerden ayrılmıştır.¹¹⁸ Topraklarını terk etmesi yasaklanmış çalışanlar olan *Serfler*, “köle” değildir ancak özgür köylüler olarak da kabul edilmemiştir. Bu nedenle, bu sınıfın tanımlanmasında köle ve köylü terimlerinin yerine *serf* terimi tercih edilmiştir.¹¹⁹ Kölelerin, alınıp satılabilecek bir statüde bulunmasına karşı *serfler* topraktan ayrı olarak satılamamıştır. *Serflerin* topraktan ayrı satılamaması bir yandan kendilerini kölelerden ayıran bir avantaj diğer yandan ise toprağı terk etme haklarını ellerinden alan bir dezavantajdır. Toprağını bırakıp kaçmaya çalışan ve yakalanan *serfler* ağır bir şekilde cezalandırılmıştır.¹²⁰ Toprağı kullanma hakkı, *fief* sahibi askerî görevini yerine getirdiğı sürece ömür boyu devam etmiş, askeri görevini yerine getiremediğinde ya da vefat ettiğinde büyük olan erkek çocuğı devredilmiştir.¹²¹ *Serfin* oğullarının toprak kullanma hakkını devralamadığı durumlarda ise bu hak *serfin* erkek kardeşlerine geçmiştir.¹²²

Kendi içlerinde birkaç dereceye ayrılan *serflerin* hepsi eşit değildir. Sürekli olarak lordun evine bağılı kalan ve haftanın iki üç günü değil, her zaman onun tarlalarında çalışan *serflere demesne serfleri* adı verilmiştir. Köyün kıyısında 2-3 dönümlük toprakları olanlara *bordar* adı verilirken çok yoksul köylülere ya da toprağı olmayıp sadece bir kulübesi (*cottage*) olan ve boğaz tokluğına yanaşma

¹¹⁴ W. J. Ashley, “The Character of Villein Tenure”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, C. 1, Ocak 1891, s. 414.

¹¹⁵ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, s. 16.

¹¹⁶ Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 95.

¹¹⁷ Seignobos, *The Feudal Régime*, s. 9.

¹¹⁸ Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 93.

¹¹⁹ Ağaoğulları, Türk, Yalçınkaya, Yılmaz ve Zabcı, “Tanrı: İktidar”, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, s. 244.

¹²⁰ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, ss. 15-17.

¹²¹ Hanar, “Fatih William ve İngiltere’de Feodal Sistemin Kurulması”, ss. 45-46.

¹²² Henry Hallam, *View of the State of Europe During the Middle Ages*, C. 1, Thomas Dobson & Son, Philadelphia 1821, s. 182.

olarak çalışanlara *cotter* adı verilmiştir.¹²³ *Bordar* ve *cotter*ler çok düşük günlük ücret karşılığında çalıştırılmıştır.¹²⁴ İngiltere açısından doğuştan *serfler* güneydoğudaki kırsal nüfusun nispeten küçük bir azınlığını oluşturmuştur. Köle arazisi (*terra nativa*) sahibi olan geleneksel kiracıların çoğunlukta olduğu görülmüştür.¹²⁵

Feodal sistemde, *lort* ve *serfin* birbirlerine karşı çeşitli sorumlulukları bulunmuştur. Her *serf* ailesi, hizmet ettiği *lort*tan bir ev ve kuşaktan kuşağa aktarabildiği bir toprak parçası olarak kiracı konumuna geçmiş ancak *lortlar* *serfler*den ağır vergiler ve angarya işler talep etmeye devam etmiştir.¹²⁶ *Serflerin* sorumlulukları angarya işlerle sınırlı kalmamış, kümes hayvanı ve yumurta vermek gibi ek sorumluluklar yüklenmiştir. *Serfin* ölümü halinde en iyi hayvanı miras hakkı olarak *lorda* verilmiştir. *Serflerin*, *lordun* izni olmaksızın hür biriyle veya başka bir malikânenin *serfi* ile evlenmesi yasaklanmıştır. *Serflerin* mâlikane içerisinde bulunan *lorda* ait fırın, değirmen gibi işletmeleri kullanmaları halinde vergi ödemeleri gerekmiştir.¹²⁷ *Lorduna* askerî seferlerine eşlik eden *serfler*, *lordun* katıldığı savaşta tutsak düşmesi durumunda *lordun* kefaretinin ödemekle yükümlü tutulmuştur. *Lordun* oğlu ya da kızı evlendiğinde *serflerin* düğün masraflarına yardımcı olması beklenirken¹²⁸ *serfin* kendi çocuğu evlendiğinde ise *serfin* *lorda* vergi vermesi gerekmiştir. Bu nedenle, 14. yüzyılda *serfler* çocuklarının evliliklerinin gizlenmeye çalışmıştır.¹²⁹ *Serflerin* ödemesi gereken vergilerden bir diğeri “ondalık toprak vergisi” ismiyle kayıtlara geçmiştir.¹³⁰ Bir *serfin*, genç yaşta ölmesi durumunda arazisi çocuklarına ve eşine *lort* tarafından teslim edimiş¹³¹ ancak ölen *serfin* mirasçılarının toprağı teslim almak için senyöre toprağın yıllık geliri oranında bir bedel (*relief*) ödemesi gerekmiştir. Ölen *serfin* sahip olduğu askeri teçhizatın mirasçılara kalması için ise başka bir bedel (*heriot*) ödenmesi gerekmektedir.¹³² *Serfler* daha fazla çalışıp para biriktirmeye başladıklarında yükümlü oldukları

¹²³ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, s. 16.

¹²⁴ Aydoğdu, “Ortaçağ Feodal Mülkiyet Anlayışı ve Osmanlı Hukukundaki Toprak Sisteminin Türk Hukukundaki Tarımsal İşletmelerin Mirasçılara Özgülenmesine Etkileri”, s. 7.

¹²⁵ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 205.

¹²⁶ Seignobos, *The Feudal Régime*, s. 10.

¹²⁷ Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 102.

¹²⁸ Hanar, “Fatih William ve İngiltere’de Feodal Sistemin Kurulması”, s. 46.

¹²⁹ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 209.

¹³⁰ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 80.

¹³¹ Ülgen, “Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış”, s. 7.

¹³² Aydoğdu, “Ortaçağ Feodal Mülkiyet Anlayışı ve Osmanlı Hukukundaki Toprak Sisteminin Türk Hukukundaki Tarımsal İşletmelerin Mirasçılara Özgülenmesine Etkileri”, s. 5.

angarya işlerden muaf tutulma karşılığında maddi ödeme yapmayı önermiştir. Lortlar, içinde bulundukları genel durum nedeniyle bu isteği kabul etmek zorunda kalmıştır.¹³³

Feodal sistemin, 1349'dan itibaren bir değişim içerisinde olduğu görülmüştür. Bu dönemde yaşanan veba salgını *serflik* sisteminin ölmesini sağlamıştır. Bahsi geçen yıla kadar *serf* kiracılar tarafından işletilen malikâne sisteminde aynî ödemeler dışında ücret ödenmezken¹³⁴ bu yıl sonrasında 10 yıldan az veya ömür boyu sürecek kiralamaların yapıldığı görülmüştür.¹³⁵ Lortların çoğu *serfleri* özgür bırakmanın kendi yararına olduğunu kabul etse de Kilise bu fikre karşı çıkmıştır.¹³⁶ Bu nedenle, genel olarak özgürleşme yaşandığı söylenebilse de *serfliğin* izleri silinememiştir. Pek çok ülkede angarya hizmetler devam etmiştir. Lordun kiracılarıyla ilişkisi, *manor* lordunun koruyuculuğundan çıkarak bir toprak sahibinin ve vergi toplayıcısının konumuna gelmiştir. *Serflik* istisnai konuma geldiği için daha küçültücü bir görünüm kazanmış, *serfliğe* duyulan nefret artmıştır. Özgür çiftçiler lortların ekonomik sömürüsüne ve *manor* mahkemelerinin yargı hakkına karşı çıkmış, ondalık toprak vergisinin ödenmesinde isteksizlik göze çarpmıştır.¹³⁷ Bu durum, lortlar ve işçiler arasında yaşanacak bir çatışmanın temelini hazırlamıştır. Toprak beyleri ile köylüler arasındaki tartışmalar köylü isyanlarının çıkmasına neden olmuştur.¹³⁸

2.2. Tüccar, Burjuva ve Zanaatkâr Sınıfları

2.2.1. Tüccar ve Ticaret

Ticaret yapma amacıyla şehirler arasında gezen, geçimini bu işten sağlayan kişiler “tüccar” olarak adlandırılmıştır. Tüccar sınıfının ortaya çıkışına yönelik tartışmalarda, üretim fazlası ürünlerin satılmasında görevlendirilen *serflerin* ilk tüccarlar olduğu veya tüccar sınıfının kökenlerinin kentlere dayandığı iddia edilmiştir.¹³⁹ Buna göre, 11. ve 12. yüzyıllarda tarım arazilerinin genişlemesi ve

¹³³ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, s. 58.

¹³⁴ Christobel M. Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, Times Pub. Co., Bedford 1918, s. 102.

¹³⁵ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 205.

¹³⁶ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, ss. 59-60.

¹³⁷ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, ss. 217-218.

¹³⁸ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, s. 63.

¹³⁹ Pınar Ülgen ve Murat Çaylı, “Ortaçağ Avrupa Ekonomisinin Mimarları Olan Tüccarlara Genel Bir Bakış”, *History Studies*, C. 9, S. 5, Aralık 2017, ss. 168-169.

ticaretin yaygınlaşmasıyla kentlerin nüfusu artmış, nüfusu artan kentler ticari faaliyetlerinin merkezi haline gelirken, kentliler de tüccar sınıfını oluşturmuştur.¹⁴⁰

Orta Çağ Avrupası'nda, bankaların görevini üstlenen bazı kişi, kurum veya aileler dikkat çekmektedir. Bunların en ünlülerinden biri bankerliğe 1240 yılından önce başlayan Medici ailesidir. Bankerlikle başladıkları finans alanında 14. yüzyılın sonlarına doğru kurdukları bankaları ile sağlam bir şekilde ilerleyen Mediciler, faaliyetleri sonucunda bir servet elde etmiştir.¹⁴¹ Orta Çağ tüccarlarının da ticaret dışında, vergi tahsildarlığı ve finans gibi pek çok alanda çalıştığı görülmüştür.¹⁴² Orta Çağ Avrupası'nda yaşayan bütün tüccarlar, kredi veren finansörler olarak tanınmış,¹⁴³ bu durum, Orta Çağ Avrupası'nda önemli bir yer tutan Kilise'nin tepkisini çekmiştir. Kutsal metinlerde faiz alarak yapılan her türlü işin yasaklandığını öne sürerek tüccarlara karşı çıkan Kilise, insanların maneviyatlarını azaltabileceğini öne sürerek ticarete de karşı çıkmıştır.¹⁴⁴ Tüccarlık, zamanı boşa harcamak olarak nitelendirilmiş, üretim maliyetinin üzerinde para alınması ise tefecilik olarak görülerek lanetlemiştir.¹⁴⁵ Kilisenin konu ile ilgili hoşnutsuzluğu afaroz tehditlerine kadar uzanmış¹⁴⁶ ancak kurumun da ticarete ihtiyaç duyması ile tüccarlar hakkındaki sözleri, "Günahkâr insan tövbe etmek için ekmeğini alınının teriyle kazanmalıdır." şeklinde değişmiştir.¹⁴⁷ 11. ve 12. yüzyıllara gelindiğinde, faizle kredi verdikleri için tüccarlara karşı çıkan Kilisenin kendisi de faizle kredi vermeye başlamıştır.¹⁴⁸ Verdiği kredinin güvencesi olarak toprak ve değirmen gibi mülkleri kabul eden Kilise, borcun ödenmemesi halinde mülkü ipotek ederek zenginleşmiştir.¹⁴⁹

¹⁴⁰ Murat Sultan Özkan, "Orta Çağ'da Batı Dünyasında Otoritenin Sorunsallığı Tarihi ve Felsefi Bir Çözümleme", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 8, 2017, s. 117.

¹⁴¹ Murat Serdar, "Medici Ailesi: Floransa'da Bir Ailenin Yükseliş Öyküsü", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 14, S. 2, Kış 2019, s. 660.

¹⁴² Ekrem Kalan, "Geç Ortaçağ'da İpek Yolunda Diplomat ve Ajan Olarak Tüccarlar", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 12, 2017, s. 92.

¹⁴³ Kürşat Haldun Akalın, "Avrupa İktisat Tarihinde Hukuki İlişkiler Olarak Tüccar Zümresinin Yükselişi", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 66, S. 1, 2016, s. 1.

¹⁴⁴ Ülgen ve Çaylı, "Ortaçağ Avrupa Ekonomisinin Mimarları Olan Tüccarlara Genel Bir Bakış", ss. 176-177.

¹⁴⁵ Akalın, "Avrupa İktisat Tarihinde Hukuki İlişkiler Olarak Tüccar Zümresinin Yükselişi", ss. 4-5.

¹⁴⁶ F. Zehra Konuk, *Lex Mercatoria: Ortaçağ Avrupası'nda Ticaret Hukukunun Gelişmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 32.

¹⁴⁷ Ülgen ve Çaylı, "Ortaçağ Avrupa Ekonomisinin Mimarları Olan Tüccarlara Genel Bir Bakış", s. 177.

¹⁴⁸ Özkan, "Orta Çağ'da Batı Dünyasında Otoritenin Sorunsallığı Tarihi ve Felsefi Bir Çözümleme", s. 110.

¹⁴⁹ Sezgin Güçlüay, "Ortaçağ'da Ticari Müesseseler (Bankalar, Birlikler, Şirketler)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, Elazığ 2001, s. 299.

2.2.2. Burjuva

Burjuva sınıfı, 1300'lü yıllarda Avrupa'da ortaya çıkmıştır.¹⁵⁰ Yurttaş (*cives*) veya *poortmanni* ve *poorters* sözcükleriyle de ifade edilen burjuva sınıfının¹⁵¹ Avrupa'da feodalitenin bozulması ile bağımsız hale gelen şehirlerde ortaya çıktığı,¹⁵² tüccar sınıfının da kurulan burjuva şehirlerinde yaşayan *serfler*den oluştuğu ifade edilmiştir.¹⁵³ *Serfler*, bir takım şartlar doğrultusunda malikâne sahibinin iznini alarak üretim fazlası ürününü satmak için şehre gelmiştir.¹⁵⁴ Şehre geldiğinde tüccarlığa geçen burjuva sınıfı kişisel özgürlük talebinde bulunmuş,¹⁵⁵ *serfleri* kaçarak şehirde burjuva sınıfına karışan lortlar ise çalışanlarını geri kazanmak istemiş ve onları geri getirebilmek için hâlâ emrinde çalışan akrabalarına baskı yapılmıştır.¹⁵⁶ 12. yüzyıla gelindiğinde ise beledî kurumların ve kentlerdeki savunma ihtiyacı ile yol masrafları gibi işlerde kullanılmak üzere toplanan yeni vergilerin ortaya çıktığı görülmüştür. Lordun ihtiyaçları için toplanan verginin yerini toplum yararına kullanılan düzenli bir vergi sisteminin alması insanların lortların emrinde çalışmaktan duyduğu hoşnutsuzluğu artırmıştır. Kentlerde belediye meclisleri oluşturulmuş,¹⁵⁷ burjuva sınıfı oluşturulan bu meclislerde seçme seçilme hakkına kazanarak şehir idaresinde söz sahibi olmuştur.¹⁵⁸

2.2.3. Zanaatkârlar, Loncalar ve Yün Ticareti

Zanaatkârlar, insanların hayatlarında gereksinim duyduğu eşyaları üretmek için gerekli el becerisinde ustalaşan kişilerdir.¹⁵⁹ Zanaatkârlar'ın, çırak ve kalfa olarak isimlendirilen iki tür yardımcısı vardır. Zanaatı öğrenme sürecindeki genç çocuklar çırak olarak adlandırılır ve çıraklık süresi zanaata göre 12 yıla kadar çıkabilmektedir. Çırak, öğrenimi süresince ustasının evinde yaşamıştır. Öğrenimini tamamlayan, sınavından geçen ve gerekli araçları temin edebilen çıraklar bir usta olarak dükkân açmış ya da dükkân açmak için yeterli imkânı yoksa kalfa olarak bir ustanın yanında

¹⁵⁰ Akalın, "Avrupa İktisat Tarihinde Hukuki İlişkiler Olarak Tüccar Zümresinin Yükselişi", s. 1.

¹⁵¹ Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, çev. Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, 13. bs., İstanbul 2014, ss. 113-114.

¹⁵² Gamze Alar, *Burjuva Tipi Avrupa Kapitalizmi Ahi Tipi Osmanlı Sisteminin Karşılaştırılması*, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın 2020, s. 47.

¹⁵³ Akalın, "Avrupa İktisat Tarihinde Hukuki İlişkiler Olarak Tüccar Zümresinin Yükselişi", s. 8.

¹⁵⁴ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 203.

¹⁵⁵ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 63.

¹⁵⁶ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 203.

¹⁵⁷ Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 170.

¹⁵⁸ Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 165.

¹⁵⁹ Umut Osmanlı, "Zanaatkârlığın Tarihsel Dönüşümü ve Richard Sennett'in Zanaatkârlık Kavramı", *Journal of History Culture and Art Research*, C. 6, S. 3, Haziran 2017, s. 804.

çalışmıştır.¹⁶⁰ Ustaların diğer yardımcısı olan kalfalar ise çırak ve usta rolleri arasında kalan çalışan gurubudur.¹⁶¹

Orta Çağ'ın tüccar ve zanaatkârlarının örgütlenmesiyle¹⁶² teşkilatlanma süreci başlamış¹⁶³ ve lonca teşkilatları ortaya çıkmıştır. Orta Çağ loncalarını, tüccar loncaları veya zanaat loncaları olarak ikiye ayırmak mümkündür. Tüccar loncaları, belirli bir kasaba veya şehirdeki tüccarların tümünü ya da çoğunu bünyesinde barındırırken zanaat loncaları genellikle belirli bir sanayi veya ticaret dalındaki zanaatkârlardan oluşmaktadır. Yün ticaretinde dokumacılar, boyacılar ve dolgucuların loncaları; inşaat sektöründe duvar ustaları ve mimarların loncaları zanaatkâr loncalarına örnek verilebilir. Ayrıca; ressam, metalciler, demirciler, fırıncılar, kasaplar, dericiler, sabuncular,¹⁶⁴ ayakkabıcılar, deri yüzücüler, çobanlar, berberler, biracılar, eldivenciler ve eyerciler gibi meslek gruplarının loncalarından da bahsetmek mümkündür.¹⁶⁵

12. yüzyıldan 19. yüzyılın ortasına kadar sanayi teşkilatı işlevi gören¹⁶⁶ loncalar, üyelerine hem ekonomik çıkarları hem de koruma ve karşılıklı yardım sağlama açısından esnaf ve tüccar dernekleri olarak hizmet etmiştir.¹⁶⁷ Aynı mesleği yapan zanaatkârlar esnaf loncalarını oluşturmuştur. Bu loncalarda çırak, kalfa ve ustalar birlikte yer almıştır.¹⁶⁸ Tüm çalışanların birliğinden güç kazanan esnaf loncalarının politik faaliyet gösterdiği de görülmüştür.¹⁶⁹ Loncalar ve benzeri topluluklar halk arasında hızla yayılmış ve popülerlikleri nedeniyle 1381 olaylarında merkezi bir rol üstlendikleri düşünülmüştür.¹⁷⁰

¹⁶⁰ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, s. 67.

¹⁶¹ Gary Richardson, "Craft Guilds and Christianity in Late-Medieval England: A Rational-Choice Analysis", *Rationality and Society*, C. 17, S. 2, Mayıs 2005, s. 144.

¹⁶² Konuk, *Lex Mercatoria: Ortaçağ Avrupası'nda Ticaret Hukukunun Gelişmesi*, s. 36.

¹⁶³ Osmanlı, "Zanaatkârlığın Tarihsel Dönüşümü ve Richard Sennett'in Zanaatkârlık Kavramı", s. 805.

¹⁶⁴ "Guild", *Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/guild-trade-association> (12.07.2021).

¹⁶⁵ Richardson, "Craft Guilds and Christianity in Late-Medieval England: A Rational-Choice Analysis", ss. 146-147.

¹⁶⁶ Bo Gustafsson, "The Rise and Economic Behaviour of Medieval Craft Guilds an Economic-Theoretical Interpretation", *Scandinavian Economic History Review*, C. 35, S. 1, Aralık 2011, s. 1.

¹⁶⁷ William Bosshardt and Jane S. Lopus, "Business in the Middle Ages: What Was the Role of Guilds?", *Social Education*, C. 77, S. 2, Mart Nisan 2013, s. 64.

¹⁶⁸ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, s. 68.

¹⁶⁹ Hugo Soly, "The Political Economy of European Craft Guilds: Power Relations and Economic Strategies of Merchants and Master Artisans in the Medieval and Early Modern Textile Industries", *International Review of Social History*, C. 53, Aralık 2008, s. 66.

¹⁷⁰ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 421.

13. ve 14. yüzyıllara gelindiğinde, usta ve çalışanları arasındaki ilişkiler ustaların zenginleşmesi sonucunda bozulmuştur. Ustaların kendilerine özel loncalar kurması büyük loncalar ile küçük loncalar oluşmasına neden olmuş ve küçük loncalara bağlı ustaların, büyük loncalara bağlı ustaların yanında ücretli işçi olarak çalıştığı görülmüştür.¹⁷¹ Kalfaların durumu da küçük loncaların ustalarından farklı değildir. Birer ücretli işçiye dönüşen kalfalar, haklarını korumak için kalfa birlikleri kurmuştur.¹⁷² Kalfa birlikleri, üyelerinin aldıkları ücretleri artırma amacı güderken ustalar bu isteğe karşı çıkarak kalfa birliklerini yasa dışı ilan etmiştir. Usta-kalfa çatışması sonucu çırak-kalfa-usta sistemi bozulmuş ve ustalığa yükselmek zorlaşmıştır.¹⁷³ Kalfaların bağımsız atölye kurmak için gereken maddiyatı sağlayamadığı ya da eski ustaların konumlarını korumak için kalfaların terfi etmesini engellediği görülmüştür.¹⁷⁴ Ustalığa geçiş sınavı zorlaştırılmış, ustalık için ödenen harç yükseltilmiş,¹⁷⁵ ustalığa aile yakınları geçirilmiş, çıraklık süresi uzatılmış ve ustalığa talip olanların eserlerine ustalıklarının kanıtı olarak el koyulmuştur.¹⁷⁶ Usta zanaatkârların, kalfalara ödenen ücretleri düşürerek kendi gelirlerini artırmak için gizli anlaşmalar yaptığı görülmüştür.¹⁷⁷ Böylece, öğrenimini tamamlayan birçok çırak, bağımsız bir zanaatkâr değil işçi olarak çalışmaya zorlanmıştır.

Bulundukları konumdan hoşnut olmayan çıraklar ve kalfalar kendilerini korumak için dini görünüşlü topluluklar kurmuş ancak bu tür gruplar yasadışı olarak kabul edilmiştir. *İşçi Yasası*'ndan sonra ustalarının karşısında daha fazla ezilen çalışanlar işverenleri üzerindeki baskılarını sürdürmüştür. Zanaatkârların alması gereken ücret oranları düşürülse de işe alınan kişiye ödenen gerçek ücret yükselmiştir. İşveren ve işçi arasındaki çekişmenin, isyanın yaşandığı 1381 yılında da sürdüğü görülmüştür. İşçiler, 1381 yılını sermayecilere ve belediye yetkililerine saldırmak için fırsat olarak değerlendirmiştir. İsyan etmek isteyen köylüler, şehirli işçi sınıfının desteğini almıştır.¹⁷⁸

¹⁷¹ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, ss. 76-77.

¹⁷² Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarih*, ss. 229-230.

¹⁷³ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, ss. 78-79.

¹⁷⁴ Richardson, "Craft Guilds and Christianity in Late-Medieval England: A Rational-Choice Analysis", s. 144.

¹⁷⁵ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, s. 78.

¹⁷⁶ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 229.

¹⁷⁷ Richardson, "Craft Guilds and Christianity in Late-Medieval England: A Rational-Choice Analysis", s. 154.

¹⁷⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 16.

2.2.3.1. Kumaş ve Yün Üretimi

Kumaş ve yün imalat ve satışıyla ilgilenen kişiler hem tüccarlar hem de zanaatkârlarla bağlantılı bir grubu oluşturmuştur. Bu grup, 1381 yılı ayaklanmasında özel olarak hedef alınmıştır. Bu gruba dair isyan faaliyetlerinin yoğun olarak görüldüğü bölgelerde, bahsi geçen kişilerin uzun zamandır varlık gösterdiği kaydedilmiştir. Suffolk'ta, 1350 yılında en az 90 pazar bulunmuş ve nüfusun yoğun olduğu yerlerde bu pazarlarla ilgili yerleşimler kurulmuştur. Bu özellikleri taşıyan 40'tan fazla yerleşimin kaydedildiği 1327'de, kumaş üretimi yapan birçok zanaatkârın Suffolk'un güneyinde çalışarak kumaş yapımını geliştirdiği görülmüştür.¹⁷⁹ 1346-1347 yıllarındaki yoğun askerleri üniforma talebi de kumaş endüstrisinin gelişmesine katkı sağlamıştır.¹⁸⁰

Kumaş ve yün üreticilerini yakından ilgilendiren gruplardan biri, üretimin tüketiciye ulaşması için gerekli aracılığı yapan tüccarlardır. Tüccarlar zaman içerisinde güçlenerek önemli konumlar kazanmış, bazı tüccarlar özellikle yün ticaretinde, tekелci rütbesine yaklaşmıştır.¹⁸¹ Hem kumaş üreticileri hem de tüccarlar arasında, yerli ve yabancı olmak üzere gruplaşmalar görülmüştür. Yabancılar hayatlarını devam ettirmek için mesleklerini yapmak isterken yerliler tarafından hoşnutsuzlukla karşılanmıştır.¹⁸² Halkı önemli ölçüde etkileyen bu durum ülke politikalarını da etkilemiştir. 14. yüzyılın ilk yarısında, II. Edward'ın kumaş ithalatını büyük ölçüde yasaklamak istediği görülmüştür.¹⁸³ III. Edward dönemine gelindiğinde ise bu istekle uyuşmayan uygulamalar yapılmıştır. Büyük ölçekli yün üreticileri ile birleşip küçük üreticileri satın alarak yapay bir kıtlık yaratan III. Edward,¹⁸⁴ 1331'de¹⁸⁵ zanaatteki ustalıklarından yararlanarak yerli imalatın kalitesini artırmak amacıyla Flaman dokumacıları İngiltere'ye yerleşmeye davet etmiş ancak Flaman dokumacıların sırlarını paylaşmaması sonucu amacına ulaşamamıştır.¹⁸⁶ Flaman tüccarların İngiltere'ye yerleşmesi ise bahsi geçen yerli-yabancı rekabetine neden olmuştur. III. Edward döneminde yüksek vergilerden şikâyetçi olan halk ulusal servetin yabancı

¹⁷⁹ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 222.

¹⁸⁰ Brad Wuethrick, "A Reevaluation of the Impact of the Hundred Years War On The Rural Economy and Society of England", *Past Imperfect*, C. 8, 1999-2000, ss. 144-145.

¹⁸¹ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 418.

¹⁸² Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 231.

¹⁸³ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 242.

¹⁸⁴ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 419.

¹⁸⁵ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 242.

¹⁸⁶ Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, s. 106.

tüccarlar ile ülke dışına çıkarılmasına tepki göstermiştir. 1340-1343 yılları arasında İngiliz tüccarların etkin duruma geçtiği, 1343'te hükümdarlığın kaynaklarını kullanmak için ilk İngiliz ortaklıklarının kurulduğu ve veba salgını bu yükselişi bozana kadar güçlü konumda kaldıkları görülmüştür. Vebanın ardından yaşanan düzenleme dönemi sonrasında, 1353 yılında İngiltere'de yün için pazar kurulmuştur.¹⁸⁷

Yabancı üretici ve tüccarları İngiltere'ye yönlendiren çeşitli sebepler kaydedilmiştir. Edward'ın teşviki en güçlü sebeplerden biri olsa da diğer sebeplerin de incelenmesi yerinde olacaktır. Flandre'da 1368-1371 yıllarında görülen şiddetli vebanın neden olduğu ekonomik zorluklar ve 1375 yılında yaşanan büyük sel felaketlerinin kıyılarda önemli hasara neden olması doğal afet kaynaklı sebepleri, 1379-1385 yıllarında yaşanan siyasi çatışmalar nedeniyle gemicilerin sürgüne gönderilmesi ise siyasi sebebi oluşturmuştur. İngiltere'nin, Flaman sahillerine olan yakınlığı coğrafi neden olarak kaydedilmiş, Flandre ve Güney Belçika, Hollanda, Lüksemburg'un başka yerlerinden çok sayıda göçmen İngiltere'ye gelerek 1381'de Flamanlara karşı şiddetin en yoğun olduğu bölgeler olarak bilinen Doğu Anglia ve Londra'ya yerleşmiştir.¹⁸⁸ 1381 yılına gelindiğinde ve *İşçi Yasası*'nı zorla uygulayan hükümete karşı ayaklanmaya hazırlanan halk, bölgede yaşayan yabancı tüccar ya da üreticileri hedef aldığı anda ise göçmenler kendilerini isyanın bir unsuru olarak bulmuştur. Yabancı olmaları dışında, gizli bir şekilde gerçekleştirdikleri altın ve gümüş ticareti de isyan sırasında hedef alınmalarında etkilidir. 1381 olayları sırasında, yabancılara içinde bulundukları kötü ekonomik koşulların sebebi olarak gören İngiliz halkı Flamanlara karşı ani bir öfke göstermiştir.¹⁸⁹

2.3. Veba Salgını

14. yüzyılda Avrupa'da çeşitli sebeplerle toplu ölümler yaşanmış ve nüfus buna bağlı olarak azalmıştır. 14. yüzyılın başlarında yaklaşık 500 yıl süren, küresel bir soğuma ile iklim koşullarında ciddi bir kötüleşmenin yaşandığı, "Küçük Buzul

¹⁸⁷ Schuyler B. Terry, *The Financing of The Hundred Years' War, 1337-1360*, London School of Economics, London 1914, ss. 3-4.

¹⁸⁸ Erik Spindler, "Flemings in the Peasants' Revolt, 1381", *Contact and Exchange in Later Medieval Europe: Essays in Honour of Malcolm Vale*, eds. Hannah Skoda, Partick Lantschner and R.L.J. Shaw, Boydell Press, Woodbridge: Boydell 2012, ss. 71-72.

¹⁸⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 17.

Çağı” olarak da adlandırılan dönem bu sebeplerden birini oluşturmuştur.¹⁹⁰ 1300-1850 yılları arasında yaşanan Küçük Buzul Çağı, sıcaklığın yaklaşık olarak 1-1,5 °C düşmesi sonucunda örtü ve dağ buzullarının daha geniş alana yayılmasına neden olmuş,¹⁹¹ ekili alanların aylarca donmuş bir şekilde kalması sonucu hasat yapılamamıştır. Tarımsal üretim düşmesiyle yükselen tahıl fiyatları 1315-1318 yıllarını kapsayan yaklaşık dört yıllık bir kıtlık dönemi başlatmış, Fransa, İngiltere, Hollanda ve Almanya bu dönemden etkilenmiştir.¹⁹² “Büyük Kıtlık” (*Great Famine*) olarak adlandırılan dönemde milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir.¹⁹³ Kıtlık, savaşlar ve hastalıklar gibi toplumda büyük iz bırakan bir olgu haline gelmiş ve etkisi, üvey annelerinin isteğiyle ormana açlıktan ölmeye bırakılan Hansel ve Gretel adlı iki çocuğun başından geçenleri anlatan “*Hansel ve Gratel*” masalında olduğu gibi edebiyatta dahi hissedilmiştir. Kıtlık döneminde, masalda olduğu gibi çocuklar ve bebeklerin terk edildiği veya yaşlıların gönüllü olarak ölüm orucuna girdiği görülmüştür. Yamyamlık vakalarının da kaydedildiği¹⁹⁴ düzensiz beslenme dönemi, Orta Çağ’ın diğer olumsuz şartlarıyla birleşerek vücut direncinin düşmesine neden olmuş ve salgın hastalıklara uygun bir zemin hazırlamıştır.

Normalden daha sık görülen hastalıklar “salgın hastalık” ya da “epidemi” olarak isimlendirilmektedir.¹⁹⁵ Salgın hastalıklar, sadece hastayı değil toplumun tamamını etkilemesi yönüyle tarihin her döneminde insanların karşılaştığı büyük sorunlardan biri olmuştur.¹⁹⁶ Salgın hastalıkların başında: veba, çiçek, sıtma, tifüs, frengi, grip, dizanteri, tifo, kolera gibi hastalıklar gelmektedir.¹⁹⁷ Bu hastalıklardan biri olan veba, 541, 1347,¹⁹⁸ 1665-1666,¹⁹⁹ 1894 yıllarında büyük salgınlar halinde

¹⁹⁰ Haydar Akın, “Felaket Geliyorum Demişti: Ortaçağ’da Yaşanan Büyük Veba Salgını ve Toplumsal Yaşamdaki Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Kebikeç*, S. 46, 2018, s. 255.

¹⁹¹ Barbaros Gönençgil ve Güneyi Vural, “Çevre Tarihi Açısından Küçük Buzul Çağı ve Sosyal Etkileri”, *TUCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 13-14 Ekim 2016, Ankara, s. 10.

¹⁹² Akın, “Felaket Geliyorum Demişti: Ortaçağ’da Yaşanan Büyük Veba Salgını ve Toplumsal Yaşamdaki Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, ss. 255-256.

¹⁹³ Gönençgil ve Vural, “Çevre Tarihi Açısından Küçük Buzul Çağı ve Sosyal Etkileri”, s. 16.

¹⁹⁴ Hamdullah Şahin, “Grimm Masallarındaki Cadı İmajı”, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, C. 2, Prof. Dr. Seyyare Duman (Özel Sayı), Ağustos 2018, s. 120.

¹⁹⁵ Önder Ergönül, “Enfeksiyon Hastalıkları Epidemiyolojisi”, *Okmeydanı Tıp Dergisi*, S. 32, 2016, s. 3.

¹⁹⁶ Hülya Parıldar, “Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları”, *Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi*, S. 30, 2020, s. 19.

¹⁹⁷ Dilaver Nişancı, “Salgın Hastalıklar ve Salgın Hastalıklar Özelinde Sağlık Hakkına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Bakış Açısı ile Ulusal Mevzuatın Covid-19 Özelinde Değerlendirilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C. 33, S. 150, Eylül 2020, s. 89.

¹⁹⁸ Parıldar, “Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları”, s. 22.

¹⁹⁹ Arus Yumul, “Yine Bir Salgın, Yeni Bir Salgın”, *İnsan ve İnsan*, C. 8, S. 28, Bahar 2021, s. 13.

görülmüştür.²⁰⁰ Üçü içerisinde ikinci sırada bulunan veba salgını, etkin olduğu dönem nedeniyle toplumsal yaşamda ve 1381 Köylü İsyanı'nda rol oynamıştır. 1347-1352 yılları arasında, Asya'da başlayan veba salgını Avrupa Kıtası'na ulaşmış²⁰¹ hem Dünya tarihini hem de Avrupa tarihini etkilemiştir. Hastalığın İngiltere'ye gelişi, balıkçıların 1348 yılı sonbaharında Fransa'dan, İngiltere'ye bağlı Jersey ve Guernsey adalarına gelişiyle gerçekleşmiştir.²⁰² Daha önce yaşanan veba salgınlarının aksine 1348 yılında yaşanan salgın neden olduğu yüksek ölüm oranıyla²⁰³ Kıta'da büyük bir iz bırakmış ve yıkıcı etkisi nedeniyle "kara ölüm" ya da "kara veba" olarak adlandırılmıştır.²⁰⁴ Salgına neden olan *Yersinia pestis* adlı bakteri 1894 yılında Alexandre Yersin ve Kitasato Shibasaburo tarafından tanımlanmış, 1898 yılında ise Paul-Louis Simond tarafından bulaşma yolu açıklanmıştır.²⁰⁵ Toprağın sürülme sıklığı ve tarım alanı elde etme amacıyla ormanların kesilmesi sonucu fare, kene, pire gibi hastalık taşıyan canlılar insanların yerleşim alanlarına yaklaşıp²⁰⁶ vebayı insanlara bulaştırmıştır.²⁰⁷ Vebanın, genel olarak fareler tarafından bulaştırıldığı kabul edilse de hastalığın insanlara bulaşmasında keneler de önemli bir rol oynamıştır.²⁰⁸ Hastalık hayvandan insana geçiş sonrasında insandan insana bulaşmaya başlamış²⁰⁹ ve bu şekilde yayılarak salgın hastalık durumuna gelmiştir. Salgın, kemirgenlerin şehirlere kıyasla daha yoğun olduğu kırsal kesimde daha hızlı yayılmış ve daha etkili olmuştur.²¹⁰

²⁰⁰ Parıldar, "Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları", s. 22.

²⁰¹ Maria A. Spyrou, Rezeda I. Tukhbatova, Michal Feldman, Joanna Drath, Sacha Kacki, Julia Beltran de Heredia, Susanne Arnold, Airat G. Sitdikov, Dominique Castex, Joachim Wahl, Ilgizar R. Gazimzyanov, Danis K. Nurgaliev, Alexander Herbig, Kirsten I. Bos and Johannes Krause, "Historical Y. Pestis Genomes Reveal the European Black Death as the Source of Ancient and Modern Plague Pandemics", *Cell Host & Microbe*, C. 19, S. 6, Haziran 2016, s. 874.

²⁰² Tolgahan Karaimamoğlu, "Kara Ölüm Veba Salgını ve Ortaçağ İngiltere'sine Etkileri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 37, Aralık 2016, s. 593.

²⁰³ Özlem Genç, "Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa'sına Etkileri", *Tarih Okulu*, S. 10, Mayıs-Ağustos 2011, s. 125.

²⁰⁴ Kemal Özden ve Mustafa Özmat, "Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa'da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları", *Kent ve Politika*, S. 12, Nisan 2014, s. 65.

²⁰⁵ Hans Ditrich, "The Transmission of the Black Death to Western Europe: a Critical Review of the Existing Evidence", *Mediterranean Historical Review*, C. 32, S. 1, 2017, s. 29.

²⁰⁶ Özden ve Özmat, "Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa'da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları", s. 61.

²⁰⁷ Michael McCormick, "Rats, Communications, and Plague: Toward an Ecological History", *The Journal of Interdisciplinary History*, C. 34, S. 1, Yaz 2003, s. 1.

²⁰⁸ R. Barbieri, M. Signoli, D. Chevé, C. Costedoat, S. Tzortzis, G. Aboudharam, D. Raoult and M. Drancourt, "Yersinia Pestis: the Natural History of Plague", *Clinical Microbiology Reviews*, C. 34, S. 1, Ocak 2021, s. 28.

²⁰⁹ Hülya Parıldar ve Mustafa Fevzi Dikici, "Pandemiler Tarihi", *Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi*, C. 12, S. 1, Ocak-Şubat 2020, s. 3.

²¹⁰ Genç, "Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa'sına Etkileri", s. 135.

Veba salgınından önceki dönemde, 10. ve 14. yüzyıllar arasında, Avrupa’da nüfus artışı görülmüştür. Bu dönemde, Fransa, Almanya ve İngiliz adalarının nüfusu üç, İtalya’nın nüfusu ise iki katına çıkmıştır. 1330-1340’lı yıllarda Avrupa nüfusunun 80 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmiş ancak 1348 yılına gelindiğinde nüfus artışı tersine dönmüş, veba salgını nedeniyle nüfusun 25 milyonu yok olmuştur.²¹¹ 1347’de başlayan 1350’de ise etkisi azalan salgın²¹² Avrupa nüfusunun 1/3’ünün ölümüne neden olmuştur.²¹³ Bazı köyler tamamen yok olurken bazıları halkının çoğunu kaybetmiştir. 1340’ta 76 milyon olan kıta nüfusu 1450’de 50 milyona düşmüştür.²¹⁴ Papa IV. Clement’in ölü sayıcılarının tahminlerine göre 23 milyon 840 bin kişi 1348-1351 yılları arasında veba nedeniyle hayatını kaybetmiştir.²¹⁵ Grönland’ın tüm İskandinav nüfusu, Moskova Büyük Dükü ve 60 bin vatandaşı, Floransa’da ise sadece sekiz ayda 100 bin kişi veba nedeniyle hayatını kaybetmiştir.

İngiltere’nin de Avrupa’nın geri kalanı ile benzer durumda olduğu görülmüştür. 1348-1349 yıllarının yağmurlu kışı nedeniyle yayılımı desteklenen veba, İngiltere’de birçok kişinin hayatına mal olmuştur.²¹⁶ Sadece Londra’da 100 bin kişinin ölümüne neden olan salgında özellikle teoloji, hukuk ve tıp eğitimi veren üniversitelerdeki öğrenciler hayatını kaybetmiştir.²¹⁷ Canterbury’nin iki Başpiskoposu, John de Ufford ve *doktor profundus* olarak adlandırılan filozof Thomas Bradwardine,²¹⁸ İngiltere Kralı III. Edward’ın kızı Prenses Joan ve danışmanı Oxfordlu John ya da Kral Castileli XI. Alfonso gibi üst tabakadan ölümlerin de görülmesine rağmen vebanın çoğunlukla fakir halkı hedef aldığı kaydedilmiştir.²¹⁹ Bu ayrım, beslenme şartlarındaki fark ve evlerin farelere karşı korunaklı olma durumu etkili olmuştur.²²⁰

Veba salgınında en çok kayıp veren kurum, dini törenlerde ve ölümlerin defin işlemlerinde görev alması nedeniyle halkla devamlı iç içe olan Kilise olmuştur.

²¹¹ Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 134.

²¹² Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 216.

²¹³ İzzet Çıvgın, *Orta Çağ Tarihi*, Maya Akademi, 1. bs., Ankara 2008, s. 277.

²¹⁴ Genç, “Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa’sına Etkileri”, s. 131.

²¹⁵ Özden ve Özmat, “Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa’da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları”, s. 75.

²¹⁶ *England and The Hundred Years’ War (1327 1485)*, ss. 41-42.

²¹⁷ Akın, “Felaket Geliyorum Demişti: Ortaçağ’da Yaşanan Büyük Veba Salgını ve Toplumsal Yaşamdaki Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 296.

²¹⁸ *England and The Hundred Years’ War (1327 1485)*, s. 42.

²¹⁹ Genç, “Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa’sına Etkileri”, s. 131.

²²⁰ Özden ve Özmat, “Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa’da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları”, s. 67.

Ruhban sınıfının can kaybı oranı değişiklik göstermekle birlikte İngiltere’de %50 civarında olduğu görülmüştür. İngiltere’de salgının yoğun olarak görüldüğü bazı bölgelerdeki manastırlar, personelinin tamamını kaybetmiştir.²²¹ Ölüm oranı daha düşük olan Yorkshire’da bile rahiplerinin yarısından çoğunun öldüğü görülmüştür. Londra’da ise Spitalfields’daki Aziz Bartholomew Hastanesi arazisine yapılan, 13 dönümlük yeni mezarlığa yaklaşık 50 bin ceset gömülmüştür.²²² Genç ve tecrübesiz kilise mensupları, ölümler nedeniyle boş kalan görevlere getirilmiş,²²³ yeterli olgunluğa ve gerekli teolojik bilgi birikimine ulaşmadan yükselmeleri Kilisenin mevcut kalitesinin düşmesine neden olmuştur.²²⁴ Din adamlarının hayatını kaybetmesi ile Latince kullanımı azalmış ve Kilise dâhil tüm resmi kurumlarda yerel diller kullanılmıştır.²²⁵

Veba salgınında yaşadığı felakete bir çözüm arayan halk güvendiği Kiliseye başvurmuş ancak²²⁶ “Tanrı’dan gelen bir ceza” düşüncesiyle²²⁷ karşılaşmıştır. Kilise, insanların uygunsuz davranışları, Tanrı’nın emirlerini karşı gelmeleri ve çevrelerindeki sevmeyi unutmaları nedeniyle bu hastalıkla cezalandırıldıklarını öne sürmüştür.²²⁸ Kilise veba karşısında aciz kalmış, ölümleri gömmeyi ve günah çıkartmayı reddeden papazlar vebadan kaçmak için kiliselerini terk etmiştir.²²⁹ Cenazelerin defin işlemlerinden sorumlu olan Kilise, görevi karşılığında aldığı ücreti yükseltmiş, veba öncesinde bir cenaze için yaklaşık 10-20 *penny* arasında ücret alırken 1349 sonrasında bu ücreti 101 *penny*ye kadar çıkarmıştır. Kilise’nin vebayı maddi çıkarları doğrultusunda kullanması, toplumunun “Kilise zor anımızda bizi kurtarır.” düşüncesinden şüphe duymasına neden olmuştur.²³⁰

Salgının neden olduğu yüksek ölüm oranı, çok sayıda arazinin ve malikânenin boş kalmasına yol açmış, talebin düşmesi nedeniyle arazi kiralama ve satış

²²¹ Akın, “Felaket Geliyorum Demişti: Ortaçağ’da Yaşanan Büyük Veba Salgını ve Toplumsal Yaşamdaki Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 268.

²²² *England and The Hundred Years’ War (1327 1485)*, s. 42.

²²³ T. Tolga Gümüş, “Avrupa’da Kara Ölüm ve Dönem Kronikleri”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 20, S. 1, 2011, s. 151.

²²⁴ Gümüş, “Avrupa’da Kara Ölüm ve Dönem Kronikleri”, s. 152.

²²⁵ Özden ve Özmat, “Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa’da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları”, s. 82.

²²⁶ Genç, “Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa’sına Etkileri”, s. 142.

²²⁷ Feda Şamil Arık, “Selçuklular Zamanında Anadolu’da Veba Salgınları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 15, S. 26, 1991, s. 31.

²²⁸ Emrah İstek, “Avrupa’da Veba Salgını ve Salgında Din Faktörü (Viyana Örneği)”, *TAD*, C. 36, S. 62, 2017, s. 186.

²²⁹ Özden ve Özmat, “Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa’da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları”, s. 82.

²³⁰ Karaimamoğlu, “Kara Ölüm Veba Salgını ve Ortaçağ İngiltere’sine Etkileri”, s. 603.

fiyatlarında düşüş yaşanmıştır. Köylülerin bir kısmı fiyatların düşüşünden istifade ederek kendi topraklarının efendisi olurken bir kısmı ise²³¹ sahipleri ve olası mirasçıları ölmüş olan sahipsiz topraklara el koymuştur. Başboş gezen büyükbaş ve küçükbaş hayvan sürülerinin köylüler tarafından sahiplenilmesi ve kullanılmayan tarlalarda kendi kendine otlayarak çoğalması²³² sonucunda hayvancılık gelişmiştir.

Kendi toprağına sahip olmayan köylüler de salgından bazı olumlu sonuçlar elde etmiştir. Ölümle nedeniyle ortaya çıkan işgücü eksikliği kırsal alanda paraya dayalı ekonomiye geçişi hızlandırmış, başta İngiltere ile Fransa olmak üzere Avrupa’da *serf* iş gücü ve köle statüsü büyük oranda gerilemiş, ücretli iş gücü yaygınlaşmıştır. Bu durum, malikâne sisteminin zayıflamasına²³³ ve malikâne çalışanlarının ücretlerinin yükselmesine neden olmuştur. Ücretler, erkekler için %50, kadınlar için %100’e varan oranlarda artış göstermiştir.²³⁴ Köylülerin toprak sahipleriyle pazarlık yapmaya başlaması²³⁵ sonucunda tarım maliyetinin hayvancılıktan daha yüksek olduğuna karar veren bazı toprak sahipleri tarım yerine koyun yetiştiriciliğine başlamış, toprakları verimsiz olan arazi sahipleri ise tarlalarını ekmekten vazgeçmiştir.²³⁶ Bazı toprak sahipleri, kiracılarla yaptıkları pazarlıklar sonucunda sabit nakit kiralar üzerinden anlaşmaya varmış, dönüm başına 1 şilin (*shilling*) oranında sabit kiralar belirlenmiştir.²³⁷ Köylülerin toprakta çalışmayı reddetmesi veya yüksek ücret talep etmesi yönetimi de harekete geçirmiştir. Fransa’da 1351 yılında çıkarılan *Kraliyet Emirnamesi*²³⁸ ile İngiltere’de Kral III. Edward²³⁹ tarafından 1349-1351 yılları arasında çıkarılan *İşçi Nizamnamesi ve İşçi Yasası* (*The Ordinance of Labourers and The Statute of Labourers*) isimli iki kanun aracılığıyla durum kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.²⁴⁰ Köylülerin ücretleri sınırlandırılmış,²⁴¹ işçilerin bölge değiştirmesi yasaklanmış, 60 yaşının altında olan

²³¹ Genç, “Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa’sına Etkileri”, s. 135.

²³² Gümüş, “Avrupa’da Kara Ölüm ve Dönem Kronikleri”, ss. 146-147.

²³³ J.M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, çev. Fethi Aytuna, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2015, s. 203.

²³⁴ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 421.

²³⁵ Akın, “Felaket Geliyorum Demişti: Ortaçağ’da Yaşanan Büyük Veba Salgını ve Toplumsal Yaşamdaki Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 291.

²³⁶ Özden ve Özmat, “Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa’da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları”, ss. 80-81.

²³⁷ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 228.

²³⁸ Özden ve Özmat, “Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa’da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları”, s. 75.

²³⁹ Halil Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 1, Haziran 2020, s. 12.

²⁴⁰ Gümüş, “Avrupa’da Kara Ölüm ve Dönem Kronikleri”, s. 149.

²⁴¹ Karaimamoğlu, “Kara Ölüm Veba Salgını ve Ortaçağ İngiltere’sine Etkileri”, s. 595.

ve sağlık sorunu olmayan herkese çalışma zorunluluğu getirilmiştir. Özellikle, esnaflar listelenmiş ve yerel memurların gücü artırılmıştır.²⁴² 1349 yılında, işçi ücretlerinin salgından önceki seviyeye çekilmesi kararlaştırılmış,²⁴³ 1346 yılının ücretleri st sınır olarak belirlenmiştir.²⁴⁴ 1348 öncesinde ödenen ücretlerden fazlasının talep veya teklif edilmesi yasaklanmıştır.²⁴⁵ Bu yasalara uymayanların, aldıkları ücretin iki katı kadar ceza ödeyeceği 1349 tarihli *İşçi Yasası*’nda açıkça belirtililmiştir. Meslek grupları, “Eyerciler, dericiler, debbağlar, ayakkabıcılar, terziler, nabantlar, marangozlar, taşçılar, kiremitiler, sandalcılar, arabacılar ile diğer zanaatkâr ve işçiler” şeklinde sıralanmış ve bu kişilerin emek ve zanaatlarına karşılık daha önce aldıklarından fazla ücret talep edemeyecekleri belirtilmiştir.²⁴⁶ Yasal olarak belirlenen miktardan fazlasını talep eden veya kabul edenlere kesilecek para cezasının yanı sıra kaçak işçilerin sıcak demir ile alınlarından damgalanmasına karar verilerek devletin *İşçi Yasası*’nı uygulama konusundaki sert tutumu gözler önüne serilmiştir.²⁴⁷ İşçiler hakkında yapılan birinci düzenlemede genel çalışma prensipleri ve alınacak ücret belirlenmiş ancak bu düzenlemenin yetersiz kalması sonucu iki yıl sonra yeni bir kanun çıkarılmıştır.²⁴⁸ Daha geniş kapsamlı olarak hazırlanan 1351 yılı düzenlemesinde, veba salgını sırasında yükselmiş olan ekmek fiyatlarına da değinilmiştir.²⁴⁹ Bahsi geçen iki düzenleme, halkı düşük ücrette çalışmaya zorlaması nedeniyle huzursuzluğa sebep olmuş,²⁵⁰ yeni kanunların yerel yönetimlerde uygulanabilmesi için verilen yetkiler ise olağan dışı siyasi glere sahip yerel bir yönetici sınıfın oluşumuna yol açmıştır.²⁵¹ Yasa, genel olarak, sulh hâkimleri tarafından Kraliyet Mahkemelerinde uygulansa da lortlar tarafından kendi mahkemelerinde de uygulanabilmiştir.²⁵² Halk Yasa’ya itiraz etmiş ancak bu itirazların güçsüz kalması nedeniyle kayda değer bir direniş yaşanmamıştır.²⁵³ Kısa vadede etkili bir zm olan düzenlemeler halkta huzursuzluğa neden olmuş ve 1381 yılında yaşanacak olan köylü isyanının temelini hazırlamıştır. Veba salgını

²⁴² Genç, “Kara lm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa’sına Etkileri”, s. 138.

²⁴³ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İşyanları”, s. 12.

²⁴⁴ Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, s. 103.

²⁴⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 9-10.

²⁴⁶ Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, s. 80.

²⁴⁷ Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, s. 3.

²⁴⁸ Gümüş, “Avrupa’da Kara lm ve Dönem Kronikleri”, s. 149.

²⁴⁹ Genç, “Kara lm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa’sına Etkileri”, s. 138.

²⁵⁰ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İşyanları”, s. 12.

²⁵¹ Gümüş, “Avrupa’da Kara lm ve Dönem Kronikleri”, s. 150.

²⁵² Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 230.

²⁵³ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İşyanları”, s. 12.

sonrasında isyanlar artmış,²⁵⁴ 14. ve 15. yüzyıl Avrupası'nda, köylü isyanları ortaya çıkmıştır. Fransa, 30 binden fazla insanın hayatını kaybettiği köylü isyanına 1358 yılında sahne olurken İngiltere'nin, "Biz İsa'nın suretinde birer insan olarak yaratıldık ama siz bize vahşi hayvanlar gibi davranıyorsunuz." diyerek isyan eden köylülerinin ayaklanması 1381 yılında gerçekleşmiştir.²⁵⁵

2.4. Yüzyıl Savaşları

Orta Çağ'da, İngiltere ile Fransa arasında yaşanan ve aslında 100 yıldan daha uzun süren²⁵⁶ mücadeleler "Yüzyıl Savaşları" olarak adlandırılmıştır.²⁵⁷ İki krallık arasındaki sorunlar, 1066 yılında Hastings zaferiyle İngiliz tahtına geçen Kral I. William²⁵⁸ döneminde başlamıştır. İngilizler, tahta geçişinin ardından "Fatih William" olarak anılan Kral I. William döneminden itibaren Kıta Avrupası'nda toprak elde etmeye başlamış, I. Henry ve II. Henry dönemlerinde yapılan evlilikler sonucunda ise Fransız topraklarının varisi olmaya hak kazanmıştır.²⁵⁹ Bu durum, İngiltere ile Fransa arasında 1337'de başlayarak 1453'e kadar düzensiz biçimde süren bir savaşla sonuçlanmıştır. Ganimet ve fidye kazanma ihtimali gibi ekonomik nedenlerin de bulunmasına karşı Yüzyıl Savaşları'nın asıl nedeni İngiltere krallarının Manş Denizi'nin karşı kıyısındaki Fransız topraklarında hak iddia etmesidir. III. Edward'ın 1339 yılında başlattığı bu hak iddiası İngiltere kralları tarafından 18. yüzyıl sonuna kadar devam ettirilmiştir.²⁶⁰

Savaşın süreci kronolojik olarak şu şekilde ilerlemiştir:

Lancasterlı Kont Henry'nin oğlu olan Derby Kontu, 1337 sonbaharında İngiltere ile Fransa arasında uzun süredir devam eden korsan saldırı ve baskınların açık savaşa dönüşmesiyle Hollandalı müttefikleri ayaklandırmak için Flanders'a gönderilmiştir. Cadzand adasında karaya çıkan Derby Kontu, halkın çoğunluğu tarafından memnuniyetle karşılanırsa da Flaman Kontunun mücadeleye hazır bekleyen

²⁵⁴ Genç, "Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa'sına Etkileri", ss. 138-139.

²⁵⁵ Özden ve Özmat, "Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa'da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları", s. 78.

²⁵⁶ Anne Cury, *The Hundred Years' War 1337-1453*, ed. Rebecca Cullen, Osprey Publishing, Great Britain 2002, s. 7.

²⁵⁷ Yalçın Alganer ve Çağlar Yılmaz, "Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri", *Journal of Economics*, C. 3, S. 1, 2016, ss. 96-97.

²⁵⁸ Pınar Ülgen, "Fatih William Tarafından Avrupa'nın Yeniden Dizayını", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 12, S. 1, Yaz 2017, s. 69.

²⁵⁹ Doğan ve Şentürk, "İngiltere'de On Yedinci Yüzyıl Devrimler Çağı ve Parlamenterizmin Gelişimi Doğrultusunda Bütçe Hakkı", s. 358.

²⁶⁰ Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 249.

birlikleriyle karşılaşmıştır. Yaşanan çatışmada, İngiliz okçularına yenik düşen Flaman birlikler hem liderleri hem de Kontun kardeşi olan Guy'ı İngilizlerin elinde tutsak bırakarak kaçmıştır. İngiltere, 1337 yılının Ekim ayında gerçekleşen bu olay sayesinde savaşa güçlü başlamış olsa da Edward'ın büyük bir ordu toplamak için gereken parayı toplama süreci zorlu geçmiştir.

İngiliz Parlamentosu savaş maliyetinin karşılanabilmesi için bazı toleranslarda bulunmuştur. Edward'ın, yerlilerin çuval başına 40 *shilling*, yabancıların ise 60 *shilling* vergi ödeyerek ihraç edebildiği yünü, 20 bin çuval ile sınırlı olmak kaydıyla çuval başına 3 *sterlin* ödeyerek satın almasına ve kazanılabilecek en yüksek kârla yurtdışına satmasına izin verilmiştir. Ayrıca, baronlar ve şövalyelerden 1/15, kasaba ve din adamlarından ise mülkler üzerinen 1/10 oranında vergi alınmıştır. Alınan vergilerin çokluğuna rağmen Edward'ın harcamaları için yetersiz kaldığı görülmüştür.

Edward, 1338 yılının Temmuz ayında, 1600 silahlı adam ve 10 bin okçuyla Orwell'den yola çıkmıştır. Masrafların küçük bir kısmını ordunun giderleri oluştururken asıl harcamalar Hollanda prenslerine ödeme yapmak ve Coblenz'de İmparator Bavyeralı Lewis ile yaptığı bir konferansta “Ren nehrinin batısındaki kısımlar için İmparatorluğun genel vekili” unvanını almak için yapılmıştır.²⁶¹ 1336-1453 yılları arasında toplanan vergilerin (özel olarak askeri amaçla toplananlar dâhil) savaş dışı alanlara harcanması ve savaş olsun ya da olmasın kralın normal gelirleri haline getirilerek toplanmaya devam edilmesi halkta hoşnutsuzluğa neden olmuştur. Kayıtlardaki büyük boşluklar nedeniyle vergilerin ne kadarının savaşa harcandığını bulmak imkânsız olsa da²⁶² Edward'ın savaşta ve mali konularda olumsuz bir görünüm sergilemesi ve giderlerin artmasına karşılık gelirlerin yükselmemesi sonucunda fakirleşen İngiliz halkında büyük bir memnuniyetsizlik oluşmuştur.²⁶³ İngiliz halkının memnuniyetsizliği, 1338 yılı sonbaharında, Fransızlar'ın büyük bir filo ile Southamptons ve Portsmouth'u yağmalaması sonucunda büyümüştür.

1339 yılı yazında müttefiklerini bir araya toplayan Kral Edward, yaklaşık 100 bin kişilik bir orduyla Fransa'ya yürümüştür. Edward'ın topladığı büyük ordu zafer

²⁶¹ *England and The Hundred Years' War (1327 1485)*, ss. 25-26.

²⁶² K. B. McFarlane, “War, the Economy Social Change: England and the Hundred Years War”, *Past & Present*, S. 22, Temmuz 1962, ss. 5-6.

²⁶³ M. M. Postan, “Some Social Consequences of the Hundred Years' War”, *The Economic History Review*, C. 12, S. 1/2, 1942, ss. 4-5.

getirmemiş, Cambray’i kuşatma altına almasına rağmen başarılı olamamıştır. Kral Philip ve Kral Edward arasındaki mücadele, Fransızlar’ın güvenli bir alanda saklanarak meydan savaşından uzak durması ve erzakları tükenen İngiliz ordusunun Brabant’a çekilmek zorunda kalmasıyla sonuçsuz kalmıştır. Bu süreçte Parlamento ödeneklerinin tamamını harcamış ve 30 bin *sterlin* ödenmemiş borcu olan Kral Edward, Parlamentodan 300 bin *sterlin*lik yeni bir borç istemek zorunda kalmıştır. Kral’a istediği miktarın verilmesi için bazı şartlar getirilmiştir.²⁶⁴ Orta Çağ İngilteresi’nde özgür olmayan kiracılar ve doğuştan *serfler*in ödemekle yükümlü olduğu,²⁶⁵ keyfi bir vergilendirme biçimi olan ve 14. yüzyılda kaldırılan “*tallage*”²⁶⁶ vergisine bir daha asla zam yapılmayacağına dair söz verdirilmesi bu şartlardan biridir.²⁶⁷

1340 yılında Flamanlar ile ittifak kuran Edward kendisini Fransa kralı ilan etmiştir.²⁶⁸ İngilizler, 1340 yılında Sluys’ta (deniz savaşı)²⁶⁹ ve 1346 yılında Crecy’de zafer kazanmış, 1347 yılında Calais’yi ele geçirmiştir.²⁷⁰ Calais kuşatması, 32 bin kişilik mevcudu ile Yüzyıl Savaşları boyunca toplanmış olan en büyük İngiliz ordusu tarafından gerçekleştirilmiştir. Crecy’de toplanılan ordunun mevcudu ise 16 binden daha azdır.²⁷¹ Calais’nin düşüşünden kısa bir süre sonra bir ateşkes antlaşması yapılarak tarafların sahip olduklarıyla beklemeğe girdikleri bir dönem yaşanmıştır. Ateşkes dönemi, İngiltere ve Fransa’yı da etkileyen veba salgını nedeniyle beklenilenden uzun sürmüştür.²⁷² Ateşkeslerin sonuncusu, 1 Nisan 1355’te sona ermiş ve 1355 yılının yazına gelindiğinde İngilizlerin bir kez daha Fransa’yı işgal ettiği görülmüştür. 26 yaşındaki Galler Prensi tarafından Bordeaux’a gönderilen küçük bir İngiliz ordusu Languedoc’a yıkıcı bir baskın düzenlemiştir.²⁷³

²⁶⁴ *England and The Hundred Years’ War (1327 1485)*, ss. 27-28.

²⁶⁵ Mark Bailey, “Tallage-at-Will in Later Medieval England”, *The English Historical Review*, C. 134, S. 566, Şubat 2019, s. 25.

²⁶⁶ “Tallage”, *Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/tallage>, (18.07.2021), (Orta Çağ Avrupa’sında, mülkün efendisinin özgür olmayan kiracılarına uyguladığı bir vergi çeşidi olan *tallage* İngiltere’de, 12. yüzyılın sonlarından itibaren, kralın mülklerinden ve ilçelerden alınan bir kraliyet vergisidir.)

²⁶⁷ *England and The Hundred Years’ War (1327 1485)*, s. 28.

²⁶⁸ Cury, *The Hundred Years’ War 1337-1453*, s. 10.

²⁶⁹ J. S. Kepler, “The Effects of the Battle of Sluys upon the Administration of English Naval Impressment, 1340-1343”, *Speculum*, C. 48, S. 1, Ocak 1973, s. 70.

²⁷⁰ Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 250.

²⁷¹ McFarlane, “War, the Economy Social Change: England and the Hundred Years War”, s. 4.

²⁷² *England and The Hundred Years’ War (1327 1485)*, s. 41.

²⁷³ *England and The Hundred Years’ War (1327 1485)*, ss. 45-46.

1355-1356 yılları, Kara Prens Edward'ın, Fransa'ya güneybatıdan saldırılar düzenlemesiyle geçmiş ve Fransızlar Poitiers şehrinde yenilmiştir.²⁷⁴ 1356 yılında Poitiers'de II. John'u ele geçiren²⁷⁵ Kara Prens, yarısından fazlası İngiliz olan 3 bin 500 silahlı asker ve 4 bin veya 5 bin piyadeden oluşan ordusuyla Bordeaux'tan başlayarak Fransa'nın merkezine ilerlediği baskınlar düzenlemiştir. Limousin, Auvergne ve Berry'den geçerek Loire'a gelene kadar yağma faaliyetleri gerçekleştirmiştir.²⁷⁶ 1359'da ilerlemeye devam eden İngilizler, 12 bin kişilik bir ordu ile Rheims'e ve Paris'e kış hücumları yapmıştır.²⁷⁷ 1360'ta imzalanan *Bretigny* Antlaşması ile savaşın ilk aşaması sona ermiş ve Edward'a Akitanya dükalığı verilmiştir.²⁷⁸

Savaş, 1369 yılının Haziran ayında, Fransa Kralı ünvanını tekrar kullanan III. Edward tarafından yeniden başlatılmıştır.²⁷⁹ 1372 yılına gelindiğinde, İngiliz donanmasının La Rochelle'de yenilmesi ve Akitanya kaybedilmesi ile İngiltere gerilemeye başlamıştır.²⁸⁰ Akitanya'nın kaybı, aralarındaki eski ve güçlü ekonomik bağlar nedeniyle İngiltere'yi etkilemiştir. Kaybın öncesindeki döneme bakıldığında iki ekonominin birbirini tamamladığı görülmektedir. Yün ve kumaş açısından tüketici durumunda olan Gaskonya; tahıl, şarap, bazı teknik ürünler (çoğunlukla boya maddeleri) ve demir üretiminde uzmanlaşmıştır. Şarap, *gascon woad* (mavi boya üretiminde kullanılan bir bitki) ve *Bayonne* demiri açısından tüketici durumunda olan İngiltere ise kumaş ve gıda üretmiştir. İngiltere'nin, diğer ülkelere ihraç etmeyi bıraktıktan çok sonra bile Bordeaux'a tahıl ihraç etmeye devam ettiği hatta 14. ve 15. yüzyılın sonlarında, kendi hububatı olmadığına Baltık menşeli tahılları yeniden ihraç ettiği kaydedilmiştir.²⁸¹

1373 yılında, Gauntlu John 4 bin kişiden biraz daha kalabalık olan ordusuyla birlikte Calais'ten Bordeaux'a doğru yola çıkmış,²⁸² 1375 yılının Haziran ayında ise III. Edward, *Bruges* Ateşkesi sayesinde bazı Fransız topraklarını ele geçirmiştir.²⁸³

²⁷⁴ Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 250.

²⁷⁵ Cury, *The Hundred Years' War 1337-1453*, s. 10.

²⁷⁶ *England and The Hundred Years' War (1327 1485)*, s. 46.

²⁷⁷ McFarlane, "War, the Economy Social Change: England and the Hundred Years War", s. 4.

²⁷⁸ Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 250.

²⁷⁹ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 37.

²⁸⁰ Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 250.

²⁸¹ Postan, "Some Social Consequences of the Hundred Years' War", ss. 2-3.

²⁸² McFarlane, "War, the Economy Social Change: England and the Hundred Years War", s. 4.

²⁸³ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 37.

1377 yazında, Fransa Kralı V. Charles'ın, İngiltere ile Fransa arasındaki ateşkesi yenilemeyi reddetmesi üzerine şiddetlenen çatışmalar genel olarak olumsuz sonuçlanmıştır. Önemli bir kayıp ya da kazanç olmamış, mücadelelerden geriye yalnızca büyük miktarda savaş maliyeti kalmıştır. 1380 yılında, Kral Richard'ın en genç amcası olan Thomas Woodstock bir keşif gezisi düzenleyerek Calais'e gitmiştir. Picardy, Champagne ve Orleanois üzerinden Brittany'ye doğru yol almış ancak Fransızlar açık savaştan kaçınarak surlarla çevrili şehirlerini savunmakla yetinmiştir. Thomas, Vannes'a ulaşmayı başarsa da ordusu Brittany'yi Fransızlardan teslim alamayacak kadar zayıf düşmüştür. Brittany'ye yapılan bu başarısız seferin yüksek maliyetinin karşılanması ve maaşları altı ay gecikmiş olan askerlere ödeme yapılması için İngiliz halkının ağır vergiler ödemesi gerekmiştir.²⁸⁴ 1399'da, Fransa Kralı VI. Charles'ın kızıyla evlenen II. Richard'ın tahttan indirilmesiyle birlikte Fransa'ya karşı düşmanlık yeniden başlamıştır. 1405-1406 yıllarında, Fransızlar İngiliz topraklarına saldırmış, 1407 yılına gelindiğinde ise İngilizlerin kışkırtmaları sonucunda Fransa'da iç savaş çıkmıştır.

1415 yılında, İngilizlerin tekrar güçlendiği görülmüştür. V. Henry'nin Fransa tahtında yeniden hak iddia etmesi ve Burgonya ile ittifak yapılması sonucunda Fransızlar Agincourt'ta mağlup edilmiş ve 1417-1419'da²⁸⁵ 2 bin kişilik bir ordu ile Normandiya yeniden ele geçirilmiştir.²⁸⁶ Normandiya'nın fethi, 1420 yılında imzalanan Troyes Antlaşması ile onaylanmış ve Fransa kralının kızıyla evlenen V. Henry Fransa'nın naibi olarak tanınmıştır. 1422 yılında²⁸⁷ V. Henry, onun ölümünden iki ay sonra ise Fransa Kralı VI. Charles hayatını kaybetmiştir. V. Henry'nin yerine oğlu VI. Henry'nin tahta çıkması ile savaşın genel görünümü İngilizlerin lehine bir sürece girmiştir.²⁸⁸ Fransızlar, Fransa'nın Domrémy kasabasından gelen Jeanne d'Ark²⁸⁹ sayesinde 1429'da, Orleans'ı geri almayı başarmış ve VII. Charles Reims'te taç giymiştir. 1430 yılına gelindiğinde VI. Henry Fransa kralı ilan edilmiş, 1436'da ise Anglo-Burgonya ittifakı bozulmuş ve Paris kaybedilmiştir.

²⁸⁴ *England and The Hundred Years' War (1327 1485)*, s. 78.

²⁸⁵ Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 250.

²⁸⁶ McFarlane, "War, the Economy Social Change: England and the Hundred Years War", s. 4.

²⁸⁷ Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 250.

²⁸⁸ İbrahim Çağrı Erkul, "Britanya İmparatorluğu'nun Kuruluşunda Tudor Hanedanı'nın Etkisi", *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, C. 7, S. 23, s. 154.

²⁸⁹ Tuğçe Gözde Yılmaz, *Tarihsel-Tiyatral Kişilik İlişkisinin Jeanne d'Ark Konulu Oyunlara Yansımaları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010, s. 28.

1444 yılında imzalanan *Tours Antlaşması* ile Maine dukalığı Fransa'ya bırakılmıştır. *Tours Antlaşması*'nın 1449'da İngiltere tarafından bozulması sonucunda yaşanan Fransız hücumları ise İngilizlerin direncinin çökmesine neden olmuştur. 1453 İngilizlerin Castillon'daki yenilgisi sonucu Gaskonya'yı yeniden ele geçirme çabası sona ermiştir. İngiltere'nin elinde sadece Calais ile Manş Adaları kalmış, 1474 ve 1492'deki sonuçsuz seferlerin ardından savaş sona ermiştir. Calais 1558'de Fransızlara verilse de "Fransa kralı" unvanının İngiliz kralları tarafından kullanımı III. George'a kadar devam etmiş ve Fransa krallık arması, 1932 yılına kadar Times gazetesinin logosunda sergilenmiştir.²⁹⁰

İngiltere ve Fransa arasında yaşanan bu uzun süreli mücadele tarafların ikisini de etkilemiştir. Flandre'ya giden yolun başlangıcı kabul edilen Calais'in ele geçirilmesi ve 200 yıl boyunca İngilizlerin elinde kalması, kumaş imalatı yapan kasabaların bulunduğu bir bölge olması nedeniyle İngiltere için savaşın önemli etkilerinden biri olmuştur.²⁹¹ Bölgedeki kasabaların İngiliz yünü alıp işleyerek İngiltere'nin kumaş ihracatına katkıda bulunması, kumaş ticareti ve Flamanların İsyanındaki rolü açısından önemlidir. Savaşın önemli unsurlarından bir diğeri, orduların temel ihtiyaçlarından biri olan yiyeceğin teminidir.²⁹² Yüzyıl Savaşları sürecinde askerler için gıda maddelerinin temin edilmesi İngiliz halkının üzerinde büyük bir baskı oluşturmuştur. Erzak sağlama süreci, belirli miktarda tahıl, un, et veya diğer ürünlerin sağlanmasını ve belirlenen limana teslim edilmesini emreden bir yazının kral tarafından gerekli ilçe veya ilçelere göndermesiyle gerçekleşmiştir. Bu süreçte; geç ödeme yapılması, yetersiz ödeme yapılması veya ödeme yapılmaması, piyasa oranı altında satın alınan ve bazen tedarikçinin kârı için satılan mallar, fazla miktarda erzak satın alınması nedeniyle halkta yetersiz erzak problemi oluşması gibi sorunlar yaşanmıştır.²⁹³ Yiyecek sağlama sürecinde yaşanan problemler nedeniyle savaşa devam edebilmek için 1340 baharında Parlamentodan daha fazla ödenek isteyen Edward'a "sonraki iki yıl"²⁹⁴ *the ninth lamb, the ninth fleece*, ve *the ninth*

²⁹⁰ Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 251.

²⁹¹ Roberts, *Avrupa Tarihi*, ss. 249-250.

²⁹² Ahmet Akter, "Filistin Cephesinde Türk ve İngiliz Ordularındaki Askerin Günlük İstihkakı: Tâynât-ı Yevmiye – Rasyon Karşılaştırması", *FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi*, S. 8, Kış 2020, s. 50.

²⁹³ Wuetherick, "A Reevaluation of the Impact of the Hundred Years War On The Rural Economy and Society of England", s. 133.

²⁹⁴ *England and The Hundred Years' War (1327 1485)*, s. 28.

*sheaf*²⁹⁵ hibelerin verilmesi için şeriflerinin ve erzak tedarikçilerinin zorbalıklarıyla ilgili şikayetlerin giderilmesi şartı getirilmiştir.²⁹⁶ 1362’de III. Edward tarafından, tahsildarların kraldan aldıkları yazılı fermanı göstermelerini ve her ilçede toplanacak miktarı detaylandırmalarını gerektiren değişiklikler yapılarak tedarikçilerin belirlenen miktardan daha fazla erzak alması engellenmeye çalışılmış ancak Yüzyıl Savaşları boyunca erzak toplama ile ilgili şikâyetler gelmeye devam etmiştir.²⁹⁷ Savaş ve savaşa dair diğer olumsuz şartların toplum üzerinde bıraktığı ekonomik ve sosyal baskılar 1381 Köylü İsyanı’nda yer alan isyancıları etkilemiştir.

2.5. Vergi

Devletin, toplumsal ihtiyaçların giderilmesinde ve sosyoekonomik hayatın devamının sağlanmasında kullandığı gelirler “vergi” olarak adlandırılmıştır.²⁹⁸ Vergiler, devlete bağlı olan vatandaşlardan belirli kurallara uyularak toplanan maddi değerlerdir.²⁹⁹ Günümüzdeki anlamıyla vergilerin tarihi Orta Çağ Avrupası’na dayandırılmıştır. Bahsi geçen döneme kadar yöneticilerin yararına yönelik olan vergi anlayışı, bu dönemde toplanan verginin kamu giderleri için kullanılması ile yerini kamu yararına dönük bir vergi anlayışına bırakmıştır. Verginin belirlenmesi ve kentlerin ihtiyaç duyduğu diğer düzenlemelerin yapılması için İtalya ve Provans’ta konsolosluk ve yüksek memur meclisleri, Fransa’da jüri üyeleri, İngiltere’de ise belediye meclisi oluşturulmuştur.³⁰⁰ 1215 yılında imzalanan *Magna Carta Libertatum* ile vergilendirmenin ancak bu meclisler tarafından yapılabileceği kabul edilmiştir.³⁰¹

Toplumların ödemekle yükümlü oldukları vergilerden, siyasi, mali, sosyal ve iktisadi açıdan etkilendiği görülmüştür.³⁰² Vergilerin toplum üzerindeki etkisinin bu şekilde çeşitli ve önemli olması, toplumun vergilere verdiği tepkilerin de çeşitli

²⁹⁵ *England in Later Middle Ages*, ed. Derek Baker, Academia, Dallas 1993, s. 90. (Halkın o yıl sahip olduğu malın dokuzuncusunu vererek ödediği bir vergilendirme biçimi.)

²⁹⁶ *England and The Hundred Years’ War (1327 1485)*, s. 28.

²⁹⁷ Wuetherick, “A Reevaluation of the Impact of the Hundred Years War On The Rural Economy and Society of England”, s. 136.

²⁹⁸ Mehmet Mucuk ve Volkan Alptekin, “Türkiye’de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975-2006)”, *Maliye Dergisi*, S. 155, Temmuz-Aralık 2008, s. 160.

²⁹⁹ Nagihan Özkanca Andıç ve İrem Erasa Akça, “Vergi İsyanları: Türkiye Ve Dünyadan Örnekler”, *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, C. 5, S. 9, 2019, s. 299.

³⁰⁰ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, ss. 66-67.

³⁰¹ A. Kerim Gök, “Vergi Direncinin Gelişimi”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, C. 22, S. 1, 2007, s. 145.

³⁰² Ersin Nail Sağdıç, “Vergi Gelirlerini Belirleyen Faktörlerin Bölgesel Analizi: Türkiye Örneği”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 60, 2019, s. 155.

olmasına neden olmuştur.³⁰³ Bireylerin vergiye gösterdiği tepkiler; kabul, pasif tepki, aktif tepki olarak üçe ayrılmaktadır.³⁰⁴ Kabul, vergi ile yükümlü olan bireylerin vergiyi gönüllü olarak ödemesidir.³⁰⁵ Bu tepki “vergi bilinci” olarak da adlandırılmaktadır. Kişilerin vergi ödemedeki gönüllülüklerini ifade eden vergi bilincinin yüksek olduğu toplumlarda vergiler sorunsuz bir şekilde ödenmiştir.³⁰⁶ Teoride kolay görünen vergi tahsilâtı, gerçek hayatta kolay gerçekleşmemiştir. Verginin, görünürde bir karşılık olmaksızın toplanan maddi değerlerden oluşması ve vergi ödemekle yükümlü kişiye şahsi bir yararı olmaması³⁰⁷ sonucunda vergi mükellefleri vergiye karşı direnç göstermiştir.³⁰⁸ Vergi ile yükümlü kişilerin bu tepkisi, “vergi direnci” olarak adlandırılmış ve kişilerin vergi konusunda isteksiz davranması, vergi ödemeye direnmesi olarak tanımlanmıştır. Vergi direnci; vergi oranları, cezalar, denetimler, saygınlığın kaybedilmesi riski veya suçluluk duygusu gibi unsurlardan etkilenmiştir.³⁰⁹ Vergi direnci neticesinde; tüketim ve üretimin azaltılması, yatırımların ertelenmesi, verginin geç ödenmesi ya da hiç ödenmemesi gibi tepkiler gösterilmiştir. Verginin bir kısmının ya da tamamının ödenmemesi “vergi kaçakçılığı” olarak adlandırılmıştır.³¹⁰ Vergi kaçakçılığı, devletin gelir kaynağının eksilmesine neden olması nedeniyle hoş karşılanmamıştır.³¹¹ Halka ve devlete karşı ciddi bir tehditin olmadığı dönemlerde vergilere yukarıda belirtilen tepkiler gösterilirken, halka veya devlete karşı savaş veya doğal afet gibi ciddi tehditlerin olduğu dönemlerde kişilerin vergi ödemeye daha yatkın olduğu görülmüştür.³¹²

³⁰³ Müslim Demir, “Toplumun Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, S. 18, Ekim-Kasım-Aralık 2009, s. 2.

³⁰⁴ Gök, “Vergi Direncinin Gelişimi”, s. 150.

³⁰⁵ Ufuk Gencel ve Elif Kuru, “Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkileşimi: Türkiye Değerlendirmesi”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, C. 10, S. 20, 2012, s. 33.

³⁰⁶ İbrahim Organ ve Baki Yegen, “Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 27, S. 4, 2013, s. 243.

³⁰⁷ Coşkun Karaca ve Bünyamin Dermirgil, “Vergilemede Mükellef Hakları ve Vergi İnceleme Elemanlarının Mali Sorumlulukları”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 15, S. 1, 2014, s. 366.

³⁰⁸ İbrahim Özmen, “Bitmeyen Kavgâ: Vergi, Vergide Bir Pasif Direnç Örneği Henry Thoreau”, *Sosyoekonomi*, C. 26, S. 36, 2018, s. 167.

³⁰⁹ Gök, “Vergi Direncinin Gelişimi”, ss. 146-147.

³¹⁰ Gök, “Vergi Direncinin Gelişimi”, s. 150.

³¹¹ Esra Siverekli Demircan, “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 21, Temmuz-Aralık 2003, s. 106.

³¹² Nursena Öztürk, “Vergi Bilincini Şekillendiren En Etkili İç ve Dış Faktörler”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 4, S. 2, Aralık 2019, ss. 297-298.

2.5.1. Vergi İsyanı

Siyasal yönetime, mali sorumluluklara, sosyal ilişkilerdeki değişime ve yönetimdeki kişilere karşı gerçekleştirilen tüm eylemler “başkaldırı, isyan” olarak adlandırılmıştır.³¹³ İsyanlar, toplumu oluşturan bireyler tarafından çeşitli nedenlerle gerçekleştirilmiştir. Bireylerin ödemekle yükümlü olduğu vergiler isyan için gerekli nedenlerden biridir.³¹⁴ Genel olarak, vergilendirme yetkisinin kullanım şekli ile temsilsiz ve sınırsız vergileme sonucunda ortaya çıkan bu isyanlar³¹⁵ “vergi isyanı” olarak adlandırılmış ve tarihten günümüze uzanan geniş bir zaman diliminde varlıklarını sürdürmüştür.³¹⁶ “Wat Tyler Ayaklanması” olarak da bilinen “1381 Köylü İsyanı” bahsi geçen isyanların İngiltere’deki örneklerinden biridir.³¹⁷ İngiliz halkı, Yüzyıl Savaşları’nın masraflarını karşılamak için yüksek³¹⁸ düzeyde doğrudan ve dolaylı vergiye³¹⁹ maruz kalmıştır.³²⁰ Dönemin İngilteresi’nde doğrudan vergilere, ülke genelindeki laik ve dini araziler üzerinden “menkul mallar vergisi” adıyla, dolaylı vergilere ise yün ihracatı ve diğer gümrük ücretleri üzerinden zam yapılmıştır. Yapılan toplam zam miktarının yaklaşık 8.25 milyon *sterlin* veya 9.5 milyon *sterline* yakın olduğu düşünülmektedir.³²¹ Ayrıca, savaşın masraflarını karşılamak için “baş vergisi” (*poll tax*) isimli bir vergi toplanmış ve bu vergi,³²² *Anonim Kronik*’nin yazarı ve *Leicestershire Kronikleri*’ni derleyen Henry Knighton’a göre 1381 yılında gerçekleşen köylü isyanına sebep olmuştur.³²³ İsyançıların, baş vergisinin düşürülmesini talep ettiği ayaklanmada diğer nedenlerin

³¹³ Ali Rıza Gökbunar ve Alparslan Uğur, “Batı Avrupa ve Osmanlı Devletinde Meydana Gelen Ayaklanmalarda Vergilemenin Etkisi”, *Mali Sosyoloji Üzerine Denemeler*, ed. A. Kemal Çelebi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2012/418, Ankara 2012, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/11/418-A-Kemal-%C3%87elebi.pdf#page=202> (08.04.2021), s. 195.

³¹⁴ Gök, “Vergi Direncinin Gelişimi”, s. 150.

³¹⁵ Gökbunar ve Uğur, “Batı Avrupa ve Osmanlı Devletinde Meydana Gelen Ayaklanmalarda Vergilemenin Etkisi”, s. 197.

³¹⁶ Özkanca Andıç ve Erasa Akça, “Vergi İsyanları: Türkiye Ve Dünyadan Örnekler”, s. 309.

³¹⁷ Gök, “Vergi Direncinin Gelişimi”, s. 151.

³¹⁸ Wuetherick, “A Reevaluation of the Impact of the Hundred Years War On The Rural Economy and Society of England”, s. 151.

³¹⁹ Gencel ve Kuru, “Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkileşimi: Türkiye Değerlendirmesi”, s. 49. (Mülkiyet üzerinden alınan vergiler “dolaysız vergi”, mal ve hizmet üzerinden alınan vergiler ile diğer şekillerde tanımlanamayan vergiler ise “dolaylı vergi” olarak isimlendirilir.)

³²⁰ Wuetherick, “A Reevaluation of the Impact of the Hundred Years War On The Rural Economy and Society of England”, s. 151.

³²¹ Wuetherick, “A Reevaluation of the Impact of the Hundred Years War On The Rural Economy and Society of England”, s. 128.

³²² Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 14.

³²³ Nicholson, “The Hospitallers and the ‘Peasants’ Revolt’ of 1381 Revisited”, s. 6.

de etkisi bulunmasına karşı halkı isyan etme noktasında birleştiren ortak şikâyet baş vergisidir.³²⁴

2.5.2. Baş Vergisi

İngiltere ile Fransa arasında yaşanan Yüzyıl Savaşları nedeniyle 1377 ile 1381 yılları arasında üç kez “baş vergisi” toplanmıştır.³²⁵ Bahsi geçen vergiler 1377, 1379, 1380-1381 olmak üzere dört yılda toplanmıştır.³²⁶ Vergi miktarının mükelleflerin mülklerine göre düzenlenmesi amaçlanmış ancak 1377 yılının baş vergisi, 14 yaşın üzerindeki tüm erkek ve kadınlar için 4 *penny* olarak belirlenmiştir.³²⁷ 1379 vergisi sınıflandırılmış, kişilerin gelirlerine göre vergi ödemesi sağlanmıştır. 1380-1381 yıllarında zenginlerin fakirlere yardım etmesi istenmiş ancak bir düzenleme yapılmamış ve oran 15 yaşın üzerindeki herkes için 1 *shilling* olarak belirlenmiştir.³²⁸

III. Edward’ın son Parlamentosu olarak 1377 yılının³²⁹ Ocak ve Şubat aylarında toplanan Parlamento İngiltere’nin ilk baş vergisini onaylamıştır.³³⁰ Din adamları ve yoksulların muaf tutulduğu³³¹ 1377 yılının baş vergisinde, vergi mükelleflerinin gelir durumuna bakılmaksızın 14 yaşından büyük herkesten yaklaşık bir keçi değerinde olan 1³³² *groat*³³³ alınmıştır. 1379 yılının Nisan ayında Buckingham Kontu Woodstocklu Thomas’ın önerisiyle, İngilizlerin Fransa’da uyguladıkları yıldırma saldırılarının (*chevauchee*) giderlerini karşılamak için yeni bir baş vergisi kararlaştırılmıştır.³³⁴ Böylece, II. Richard’ın üçüncü Parlamentosu, 1379 yılının Nisan ve Mayıs ayları arasında ikinci baş vergisini toplamıştır.³³⁵ Bu kez alınacak olan vergi gelir durumuna göre belirlenmiştir. Şövalye veya kolluk

³²⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 6.

³²⁵ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 11.

³²⁶ Nicholson, “The Hospitallers and the ‘Peasants’ Revolt’ of 1381 Revisited”, s. 5.

³²⁷ Madonna J. Hettinger, “*The Poll Taxes of 1377, 1379 and 1381, Part 1: Bedfordshire-Leicestershire* by Carolyn C. Fenwick”, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, C. 32, S. 1, Bahar 2000, The North American Conference on British Studies, s. 94.

³²⁸ Nicholson, “The Hospitallers and the ‘Peasants’ Revolt’ of 1381 Revisited”, s. 5.

³²⁹ H. G. Richardson and George Sayles, “The King’s Ministers in Parliament, 1272-1377”, *The English Historical Review*, C. 47, S. 187, Temmuz 1932, s. 377.

³³⁰ Dobson, *The Peasants’ Revolt of 1381*, s. 37.

³³¹ P. J. P. Goldberg, “Urban Identity and the Poll Taxes of 1377, 1379, and 1381”, *Economic History Review*, C. 43, S. 2, Mayıs 1990, s. 195.

³³² Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 14.

³³³ “Groat”, *Cambridge Dictionary*, <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/groat> (28.05.2021). (Yulaf, buğday ve çavdar gibi mahsullerin sert dış kabuğu çıkarılmış tohum kısmı anlamına gelen “*groat*” kelimesi, aynı zamanda İngiltere ve İskoçya’da kullanılan tarihi bir gümüş paranın adıdır.)

³³⁴ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 14.

³³⁵ Dobson, *The Peasants’ Revolt of 1381*, s. 37.

görevlilerinin 5, maaşlı papazların 3 *groat* ödemesi gerekmiş,³³⁶ yaş alt sınırı ise 16'ya yükseltilmiştir.³³⁷ 1380 yılının Kasım ve Aralık ayları arasında II. Richard'ın beşinci Parlamentosu üçüncü baş vergisini toplamıştır.³³⁸

Parlamentonun katılımcıları, yeni bir baş vergisini onaylamak istemese de ülkenin içinde bulunduğu mali sıkıntılar ve Fransa ile olan savaşın devam etmesi gerektiği düşüncesi ile verginin toplanmasına izin verilmiştir. Parlamentonun mümkün olan en düşük rakamı istemesi sonucu³³⁹ Şansölye Sudbury, 160 bin *sterlin* toplanmasının yeterli olacağını belirlemiştir.³⁴⁰ Yapılan görüşmeler sonunda, 15 yaşından büyük herkesten 1 *shilling*,³⁴¹ 3 *groat* toplanması kararlaştırılmıştır. Toplamda kişi başına 1 *shilling* olan verginin, varlıklıların yoksullara yardım edebileceği şekilde paylaştırılması planlanmış, en zengin vergi mükellefinin kendisi ve eşi için 1 *sterline* denk olan 60 *groattan* daha fazla, en fakir vergi mükellefinin ise kendisi ve eşi için 1 *groattan* daha az ödeme yapmaması sağlanmaya çalışılmıştır.³⁴² Northhampton Parlamentosu üçüncü baş vergisini onayladıktan sonra 6 Aralık 1380'de dağılmıştır.³⁴³

Baş vergisinin toplanması; vergi tahsildarları, nahiyenin güvenlik görevlileri, belediye başkanları ve kasaba yöneticilerinden oluşan bir grubun, 15 yaşının üzerindeki yetişkinlerin sayısı kadar *shilling* toplaması şeklinde gerçekleşmiştir.³⁴⁴ Vergi tahsildarlarının, tahsilât sırasında mükelleflere yönelik sorgulamalarının neden olduğu tepkiler sonucunda, 1381 yılının Ocak ayına kadar 2/3'ünün tamamlanması planlanan vergilerin toplanması yavaşlamıştır.³⁴⁵ Vergi toplama süreci, zenginlerin veya büyük bir toprak sahibinin ikamet ettiği yerlerde bu kişiler tarafından fakir olan halkın vergisinin büyük bir kısmı ödendiği için daha kolay ilerlemiştir. Herkesin kendi payına düşen 1 *shilling* tutarındaki vergiyi ödemek zorunda kaldığı, halkı fakirlerden oluşan bölgelerde ise tahsilât sürecinin daha zorlu geçtiği görülmüştür.³⁴⁶ Vergileri ödemekte zorlanan halk, vergiden kaçmak için çözüm yolları aramıştır.

³³⁶ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 14.

³³⁷ Goldberg, "Urban Identity and the Poll Taxes of 1377, 1379, and 1381", s. 195.

³³⁸ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 37.

³³⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 21.

³⁴⁰ *England and The Hundred Years' War (1327-1485)*, ss. 78-79.

³⁴¹ Goldberg, "Urban Identity and the Poll Taxes of 1377, 1379, and 1381", s. 195.

³⁴² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 22.

³⁴³ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 38.

³⁴⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 23.

³⁴⁵ Nicholson, "The Hospitallers and the 'Peasants' Revolt' of 1381 Revisited", ss. 5-6.

³⁴⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 23.

1379 ve 1380 yıllarında toplanan baş vergilerinde sahte kayıtlar gösterilerek vergi kaçakçılığı yapıldığı varsayılmış, incelenen tahsilât raporları bu varsayımı desteklenmiştir.³⁴⁷ Vergi tahsildarları 1381 yılının baş vergisini toplamaya gittiğinde 1377 vergisini ödeyen mükelleflerin hiç var olmadığını gösteren listelerle karşılanmıştır.³⁴⁸ 1377 tarihli 1 *groat* olan baş vergisinin getirileri ile 1381'deki 1 *shilling* tutarındaki baş vergisinin getirileri karşılaştırıldığında kayıtlarda yapılan sahtecilik görünebilir hale gelmiştir. Ülkenin yetişkin nüfusu görünüşte 1 milyon 355 bin 201 kişiden 896 bin 481 kişiye düşmüş, özellikle kadınların varlığı gizlenmiştir.

16 Mart 1381'de, kralın adamlarından biri olan John Legge'nin önerisi üzerine vergi mükelleflerinin listelerini kontrol etme amacıyla bir komisyon oluşturulmuştur.³⁴⁹ 16 Mart 1381'de dokuz bölgede görevlendirilen komisyon, 3 Mayıs 1381'de altı bölgede daha görevlendirilmiştir.³⁵⁰ Komisyonun çalışmaları, Norwich'te 600, Norfolk'ta yaklaşık 8 bin, Suffolk'ta ise 13 bin kişinin vergi kaçırdığını ortaya çıkarmıştır. Hem vergi kaçırın kişiler hem de onları gizleyerek yardım edenler para cezasına çarptırılmıştır.³⁵¹ Mayıs ayının ortalarına gelindiğinde Essex'ten vergi direncine dair raporlar gelmeye başlamış, Mayıs sonunda ise John de Bampton'un grubu Fobbing, Corringham Standford halkı tarafından saldırıya uğramıştır. Haziran ayına geçildiğinde, Robert Bealknap ve komisyon üyesinin Brentwood yakınlarında silahlı saldırıya uğraması ile 1381 Köylü İsyanı başlamış,³⁵² isyan kısa sürede bastırılrsa da baş vergisi, yeni bir isyanın oluşumunu önleme amacıyla 1382'de kaldırılmıştır.³⁵³

1990 yılında, İngiltere'de yeni bir baş vergisi uygulanmış ancak bu vergiye 1381 yılındakine benzer bir tepki gösterilmemiştir. 31 Mart 1990 sabahı Kennington Parkında toplanan yaklaşık 200 bin kişi konut vergisi yerine getirilen baş vergisini protesto etmiştir. Protestocuların polisle çatışması sonucu 491 protestocu hapis cezasına çarptırılmış ancak protestocuların yaptığı açlık grevi ve tutuklananlar için düzenlenen protestolar sonucunda Margaret Thatcher aleyhtarı kampanya

³⁴⁷ Hettinger, "The Poll Taxes of 1377, 1379 and 1381, Part 1: Bedfordshire-Leicestershire by Carolyn C. Fenwick", ss. 94-95.

³⁴⁸ J. S. Hamilton, *The Plantagenets: History of a Dynasty*, Continuum, New York 2010, s. 186.

³⁴⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 23-24.

³⁵⁰ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 38.

³⁵¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 25.

³⁵² Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 38.

³⁵³ Gök, "Vergi Direncinin Gelişimi", s. 152.

başlatılmıştır. 22 Aralık 1990'da Thatcher istifa etmiş, yerine gelen John Major ise baş vergisini yürürlükten kaldırmıştır.³⁵⁴

2.6. Mahkeme Sistemi ve Mahkeme Yetkilileri

Orta Çağ'da İngiltere halkının hukuk alanındaki meseleleri, diğer tüm konularda olduğu gibi *Feodal* sistem içerisinde çözülmüştür. *Serfler* arasında veya *serf* ile *lord* arasında yaşanan sorunlar, lordun hem davalı hem de yargıç konumunda olduğu *Malikâne* Mahkemesinde çözülmüştür.³⁵⁵ Bu mahkemeler, hem *serf* yükümlülüklerinin yerine getirilmesi için bir baskı aracı hem de mahkemelerde verilen para cezaları ya da toplanan yıllık aidatlar ile *lordlar* için bir gelir kapısıdır.³⁵⁶ *Malikâne* görevlileri ve davalarda *lordlara* yardım eden mahkeme yetkilileri köylüler arasından seçilmiştir.³⁵⁷ Mahkemeler ve köylülerin bu mahkemelerde üstlendiği görevler 1381 Köylü İsyanı için önem arz eden konulardan biridir. Bu önemin daha iyi anlaşılabilmesi için *frankpledge* sistemine değinmek gerekmektedir. *Frankpledge*, Orta Çağ İngilteresi'nde, önemli statüye sahip olan kişiler ve aileleri dışında herkesin, barışı sağlamak için karşılıklı sorumlulukla birbirine bağlandığı bir sistemdir.³⁵⁸

Frankpledge sisteminin kökenleri, 5. ve 7. yüzyıllara kadar dayanmaktadır. 5. ile 7. yüzyıllar arasında, Anglo-Saksonlar Roma İngilteresi'ni fethettiğinde, her birinde 100 (*Hundred*) hane bulunan bir mahalleden oluşan "*Hundred*" etrafında örgütlendikleri dağınık bir yönetim sistemini de beraberinde getirmiştir. Her lider kendi *Hundred*ından sorumludur. *Hundred*'da, kendi aralarındaki suçluları yakalamak ve cezalandırmaktan sorumlu olan 10 kişilik "*tithing*" grupları oluşturulmuştur.³⁵⁹ *Tithing* gruplarının, 10. ve 11. yüzyıllarda etkin olduğu görülmüştür. 10. yüzyılda, *tithing* grupları ve *pledge* sistemi birlikte kullanılmış,³⁶⁰ din adamları ile zengin özgür kiracılar hariç tutulmak üzere³⁶¹ 12 yaşın üzerindeki

³⁵⁴ Özkanca Andıç ve Erasa Akça, "Vergi İsyanları: Türkiye Ve Dünyadan Örnekler", s. 304.

³⁵⁵ Aydoğdu, "Ortaçağ Feodal Mülkiyet Anlayışı ve Osmanlı Hukukundaki Toprak Sisteminin Türk Hukukundaki Tarımsal İşletmelerin Mirasçılara Özgülenmesine Etkileri", s. 7.

³⁵⁶ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 207.

³⁵⁷ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 230.

³⁵⁸ Emily Rodriguez, "Frankpledge", <https://www.britannica.com/topic/frankpledge>, (15.12.2020).

³⁵⁹ Joshua Reeves, "If You See Something, Say Something: Lateral Surveillance and the Uses of Responsibility", *Surveillance & Society*, C. 10, S. 3/4, 2012, s. 240.

³⁶⁰ D. A. Crowley, "The Later History of Frankpledge", *Bulletin of the Institute of Historical Research*, C. 48, S. 117, May 1975, s. 1.

³⁶¹ L. R. Poos, "The Rural Population of Essex in the Later Middle Ages", *The Economic History Review*, C. 38, S. 4, Kasım 1985, s. 518.

her özgür erkek için *tithing* üyeliği zorunlu hale gelmiştir. Sisteme göre bir *tithing* grubuna bağlı olan tüm erkeklerin ayrıca yeterli kefile sahip olması istenmiştir. Kefil teşkilatı ve *tithing* gruplarının yaklaşık 1100’de bir araya getirilmesiyle *frankpledge* sistemi oluşturulmuştur.³⁶² Böylece, güvenlik sistemi, yalnız kendi üyelerinin davranışlarından sorumlu tutulan *tithing* gruplarından, tüm komşularının davranışlarından sorumlu tutulan köylülere evrilmiştir.³⁶³ Her *frankpledge* birimi teorik olarak bir kasabaya dayanmış ve her biri karşılıklı kefalet görevlerine sahip olan 10 kişiyi içeren birkaç *tithing*den meydana gelmiştir. Dört veya altı *tithing*in üyeliğiyle oluşan sistemin teorik olarak 10 üyeden oluşması beklenmiştir.³⁶⁴ Sistemde önde gelen aileler dışında herkesin görevlendirilmesi istenmiş olmasına rağmen 13. yüzyılda bu sisteme bağlı olanlar özgürlüğü ve toprağı olmayan kişilerdir. Bir mülk sahibinin arazisi yeterli bir rehin olarak görülmüş ancak özgür olmayanlar genellikle 12 kişilik bir ortaklıkta veya 10 hane halkından oluşan bir *tithing*de *frankpledge* sistemine bağlanmak zorunda kalmıştır. Essex’ten Yorkshire’a kadar Danelaw’ın altındaki bölgede daha yaygın olarak görülen *frankpledge* sistemi, Yorkshire’ın kuzeyindeki bölgede uygulanmamıştır. 14. yüzyılda azalmaya başlayan *frankpledge* sistemi, 15. yüzyılda yerini sulh hâkimleri altında faaliyet gösteren yerel memurlara bırakmıştır.³⁶⁵

Frankpledge sisteminde topluluklardan görevli şefler haline getirilen *chief pledge* veya *tithingman* adlı görevliler mahkemelerde önemli roller almıştır. Bahsi geçen görevlerin, köylüler arasındaki ilişkilere zarar vermeye başlaması, *frankpledge* ve *tithing* görevlisi olarak seçilen kişilerin bu görevi reddetmesi ile sonuçlanmıştır.³⁶⁶ Görevlerin birkaç kez reddedilmesi lortlar tarafından mevcut düzeni tehdit eden isyan eylemleri olarak kabul edilmiş ve bu eylemleri gerçekleştirenler büyük para cezalarına çarptırılmıştır. Yaşanan bu olayların köylüler üzerinde bıraktığı büyük hoşnutsuzluklar, 1381 yılının olaylarında isyan nedeni olarak ortaya çıkmıştır.³⁶⁷

³⁶² Crowley, “The Later History of Frankpledge”, s. 1.

³⁶³ Reeves, “If You See Something, Say Something: Lateral Surveillance and the Uses of Responsibility”, s. 241.

³⁶⁴ Crowley, “The Later History of Frankpledge”, s. 1.

³⁶⁵ Rodriguez, “Frankpledge”.

³⁶⁶ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 230.

³⁶⁷ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 212.

2.7. Dini Etmenler

Din, tarihin her döneminde olduğu gibi isyanın yaşandığı Orta Çağ Avrupası'nda da toplum hayatının önemli unsurlarından biridir. Bir topluluğu isyan etme noktasına getiren etmenler içinde, bahsi geçen topluluğun önemli unsurlarından biri olarak dini kurum ve öğelerin bulunmadığını düşünmek mantıklı olmayacağından 1381 yılının olaylarında din ve Kilisenin etkisi incelenmesi gereken sebepler arasında yerini almıştır. Din ve dini kurum olarak temel güç ve düzen kaynağı statüsünü taşıyan Kilise,³⁶⁸ dönem insanının düşünce yapısının şekillenmesi ve isyana giden süreçte toplumun ortak nedenler etrafında birleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kralların yönetme gücünü kaybetmemek adına iyi geçinmeye çalışacağı kadar güçlü bir konuma ulaşan Kilise, hem sosyal hem siyasi hem de ekonomik hayatta varlık göstermiştir.³⁶⁹ Kilisenin hayatın bu denli içinde olması zamanla hoşnutsuzluk nedeni haline gelmiştir. Orta Çağ'ın sonlarına doğru, Kilisenin dünyevi meselelerden uzak kalması gerektiği fikri oluşmuş, kurumun maddiyatçılığı ve sahip olduğu avukatlar ile hukuki bir yapıya bürünmesi eleştirilmiştir.³⁷⁰ Papalığın maddiyatçılığı sadece toplum tarafından değil, Aziz Assisili Fransis'in (1181/1182-1226) önderliğinde kurulmuş³⁷¹ dini bir tarikat olan Fransisken Tarikatı tarafından da tepki çekmiştir.³⁷²

Kilise, kendi içerisinde büyük anlaşmazlıklar yaşamıştır. Bu anlaşmazlıklardan ilki, kardinallerden oluşan bir heyetin kararı doğrultusunda biri Roma'da diğeri Avignon'da görev yapan iki Papa seçilmesi ile başlayan “Büyük Hizipçilik” dönemini başlatmış,³⁷³ Avignon Papalarının otoritesinin birçok ülke tarafından kabul edilmemesi nedeniyle Papalık hem saygınlık hem de gelir kaybına uğramıştır.³⁷⁴ 70 yıldan uzun süre devam eden bu sıkıntılı dönemde Avignon'da kalan Papalık 1378

³⁶⁸ Segâh Tekin ve Esra Banu Sipahi, “Kent, Yönetim, Din, Siyaset ve Düşünce Bağlamında Orta Çağ Avrupasına İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, *Tarih Okulu Dergisi*, C. 7, S. 17, Mart 2014, s. 194.

³⁶⁹ Tuncay İmamoğlu, “Orta Çağ Batı Dünyasında Din Siyaset İlişkisi ve Sekülerleşme Seyrine Genel Bir Bakış”, *Marife*, C. 1, S. 2, s. 102.

³⁷⁰ Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 238.

³⁷¹ Duygu Şahin, “Geç Orta Çağ'da Fransisken ve Dominiken Mimarisi”, *Sanat Tarihi Dergisi*, C. 29, S. 1, Nisan 2020, s. 255.

³⁷² Evrin Akkuş, *Desiderius Erasmus ve Martin Luther'in Reform Görüşlerinin Avrupa Kültürel Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 32.

³⁷³ Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 241.

³⁷⁴ Akkuş, *Desiderius Erasmus ve Martin Luther'in Reform Görüşlerinin Avrupa Kültürel Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi*, s. 13.

yılında tekrar Vatikan'a geçmiştir. Anlaşmazlıklardan ikincisinde ise 1378-1417 yılları arasında "Büyük Bölünme" dönemi yaşanmıştır.³⁷⁵

2.7.1. Anglikan Kilisesi

Genel olarak, "İngiltere Kilisesi" olarak tanınan³⁷⁶ Anglikan Kilisesi birçok farklı bölgede varlık göstermiş, ABD ve İskoçya gibi bazı ülkelerde "Episkopal Kilise" olarak adlandırılmıştır. Başında bulunan en yetkili din adamına *primate* adı verilen Anglikan Kiliseleri, anayasal olarak yönetilmiştir.³⁷⁷ Anglikan teşkilatları, yeni inananların yetiştirilmesi ve sosyal adaletin sağlanması gibi amaçlar doğrultusunda hareket etmiştir.³⁷⁸ 16. yüzyıla kadar Papalık ile birlikte hareket eden Kilise, İngiltere Kralı VIII. Henry'nin Papalık ile çatışması sonucunda 16. yüzyılın başlarında Roma Kilisesinden ayrılmıştır.³⁷⁹ Böylece, bağımsız bir Hristiyan Kilisesine dönüşen Anglikan Kilisesinin içinde "sapkın" olarak nitelendirilen bazı dini akımların varlığı görülmüştür.³⁸⁰ Bahsi geçen akımlardan biri John Wycliffe adında bir reformist öncülüğünde ortaya çıkmıştır.

2.7.1.1. John Wycliffe

İngiliz Kilisesinin bugünkü halini almasında en önemli figürlerden biri olan ve bazı kaynaklarda "Reformasyonun Parlayan Yıldızı" olarak tanımlanan John Wycliffe, 1330-1384 yılları arasında yaşamıştır. Bir önder, düşünür, önemli bir ilahiyatçı ve reformist olan Wycliffe hem İngiltere hem de Avrupa üzerinde büyük bir iz bırakmıştır.³⁸¹ Yaşamının erken dönemlerindeki ayrıntıların tartışma konusu olması, yaşamının ilk yılları hakkında bilgi bulunabilen Orta Çağ yazarları arasına girmesini sağlamıştır.³⁸² Wycliffe'in doğum tarihi kesin olarak bilinmemesine rağmen 1384'te öldüğü ve öldüğü sırada en az 60 yaşında olduğu bilgisi göz önüne

³⁷⁵ Mürsel Özalp, *Papanın Yanılmazlığı Doktrini*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2015, s. 48.

³⁷⁶ Resul Çatalbaş, "Anglikan (İngiliz) misyoner teşkilatlar", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2, 2012, s. 121.

³⁷⁷ Mehmet Şahin, "Anglikanizm Öncesi İngiltere ve Anglikanizmin Doğuşu", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SÜİFD)*, S.18, ss. 149-150.

³⁷⁸ Çatalbaş, "Anglikan (İngiliz) misyoner teşkilatlar", s. 122.

³⁷⁹ Osman Şahin ve İskender Oymak, "Hristiyan Dünyada Yeniden Birleşme Girişimleri: Eski Katolik ve Anglikan Kilisesi Arasında Ortak Komünyon", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 25, 2020, s. 3.

³⁸⁰ Vedat Şafak Yami, "Anglikan Kilisesinin Oluşum Süreci ve Bugünü Üzerine Bir inceleme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 11, Bahar 2010, s. 579.

³⁸¹ Vedat Şafak Yami, *Çağdaş Anglikan Kilisesinin İdari ve Dini Yapısı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2007, s. 21.

³⁸² Reginald Lane Poole, *Wycliffe and Movements for Reform*, Longmans Green and the Co., London 1889, s. 61.

alınarak³⁸³ 1324 yılında Kuzey Yorkshire’da doğduğu kabul edilmiştir.³⁸⁴ VIII. Henry’nin saltanatının ikinci yarısında İngiltere’yi dolaşmış olan John Leland, Wycliffe’in kökenini “Wycliffe-on-Tees” köyünden aldığını söylemiş, başka bir yerde ise Yorkshire’daki Richmond’a 1 mil uzaklıktaki “Ipreswel”da (artık Hipswell olarak adlandırılan yer) doğduğunu ifade etmiştir. Bahsi geçen iki yerden biri Wycliffe’in doğduğu aileyi, diğeri ise doğduğu köyü göstermektedir. Wycliffe’in biyografisini yazan yazarlar, Leland’ın kayıtlarındaki bir baskı hatası sonucunda “Spreswell” adında hayali bir köyden bahsetmiştir.³⁸⁵ Anglo-Saxon kökenli bir aileden gelen³⁸⁶ Wycliffe, yaşadığı dönemde ulaşılabilir en iyi eğitimi almıştır. Evine kısa bir mesafede bulunan Egglestone Manastırı’na gitmiş,³⁸⁷ Yorkshire bölgesindeki köy rahiplerinden aldığı ilk eğitimine 16 yaşında başladığı Oxford Üniversitesi’nde devam etmiştir.³⁸⁸ 16 ya da 17 yaşındayken başladığı Oxford Balliol Koleji, Wycliffe’i büyük reform çalışmasına hazırlayan sürecin başlangıcı olmuştur.³⁸⁹ Daha sonra, III. Edward’ın Kraliçesi olan Philippa’nın kurduğu ve bu nedenle “Kraliçenin Koleji” olarak adlandırılan Oxford’daki Queen’s College’e geçerek burada bir yıl eğitim almıştır. Queen’s Koleji’nin ardından ünlü bir okul olan Üniversite Koleji Merton’a geçen³⁹⁰ Wycliffe, 1360 veya 1361 yılında Balliol Hall’da, daha sonra ise Balliol Koleji’nde akademisyenlik yapmıştır. Lincolnshire’daki Fillingham papaz evine bir rahip olarak atanması sonucunda Balliol Koleji’ndeki görevinden istifa etmiştir. Fillingham’da görevine devam ettiği sırada Oxford’u sık sık ziyaret eden Wycliffe, bu ziyaretler sırasında Queen’s Koleji’nde kalmış ve teolojik çalışmalarını sürdürmüştür. 1368’de Oxford’da okumak için işinden iki yıllığına izin alan, daha sonra ise öğrenme merkezine daha yakın olabilmek için Fillingham’daki görevini Buckinghamshire’da bulunan Ludgarshall’a taşıyan Wycliffe, Oxford’da bulunduğu sırada üniversite yönetiminin aktif bir üyesiymiş ve kutsal yazılar üzerine dersler vermiştir.³⁹¹ Oxford’da

³⁸³ J. C. Carrick, *Wycliffe and the Lollards*, Charles Scribner’s Sons, New York 1908, s. 57.

³⁸⁴ Mehmet Alici, *İngiliz Prutanizm’inin Doğuşu ve Gelişimi (XVI. ve XVII. Yüzyıl)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 38.

³⁸⁵ Lane Poole, *Wycliffe and Movements for Reform*, ss. 61-62.

³⁸⁶ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 12.

³⁸⁷ William Marshall, *Wycliffe and the Lollards*, Oliphant Anderson & Ferrier, Edinburgh 1884, s. 5.

³⁸⁸ Banu Çetin Ünal, “Avrupa’nın Felaketler Yüzyılında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe’in Etkisi”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 1, Haziran 2019, s. 82.

³⁸⁹ Carrick, *Wycliffe and the Lollards*, s. 60.

³⁹⁰ Marshall, *Wycliffe and the Lollards*, s. 6.

³⁹¹ Carrick, *Wycliffe and the Lollards*, s. 66.

matematik ve doğa bilimleri alanında başladığı eğitiminin³⁹² çeşitli nedenlerle bölünmesi sonucunda master ve doktora derecelerini 1372 yılında tamamlamıştır.³⁹³ 1372 yılında, hizmetleri nedeniyle Kral Edward tarafından “kraliyet papazı” ünvanı ile ödüllendirilen Wycliffe, aynı dönemde Oxford’da “ilahiyat doktoru ve profesörü” görevinde çalışmaya başlamıştır. Oxford’da akademisyenlik yaptığı sırada, teolojik konularda kamuya açık konferanslar vererek vaazlarına devam etmiştir. Oxford’da büyük bir etki bırakan Wycliffe’in söyledikleri çevresindekileri derinden etkilemiştir.³⁹⁴

Wycliffe’in hayatını üç kısımda özetlemek mümkündür. 1358-1372 yıllarını kapsayan ilk dönemde Katolik bir akademisyen olarak çalışan Wycliffe, mantık ve metafizik üzerine dersler vermiştir. 1372-1378 yıllarını kapsayan ikinci dönemde “Egemenlik Doktrini”ni geliştirmiş, 1378-1384 yıllarını kapsayan üçüncü dönemde ise fikirleri nedeniyle Roma Kilisesine muhalif duruma gelmiş ve bunu açıkça savunmuştur.³⁹⁵ Avrupa’da dini hâkimiyetin baskın olduğu dönemde Orta Çağ’ın en büyük gücü olan Kiliseyi eleştirerek ön plana çıkan³⁹⁶ Wycliffe, gerek Kilise eleştirileri gerek ise diğer konuları ele aldığı birçok eser üretmiştir. 1547’de, Piskopos Bale tarafından hazırlanan, *Ünlü Yazarların Özeti*’nde (*Summarium of Illustrious Writers*) eserlerinin başlıklarından oluşan bir liste verilmiştir. Bale, Wycliffe’in 242 çalışmasının ismini vermiş, Lewis ise çeşitli değişiklikler yaparak listeyi 248’e çıkarmıştır. Bu sayı, üretken olduğu yıllarda yaşamının her yılı için ortalama sekiz eser yazdığını göstermiştir.³⁹⁷ Wycliffe’in yazıları esas olarak dersler, vaazlar ve özel günler için yazılmış kısa broşürlerden oluşmuştur. Diyalog şeklinde yazılan iki eser dışında edebi kompozisyon şeklinde yazılmış eseri yoktur. Yayınlandıklarında onun *Summası*nı, çoğu basıldığında önemli ciltler oluşturan eserini, oluşturan tüm kitaplar, aslında konferans ve kısmen vaaz olarak yazılmıştır. Wycliffe, eserlerini mevcut duruma göre ve edebi gerekliliklere aldırımsızın yazmıştır. Bu nedenle, yazıları tekrarlarla dolu ve genel olarak kusurludur.³⁹⁸ Wycliffe’in eserlerinin yayın sırası dört bölüme ayrılabilir: İlk bölümde; mantık,

³⁹² Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 12.

³⁹³ Çetin Ünal, “Avrupa’nın Felaketler Yüzyılında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe’in Etkisi”, s. 82.

³⁹⁴ Marshall, *Wycliffe and the Lollards*, s. 18.

³⁹⁵ Yami, *Çağdaş Anglikan Kilisesinin İdari ve Dini Yapısı*, ss. 21-22.

³⁹⁶ Çetin Ünal, “Avrupa’nın Felaketler Yüzyılında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe’in Etkisi”, s. 80.

³⁹⁷ H. Rose Rae, *John Wycliffe: His Life and Writings*, Arthur H. Stockwell, London 1903, ss. 74-75.

³⁹⁸ Lane Poole, *Wycliffe and Movements for Reform*, s. 84.

metafizik, psikoloji ve genel olarak tüm felsefi konuların ele alındığı eserler bulunur. Devlet idaresi ve Kilise yönetimine dikkat çektiği ikinci bölümde, *De Dominio Civili* ve *De Dominio Divino* olmak üzere iki bölümden oluşan 1366 tarihli eseri *De Dominio*'yu ve 1377 tarihli *De Juramento Arnaldi*'yi yazmıştır. Üçüncü bölümde, 1370 yılından itibaren teolojik konuların ilgisini çekmesi ile yazmış olduğu eserler bulunur. *De Mandatis* adlı ilk bölümünü 1369'da yazdığı *Summa Theologiae* adlı eseri bu bölümde yer almıştır. Hayatının sonuna kadar bu eseri yazmaya devam eden Wycliffe, yedinci bölüm olan *De Ecclesia*'yı 1378 civarında yazmıştır. *Conclusiones J. Wiclefi de Sacramento Altaris, De Eucharistia* gibi eserleri de bu gruba dâhildir. *Triologus, Confessio, Wycket, Hayatın Kısa Kuralı, Hizmetliler ve Lortlar Ünvanlarını Nasıl Korumalılar (How Servants and Lords Shall Keep Their Degrees), Dilekçe (Petition), Cruciata, Anlamsız Alıntılar (Frivolous Citations)* gibi vaizlere rehberlik için oluşturduğu kullanışlı ilahiyat eserleri ise dördüncü ve son grupta yer almıştır.³⁹⁹

Wycliffe, *İncil* üzerine yaptığı çalışmalar ile ün kazanmıştır. Eleştirileri, Hz. İsa'nın yaşamını örnek alması ve Kiliseye karşı gelmekten çekinmemesiyle birçok insanın ilgisini ve saygısını kazanmıştır.⁴⁰⁰ Wycliffe, *İncil*'i tek otorite olarak görmüş, gerçeğin kaynağının *İncil* olduğunu ve Tanrı'yla arasında bağ kurmak isteyenlerin din adamlarına değil *İncil*'e başvurmaları gerektiğini söylemiştir.⁴⁰¹ Halkın ancak *İncil*'i anlayarak eğitilebileceğine inanan Wycliffe, *İncil*'i halk diline çevirmiştir.⁴⁰² *İncil*'in bazı kısımları Wycliffe'den çok önce İngilizceye çevrilmiş olsa da *İncil*'in İngilizce çevirisini tamamlayan ve çevrilmiş halini yaygın hale getiren kişi Wycliffe'dir. Wycliffe'in çevirdiği *İncil*'in tamamını veya bir kısmını içeren 150 kadar el yazması yok edilmeleri için gösterilen çabaya rağmen günümüze ulaşmayı başarmıştır. Wycliffe, *İncil* çevirisine *Yeni Ahit* ile başlamış, öğrencisi olan Nicholas Hereford ise daha sonra Wycliffe tarafından tamamlanmış gibi görünen *Eski Ahit*'in çevirisini yapmıştır. Wycliffe ve öğrencisinin çevirileri daha sonra Wycliffe'in arkadaşı ve Lutterworth'taki kilise çalışmalarında yardımcısı olan John Purvey tarafından gözden geçirilmiştir. John Purvey'in düzenlemesiyle yayımlanan

³⁹⁹ Rae, *John Wycliffe: His Life and Writings*, ss. 75-76.

⁴⁰⁰ Çetin Ünal, "Avrupa'nın Felaketler Yüzylında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", s. 83.

⁴⁰¹ Semra Akgün, *Anglikan Kilisesi'nin Yapısı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 12.

⁴⁰² Çetin Ünal, "Avrupa'nın Felaketler Yüzylında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", s. 80.

baskı, Wycliffe'in ölümünden kısa bir süre sonra tamamlanmış ve kabul edilen çeviri metni haline gelmiştir.⁴⁰³ Wycliffe, *İncil* çevirisine 1356 yılı civarında başlamış, 1380'de *Yeni Ahit*'i kısmının çevirisini bitirmiştir. 1382 yılında, Nicholas Hereford tarafından çevirisine başlanan ancak tamamlanmamış olan *Eski Ahit*'i çevirmeye devam etmiş, muhtemelen hayatının geri kalanında bu işle meşgul olmuştur. Richard Purvey ise Wycliffe'in ölümünden beş yıl sonra, *İncil* çevirisinin tamamını gözden geçirmiş ve 1389 yılı civarında yayınlamıştır.⁴⁰⁴

İncil'in anlaşılması için büyük bir çaba harcayan Wycliffe, insanların yeryüzünde ulaşabilecekleri en yüksek derecenin, Tanrı'nın sözünü duyurmak olduğunu söylemiş bu hizmetin özellikle rahiplerin görevi olduğunu iddia etmiştir. Bu iddiasını desteklemek için İsa Mesih'in göğe yükseldiğinde, özellikle tüm havarilerine, *İncil*'i insanlara vaaz etmelerini emrettiğini söylemiştir.⁴⁰⁵ Wycliffe, *İncil*'in halka anlatılması sorumluluğunu "fakir rahipler"e vermiştir. Bu rahipler, yalınayak ve uzun elbiselerle birlikte, ilk Waldensiyen ya da Fransisken vaizlerinde olduğu gibi iki kişilik gruplar halinde dolaşmıştır.⁴⁰⁶ Fakir rahipler, *İncil*'i halka anlattıkları sırada kilise mensupları arasında herhangi bir şüphe uyandırmamış, maaşlı rahiplerle çatışmaya girmemiştir. Bahsi geçen "fakir rahipler" çoğu Oxford Üniversitesi üyesi olan eğitimli kişilerdir.⁴⁰⁷ Fakir rahiplerin çabaları sonucunda *İncil*'i okuyarak bilinçlenen halkın Papanın otoritesine tepki göstermeye başlamasıyla, Avrupa'da reformun teolojik alt yapısı oluşturulmuştur. Wycliffe'in düşünce ve eylemleri, *İncil*'in yorumlanma hakkının sadece kendisine ait olduğunu savunan Kilisenin tepkisini çekmiştir.⁴⁰⁸ Kilise, *İncil*'in İngilizce okunmasının sapkınlık olduğunu söyleyerek insanları *İncil* okumak yerine Kilise'ye inanmaya davet etmiştir. Kilisenin sözlerine cevap veren Wycliffe, bu kişilerin sapkın olduğunu ve insanları inançsızlaştırmayı amaçladıklarını söylemiştir.⁴⁰⁹

Wycliffe'in eserlerindeki Kiliseye karşıtı eleştirileri dikkat çekmiştir. *Kilisenin Son Çağı*'nda, rahiplerin dini görevleri satın alması gibi yolsuzluklar ve Papalığın

⁴⁰³ Lane Poole, *Wycliffe and Movements for Reform*, ss. 102-103.

⁴⁰⁴ Rae, *John Wycliffe: His Life and Writings*, s. 77.

⁴⁰⁵ Marshall, *Wycliffe and the Lollards*, s. 25.

⁴⁰⁶ Çetin Ünal, "Avrupa'nın Felaketler Yüzylında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", s. 86.

⁴⁰⁷ Lane Poole, *Wycliffe and Movements for Reform*, ss. 101-102.

⁴⁰⁸ Çetin Ünal, "Avrupa'nın Felaketler Yüzylında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", ss. 85-86.

⁴⁰⁹ Marshall, *Wycliffe and the Lollards*, ss. 34-35.

zarar ve zorbalıkları nedeniyle Tanrı'nın İngiltere'yi cezalandırmak için veba salgınını gönderdiğini iddia etmiştir.⁴¹⁰ Kilisenin ibadet şeklini de eleştiren Wycliffe, Ortodoksların kabul ettiği ifade ile “Mesih’in bedenini yapma” gücüne inanmamıştır. Kutsama sözleriyle nesneler üzerinde maddi değişiklik yapma düşüncesine karşı çıkmıştır. Mesih’in bedeninin ve kanının gerçek varlığına tamamen inanmış ancak sunaktaki madde değişikliğini reddetmiştir.⁴¹¹ Kilise yetkililerini yaşadıkları lüks hayat nedeniyle de eleştiren Wycliffe, lortluk sistemi üzerinde de fikir belirtmiştir. “*Lortluk doktrini*” adını taşıyan düşüncelerinde, lortluk ve hizmetin birbiri ile bağlı terimler olduğunu ve biri olmadan diğerrinin var olamayacağını iddia etmiştir. Sadece hak ve güce sahip olmanın bunları kullanma yetkisini vermediğini savunmuş, Tanrı'nın kendisinin bile yaratılıştan sonrasına kadar Tanrı olmadığını söylemiştir. Bu doktrinde aracı lortlardan arınmış bir *feodalizm* tasviri yapmış, tüm insanların doğrudan Tanrı'ya bağlı olduğunu ve insan olarak aynı değere sahip olduklarını savunulmuştur.⁴¹² *De Dominio Divino* adlı eserinde, din adamlarının Hz. İsa'nın yaşamını ve öğretisini takip etmediklerini söylerken lort, mülkiyet, mülk ve kullanım hakkı gibi terimlere farklı anlamlar yükleyen kişi ve kurumları da eleştirmiştir. Wycliffe, eserin ilk paragrafında, özgürlük temasını ve iyi bir hayat sürmenin gerekliliğini savunmuştur. Eserin merkezine mal ve hizmetlerden yararlanma hakkı ve gücü yerine “egemenlik” hakkı bulunur.⁴¹³

Wycliffe, bir reformu gerçekleştirebilmek için güçlü bir destekçiye ihtiyaç duyduğunu düşünmüş ve Kiliseye karşı gerçekleştirmek istediği reformda, “kralın kutsal hakkı” öğretisini savunarak İngiliz Kraliyeti'nin desteğini almayı amaçlamıştır. Tanrı'nın temsilcisi konumunda olan krala karşı çıkmamanın yanlış olduğunu savunduğu bu öğretilde, piskoposların güçlerini kraldan aldıklarını ve fiziki dünya söz konusu olduğunda kralın din adamlarından daha saygın olduğunu, kralın yasaya ve adalete uygun olarak yönetmediği durumlarda bile ona itaat edilmesi gerektiğini söylemiştir. Kralın Kilise'ye müdahale etme ve Kilise içindeki bozuklukları düzeltme yetkisinin bulunduğu inanan⁴¹⁴ Wycliffe'e göre kral, din

⁴¹⁰ Marshall, *Wycliffe and the Lollards*, s. 7.

⁴¹¹ Lane Poole, *Wycliffe and Movements for Reform*, ss. 104-105.

⁴¹² Lane Poole, *Wycliffe and Movements for Reform*, ss. 87-88.

⁴¹³ Çetin Ünal, “Avrupa'nın Felaketler Yüzyılında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi”, s. 83.

⁴¹⁴ Ağaoğulları, Türk, Yalçınkaya, Yılmaz ve Zabcı, “Tanrı: İktidar”, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, s. 287.

adamlarının yetkilerine el koyma ve gerektiğinde din adamlarını cezalandırma hakkına sahiptir.⁴¹⁵

Wycliffe, çalışmaları nedeniyle Kilise tarafından suçlanmış ve defalarca mahkeme önüne çıkarılmıştır.⁴¹⁶ Wycliffe karşıtlarının, 1377 yılının Ocak ayında gerçekleştirdikleri girişimler sonucunda, 22 Mayıs'ta ilan edilen beş papalık fermanı ile Wycliffe'in doktrinlerinin incelenmesine, kendisinin ise hapsedilmesine karar verilmiştir. Kararın verildiği dönemde yönetimde bulunan Kral Edward'ın, bahsi geçen karardan bir ay sonra, 21 Haziran 1377'de vefat etmesi ve yerine 12 yaşındaki II. Richard'ın geçmesi kararın uygulanmasına engel olmuştur. Richard, Wycliffe'nin görüşlerine ılımlı bakan annesinin gözetiminde tahta çıkmış ve Wycliffe'in üzerindeki baskı böylece hafiflemiştir. Wycliffe, Richard'ın tahta çıkmasından iki ay sonra toplanan Parlamentoda danışmanlık yapmak üzere çağırılmıştır.⁴¹⁷ Dünyevi yönetimin baskısı azalsa da Kilise Wycliffe'i suçlamaktan vazgeçmemiştir. Ölümünden iki yıl önce, 1382'de toplanan Blackfriars Konseyi'nde heretik ilan edilen Wycliffe, daha sonra Oxford Üniversitesi tarafından da kınanmış, eserleri yasaklanmış ve Oxford'dan uzaklaştırılmıştır. Wycliffe, hapis ve ölüm cezalarından kurtulmayı başarsa da son yıllarında Lutterworth'a sürgün edilmekten kurtulamamıştır.

Birçok Oxford öğrencisi, Wycliffe'in sürgünde olduğu yıllarda onun fikirleri etrafında toplanarak *İncil*'in İngiltere ve İskoçya'da yayılmasını sağlamış,⁴¹⁸ biri laik diğeri din adamı sınıfına mensup iki kişi ise Wycliffe'in düşüncelerinin eylemlerde kullanılmasına öncülük etmiştir. Baş vergilerinin ve köylüler üzerindeki angaryaların kaldırılmasını talep eden "Wat Tyler" laik ismi, "Kentli deli papaz" olarak da anılan "John Ball" ise dini ismi temsil etmiştir. 1360'lardan itibaren Yorkshire'dan Essex'e kadar köy ve şehirleri dolaşarak insanların eşit olduğunu, Kilisenin elindeki arazilere el konulması ve topraksız köylülere dağıtılması gerektiğini anlatan Ball, düşüncelerini yaymak için şifreli mektuplar yazmıştır.⁴¹⁹ Wycliffe; Papayı, piskoposu, başpiskoposu, Kiliseyi eleştirmesine rağmen Lancaster Dükü Gauntlu John ile kurduğu ilişkinin sağladığı siyasi destek sayesinde Kilise tarafından zulme

⁴¹⁵ Çetin Ünal, "Avrupa'nın Felaketler Yüzylında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", s. 87.

⁴¹⁶ Yami, *Çağdaş Anglikan Kilisesinin İdari ve Dini Yapısı*, s. 23.

⁴¹⁷ Carrick, *Wycliffe and the Lollards*, ss. 105-106.

⁴¹⁸ Çetin Ünal, "Avrupa'nın Felaketler Yüzylında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", s. 88.

⁴¹⁹ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 13.

uğramamıştır.⁴²⁰ Hem 1371 yılında tanıştığı Lancaster Dükü Gauntlu John⁴²¹ hem de Wycliffe'in yaşadığı dönemde eski bir asker olan başpiskopos Zbynek'in reform hareketine sempati duyması ve heretiklerle mücadele etmek için yeterli donanımına sahip olmaması nedeniyle Wycliffe'in takipçilerine karşı oldukça ılımlı bir tavır sergilenmiştir.⁴²²

Wycliffe, yaptığı çalışmalar ile kendi dönemini olmasa da kendinden sonra gelecek nesilleri etkilemiş, *Lollard* hareketi ile İngiltere'de, Çek reformist John Huss üzerinde bıraktığı etki ile Avrupa'da reformun öncüsü olmuştur. Bir vaiz olan Huss, John Wycliffe'den etkilenmesi nedeniyle kariyerini sonlandırmıştır. Bağlı olduğu fikirleri kendisi üretmeyip Wycliffe'in yolunda ilerleyen Huss, halk üzerinde fikirlerin asıl sahibinden daha derin bir etki bırakmıştır.⁴²³ Wycliffe kadar şanslı olmayan John Huss, hapsedilmiş, Kilise tarafından dinsel bir tören ile aşağılanmış, sivil iktidar tarafından cezalandırılmak üzere konseye teslim edilmiş, bir krallığın bir bölgesinde kraliyet otoritesine sahip bir feodal lort anlamına gelen kont palatine Ludwig'e teslim edilmiş⁴²⁴ ve yakılarak cezalandırılmıştır. Huss'ın ölmüş bedeni bile işkenceye maruz kalmış, giysileri de yakılan Huss'tan geriye kalan küller Ren Nehri'ne atılmıştır.⁴²⁵ Huss'ın yüzleşmek zorunda olduğu bu korkunç ölüm ile karşılaştırıldığında Wycliffe'in çok daha şanslı bir son ile karşılaştığı görülmüştür. Wycliffe, görüşleri nedeniyle kınanmasına rağmen yargılanmamıştır. Oxford'da Başpiskopos Courtenay tarafından düzenlenen bir konseyin huzuruna çıktığı ve bir itirazda bulunduğu iddia edilmiş ancak bu iddia kesinlik kazanmamıştır. Sürgünde olduğu zamanı eserleri ile ilgilenerek değerlendiren Wycliffe, İngilizce ve Latince sayısız risalenin yanı sıra en önemli kitaplarından biri olan *Triologus*'u da bu dönemde yazmıştır. Papa Urban tarafından 1383'te düzenlenen haclı seferini ve Norwich'ten Piskopos Henry Despenser'ın Flanders'a düzenlediği seferi kınadığı "*Haçlı Seferi*" isimli eserini de bu dönemde yazmıştır.⁴²⁶ Wycliffe, 1382 yılında Papa, VI. Urban, tarafından sapkınlıklarına ve Kutsal Ana Kilisesi'ne yaptığı tüm

⁴²⁰ Çetin Ünal, "Avrupa'nın Felaketler Yüzylında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", s. 86.

⁴²¹ Alıcı, *İngiliz Prutanizm'inin Doğuşu ve Gelişimi (XVI. ve XVII. Yüzyıl)*, s. 38.

⁴²² Çetin Ünal, "Avrupa'nın Felaketler Yüzylında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", s. 86.

⁴²³ David S. Schaff, *John Huss - His Life, Teachings And Death After Five Hundred Years*, Charles Scribner's Sons, New York 1915, ss. 43-44.

⁴²⁴ Schaff, *John Huss - His Life, Teachings And Death After Five Hundred Years*, s. 255.

⁴²⁵ Schaff, *John Huss - His Life, Teachings And Death After Five Hundred Years*, ss. 258-259.

⁴²⁶ Lane Poole, *Wycliffe and Movements for Reform*, ss. 109-110.

diğer zararlara cevap vermek için Roma'ya çağrılmış ancak yakın tarihte felç geçirdiği için uzun ve yorucu bir yolculuğa çıkmayı reddetmiştir. Bizzat gitmek yerine bir mektup yazarak Papa'ya inançlarını anlatmıştır. Bu mektupta, inancının *İncil*'e aykırı olduğu kanıtlanan herhangi bir bölümünden vazgeçmeye istekli olduğunu ancak bu kanıtlanıncaya kadar inançlarını değiştirmeyi reddettiğini ifade etmiştir. 29 Aralık 1384'te Lutterworth Kilisesi'nde ibadeti sırasında ikinci kez felç geçirmiş ve hem konuşma hem de hareket gücünden mahrum kalmıştır. İki gün sonra, 31 Aralık 1384'te, 61 yaşında ölmüştür. Lutterworth Kilisesi'ne gömülen bedeni, Huss ve Jerome'un da yakılmasını emreden Constance Konseyi'nin isteği üzerine,⁴²⁷ ölümünden yaklaşık 45 yıl sonra 1428 yılında yattığı mezardan çıkarılarak yakılmış,⁴²⁸ külleri ise Swift Nehri'ne savrulmuştur.⁴²⁹ Bedeni yakılıp yok edilen Wycliffe'in düşünceleri yok edilememiş, "*Lollardlar*" olarak adlandırılan grubun öncülüğünde yaşamaya devam etmiştir.

2.7.1.1.1. *Lollardlar*

Geç Orta Çağ'ın ilk sapkın hareketi, 12. ve 13. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkan Valdoculuk'tur. Fedakârlık ve kendi dilinde ibadet etmeye dayanan bu hareketin mensupları Kiliseyi eleştirmesine rağmen Kiliseye tapınmaya devam etmiştir. Özellikle, 1230-1250 yılları arasında etkin olan hareket 14. yüzyıldan itibaren güç kaybetmiş ve 15. yüzyılda tamamen etkisiz hale getirilmiştir. Geç Orta Çağ'ın ikinci sapkın hareketi ise Wycliffe önderliğinde gelişen *Lollardy* hareketidir.⁴³⁰

Wycliffe ve arkadaşlarının, düşüncelerini yayma amacıyla oluşturduğu vaizler grubu, Oxford çevresinden de destek alarak kısa sürede büyük bir oluşum haline gelmiştir.⁴³¹ Wycliffe'in "fakir rahipleri" olarak da bilinen bu grup Wycliffe'in ölümünden sonra "*Lollardlar*" ismiyle anılmıştır. *Lollard* isminin; sessizce şarkı söylemek anlamındaki *lull*, işsiz güçsüz gezmek anlamındaki *loll*,⁴³² ilkelerini Avrupa kıtasında öğreten kişi olan Walter Lollardus ya da "dara" anlamına gelen

⁴²⁷ Marshall, *Wycliffe and the Lollards*, ss. 40-41.

⁴²⁸ Yami, *Çağdaş Anglikan Kilisesinin İdari ve Dini Yapısı*, s. 24.

⁴²⁹ Mevlüde Atasever, *John Wycliffe ve Papalık Eleştirisi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2011, s. 42.

⁴³⁰ Akkuş, *Desiderius Erasmus ve Martin Luther'in Reform Görüşlerinin Avrupa Kültürel Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi*, s. 28.

⁴³¹ Akgün, *Anglikan Kilisesi'nin Yapısı*, s. 13.

⁴³² Çetin Ünal, "Avrupa'nın Felaketler Yüzylında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", s. 88.

Almanca bir kelime temel alınarak oluşturulduğu düşünülmüştür.⁴³³ Son düşünce, buğday olan katoliklere kıyasla Wycliffe'in Hristiyan dünyasının darası olduğunu ve onların yalnızca demetler halinde bağlanıp yakılmaya uygun olduklarını göstermeyi amaçlamıştır.⁴³⁴ Oxford'dan çıkmış akademik tabanlı kişiler olan *Lollardlar*, Wycliffe döneminde ve onun ölümünden sonra Wycliffe'in görüşlerini daha geniş kitlelere ulaştırmış, Wycliffe'in izinden gitmeleri nedeniyle üniversiteden atılmalarından sonra yaptıkları işe gezginci vaizler olarak devam etmiştir. Papaya karşı bir görüş sergileyerek *İncil*'i insanlara vaaz eden *Lollardlar*'ın birçoğu yakılarak cezalandırılmış, *Lollardlar* ile birlikte Wycliffe'in *İncil*'inin birçok kopyası da yakılmıştır.⁴³⁵

Lollardlar, fikirlerini açıklamak için "12 Karar" olarak adlandırdıkları bir bildiri yayınlamıştır. Buna göre; fiziksel objelerin kutsanması ve Katolik dönüşüm teorisi, ölümlerden veya tasvirlerden herhangi bir yarar umma, papaz aracılığıyla günah çıkarma, din adamlarının evlenme yasağı, İngiliz Kilisesinin Roma'ya bağlı olması, Papalık elçilerinin idareci ve yargıç gibi davranması ve *Yeni Ahit*'in öğretilerine ters olan bütün savaşlar eleştirilmiştir.⁴³⁶ *Lollardlar*, araf düşüncesine, Kilisenin endüljans satışlarına, kan ve etin ekmek ve şaraba dönüşmesi tezine, Meryem Ana heykelleri de dâhil olmak üzere heykellere tapınılmasına, azizlere saygıya ve hac ziyaretlerine karşı çıkmıştır.⁴³⁷ *Lollardlar*, karşı çıktıkları ibadetler ve ibadet araçlarının kullanımının kaldırılması için Parlamente'ye başvurmuştur. *Lollardlar*ın alışlagelmiş uygulamaları sonlandırmaya çalışması ile telaşlanan din adamları Kral II. Richard'a başvurarak verilen dilekçenin Meclis'e sunulmasına engel olmuştur. *Lollardlar*, ilkelerinden vazgeçmeleri için tehdit edilmiş ancak kısa süre sonra yaşanan taht değişikliği sayesinde bu sorundan kurtulmuştur. II. Richard'ın yerine, Wycliffe'in adına çalıştığı kişi olan Lancaster Dükü John'un oğlu IV. Henry geçmiş ve *Lollardlar*ın cezalandırılması için kâfirlerin yakılması yasasını

⁴³³ Carrick, *Wycliffe and the Lollards*, s. 199.

⁴³⁴ Marshall, *Wycliffe and the Lollards*, s. 45.

⁴³⁵ Çetin Ünal, "Avrupa'nın Felaketler Yüzylında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", s. 88.

⁴³⁶ Alıcı, *İngiliz Prutanizm'inin Doğuşu ve Gelişimi (XVI. ve XVII. Yüzyıl)*, ss. 48-49.

⁴³⁷ Çetin Ünal, "Avrupa'nın Felaketler Yüzylında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", s. 89.

kabul etmiştir.⁴³⁸ 1382 yılında Wycliffe heretik ilan edilmiş ve düşüncelerinin yayılmasını önlenme amacıyla *Lollardlar* tutuklanmış ya da öldürülmüştür.⁴³⁹

Lollardların, öncülük ettikleri dinsel reform hareketi ile kardeşlik, eşitlik gibi idealleri toplumun alt kademelerine yayarak 1381 Köylü İsyanı'nın oluşumuna katkı sağladığı düşünülmüştür.⁴⁴⁰ Bu düşünceye katılmayan tarihçilerden biri olan Charles Oman ise Wycliffe'in takipçilerince gerçekleştirilen büyük faaliyetlerin isyandan sonra yaşandığını söyleyerek *Lollardların* 1381 İsyanı'nın bir parçası olmadıklarını ileri sürmüştür. Oman'a göre isyan dini değil dünyevi nedenlerden kaynaklanmıştır.⁴⁴¹



⁴³⁸ Marshall, *Wycliffe and the Lollards*, ss. 46-47.

⁴³⁹ Akgün, *Anglikan Kilisesi'nin Yapısı*, s. 13.

⁴⁴⁰ Ağaoğulları, Türk, Yalçınkaya, Yılmaz ve Zabcı, "Tanrı: İktidar", *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, ss. 286-287.

⁴⁴¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 18-19.

3. BÖLÜM

İSYAN SÜRECİ

1381 Köylü İsyanı, farklı bölgelerde farklı zamanlarda, farklı nedenlerle ayaklanan isyancıların gerçeletirdiği faaliyetlerden oluşmuştur. İsyanın yapısı ve unsurlarındaki çeşitlilik ve dağınıklık olayların kronolojik olarak anlatılmasını zorlaştırmıştır. Bu bölümde, isyan süreci hem kronoloji hem de faaliyetlerin yaşandığı bölgeler dikkate alınarak anlatılmıştır. Kayıtlara göre olaylar ilk olarak Kent ve Essex'te başlamıştır. Bu nedenle ilk olarak bu bölgelerin olayları incelenmiştir.

3.1. Kent ve Essex Ayaklanmaları

3.1.1. Essex'te İsyan Öncesi Genel Durum

Thames ve Stour Nehirleri arasında bulunan Essex; Basildon, Braintree, Epping Ormanı, Harlow, Maldon, Rochford, Tendring, Uttlesford ve Brentwood, Castle Point, Chelmsford ve Colchester olmak üzere 12 bölgeden oluşmaktadır.⁴⁴² 1381 yılının Mayıs ayına gelindiğinde başlayan isyanın yaşandığı ilk bölge olan Essex'in,⁴⁴³ isyan öncesindeki ekonomik durumu isyanın temelini hazırlayan önemli bir unsurdur. Geç Orta Çağ'da Essex'in kırsal ekonomisi; çiftçilik, zanaat, sanayi ve ticaretin bir karışımından oluşmuş ancak temeli çalışan işçi ailelere dayanmıştır.⁴⁴⁴ 13. ve 14. yüzyılların başlarında, Essex ve Suffolk bölgelerinde yaşayan halkın çok küçük topraklar üzerinde hayatını devam ettirdiği görülmüştür. 1310 yılında Essex kiracılarının 2/3'ü 30 dönüm veya daha fazla, 3/4'ü genellikle 5 dönüm veya daha az, sadece küçük bir kısmı ise 30 dönümden fazla toprağa sahip olmuştur. 1348-1349 veba salgınının etkisiyle azalan nüfus sonucunda kiracıların arazilerinde sınırlı bir büyüme yaşansa da büyük ölçekte bir değişiklik olmamıştır. Kiracı sayılarında hafif bir azalma görülmüş, Essex'deki *Fristling* kira listelerinde 1340 yılında 44 kiracı görülürken 1369 yılında bu sayı 39'a düşmüştür.⁴⁴⁵

⁴⁴² "Essex", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Essex-county-England>, (04.04.2021).

⁴⁴³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 26.

⁴⁴⁴ Lawrence Raymond Poos, *A Rural Society After the Black Death: Essex 1350-1525*, Cambridge University Press, Cambridge 2004, s. 11.

⁴⁴⁵ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 201.

3.1.2. Essex'te Baş Vergisi Toplama Girişimi

1380-1381 yılında, İngiliz halkından üçüncü kez baş vergisi toplanmasına karar verilmiş⁴⁴⁶ ancak vergiyi toplamaya başlayan tahsildarlar vergi mükellefi sayısının olması gerekenden 500 bin kişi eksik olduğunu görmüştür. Mükelleflerin sayısı; Kent'te 56 bin 557'den 43 bin 838'e, Somerset'te 54 bin 604'ten 30 bin 384'e, Devon'da 45 bin 635'ten 20 bin 656'ya düşmüştür. Ülke genelinde ise 1 milyon 355 bin 201 olan kişi sayısı 896 bin 481 kişiye gerilemiştir. Kişi sayılarındaki azalmanın açıklanması ve kayıtlardan kaybolan vergi mükelleflerinin bulunması amacıyla tutuklama ve cezalandırma yetkisi ile donatılan memurlar görevlendirilmiştir. Thomas Bampton'ın liderlik ettiği ekip, gerekli soruşturmayı yapmaya Essex'ten başlamış ve 31 Mayıs 1381'de Essex kontluğunun Brentwood kasabasına gelmiştir.⁴⁴⁷

Direnişle karşılaşma ihtimali düşük görülen vergi toplama ve araştırma ekibinde Thomas Bampton ile birlikte sadece üç kâtip ve iki güvenlik görevlisi bulunmuştur. Bampton ve ekibi soruşturmaya Fobbing, Corringham ve Stanford'daki üç bataklık köyünün incelenmesiyle başlamış, bölgedeki halkın vergilerini ödememekte direnmesi işlerini zorlaştırmıştır.⁴⁴⁸ Thomas Baker liderliğinde birleşen Fobbing ve Corningham'ın da içinde bulunduğu⁴⁴⁹ 16 farklı köyden 100 kişi⁴⁵⁰ vergilerini ödemeyi reddetmiştir.⁴⁵¹ Bampton, şiddet içeren bir üslupla konuşan kalabalığın sözcüsünün tutuklanmasını emretmiş ve bu emir muhtemelen önceden planlanmış olan bir ayaklanmayı başlatmıştır. Bampton ve ekibi köylüler tarafından dövülüp taşlanarak kasabadan atılmıştır.

Thomas Bampton konseye geri dönerek yaşananları bildirmiştir.⁴⁵² İsyanın hızlı bir şekilde bastırılmak isteyen yönetim, Medeni Hukuk Mahkemesinin Başyargıçı Robert Belknap'ın başkanlığında kurduğu Trailbaston Komisyonu'nu isyancıları arama ve cezalandırma emriyle Brentwood'a göndermiştir.⁴⁵³ Belknap ve ekibi 2 Haziran 1381 tarihinde Brentwood'a ulaşmış ancak Belknap'ın gelişinden bir

⁴⁴⁶ Goldberg, "Urban Identity and the Poll Taxes od 1377, 1379, and 1381", s. 194.

⁴⁴⁷ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 14.

⁴⁴⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 26.

⁴⁴⁹ Dylan Vosti, "Concerning Peasants: The Underlying Cause for the Peasants' Revolt of 1381", *Student Theses, Papers and Projects (History)*, 2017, s. 10.

⁴⁵⁰ Dominique Battles, "The Middle English *Athelston* and 1381, Part I: The Politics of Anglo-Saxon Identity", *Studies in Philology*, C. 117, S. 1, Kış 2020, s. 16.

⁴⁵¹ Steven Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, University of California Press, 1994, s. 1.

⁴⁵² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 26.

⁴⁵³ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 125.

gün önce, yeni bir komisyonun gelmesi durumunda direnmek üzere anlaşmış olan silahlı bir kalabalık tarafından saldırıya uğramıştır.⁴⁵⁴ İsyancı kalabalık, hain olduğunu iddia ederek üzerine saldırdıkları ve bir daha benzer bir komisyonda yer almayacağına dair *İncil* üzerine yemin ettirdikleri Belknap'tan tüm jüri üyelerinin isimlerinin olduğu bir liste almış ve listede yer alan isimlerden ele geçirebildiklerinin başlarını kesmiştir. Ayaklanmak için toplanmaya başlayan isyancıların sayısı, Paskalyadan sonraki yedinci pazar gününden (*Whitsunday*) önce yaklaşık 50 bin kişiye ulaşmıştır. Toplanan isyancılar onlarla birlikte ayaklanmayı kabul etmeyenlerin evlerine saldırmış ve birçok isyan faaliyeti gerçekleştirmiştir. İsyancılar bu faaliyetleri sırasında Thomas Bampton'ın kâtiplerinden üçünü yakalamayı başarmış ve bu kişilerin başlarını keserek direklerle geçirdikten sonra gittikleri yerlere yanlarında götürmüştür.⁴⁵⁵ Essex'in birçok bölgesinde isyancı faaliyetler görülmüştür. Roding'de (Essex) bulunan Berners Berwick Manastırları'nın; kereste, odun, saman ve tırmıklarını çalan isyancılar manastırın hayvanlarını ise *demesne* arazisiye ait olan otlaklara sürmüştür. Dengie'de (Essex) bulunan Bacons'ta 20 inek ve 200 koyun içeren bir isyan faaliyeti gerçekleştirilmiş, Tolleshunt'ta (Essex) bir malikânenen tahta çalınmıştır. Childerditch'te (Essex) isyancıların, ortak gördükleri kapalı bir tarlayı (*croft*) ele geçirerek *demesne* arazisi üzerinde kontrol iddia ettiği ve lordun hizmetçilerinin çalışmasına engel oldukları kaydedilmiştir. Batı Mersea'de (Essex) kiracılar, isyan sırasında kiralalarını ödememiş ve hizmetlerini yerine getirmemiştir. Bazı ev sahiplerinin maddi zarar yaşadığı bu faaliyetler sırasında bazı ev sahipleri ise isyancılar tarafından öldürülmüştür.⁴⁵⁶ Essex'te yaşanan isyan faaliyetlerine toplamda 105 köy katılmıştır.⁴⁵⁷

Çevrelerindeki olası yoldaşları da ayaklandırmak isteyen Fobbing ve Corringham isyancıları Essex'in güneyindeki komşularını çağırmak için mesajlar gönderirken⁴⁵⁸ Kent, Suffolk ve Norfolk'a da mektuplar gönderilerek buralarda yaşayan halk da isyana davet edilmiştir. Çağrıya cevap vererek toplanan gruplar kırsal alanda büyük zarar vermiştir.⁴⁵⁹ Brentwood'daki isyan faaliyetleri, kasabadan

⁴⁵⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 26.

⁴⁵⁵ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 125.

⁴⁵⁶ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, ss. 194-195.

⁴⁵⁷ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 192.

⁴⁵⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 26.

⁴⁵⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 156-157.

doğuya ve kuzeye doğru yayılan genel bir yağma ve isyan hareketine dönüşmüş, Essex'te başlayan isyanda ikinci sırayı Kent almıştır.⁴⁶⁰

3.1.3. Kent'te İsyanın Başlaması

Kent, *serfliğin* 1381 yılı olaylarından önce kaldırıldığı ve köylülerin arazi kiralayarak hayatlarını sürdürmeye halk kazandığı bir bölge olması nedeniyle isyanın yaşandığı diğer bölgelerden ayrılmıştır. Lort tarafından, *serfinin* geri dönmesi talebiyle açılan davalarda bahsi geçen *serfin* Kentli olduğunu kanıtlaması halinde lordun *serfi* zorlayamaması, köylülerin kazandığı özgürlüğün seviyesini açık bir şekilde gösterir.⁴⁶¹ Kentli köylüler isyan öncesinde, genellikle dönüm başına 1 *shilling* ve sözde bir giriş ücretinden fazlasını ödemek zorunda kalmadan arazi kiralayabilmiş ancak bu durum Kentlilerin isyandan uzak kalmasını sağlayamamıştır.⁴⁶² 1-5 Haziran 1381 tarihine gelindiğinde, diğer bölgelerin isyancılarına göre daha geniş haklara sahip olan Kentliler de diğer bölgeler gibi ayaklanmışlardır.⁴⁶³ Essex isyancıları ile aynı şikâyetlerin dile getirildiği Kent'te, 118 köy isyan faaliyetlerine katılmıştır.⁴⁶⁴

Kentlilerin isyanı 2 Haziran 1381'de, Erith Abel Ker başkanlığındaki küçük bir silahlı grup tarafından başlatılmıştır.⁴⁶⁵ Lesness Manastırı'na girerek isyancıları desteklemesi için başrahibe baskı yapan grup daha sonra, Thames Nehri'nin diğer tarafında bulunan köylüleri isyana teşvik etmek için görüşmeler yapmıştır. Yapılan görüşmeler sonuç vermiş ve 4 Haziran 1381 tarihine gelindiğinde bahsi geçen grup yanlarında 100 kadar yeni isyancı ile birlikte geri dönmüştür. 5 Haziran'da Dartford kasabasına giren grup, kasabalıları isyana teşvik etmiştir. Kentlilerin gerçekleştirdiği isyan faaliyetleri,⁴⁶⁶ Essex'te olduğu gibi Kent için de bir *Trailbaston* Komisyonu gönderilmesi ile sonuçlanmıştır. Komisyonun başına tanınmayan bir yargıç geçirilmiş, yargıcın yanında güvenlik görevlisi olarak John Legge ve silahlı yardımcılar bulunmuştur. Heyet, halka karşı çok sayıda suçlamada bulunarak kralı zengin etme amacıyla yola çıkmış ancak amacını gerçekleştirememiştir.⁴⁶⁷ İsyanlılar

⁴⁶⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 27.

⁴⁶¹ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 421.

⁴⁶² Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 206.

⁴⁶³ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 14.

⁴⁶⁴ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 192.

⁴⁶⁵ Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 146.

⁴⁶⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 27.

⁴⁶⁷ *The English Rising of 1381*, ed. R. H. Hilton and T. H. Aston, Cambridge University Press, Cambridge 2007, s. 179.

komisyon üyelerini yakalayarak Londra'ya geri götürmüş ancak Essex'in komisyon üyelerinin başına gelenin aksine zarar vermeden serbest bırakmıştır.⁴⁶⁸

6 Haziran 1381 tarihine gelindiğinde isyancıların başında yeni bir lider olduğu kaydedilmiştir. Thames Nehri'nin güney kıyısında bulunan bir Kent ilçesi olan Dartford'dan⁴⁶⁹ bir fırıncı, Robert Cave, isyancıların lideri olarak ortaya çıkmıştır. 6 Haziran sabahında; Dartford, Erith, Lesness, Bexley ve civardaki tüm küçük yerlerden toplanan çok sayıda isyancı, Robert Cave önderliğinde Rochester'a yönelmiştir. 6 Haziran, Kentli isyancıların ilk kez ciddi zarar veren eylemlerde bulunduğu gün olarak kaydedilmiştir. Bu tarihin üç gün öncesinde, 3 Haziran Pazartesi günü, isyancıların 6 Haziran'da verdiği zararların sebebi olabilecek bir olay yaşanmıştır. Bahsi geçen olayda, Sir Simon Burley bir şövalye ve iki silahlı muhafız eşliğinde Gravesend'e gelmiş ve doğuştan *serf* olan bir adama meydan okumuştur. Kasaba halkı, söz konusu adam için anlaşma yapmak istese de karşılığında en az 300 *sterlin* talep edilen anlaşma yapılamamıştır. Simon, bahsi geçen kişiyi Rochester Kalesi'ne hapsedmiş, bölge halkı Simon'ın kasabadan ayrılmasının ardından ayaklanmıştır. Kentli isyancılar bölgeye geldiğinde, zaten ayaklanmış olan bu isyancılara katılmıştır.⁴⁷⁰

Rochester'a ulaşan Kentli isyancılar kasaba halkı tarafından sevinçle karşılanmıştır.⁴⁷¹ Birleşen isyancılar, Sir Simon'ın hapsedtiği kişiyi kurtarmak için Rochester Kalesi'ni kuşatmış, bir şövalye olan Kale Görevlisi Sir John Newton'u korkutarak teslim olmasını sağlamıştır.⁴⁷² İsyancılar, John Newton'un kendileriyle gelmesini ve liderleri olmasını istemiş, kabul etmediğinde ise öldürmekle tehdit etmiştir. Sonuç olarak şövalye istemeden de olsa teklifi kabul etmek zorunda kalmıştır.⁴⁷³ Böylece, 7 Haziran'da Rochester Kalesi'ni ele geçiren isyancılar,⁴⁷⁴ zindanları açmış, John Belling adında bir mahkûm ile diğer mahkûmları serbest bırakmış ve Kale'yi yağmalamıştır.⁴⁷⁵ Yağmalamanın ardından, Gravesendli isyancılar evlerine çekilmiş diğer isyancılar ise kırsal bölge boyunca ilerlemiştir.⁴⁷⁶

⁴⁶⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 27.

⁴⁶⁹ "Dartford", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Dartford-England> (15.04.21).

⁴⁷⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 157.

⁴⁷¹ Jean Froissart, "The Chronicles of Froissart", trans. John Bouchier and Lord Berners, <http://www.public-library.uk/ebooks/37/68.pdf> (17.08.2020), s. 29.

⁴⁷² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 27.

⁴⁷³ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 29.

⁴⁷⁴ Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 1.

⁴⁷⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 27.

⁴⁷⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 158.

Birkaç bin kişiye ulaşan kalabalık, Medway'den Maidstone'a yürümüş ve kasabaya girerken John Southall adında bir kasabalı görevliyi öldürmüştür. İsyancılar, John Southall ve William Topcliffe'in evlerini yağmalamıştır.⁴⁷⁷ Yollarına devam eden isyancılar, Essex, Sussex, Stafford, Bedford, Warwick ve Lincoln'e doğru ilerlemiş ve bahsi geçen bölgelerden; büyük bir baron olan Lort Moylays, Hales'ten Sir Stephen, Cosington'dan Sir Thomas ile bazı şövalye ve beyefendilerin kendilerine katılmalarını sağlamıştır.⁴⁷⁸

3.1.4. Wat Tyler

7 Haziran 1381 tarihinde, Maidstone ve Dartford kasabalarında isyan faaliyetleri gerçekleşmiştir. Bölgedeki isyancıların başında, "Wat Tyler" olarak adlandırılan yeni bir lider olduğu kaydedilmiştir.⁴⁷⁹ 1381 yılının isyancıları arasında en çok dikkat çeken isim⁴⁸⁰ haline gelen Tyler'ın liderlikteki konumu *Anglia Kroniği*'nde, "ilk ve en önemli" (*primus et principalis*) şeklinde kaydedilmiştir.⁴⁸¹ 1381 yılı olaylarında, bazı kaynaklarda ayaklanmanın kendi adıyla anılmasını sağlayacak kadar önemli bir karakter haline gelen Wat Tyler'ın ismi, ilk kez bu olaylar ile kayıtlara geçmiştir.⁴⁸² Kroniklere göre Maidstone isyancıları, Wat Tyler'ı kendi istekleri ile liderleri olarak seçmiştir. Kökeni ve daha önceki kariyerine dair hiçbir bilgi bulunmayan Wat Tyler'ın, kızı baş vergisi tahsildarlarından biri tarafından hakarete uğrayan Dartfordlu bir zanaatkâr olduğuna dair efsaneler anlatılmıştır. Wat Tyler adının 5-7 Haziran'daki isyan duruşmaları sırasında Robert Cave'in yoldaşları arasında geçmemesi, Dartfordlu isyancılardan biri olmadığını göstermiş, Tyler'ın gerçekten Maidstone'da ikamet ettiği de kesin olarak kanıtlanamamıştır. Maidstone'un sadece birkaç kilometre doğusunda yer alan Faversham ve Downhamford *Hundred*'ın jürileri tarafından "büyük asi" veya "Essex'ten Wat Tyler" şeklinde adlandırılan Tyler, meclis mahkeme kayıtlarında "Kent bölgesinden Wat Tyler" olarak kaydedilmiştir. Bir Maidstone belgesinde

⁴⁷⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 27.

⁴⁷⁸ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 29.

⁴⁷⁹ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 15.

⁴⁸⁰ G. L. Gomme, "Rebellions in English History: What Tyler and Jack Straw.", *The Antiquary*, C. 11, Mart 1885, s. 97.

⁴⁸¹ *Chronicon Angliae Ab Anno Domini 1328 Usque Ad Annum 1388 ...*, ed. Sir Edward Maunde Thompson, C. 64, Longman & Company, London 1874, s. 310. "Si quem scire delectat nomina eorum, qui incentores et ductores fuere communium, inveniet hic inserta pro parte. Primus et principalis dicebatur Walterus Tyler; secundus Johannes Strawe; tertius, Johannes Kirkeby; quartus, Alanus Preder; quintus, Thomas Scotte; sextus, Radulphus Rugge; hic multos multis possessionibus investivit, tempore ducatus sui."

⁴⁸² Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 15.

“Colchesterlı Walter Tyler” olarak geçmiştir.⁴⁸³ İsyana Maidstone’dan katılması nedeniyle genel olarak Kentli olduğu iddia edilmiştir.⁴⁸⁴ Wat Tyler’ın tek bir kişi olmadığını, Tyler adındaki birkaç liderin olduğu ve bunlar arasında iki kişinin soyadının Walter olduğunu düşünen kaynaklar da olmuştur. Stowe, Maidstone’dan Walter Tyler isminde bir liderden bahsetmiş ve onu vatana ihanet suçuyla öldürülen Kentli adam olarak tanımlamıştır. Bu kişiyi, jüri iddianamelerinde yer alan Essex’ten Walter Tyler’dan farklı biri olarak görmüştür. Söz konusu olan Tyler’dan, Kentli olarak değil, Kentli isyancıların lideri olarak bahsetmiştir. Kentli jüriler, Essexli Tegheler (Tyler) liderliğinde Canterbury ve Kent’te isyan eylemleri gerçekleştirildiğini söylemiş, *Anonim Fransız Kroniği* ise bahsi geçen eylemlerin Tyler liderliğinde hareket eden Maidstone isyancı grubu tarafından gerçekleştirildiğini iddia etmiştir. Bu kişinin, Blackheath, Mile End ve Smithfield’da isyancıların lideri ve sözcüsü olarak hareket ettiği belirtilmiştir.⁴⁸⁵ Bazı kaynaklarda ise Wat Tyler ile ve Jack Straw’un aynı kişi olduğu iddia edilmiştir.⁴⁸⁶ Bu iddiayı destekleyen Knighton’ın devam ettiricisi, Smithfield’da bulunduğu sırada Tyler’ın adının “Jakke Strawe” olarak değiştirildiği söylenmiştir. Trevelyan, Tyler’ın kimliğinin şüpheli olduğuna inanırken⁴⁸⁷ Lewis Sergeant ise *John Wycliffe Okulluların Sonuncusu ve İngiliz Reformcularının İlk* adlı eserinde Tyler’ın tek bir kişi olmadığını ileri sürmüştür. Sergeant, baş vergisi tahsildarından kızının intikamını alan Dartfordlu Tyler ile “Wat Tyler” ya da Walworth’un öldürdüğü “Walter Helyer” olarak geçen diğer bir Tyler olmak üzere iki Tyler olduğunu söylemiştir. Walworth tarafından öldürülen ikinci Tyler, Kent’ten Blackheath’e gelen, Ball’u lideri olarak kabul eden ve John Straw, John Kyrkeby, Alan Threder, Thomas Scot ve Ralph Rugge ile yakın arkadaş olan bir Essexli olarak tanıtılmıştır.⁴⁸⁸ Birden fazla Tyler olduğunu iddia eden tüm eserlere karşılık, Londra çevresinde yazılan, olaylar hakkında yeterince bilgi sahibi olan kaynaklar ve isyanın resmi şehir kaydında Smithfield lideri olarak tek bir Walter Tyler gösterilmiştir. Tyler’ın Kent’te olduğu gibi Strawe’un da Essex’tte isyan lideri olduğunu gösteren çok sayıda ifade

⁴⁸³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 27-28.

⁴⁸⁴ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 13.

⁴⁸⁵ George Kriehn, “Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI”, *The American Historical Review*, Oxford University Press on behalf of the American Historical Association, C. 7, S. 3, Nisan 1902, ss. 458-459.

⁴⁸⁶ Friedrich W. D. Brie, “Wat Tyler and Jack Straw”, *The English Historical Review*, C. 21, S. 81, Ocak 1906, s. 106.

⁴⁸⁷ Kriehn, “Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI”, s. 459.

⁴⁸⁸ Sergeant, *John Wycliffe Last of the Schoolmen and First of the English Reformers*, s. 285.

kaydedilmiştir. Sonuç olarak, Tyler'ın kimliği Kentli jüri üyeleri tarafından şüphe götürmez bir şekilde belirlenmiştir. Lider olarak seçildiği Maidstone'un jüri üyeleri, Tyler'ın Colchester'dan olduğunu söylemiş, Tyler'ın bir Essexli olduğunu söyleyen Faversham ve Downhamford kaynakları da bu ifadeyi doğrulamıştır.⁴⁸⁹ Nereli olduğuna karar verilmesinin ardından Tyler'ın mesleğinin ne olduğu sorusu kalmıştır. *Froissart Kronikleri* 'nde, Tyler'ın aslında bir ev kiremitçisi, acımasız bir patron olduğu söylenmiştir.⁴⁹⁰ Bir kiremitçi ya da çatı ustası olduğu genel olarak kabul gören bir fikir olmasına rağmen bir köylü⁴⁹¹ ya da Kentli bir soylu olabileceği iddia edilmiştir.⁴⁹² Kalabalık üzerinde sağladığı otoritesi, disiplini uygulama gücü ve yönetme kabiliyeti nedeniyle,⁴⁹³ tecrübeli asker olan diğer isyancılar gibi,⁴⁹⁴ Fransa'da savaşmış eski bir asker olduğu da düşünülmüştür.⁴⁹⁵ Tyler'ın hitabet alanında başarılı olan bir isyancı olduğu kaydedilmiş, bu becerisi sayesinde Blackheath, Mile End ve Smithfield'daki önemli görüşmelerde isyancıların sözcüsü olarak görevlendirilmiştir. Lider seçildiği Maidstone'dan, öldürüldüğü Smithfield'a kadar isyanın liderliğini yapmıştır. Smithfield'da yaşanan tartışma neticesiyle gerçekleşen ölümünden sonra ise isyan sonlanmıştır. Büyük ve karışık bir isyana öncülük eden öfkeli halkı dizginleyebilen ve güçlü takipçileri olan diğer liderlerle uyum içinde hareket edebilen Tyler, bir isyancı olmasına rağmen başarılı bir lider olarak kayıtlara geçmiştir.⁴⁹⁶

Tyler'ın isyancıların başına geçtiği 7 Haziran tarihinden sonra isyan faaliyetleri hız kazanmıştır. Ayaklanmanın, 8 ve 9 Haziran tarihlerinde her yönde yayıldığı ve Weald ile Thames Nehri arasındaki köylerden gelen yeni isyancıların bir araya toplandığı kaydedilmiştir. 8-9 Haziran tarihleri, isyancıların kırsal alanda büyük zararlar verdiği günlerdir. Hem bahsi geçen iki günde hem de daha sonrasında verilen zararlarda özellikle kraliyet memurları, hukukçular, Gauntlu John'un taraftarları ve toprak lortları hedef alınmıştır. Faaliyetler içerisinde özellikle sözleşme ve diğer belgelerin aranıp bulunması ve yakılması dikkat çekmiştir. Dartfordlu Thomas Shardelow'un, Kent'in sorgu yargıcının ve Stroodlu Elias

⁴⁸⁹ Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", s. 459.

⁴⁹⁰ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 28.

⁴⁹¹ Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", ss. 459-460.

⁴⁹² Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 13.

⁴⁹³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 28.

⁴⁹⁴ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 15.

⁴⁹⁵ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 423.

⁴⁹⁶ Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", s. 461.

Raynor'ın, evlerinde ele geçirilen çok sayıda resmi belge bahsedilen şehirlerin sokaklarında yakmıştır. Kuzey Cray'deki Nicholas Herring'in büyük malikânesini yerle bir ederek mallarını yağmalayan ve sığırlarını sürerek uzaklaştıran isyancılar, tanınmış dört kişiyi,⁴⁹⁷ Maidstone yakınında bulunan Allington Kalesi'nden önemli bir toprak lordu olan Sir Thomas Cobham,⁴⁹⁸ Sir Thomas Tryvet, John de Freningham ve Tames Peacham'ı, rehin almıştır. Bu kişilere “Kral Richard ve Avam Kamarasına” sadaket yemini ettiren isyancılar daha sonra rehine olarak yanlarında tutmaya devam etmiştir. Ayrıca, bütün hapishaneler açılmış ve muhtemelen isyanın ikinci aşamasında gerçekleşen hırsızlıkları yapan mahkûmlar serbest bırakılmıştır.⁴⁹⁹ 10 Haziran 1381'de ayaklanan ve Canterbury'de kralın kalesine giren; Malling'den John Halis, Wat Tyler, William Hauker ve John Abel, krala saygısızlık etmek ve hükümdarlığına zarar vermek suçlarıyla hapsedilmiş olan; Kâtip Richard Derby, bir itirafçı olan John Burgh, bir hükümlü olan Agnes Jekyn ve Joan Hampcok'ı serbest bırakmıştır.⁵⁰⁰ Başpiskoposun emriyle Nisan ayından beri hapiste tutulan John Ball da serbest bırakılan suçlular arasında yer almıştır.⁵⁰¹

10 Haziran'da,⁵⁰² birçok bölgede isyan faaliyetleri kaydedilmiştir. 9 Haziran 1381 Pazar gününde, Gillingham'daki Thomas Bedemanton'ın evine girerek hem sözleşme ve belgelerini hem de 100 *pound* değerindeki malını çalan Gillingham'dan Thomas Berghestede ve Robert Prat, olayın bir gün sonrasında kendilerini dava etmemesi için Thomas Bedemanton'ı tehdit etmiştir. Bedemanton, gördüğü zarar dışında Thomas Berghestede ve Robert'a 20 *shilling* daha ödemek zorunda bırakılmış, bu para Bedemanton'ın eşi Isabella tarafından ödenmiştir.⁵⁰³ 10 Haziran 1381 Pazartesi günü; Henry Whyte, Westgate'den Tyllor, Lyde'dan Henry Foghel, Romney Marsh, Thanet'ten John Reade, Dokumacı William Munde ve bilinmeyen kişiler⁵⁰⁴ William Medmenham'ın evine saldırmıştır.⁵⁰⁵ Cranbrook'tan Adam de Beaghendenn'in oğlu olan John de Beaghendenn, 10 Haziran'da Tenterden'a gelerek bölgedeki halkı ayaklanmaya katılmaya zorlamış, Apoldre'da William de Horn'un

⁴⁹⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 29-30.

⁴⁹⁸ Juliet Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, Harvard University Press, Cambridge 2014, s. 182.

⁴⁹⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 30.

⁵⁰⁰ William Edward Flaherty, “The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records” *Archaeologia Cantiana*, C. 3, 1860, s. 93.

⁵⁰¹ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 15.

⁵⁰² Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 150.

⁵⁰³ Flaherty, “The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records”, s. 77.

⁵⁰⁴ Flaherty, “The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records”, s. 73.

⁵⁰⁵ *The English Rising of 1381*, s. 107.

evine girmiş ve 10 *pound* değerinde malını çalmıştır. William Blankewell ve Tenterdenli Doğramacı Thomas Ingelond da aynı gün William Blossme ve William de Horne'un evlerine girenler arasında yer almıştır. Eve girme ve hem belgelere hem de maddi değer taşıyan eşyalara zarar verme faaliyetleri sık sık yaşanmıştır. Alexander Pipere'in oğulları William ve John, aynı 10 Haziran günü Canterbury'de isyan etmiş, Ickham ve Well'deki Thomas Garwynton'un evlerine girmiştir.⁵⁰⁶ Aynı tarihte, John Stynenache eşi Agnes ile birlikte ayaklanmış, Gwederyngton olarak adlandırılan bir yerde Mersham'da John Brode'un mülküne girmiş ve mallarını alıp götürmüştür.⁵⁰⁷ Aynı tarihte, Boughton'dan Fırıncı William Smyth, bilinmeyen diğer kişilerle birlikte ayaklanmış ve Wells'ten Thomas Garwynton'ın evine girerek mallarını yağmalamıştır.⁵⁰⁸

Ayrıca, bazı kişilerin 5 Haziran gibi erken bir tarihte Dartford civarında isyan faaliyetleri gerçekleştirdiği görülmüştür.⁵⁰⁹ Bu faaliyetler sırasında, krala bağlı kişiler öldürülmüş, bazı kişilerin evleri yıkılmış, Maidstone ve Rochester'da hapishaneler yağmalanarak suçlular serbest bırakılmıştır. Gerçekleştirilen faaliyetlerden beş gün sonra, 10 Haziran 1381 Pazartesi gününde bu suçlularla tanışan Favershamlı bir terzi olan John Gardener, suçlu olduklarını bilmesine rağmen onlara yardım etmiş ve onlarla birlikte isyan faaliyetleri sergilemiştir. Preston Next Faversham'da William Makenade'e saldırmış ve silah zoruyla topraklarından çıkarmış, Philip Bode'un 40 *shilling* değerinde malına zarar vermiş, Ospringe'e giderek Richard Bertelot'a saldırmış ve 100 *shilling* değerindeki malını çalmıştır.⁵¹⁰

3.1.5. Canterbury'de İsyan Faaliyetleri

İngiltere'nin güneydoğusunda bulunan Kent'e bağlı bir şehir olan Canterbury'de,⁵¹¹ 10 Haziran'dan itibaren şiddetli isyan faaliyeti görülmüştür.⁵¹² Bahsi geçen tarihte Canterbury'e gelen Tyler ve takipçileri, bir sorun ile karşılaşmadan şehre girmiş ve şehirdekilerin çoğu da isyancılara katılarak kalabalığın büyümesini sağlamıştır.⁵¹³ İsyan liderleri, (Wat Tyler ve Jack Straw) burada bir görüşme yaparak takipçilerinden bazılarını Thames Nehri üzerinden Essex, Sussex,

⁵⁰⁶ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", ss. 93-94.

⁵⁰⁷ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 84.

⁵⁰⁸ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 88.

⁵⁰⁹ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 175.

⁵¹⁰ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", ss. 90-91.

⁵¹¹ "Canterbury", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Canterbury-England> (17.04.2021).

⁵¹² Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 15.

⁵¹³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 30.

Stafford ve Bedford'da göndermeye karar vermiştir. Böylece, diğer bölgelerdeki isyancıların yardımı ile Londra'nın daire içine alınması ve isyancıların resmi görevliler tarafından durdurulmasının engellenmesi amaçlanmıştır. Kendilerine katılacak diğer isyancılar ile buluşma günü, Corpus Christi bayramına denk gelen 13 Haziran 1381 Perşembe günü olarak planlamıştır.⁵¹⁴

Canterbury'de, M.S. 7. yüzyılın başlarından itibaren İngiltere'nin başlıca dini merkezi olan bir katedral yer almıştır.⁵¹⁵ Dini yönetim altında olan diğer bölgeler gibi Canterbury'de de şehir halkı ile dini yetkililer arasında 1320'lere uzanan tartışmalar yaşanmış⁵¹⁶ ancak 1381 yılı olaylarında isyancıların hoşnutsuzluğu dini kurumun kendisine değil yöneticilerine yönelmiştir.⁵¹⁷ İsyancıların tepki gösterdiği yöneticilerin başında Başpiskopos Simon Sudbury bulunmuştur.⁵¹⁸ Canterbury'de, Aziz Thomas Kilisesi'ne giren isyancılar, Piskoposun odasını yağmalamış ve buldukları maddi değeri yüksek eşyalar karşısında, sahip olduğu bu zenginlik için onlara hesap vermesi gerektiğini dile getirmiştir.⁵¹⁹ Katedrale gürültülü bir şekilde giren ve orada bulunan keşişlere, Sudbury'nin ölüme mahkûm edilen bir hain olması nedeniyle yeni bir başpiskopos seçmeleri gerektiğini söyleyen isyancılar, Canterbury'de bulamadıkları Sudbury'yi Londra'da aramayı ve bulduklarında Kral Richard'a teslim etmeyi amaçlamıştır.⁵²⁰

Başpiskopos dışında Kent'te en çok nefret edilen kişi, Kent'in şerifi olan Sir William Septvantz'tır.⁵²¹ Whitstaple *Hundred* jüri üyelerinin raporlarına göre; John Thachham, Wynchepeli Richard Derby, Abel de Erheth, ⁵²² Malling'den John Hales, Essex'ten Wat Tyler, William Hauker ve John Abel, ⁵²³ Şerif William Septvantz'a saldırmıştır. Septvantz'ı Canterbury'de kralın kalesine sürükleyen ve kitapları ile diğer belgelerine el koyan isyancılar, ⁵²⁴ William Septvantz'ın kaçmasına izin

⁵¹⁴ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 29.

⁵¹⁵ "Canterbury", *Britannica*.

⁵¹⁶ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 185.

⁵¹⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 30.

⁵¹⁸ Sarah Keeshan, *The Mind's Eye: Reconstructing the Historian's Semantic Matrix through Henry Knighton's Account of the Peasants' Revolt, 1381*, Dalhousie University Unpublished Master Thesis, Halifax 2011, s. 27.

⁵¹⁹ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 29.

⁵²⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 30.

⁵²¹ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 184.

⁵²² Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", ss. 85-86.

⁵²³ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 93.

⁵²⁴ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 89.

vermiştir. Ele geçirdikleri adli ve mali kayıtları sokakta yakan isyancılar, kaleyi yağmalamış, hapishanedeki suçluları ise serbest bırakmıştır.⁵²⁵

Canterbury’de gerçekleştirilen isyan faaliyetleri yukarıda anlatılanlarla sınırlı kalmamıştır. İsyancılar, Canterbury’nin belediye başkanını, görevlilerini ve kasaba halkını bir araya toplayarak, Kral Richard’a ve İngiltere’nin gerçek halkına sadık olacaklarına dair yemin etmelerini istemiştir. Belediye başkanının zorluk çıkarmadan onayladığı⁵²⁶ bu istek isyanın geri kalan kısmında “Kral ve halk için!” sloganı olarak kullanılmış, “Kahrolsun hainler!” sloganı da sıklıkla duyulmuştur. Karşılaştıkları herkesten “kral ve halk” adına sadakat yemini etmesini isteyen isyancılar,⁵²⁷ İngiltere’nin kötü durumundan sorumlu tuttukları ve sahip olduğu güç nedeniyle nefret besledikleri Gauntlu John’u kastederek,⁵²⁸ John adında hiç kimsenin İngiltere’yi yönetmesine izin verilmemesi gerektiğini söylemiştir.⁵²⁹ Yemin ettirdikleri kişilerden isyancılara katılmasını, komşularını ve tanıdıklarını da ayaklanmaya ikna etmesini isteyen isyancılar, babalarının ve atalarının kabul ettiği 1/15 oranındaki vergi dışında herhangi bir verginin artırılmasına rıza göstermeyeceklerini de bahsi geçen yemine eklemiştir.⁵³⁰ Canterbury halkına yemin ettiren isyancılar daha sonra “Burada hiç hain yok muydu?” diye sormuş, yerel kalabalık tarafından hain olarak gösterilen üç kişiyi caddeye sürükledikten sonra başlarını kesmiştir. Kaçıp canlarını kurtaran şüphelilerin ise evleri yağmalanmış, kira kontratları ile tahviller ve benzeri yasal belgeler yok edilmiştir.⁵³¹ 10 Haziran’da, hem Canterbury hem de yakınındaki bölgelerde birçok isyan faaliyeti kaydedilmiştir. Birçok isyancının, başarılı bir hukukçu olan Thomas Holte’un Canterbury yakınındaki Westgate’de bulunan evine geirerek 40 *pound* değerinde⁵³² malını çalması bu faaliyetlerden biridir. Bazı diğer isyancılarla birlikte Canterburyli William Sporier ve Lenhamlı Richard Baker’ın, Thomas Otyngton’ın evine girerek Thomas’ı tehdit etmesi de aynı gün gerçekleşmiştir.⁵³³ 1378’de komisyon üyesi

⁵²⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 30.

⁵²⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 158.

⁵²⁷ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 424.

⁵²⁸ Ann W. Astell, *Political Allegory in Late Medieval England*, Cornell University Press, New York 1999, s. 60.

⁵²⁹ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 424.

⁵³⁰ Sergeant, *John Wycliffe Last of the Schoolmen and First of the English Reformers*, s. 288.

⁵³¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 30.

⁵³² Barker, *1381: The Year of the Peasants’ Revolt*, s. 190.

⁵³³ Flaherty, “The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records”, s. 74.

olarak atanan ve şehrin ileri gelenlerinden biri olan John Tebbe⁵³⁴ de isyancıların 10 Haziran'da saldırdığı hedeflerden biri olmuştur. John Tebbe, Otehell'den John London, Canterbury'den Henry Whyte ve William Cymekyn tarafından Canterbury'de öldürülmüş ancak isyancılar için Tebbe'nin öldürülmesi yeterli olmamış ve Thomas Olever, bir marangoz olan John Lukke ve John Hunte adlı isyancılar öldürülen kurbanın evine girerek 20 *pound* değerinde malını çalmıştır.⁵³⁵ 1378'de Sulh Yargıcı olan William Horne'un evi de isyancıların hedefindeki mülklerden biri olmuştur.⁵³⁶

Toplanan isyancıların asıl hedefi Londra'ya ulaşmaktır. Bu amaç doğrultusunda, 500 kadar isyancı Canterbury'den ayrılarak Londra'ya doğru yola çıkmış ancak bazı isyancıların geride kalması nedeniyle şehir tamamen huzura kavuşamamıştır.⁵³⁷ İsyancıların ana bölümü ayrıldıktan sonra, şehir sakinlerinin evlerine girme ve mallarını yağmalama faaliyetleri birkaç gün daha devam etmiştir.⁵³⁸ İsyancıların hedeflerinden biri, adli tabip ve Aziz Augustine Manastırı topraklarının kâhyası olan William Medmenham'dır.⁵³⁹ Bölge kırsalından toplanan 200 isyancı William Medmenham'ın evine saldırmıştır. İsyancılar, William'ın kapılarını, odalarını ve sandıklarını kırmış, 20 *mark* değerinde malını çalmış ve belgeler ile vergi kayıtlarını yakmıştır.⁵⁴⁰ İsyancıların, isyan süreci boyunca tekrarladığı belge yakma eylemleri *Anglia Kroniği*'nde, "Tüm mahkeme kayıtlarını ve eski belgeleri alevlere teslim etmeye karar vermişlerdi, böylece bu kadim şeylerin anısı ortadan kalktığında, lortları gelecekte onlara karşı herhangi bir hak iddia edemeyecekti." şeklinde anlatılmıştır.⁵⁴¹ İsyancıların yapacaklarından korkan insanların evlerini bırakıp kaçmaları, bazılarının aileleriyle birlikte sakin yerlere gitmesi, bazılarının ormanlara kaçması, bazılarının ise kendilerini evlerine kilitlemesi nedeniyle diğer isyan faaliyetlerinin çokluğuna karşı çok az cinayet işlendiği görülmüştür. İsyancılar, arazi sahiplerinin büyük bir kısmını para ödemeye ve "Krala ve Avam Kamarasına" sadakat yemini etmeye zorlamış, sahip oldukları mahkeme kayıtlarına el koyup yakmıştır. Canterbury'de sergilenen belge yakma ve diğer

⁵³⁴ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 191.

⁵³⁵ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 74.

⁵³⁶ Canon Scott Robertson, "Chapel at Horne's Place, Appledore", *Archaeologia Cantiana*, C. 14, 1882, ss. 365-366.

⁵³⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 158.

⁵³⁸ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 87.

⁵³⁹ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 188.

⁵⁴⁰ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 76.

⁵⁴¹ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 425.

isyancı eylemler, şehrin isyan bastırıldıktan sonra Parlamento tarafından hazırlanan ilk listede genel af dışında bırakılmasına neden olmuştur.⁵⁴²

3.1.6. İsyancıların Londra Yolculuğu

11 ve 12 Haziran 1381 tarihleri, isyancıların Canterbury'den Londra'nın kenar mahallerine doğru yol aldığı günler olarak kayıtlara geçmiştir. Batı Kent köylerinden gelen birliklerin katılımıyla sayıca artan isyancılar, aceleyle hareket etmelerine rağmen yolları üstündeki malikânelere girip mahkeme kayıtlarını yakacak kadar zaman ayırmıştır. Londra'ya gelen 60 bin kadar isyancıya Wat Tyler, Jack Straw ve John Ball liderlik yapmıştır. Üçü de bağımsız liderlerler olmasına rağmen Wat Tyler'ın isyanın ve isyancıların ana lideridir.⁵⁴³

İsyancıların Canterbury'den ayrılma ve Londra'ya ulaşma tarihleri kaynaklarda farklılık göstermiştir. *Anonim Kronik*'te, isyancıların Canterbury'i 10 Haziran'da terk ettikleri, 11 Haziran'da ise kralın isyancılar ile kendi danışmanları arasında iletişimi sağlayan haberciler sayesinde isyancıların faaliyetlerinden haberdar olduğu belirtilmiştir. İsyancıların Canterbury'den 10 Haziran'da ayrıldığı, *Froissart Kronikleri*'inin bazı el yazmalarında da iddia edilmiştir. Daha sonra editörler tarafından değişiklik yapılarak ertesi günün tarihi benimsenmiş olsa da⁵⁴⁴ isyancıların 11 Haziran 1381'de Londra'ya ulaştığı kabul edilebilir. Bu sırada isyancıların kaç kişilik bir kitle olduğu kesin olarak öğrenilememiştir. *Froissart Kronikleri*, bu rakamı 60 bin olarak belirtirken *Walsingham* ve *Anonim Kronik* daha abartılı bir iddiada bulunarak 100 binden fazla kişi olduğunu söylemiştir.⁵⁴⁵ İsyancılar Londra civarına geldiğinde, Kule'nin duvarları arkasındaki güvenliğe ulaşabilmek için⁵⁴⁶ Canterbury'deki⁵⁴⁷ (Kent) tapınağa yaptığı uzun ve zorlu bir yolculuktan alelacele dönen Kral Richard'ın annesiyle, Wales'in prensesiyle görüşmüştür. Prenses ve maiyeti kendilerini feda etmiş ancak kısa bir tutuklama dışında sorun yaşanmamıştır. Bazı kaba şakaların ardından herhangi bir yağmalama girişimine maruz kalmadan gitmelerine izin verilmiştir. İsyancılar, bu davranışlarıyla Kral Richard'ı yanlarına çekmek, hırsız veya katil olmadıklarını göstermek istemiş, annesine kötü muamele

⁵⁴² Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 30-31.

⁵⁴³ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 28.

⁵⁴⁴ B. Wilkinson, "The Peasants' Revolt of 1381", *Speculum*, C. 15, S. 1, Ocak 1940, The University of Chicago Press on behalf of the Medieval Academy of America, s. 16.

⁵⁴⁵ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 15.

⁵⁴⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 34.

⁵⁴⁷ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 28.

yapılırsa Richard'ın iyi niyetini kazanma ümitleri kalmayacağını düşünerek kralın annesini serbest bırakmıştır.⁵⁴⁸

3.1.7. Blackheath'te Kamp, Southward'da Marshalsea Hapishanesi'nin Açılması

İsyancıların, 12 Haziran'da Londra çevresine ulaştığı kabul edilmiştir. Buna göre isyancılardan bir kısmı Blackheath, bir kısmı ise Mile End'de toplanmıştır.⁵⁴⁹ Kent isyancılarının ana birliği, Londra'nın 4 mil uzağında bulunan Blackheath adı verilen bir tepede⁵⁵⁰ kamp kurmuş, ancak uzun yürüyüş sonrasında yorulmamış olan isyancılar, Southwark ve Lambeth'e kadar ilerlemiştir. İlerlemeye devam eden isyancılar, bir kenar mahalle kalabalığı ve nehri tekneyle geçerek onlara katılan çok sayıda şehirli yandaş tarafından karşılanmıştır. İsyancıların yaklaştığı haberi duyulunca Londra Köprüsü'nün ortasındaki asma köprü yükseltilmiştir. İsyancıların öncü birlikleri,⁵⁵¹ Southward'da bulunan Marshalsea Hapishanesi'ne⁵⁵² saldırmıştır.⁵⁵³ Başpiskoposun Lambeth'teki sarayını soymak için 2 kilometre daha ilerleyen isyancılar Marshalsea Muhafızı John Imworth'un evini yakmıştır. Alevler, bütün gece, Kule'deki kralın, meclis üyelerinin ve yaklaşan tehlikeyi rıhtımdan ya da pencerelerinden izleyen Londra vatandaşlarının gözleri önünde yükselmiştir.⁵⁵⁴

3.1.8. Essex İsyancıları

Essex ve Kent bölgelerinin isyancıları, 1381 Köylü İsyanı boyunca birbirleriyle yakın temas kurmuştur. Kentli isyancıların isyan faaliyetlerine devam ettiği sürede Essex isyancıları da benzer faaliyetlerde bulunmuştur. Essex isyancıları Dartford'daki sorunları başlatan asıl gruba katılmak için Thames'i geçmiştir. Brentwood'da başlayan isyan 2-22 Haziran tarihleri arasında her yöne yayılmıştır. Kent'e göre daha kırsal bir bölgede bulunan Essex'in yaşadığı isyan daha tarımsal bir temelde şekillenmiş ancak resmi görevlilere yapılan düzenli saldırılar, isyanın tamamen tarımsal olmadığını, siyasi problemlerin de mevcut olduğunu göstermiştir. Gerçekleştirilen isyan faaliyetleri sırasında, devlet mallarından görevli olan

⁵⁴⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 34.

⁵⁴⁹ Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 2.

⁵⁵⁰ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 29.

⁵⁵¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 34.

⁵⁵² Jerry White, "Pain and Degradation in Georgian London: Life in the Marshalsea Prison", *History Workshop Journal*, C. 68, S. 1, Sonbahar 2009, s. 69.

⁵⁵³ W. Kent, "The Marshalsea Prison", *Dickensian*, C. 23, S. 204, Sonbahar 1927, s. 260.

⁵⁵⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 34-35.

(*escheator*) John Ewell Londra tepelerinde öldürülmüş, kaçmayı başaran Şerif John Sewall'ın ise Coggeshall'daki malikânesi yağmalanmıştır.⁵⁵⁵ Hâkimlerden biri olan John Guilsborough'un malikânesi de aynı şekilde yağmalanmıştır.

İsyancılar, genellikle soylulara saldırmak yerine evleri yağmalamayı ve bulunan belgeleri yakmayı amaçlamıştır. İsyancılar tarafından birine özel olarak nefret gösterilmesi, o kişinin yönetimle ya da isyanın ana nedenlerinden biri olan baş vergisi ile ilgisi olmasından kaynaklanmıştır.⁵⁵⁶ Aktif bir meclis üyesi, 1 Şubat 1381 tarihinden itibaren İngiltere Hazinedarı⁵⁵⁷ ve Hospitallier Şövalyeleri'nin başındaki yetkili kişi olan Robert Hales,⁵⁵⁸ hem isyancılar tarafından nefret edilen hem de evi yağmalanan kişilerden biridir. İsyancıların, “Soyguncu Hobbe” olarak isimlendirdiği Hales'e duyduğu hoşnutsuzluk, 10 Haziran 1381'de Cressing Tapınağı'ndaki evine gerçekleştirdikleri saldırıda özel bir öfke göstermelerine neden olmuştur. İsyancıların kurbanlarından bir diğeri olan, Mare'dan Amiral Edmund'un da Peldon'daki malikânesi yağmalanmıştır. Daha sonra, Essex'in bir kasabası olan Colchester'ı direniş ile karşılaşmadan ele geçiren isyancılar, bu zaferi birkaç Flamanın katledilmesiyle kutlamıştır. Burada katledilen Flamanlar ve Manningtree'de öldürülen diğeri bir Flaman, isyan boyunca sürecektir olan Flaman cinayetlerinden yalnızca birkaçı olmuştur. Flaman cinayetlerinin, isyancıların hedefleri arasında yer aldığı bilinmesine rağmen ana hedef daima mahkeme kayıtlarını, zorla yapılmış olan kira sözleşmelerini veya araziden kovma belgelerini yok etmek olmuştur. Bahsi geçen belgelerin bulunduğu bütün binalar isyancıların hedefi haline gelmiştir. Özellikle, Waltham Manastırı'nda belgelerin tamamı yakılmıştır. Katliamlar, yağmalar ve belgelerin imhası sırasında hâkim olan anarşide birçok kişi, isyancıların yardımıyla, şüpheli iddialarla mevcut sakinlerini kovdukları malikâne veya arazilere yerleşmiştir. Yukarıda anlatılan eylemleri gerçekleştiren Essex isyancıları, bir araya toplanarak Londra'ya doğru yola çıkmış, 12 Haziran arifesinde Londra'ya yaklaşmayı başarmış⁵⁵⁹ ve Mile End tarafında şehir surlarının kuzeydoğusundaki tarlalara kamp kurmuştur.⁵⁶⁰ En az 170 Essex isyancısının Londra'ya geldiği ve

⁵⁵⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 35.

⁵⁵⁶ Martha Rampton, “The Peasant's Revolt of 1381 and the Written Word”, *Comitatus: A Journal of Medieval and Renaissance Studies*, C. 24, S. 1, 1993, s. 51.

⁵⁵⁷ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 197.

⁵⁵⁸ Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 3.

⁵⁵⁹ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 210.

⁵⁶⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 35.

buradaki isyan faaliyetlerinde rol aldığı kaydedilmiştir.⁵⁶¹ Burada bulundukları sürede; bir Londralı olan Thomas Farringdon, Manningtree'den Henry Baker, Adam Michel ve John Starling'in isyancıların liderleri arasında olduğu kaydedilmiştir. Yerel din adamlarından bazıları da olaylara karışmış ancak bahsi geçenlerden hiçbiri, Kent'teki John Ball ya da Suffolk'taki Wrawe ve Sampson gibi önemli bir isim haline gelememiştir.⁵⁶²

3.2. Kral Richard ve Konseyi

İsyancılar Londra'ya doğru ilerlerken Kule'de, Kral Richard'ın yanında bulunanlar arasında; Salisbury kontu, Canterbury başpiskoposu, Namurlu Sir Robert, Gommegnies lordu ve isyancılara karşı yönetimi desteklemeye hazır olan bazı kişiler yer almıştır.⁵⁶³ Bahsi geçen konsey üyeleri, durumu değerlendirmek ve isyancıların ilerleyişine karşı neler yapılabileceğine karar vermek için 12 Haziran akşamında Kule'de toplanmıştır. Yapılan görüşmelerde, Cambridge kontunun Portekiz'e yapacağı seferi durdurmak için başarısız bir girişimde bulunulması dışında bir tedbir alınmadığı görüldüğünde devam etmekte olan seferlerin iptal edilip askerin Londra'da toplanmaları emredilmiş ancak sadece eski bir paralı asker olan Sir Robert Knolles ve askere aldığı birkaç kişiye ulaşabilmiştir. Askeri yetkili eksikliği, isyancılarla mücadelede kullanılabilecek kişilerin bir araya toplanarak düzenli bir birlik haline getirilmesini engellemiştir. Gauntlu John Edinburgh'a bir göreve gitmiş, Woodstock'tan Thomas Galler'e ilerlemiş, Cambridge'den Edmund ise Portekiz'e doğru yola çıkmıştır. İsyan süreci boyunca sorumluluk, Şansölye-Başpiskopos Sudbury ve Hazinesdar Hales'e aittir. Yetkililerden biri olan Sudbury, isyancılar Blackheath'te görünene kadar gerçek bir savunma hazırlığı yapmak yerine kendini savunmayı düşünmüş,⁵⁶⁴ 12 Haziran Çarşamba günü isyancıların oluşturduğu tehlikeyle yüzleştğinde ise şansölyelik görevinden istifa ederek mührü bırakmıştır.⁵⁶⁵ İsyancılar Blackheath'te görüldüğünde kral ve beraberindekilerin sahip oldukları koruma, herhangi bir silahlı kuvvet oluşturulmaması nedeniyle, yaklaşık 600 silahlı adam ve okçudan ibarettir. Londra Belediye Başkanı William Walworth ve meclis üyelerinin çoğu krala sadık olsa da Londra'nın fakir ve

⁵⁶¹ Herbert Eiden, "Joint Action against 'Bad' Lordship: The Peasants' Revolt in Essex and Norfolk", *History*, C. 83, S. 269, Ocak 1998, s. 13.

⁵⁶² Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 35-36.

⁵⁶³ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 28.

⁵⁶⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 36.

⁵⁶⁵ Bird, "The Peasant Rising of 1381; The King's Itinerary", s. 125.

hoşnutsuz halkı, isyancılara sempati beslemiştir.⁵⁶⁶ Sayıları 30 bin civarında olan bu memnuniyetsiz kasabalılar⁵⁶⁷ isyanın Londra'ya taşınmasına önemli rol oynamıştır.

3.3. Londra ve Londralılar

1381 Köylü İsyanı, birçok şehirde isyan faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bir ayaklanma olmasına rağmen ana ayaklanma Londra'da yaşanmıştır. Londra'nın diğer bölgelere yakın olması, isyancılar arasında geçen konuşmaların şehre hızlı bir şekilde ulaşmasına ve duyduğu fikirlerden etkilenen halkın isyancılara katılmak istemesine neden olmuştur. Üretim fazlası mallar için ödenen kira ve vergi gibi kısıtlamalar,⁵⁶⁸ haksız kazanç elde ettikleri düşünülen yabancılar, kötü yönetimi temsil eden kraliyet memurları ve belediye yönetimi hoşnutsuzluğa neden olarak ayaklanmaya zemin hazırlamıştır. Bahsi geçen huzursuzluk ortamında hem isyan etmeye hazır Londra halkı hem de Meclis'te bulunan muhalefet nedeniyle kime güveneceğine karar veremeyen Londra yöneticileri, Londra kapılarına ulaşan isyancıların karşısına çıkaracak bir ordu toplayamamıştır. Kraliyetin 4 ya da 5 bin güvenilir ve iyi donanımlı savaşçı toplanma imkânı olmasına rağmen güvenlik önlemi alamaması, şehirdeki memnuniyetsiz halkın şehir dışındaki isyancılara yardım etmesi ile sonuçlanmıştır.⁵⁶⁹

3.4. İsyancılar ile Görüşmeler

1381 yılında Londra'nın belediye başkanı olan William Walworth,⁵⁷⁰ isyancıların Londra'nın çevresine ulaştığı 12 Haziran 1381 Çarşamba gününün akşamında, Londra Köprüsü'nün ortasındaki asma köprünün yükselmesini ve şehir kapılarının kapatılmasını emrederek isyancılara engel olmaya çalışmıştır.⁵⁷¹ Şehrin fakir halkının aksine isyancıları desteklemeyen ileri gelenler, bahsi geçen önlemlerin alınmasında Belediye Başkanı Nicholas Walworth'a (*Froissart Kronikleri*'nde, belediye başkanından John olarak bahsedilmesine rağmen adı aslında William'dır.) yardımcı olmuştur.⁵⁷² Walworth'un, yukarıda bahsedilen önlemlere ek olarak üç meclis üyesini (Adam Carlisle, John Fresch ve John Home), Kral Richard'ın emirlerine saygı göstermelerini ve evlerine gitmelerini teklif etmek için isyancıların

⁵⁶⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 37.

⁵⁶⁷ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 29.

⁵⁶⁸ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 200.

⁵⁶⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 37-38.

⁵⁷⁰ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 91.

⁵⁷¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 38.

⁵⁷² Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 29.

kampına gönderdiği kaydedilmiştir. Meclis üyelerinden ikisi (Carlisle ve Fresch) istenilen mesajları iletmış ancak diğerlerinden ayrılan Home, Tyler ve diğer liderlerle gizli bir görüşme yapmıştır.⁵⁷³ Görüşme sırasında, “Bazıları Londra’da, çünkü hepimiz arkadaşız ve amacınız ne olursa olsun sizinle birlikte hareket etmeye ve ihtiyaç duyduğunuz her şeyde size yardım ve itaat etmeye hazırız.” sözleriyle, Londra’nın tamamının isyancılar öncülüğünde ayaklanmaya hazır olduğunu belirterek köprü ve kapılara saldırımları için onları teşvik eden Home,⁵⁷⁴ Tyler ve yardımcıları ile şehrin memnuniyetsiz halkı arasında temas kurulmasını sağlamıştır. Böylece, 13 Haziran sabahında Londra’ya saldıran isyancılar, saldırı başlamadan önce şehre gireceklerinden emin olmuştur.⁵⁷⁵ John Home’un (ya da Horne) iletmek için gönderildiği mesajı isyancılara iletip ilemediği konusunda bazı fikir ayrılıkları vardır. 1382 yılında Londra’da yaşanan isyanı araştıran iki farklı jüri heyeti tarafından, biri 4 Kasım diğeri ise 20 Kasım tarihli olmak üzere iki rapor hazırlanmıştır. Bu raporlardan ilkinde Home’un asilere vermekle görevlendirildiği mesajı gerektiği gibi olmasa da ilettiği anlatılmıştır. İkinci raporda ise bu kısım, mesajı hiç ilemediğini ima edecek şekilde değiştirilmiştir. Yalnızca ikinci rapor Home’un 12 Haziran akşamında isyancıların liderleri ile evde görüştüğünden bahsetmiştir. Birinci ve ikinci raporlar arasındaki farklar, ikinci jüri üyelerinin, Home’un suçluluğunu artırmaya kararlı bir şekilde kayıt tuttuğunu göstermiştir. Sonuç olarak, isyancıları Londra’ya girmeye teşvik ettiğine dair kaydedilen kısımların gerçek olup olmadığı kesinlik kazanmamıştır.⁵⁷⁶

3.5. John Ball’ın Vaazı

1381 olayları, “köylü isyanı” olarak adlandırılmasına karşı bir rahip olan John Ball gibi isyanda önemli bir yer tutan ancak köylü olmayan birçok kişi vardır.⁵⁷⁷ 1360 yılından kısa bir süre sonra Colchester’da yaşamaya gelen Yorkshirelı bir rahip olan John Ball, Başpiskopos Islip tarafından aforoz edilmiştir. Daha önce, “çeşitli hataları ve skandalları vaaz ettiği için” dört kez kınanarak hapsedilmiş olan Ball, isyan öncesinde Sudbury tarafından bir kez daha yargılandıktan sonra Maidstone Hapishanesi’nde hapsedilmiştir.⁵⁷⁸ Ball’ın toplamda kaç kez hapsedildiği kayıtlarda değişiklik göstermiştir. *Froissart Kronikleri*’ne göre John Ball, Kent’te başrahibe

⁵⁷³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 38.

⁵⁷⁴ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 427.

⁵⁷⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 38.

⁵⁷⁶ Wilkinson, “The Peasants’ Revolt of 1381”, s. 13.

⁵⁷⁷ Hamilton, *The Plantagenets: History of a Dynasty*, s. 186.

⁵⁷⁸ Sergeant, *John Wycliffe Last of the Schoolmen and First of the English Reformers*, s. 286.

söylediği sözler nedeniyle üç kez Canterbury Hapishanesi'nde hapsedilmiştir.⁵⁷⁹ “Kent'in çılgın rahibi” olarak anılan ünlü John Ball, Nisan ayından beri kapalı tutulduğu hapishaneden isyancılar tarafından çıkarılmıştır. İngiltere'nin güneyinde oldukça ünlü olan Ball, önce York'ta, sonra Colchester'da vaazlar vermiş, gezici bir vaizin yaşamına dair düzenli yazı çalışmaları yapmıştır.⁵⁸⁰ John Ball'ın, Wycliffe'in öğretilerinden ilham aldığı söylenmiştir.⁵⁸¹ Fransiskanların inandığı “İncil'de anlatılan yoksulluk” felsefesine bağlı kalmış, politik piskoposları, Kilisenin servetini elinde tutan dini liderleri, Papalığı hedef almıştır. Kötü dünyevi lortlar ve onların baskılarına karşı da vaazlar vermiştir. Pazarlarda ve dinle alakası olmayan diğer yerlerde verdiği vaazlarında, halkı kötü yönlendiren konuşmalar yapmış ve Tanrı hakkındaki konuşmalarında kötü bir dil kullanmıştır. Yukarıda anlatılan davranışları nedeniyle hapsedilmiş olan Ball, isyancılar tarafından serbest bırakılmış ve isyancıların yanında yer alarak tutuklanma veya ceza alma korkusu olmaksızın vaaz verme özgürlüğüne sahip olmuştur.⁵⁸² İsyancılara, tüm lortlardan, başpiskopos ve piskoposlardan, başrahip ve manastır başrahiplerinden, keşişlerden ve kilise heyeti üyelerinden kurtulmalarını tavsiye etmiştir. İngiltere'de sadece bir başpiskoposun olmaması gerektiğini, kendisinin bu görevi yapacağını, dini evlerde iki kişi hariç keşiş veya kilise heyeti üyesi bulunmaması ve mal varlıklarının rahip olmayanlar arasında dağıtılması gerektiğini söylemiştir.⁵⁸³

John Ball, isyan öncesindeki günlerde pazar ayinine gelen insalara ayinin bitiminde vaaz vermiştir. Aynı vaazı, isyancıların Londra'ya girmeye hazırlandığı sırada 13 Haziran'da⁵⁸⁴ Blackheath'de toplanan 200 bin isyancının⁵⁸⁵ önünde de tekrarlamıştır:

Ah, siz iyi insanlar, İngiltere'de durumlar iyi gitmiyor, her şey müşterek olana kadar da iyi gitmeyecek. Ne köylüler ne de beyler kalmadığında birlik olabiliriz ve o zaman bizden daha büyük efendiler olmaz. Hak ettiğimiz şey ne ya da neden bu rejimi sürdürelim? Hepimiz bir baba ve bir anneden, Âdem ile Havva'dan (Adam and Eve)⁵⁸⁶ geldiğimize göre, nasıl oluyor da bizden daha iyi birer efendi olduklarını iddia edebiliyorlar?⁵⁸⁷ Âdem toprağı kazar, Havva yün

⁵⁷⁹ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 27.

⁵⁸⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 32.

⁵⁸¹ M. E. Aston, “Lollardy and Sedition 1381-1431”, *Past & Present*, S. 17, Nisan 1960, s. 4.

⁵⁸² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 32.

⁵⁸³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 158.

⁵⁸⁴ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 428.

⁵⁸⁵ Sergeant, *John Wycliffe Last of the Schoolmen and First of the English Reformers*, s. 291.

⁵⁸⁶ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 27.

⁵⁸⁷ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 13.

eğirirken, beyefendi mi vardı?⁵⁸⁸ İş gücümüzü boş yere harcayanlar bizden daha büyük lortlar olduklarını söyleyebilir veya gösterebilir mi? Onlar, kadife ve kürklü ipek pelerinlerle giydirildiler biz ise fakir kıyafetlerle giydirildik. Onların, şarapları, baharatları ve iyi ekmekleri var biz ise hayvan yeminden, samandan (*chaff*) ekmek yapıyor ve su içiyoruz. Onlar, güzel evlerde yaşıyorlar ve biz ise tarlalarda yağmur ve rüzgâr altında zorluklar içinde çalışıyoruz. Onlar, işçilerimizin emeğiyle mülklerini muhafaza eder ve korurlar, biz ise onların köleleri olarak adlandırılırız. Onlara kolaylıkla hizmet etmezsek dövülürüz.⁵⁸⁹ Herkes doğası gereği baştan eşit yaratılmıştır. Kölelik, Tanrı'nın iradesine karşı kötü adamların haksız zulmü tarafından getirildi. Tanrı köle yaratmaktan hoşnut olsaydı, kimin köle kimin efendi olacağını dünyanın en başından belirlerdi. Şimdi, Tanrı tarafından onlara günlük köleliğin boyunduruğundan kurtulmaları için nihayet bir fırsat verildiğini hatırlasınlar.⁵⁹⁰ Bizi duyacak veya şikâyetle bulunup haklı çıkabileceğimiz bir kralımız yok. Kral'a gidelim, o gençtir, ona ne tür bir *feodalite* rejimi içinde olduğumuzu, nasıl başka türlü bir sisteme sahip olacağımızı ya da kendimize nasıl çareler üreteceğimizi gösterelim. Birlikte gidersek, şu anda esaret altında olan her türlü insan özgür kılınmak niyetiyle bizi takip edecektir. Kral bizi gördüğünde, adaletle ya da başka bir şekilde bir çaremiz olacak.

Pazar günleri, kiliseden çıkan insanlara söylediği bu sözleri hapisten çıktığında da söylemeye devam eden Ball,⁵⁹¹ İngiltere yöneticilerinin baskıcı olduğunu ve halkın kötü lortlardan, adaletsiz hâkimlerden, hukukçulardan, halkın yararı için tehlikeli olan herkesten kurtulma zamanının geldiğini söylemiştir. Bu kişiler ortadan kaldırıldığında, tüm insanların eşit özgürlüğe sahip olacağını, asalet, rütbe ve güçlerinin aynı seviyede olacağını iddia etmiştir. Ball, halkın kararını vermesi halinde uzun süredir arzuladığı özgürlüğe kavuşacağını söylemiştir. Onu dinlemek için toplanan isyancılara “Cesur olun!” diyerek hitap etmiş, sözlerini “Çiftliğini süren ve ekinleri boğan zehirli otları kesen iyi bir çiftçinin gayretiyle çalışmaya başlayın ve onun ekinlerini kurtarmak için yaptığı şeyi kendiniz için yapın.” şeklinde devam ettirmiştir.⁵⁹² Komünizm ile bağlantılı olduğu savunulan John Ball'ın konuşmaları aslında demokrasi düşüncesini içerir. İsyancılar, mülk sahibi olmaya karşı çıkmamış, ortak mülkiyet ya da her şeyin paylaşılması gibi düşüncelere bağlanmamıştır. John Ball, fikirlerini daha geniş kitlelere yayabilmek adına tuhaf kafiyeyle mektuplar yazmış ve etrafa göndermiştir:

John Ball hepinizi iyi karşıladı ve çanınızı çaldığını bilmeni isterim. Şimdi, doğru ve kudret, azim ve beceri. Şimdi, Tanrı seni her şeyde telaşlandırıyor. Zaman, Kutsal üçlü adına başlamış olduklarına iyi bir son vermek için leydimizin oğlu İsa ile ve babanın oğul ile size yardım ettiği zamandır. Amen, Amen, hayır için Amen.

⁵⁸⁸ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 15.

⁵⁸⁹ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 27. (*Froissart Kronikleri*, ekmek yapılan tahılı çavdar, kepek ve saman olarak belirtmiştir.)

⁵⁹⁰ Sergeant, *John Wycliffe Last of the Schoolmen and First of the English Reformers*, s. 291.

⁵⁹¹ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, ss. 27-28.

⁵⁹² Sergeant, *John Wycliffe Last of the Schoolmen and First of the English Reformers*, ss. 291-292.

Aziz Mary'nin rahibi John Ball, her türlü adamı iyi karşılar ve kutsal üçleme baba, oğul ve kutsal ruh adına teklif eder onlara mertçe durmayı doğrulukta. Gerçeği koruyun ve gerçek sizi koruyacaktır.

Şimdi ödediğin bedel içinde gururla hüküm sür

Ve Covetise bilgeliği korur

Ve ayıplanmaksızın çapkınlık

Ve suçlanmaksızın açgözlülük,

İhanetle hüküm süren kıskançlık

Ve harika geçiyor nefret mevsimi.

Tanrım yardım et, şimdi tam zamanı. Amen.

Mektuplarında, daha kesin ve daha politik bir karaktere sahip bir kısım bulunmuştur.

Bazı zamanlarda Aziz Mary'nin York rahibi ve şimdi Colchester olan John Schepe, iyi karşılanan İsimsiz John (*John Nameless*) ve Değirmenci John ve Arabacı John, onlar kasabadaki hilekârlıklardan çekindiklerinde Tanrı'nın adına bir araya gelin (ayaklanın) ve Piers Plowman işini yapmaya gider ve hırsız Hobbe'yi (Hazinedar Robert Hales) yerden yere vurun ve John Trueman'ı ve tüm takipçilerini yanınıza alın ve artık bir baştan daha fazlası olmayacağını şekli arayın.⁵⁹³

John Ball'ın, yukarıda örneği verilen mektupları hicivli bir dille kaleme alınan “*radical pastoral*” bir yazım geleneğine öncülük etmiştir.⁵⁹⁴ John Ball'ın yazdığı mektuplar, isyancılar tarafından kopyalanarak tekrar dağıtılmıştır.⁵⁹⁵ Bahsi geçen mektuplar, Tyler'a itaat edilmesini, asıl isyan amaçlarından uzaklaştırabilecek kişilerden uzak durulmasını ve sadece asıl yandaşların isyancılar arasında kabul edilmesini sağlamaya çalışmıştır.⁵⁹⁶

3.6. Blackheath Görüşmesi

İsyancıların Londra yakınına kadar gelmesi, Kral Richard ve beraberindekileri harekete geçirmiştir. Kral, 11 Haziran 1381 Salı günü, habercilerini isyancılara göndererek davranışlarının nedenini sormuştur.⁵⁹⁷ Blackheath'e yerleşen isyancılar, Şövalye Sir John Newton'u, Kral Richard ile konuşması için göndermiştir. Şövalye, yapılan eylemlerin Kral Richard'ın onuru için olduğunu, yöneticilerin İngiltere'yi

⁵⁹³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 33.

⁵⁹⁴ Mike Rodman Jones, *Radical Pastoral, 1381–1594: Appropriation and the Writing of Religious Controversy*, Routledge, London and New York 2016, s. 2.

⁵⁹⁵ Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 23.

⁵⁹⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 33.

⁵⁹⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 158-159.

onurlu ve ortak çıkarları gözeterek yönetmediği bu nedenle isyan ettiklerini iletmekle görevlendirilmiştir. Kral ile konuşmak üzere Kule'ye giden şövalye, Kral Richard'ın huzuruna getirilmiştir. Richard'ın annesi, Kent kontu ve Lort John Holland, Salisbury kontu, Warwick kontu, Oxford kontu, Canterbury başpiskoposu, Aziz John'un lordu (Hospitallier Şövalyeleri'nin büyük öncüsü) Namurlu Sir Robert, Vertaing'in lordu, Gommegnies'in lordu, Senzeille'dan Sir Henry, Londra belediye başkanı ve diğer önemli saygın kasabalılar görüşme sırasında Kral II. Richard'ın yanında bulunmuştur.⁵⁹⁸ İsyancılar tarafından 6 Haziran'da yakalanmış ve rehin tutulmuş olan Rochester Kalesi Memuru Sir John Newton'un ilettiği mesaja göre, krala sadık olan ve İngiltere'nin onuru için hareket eden isyancıların tek isteği, uzun süredir devam eden kötü yönetimin sorumlularına karşı tepkilerini göstermek olarak özetlenmiştir.⁵⁹⁹ Sir John Newton, Kral II. Richard'ın önünde diz çökerek isyancıların mesajını iletmek için izin istemiştir. Kral'ın izin vermesi üzerine konuşmasına başlayan şövalye: “Efendim, krallığınızın halkı beni, Blackheath'e gelip onlarla konuşmanızı istediklerini söylemem için gönderdi. Onlar, sizden başka hiçbir şey istemiyor. Efendim, şahsınız hakkında hiçbir endişeniz olmasın çünkü size zarar vermezler, sizi kralları olarak tutacaklar.” şeklinde isyancıların mesajını iletmiştir. “Efendim, onlar size farklı şeyler göstereceklerini söylüyor, onlarla konuşurken bunlara dikkat etmeniz doğru olacaktır.” diyerek Kral'ı uyaran şövalye sözlerine: “Efendim, onları rahatlatacak ve sizinle konuştuğum gerçeğini gösterecek bir cevap vermenizi rica ediyorum. Ben onlara dönene kadar çocuklarımı rehin tutacaklar ve ben bir daha dönmezsem masum çocuklarımı öldürecekler.” diyerek devam etmiştir. II. Richard, şövalyeyi: “Kısa sürede bir cevap alacaksınız.” Sözleriyle yanıtlamıştır. Richard, bu görüşmenin ardından yapılacaklara karar vermek için Meclis ile görüşmüş,⁶⁰⁰ başpiskoposun ve hazinedarın itirazlarına rağmen Kent isyancıları ile görüşmeye karar vermiştir. İsyancılara, Blackheath'in altındaki kıyıda görüşmeye geleceğini ve onları dinleyeceğini söylediği bir cevap göndermiştir.⁶⁰¹ Sir John Newton, bu cevabı duyduğunda, Richard ve lortlardan ayrılmış, Thames Nehri'ni tekrar geçerek 60 binden fazla isyancının beklediği Blackheath'e gitmiştir. Kral II. Richard'ın ertesi sabah onlarla konuşmaya geleceği

⁵⁹⁸ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, ss. 29-30.

⁵⁹⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 39.

⁶⁰⁰ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 30.

⁶⁰¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 39.

haberiyle memnun olan isyancılar geceyi sakin bir bekleyişle geçirmiştir.⁶⁰² Böylece, isyancılar ile Kral Richard arasında gerçekleşecek ilk buluşma 11 Haziran akşamında ayarlanmıştır.⁶⁰³

12 Haziran sabahı gün doğumunda, kraliyet mavnaları dört botla birlikte Kule'den ayrılmış ve Greenwich kıyılarına doğru nehre açılmıştır. Kral Richard'ın yanı sıra meclis üyelerinden bazıları, Şansölye-Başpiskopos Sudbury ve Warwick, Salisbury ve Oxford kontları isyancılarla görüşmeye giden grubun içinde bulunmuştur.⁶⁰⁴ Blackheath görüşmesinin yapıldığı gün ile ilgili farklı tarihler kaydedilmiştir. *Froissart Kronikleri*'ne göre görüşme, Corpus Christi sabahında 13 Haziran Perşembe günü yapılmıştır.⁶⁰⁵ *Anonim Chronicle*'a göre 11 Haziran'da bahsi geçen görüşme gerçekleşmiştir. Evesham'ın keşişi ise isyancıların, Blackheath yakınlarındaki gerçekleşen görüşmenin başarısız olmasının ardından 12 Haziran'da Londra'ya ulaştıklarını iddia etmiştir.⁶⁰⁶ Yukarıda verilen birbirine yakın tarihler göz önüne alınarak, görüşmenin Corpus Christie günü arifesinde 12 Haziran 1381 tarihinde yapıldığı⁶⁰⁷ ve yaşanan problemler sonucunda isyancıların aynı gün ya da bir gün sonrasında Londra'ya saldırdığı kabul edilmiştir.

Kral ve beraberindekiler isyancılarla görüşmeye geldiklerinde, Rotherhithe'a doğru Thames Nehri boyunca,⁶⁰⁸ Aziz George'un haçı ile süslenmiş iki büyük pankartın ve 40'tan fazla flamanın altında dizilmiş büyük bir kalabalık ile karşılaşmıştır. İsyancılar, bazı anlatılara göre 10 bin,⁶⁰⁹ bazı anlatılara göre ise üç birlik halindeki 50 bin kişilik Londralı ve Kenli isyancılara suyun diğer tarafından eşlik eden 60 bin kişilik Essex isyancıları ile en az 110 bin kişidir.⁶¹⁰ Kral ile görüşmelerde elçi olarak kullanılmış olan Sir John Newton da kalabalık içerisinde yer almıştır.⁶¹¹ Disiplin ve düzenden yoksun isyancı kalabalığı, Kral'ın görüşme için kıyıya yaklaşmasıyla tehlikeli bir görünüme bürünmüştür. Bazıları Kral'a tezahüratlar yapmış, diğerleri Sudbury ve Gauntlu John'un başları için bağırarak,

⁶⁰² Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 30.

⁶⁰³ Wilkinson, "The Peasants' Revolt of 1381", s. 16.

⁶⁰⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 39.

⁶⁰⁵ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 30.

⁶⁰⁶ Wilkinson, "The Peasants' Revolt of 1381", s. 16.

⁶⁰⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 159.

⁶⁰⁸ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 30.

⁶⁰⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 39.

⁶¹⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 159.

⁶¹¹ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 31.

geri kalanlar ise silahlarını savurarak çığlıklar atmıştır.⁶¹² Kral Richard'ın, anlatılan düzensiz ve tekinsiz isyancı kalabalığına yaklaşmasının imkânsızlığı nedeniyle kayıkçılara kürekleri tutmaları ve kıyıda birkaç metre uzakta kalmaları emredilmiş, karşılıklı bir sessizlik oluştuğunda Richard görüşmeyi başlatmak için sesini yükseltmiştir: “Efendi, Ne istiyorsun, söyle bana, şimdi seninle konuşmaya geldim.” demiştir. Söylenecekleri çok şey olduğunu ve mesafenin konuşmayı zorlaştırdığını iddia eden isyancı kalabalık, Richard'ın karaya çıkmasını talep etmiştir.⁶¹³ Salisbury Kontu: “Efendiler, Kral Richard'ın sizinle konuşacağı kadar düzende değilsiniz.” diyerek Richard adına cevap vermiştir.⁶¹⁴ Richard'ın karaya inmesine izin vermenin ortaya çıkarabileceği tehlikenin görülmesi üzerine, bir anlatıya göre şansöyle, başka bir anlatıya göre ise Salisbury kontu Kule'ye dönülmesini emretmiştir. Kral ve beraberindekilerin görüşmeyi yapmaktan vazgeçerek Kule'ye döndüğünü gören isyancılardan “İhanet! İhanet!” şeklinde bağırsar yükselse de kayıklara yönelik herhangi bir saldırı yapılmamıştır.⁶¹⁵ İstedikleri görüşmeyi gerçekleştiremeyen isyancılar Londra'ya saldırmaya karar vermiş, Londra'ya giderken yolları üzerindeki manastırlara ve çeşitli kişilerin evlerine saldırmış, hapishanelerdeki mahkûmları serbest bırakmıştır. Köprünün kapalı olması nedeniyle şehre giremeyen isyancılar, kenar mahallelerde yaşayan halkı isyana teşvik ederek Londra'yı zorla ele geçirecekleri ve şehir sakinlerini katledecekleri yönündeki tehditlerle⁶¹⁶ Londra vatandaşlarını korkutmaya çalışmıştır.

Kentli isyancılar, Kral Richard ile görüşmelerine engel olan kişilerin ve onlarla birlikte Kule'de bulunan; İngiltere şansölyesi olan Sir Simon Sudbury, Aziz John Hospitallier Tarikatı'nın başrahibi ve İngiltere hazinedarı olan Sir Robert Hales,⁶¹⁷ Durham'a atanan psikopos ve kraliyet mührü kâtibi olan Sir John Fordham, Kraliyet Mahkemesi başyargıcı Sir Robert Belknap, Sir Ralph Ferrers, Sir Robert Plessington, kralın silahlı yardımcılarında John Legge ve Thomas Bampton başta olmak üzere 14'ü piskopos olan 15 lordun başlarının kendilerine verilmesini talep etmiştir. İsteklerinin kabul edilmemesi üzerine elçi olarak kullandıkları bir çiftçi aracılığıyla

⁶¹² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 39.

⁶¹³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 39-40.

⁶¹⁴ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 31.

⁶¹⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 40.

⁶¹⁶ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 31.

⁶¹⁷ W. M. Ormrod, “The Peasants' Revolt and the Government of England”, *Journal of British Studies*, C. 29, S. 1, Ocak 1990, s. 4.

görüşme talebinde bulunan isyancılar, gelecek pazartesi günü⁶¹⁸ Thames Nehri'nin güney kıyısında ve Londra'nın batısında yer alan, Berkshire'a bağlı Windsor'da⁶¹⁹ yapılacak bir görüşmenin sözü almıştır.⁶²⁰

3.7. Londra'nın Ele Geçirilmesi

Kral ile görüşme girişiminde başarısız olan ve erzakları tükenen isyancıların Londra'ya girmeye çalışmaktan başka seçeneği kalmamıştır.⁶²¹ Tarihçilerin çoğunluğu, tek çıkar yolu Londra'ya girmek olan isyancıların 12 Haziran akşamında Londra'ya saldırma planları yaptığı konusunda hemfikir olmuştur.⁶²² Bazı kaynaklar, 13 Haziran'da Blackheath'ten Southwark ve Londra Köprüsü'ne doğru ilerleyen isyancıların bir önceki gün onları cesaretlendiren Meclis Üyesi John Home tarafından karşılandığını iddia etmiştir.⁶²³ İsyan sonrasında Londra'da gerçekleşen faaliyetler için rapor hazırlayan ikinci jüri üyeleri, Home'un ihanet ettiğini ve 13 Haziran sabahı isyancıları şehre getirmek için Blackheath'e gittiği kaydetmiştir. Jüri üyeleri, bir tarafta isyancıların 12 Haziran'da Southwark'ta olduğunu, diğer tarafta ise Home'un onlara doğru Blackheath'e gittiğini söyleyerek tutarsız bir ifadede bulunmuştur. Oman'ın ileri sürdüğü gibi, isyancıların iki güce ayrılmış olması ihtimali de bulunmasına rağmen jüri üyeleri böyle bir durumdan bahsetmemiştir. İkinci jüri üyeleri, Home'un 13 Haziran sırasında Blackheath'e gittiğini söylerken ilk jüri üyeleri, 12 Haziran'da Blackheath'e, 13 Haziran'da ise sadece Southwark'a gittiğini söylemiştir.⁶²⁴ Home'un isyancıların yanına giderek onlara yardım ettiği iddiasında, isyancıların yanına gelen Home'un elinde kraliyet silahları ve bir bayrak olduğu söylenmiştir. John Home, isyancıları şehre saldırmaları konusunda cesaretlendirirken Billingsgate'in Meclis Üyesi Walter Sibley (veya Sybyle) isyancıları şehre kabul etmek için hazırlanmıştır.⁶²⁵ Sibley, çok az sayıda silahlı adamla birlikte asma köprüde görev almış ve isyancıların şehre girmesini önlemek için ona yardım etmeye gelen kasabalıları köprüden uzaklaştırmıştır.⁶²⁶ Wat Tyler liderliğinde hareket eden isyancılar, Londra'da kendilerini durdurabilecek bir dirençle karşılaşmamıştır.⁶²⁷

⁶¹⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 159-160.

⁶¹⁹ "Windsor", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Windsor-England>, (19.04.2021).

⁶²⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 160.

⁶²¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 41.

⁶²² Wilkinson, "The Peasants' Revolt of 1381", s. 17.

⁶²³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 41.

⁶²⁴ Wilkinson, "The Peasants' Revolt of 1381", s. 15.

⁶²⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 41.

⁶²⁶ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 226.

⁶²⁷ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 427.

Şehir içinde, isyancıları destekleyen birçok kişi bir araya gelerek: “Bu iyi insanların şehre girmesine neden izin vermiyoruz? Onlar bizim dostlarımız ve yaptıkları eylemler bizim için.” demiştir.⁶²⁸ Thomas Walsingham da Londra içindeki halkın isyancıların şehirden uzak tutulmasına engel olduğu ifadesini desteklemiştir. İsyancıların Londra’ya girmesinde Londralıların rolü *Londra Anıtları* kayıtlarında, “Şehir içindeki hain halkın da yardımıyla, orada sayılarının yükselmesi sayesinde, isyancılar birdenbire birlikte şehre girdiler.” şeklinde kaydedilmiştir.⁶²⁹ İsyancı kalabalık, köprü’nün güney kemerlerine saldırmaya başlamış, köprülerin indirilmesiyle Kent isyancıları bir anda Londra’ya akın etmiştir. Kentliler bu şekilde Londra’ya alınmış,⁶³⁰ Essex isyancıları ise Alderman William Tonge’un Aldgate’i açması sonucunda Londra’ya girmeyi başarmıştır.⁶³¹ Essexlilerden oluşan grup Londra’nın kuzeyinden şehre girmiş ve Kentli isyancılara katılmıştır.⁶³² Londra isyanı ile ilgili, 4 Kasım 1382 tarihli ilk raporu hazırlayan jüri üyeleri, Walworth’un Aldgate’i Kent isyancılarının kışkırtmasıyla ortaya çıkan Essex isyancılarına karşı kapattığını ve William Tonge’un, kapıyı hemen açarak Essex isyancılarını kabul ettiğini anlatmıştır. William Tonge’un bu davranışında, kişisel olarak kötü niyet barındırması, John Home ve Walter Sibley ile işbirliği içinde olması veya zaten içeriye girmiş olan Kentli isyancılardan korkmasının etkili olduğu düşünülmüş ancak bu konuda kesin bir yargıya varılmamıştır.⁶³³ Sonuç olarak, hem Kentlilerden hem de Essexlilerden meydana gelen isyancı kalabalık 13 Haziran Perşembe günü⁶³⁴ öğleden sonra tek bir darbe vurmak zorunda kalmadan Londra’yı ele geçirmiştir. Londra’nın isyancılara açılması üzerine, isyancılara katılmak istemeyenler kendilerini evlerine kapatmış ya da Kral Richard’a katılmak için Kule’ye gitmiştir. Londra vatandaşlarının büyük bir kısmı ise isyancıları sevinçle karşılamış, onlara yiyecek içecek servisi yaparak memnun etmeye çalışmıştır. Londra’ya giren isyancılar beklenilenden daha iyi davranışlar sergilemiştir. İsyancıların birçoğu yemekleri için ödeme yapmış ve 13 Haziran akşamında özel mülklere herhangi bir zarar verilmemiştir.⁶³⁵

⁶²⁸ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 31.

⁶²⁹ Wilkinson, “The Peasants’ Revolt of 1381”, s. 18.

⁶³⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 41.

⁶³¹ Barker, *1381: The Year of the Peasants’ Revolt*, s. 226.

⁶³² Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 15.

⁶³³ Wilkinson, “The Peasants’ Revolt of 1381”, s. 13.

⁶³⁴ Keeshan, *The Mind’s Eye: Reconstructing the Historian’s Semantic Matrix through Henry Knighton’s Account of the Peasants’ Revolt, 1381*, s. 126.

⁶³⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 41-42.

Londra’da ilerleyen isyancılar, Fleet Sokağı’na gelene kadar zarar vermemiş, Fleet Sokağı’na geldiklerinde⁶³⁶ ise borcundan dolayı hapsedilmiş olanların bulunduğu⁶³⁷ Fleet Hapishanesi’ni açarak⁶³⁸ bütün tutsakları serbest bırakmıştır.⁶³⁹ Adı geçen caddedeki bir mumcu ve bir demircinin dükkânına zarar veren, evlerin kiremitlerini söken isyancılar, tapınak kilisesinde buldukları hukukçulara ait tüm kitap ve diğer belgeleri yola taşıyarak yakmıştır. İsyancılar, Durham Piskoposluğuna atanan ve özel mührün kâtibi olan John Fordham’un bulunduğu Aziz Mary le Strand Kilisesi yakınındaki Chester Piskoposunun evine girmiş ancak mahzeninde buldukları şarapları içmenin dışında zarar vermemiştir. Aynı isyancı eylemleri gerçekleştirme amacıyla Savoy’a yönelen isyancıların, yol üzerinde buldukları,⁶⁴⁰ Aziz John Hospitallier liderine ait olan tüm evlere hem eski düzenin sapkın yasal temelini yok etme arzusu hem de Robert Hales’e duyulan öfke nedeniyle zarar verilmiştir.⁶⁴¹

İsyancıların yeni hedefi, İngiltere’nin en görkemli özel konutu olan Gauntlu John’un büyük konağı Savoy olmuştur. Savoy, yeni tamamlanmış olmasına rağmen Fransa’nın yağmalanmasından kalan değerli şeylerle (goblen, mobilya, zırh, tabak ve süs eşyaları) doludur. Yapının zenginlik simgesi eşyalarla dolu olması, isyancıların Savoy’u yağmalaması için güçlü bir nedendir. İsyancılar bir ağızdan: “Savoy’a!” şeklinde bağrımış ve⁶⁴² Gauntlu John’un sarayı olan Savoy’a saldırmıştır.⁶⁴³ Öğleden sonra⁶⁴⁴ yapılan saldırıda isyancıların liderliğini Farndon üstlenmiş⁶⁴⁵ ancak diğer liderler olan John Ball, Jack Straw, Wat Tyler ve beraberlerindeki 20 bin kişilik isyancı grubu da saldırıda yer almıştır.⁶⁴⁶ Savoy’da gerçekleştirilen yağma faaliyetleri sırasında eşyaların çalınması kesinlikle yasaklanmıştır.⁶⁴⁷ Çalmaya veya kâr elde etmeye gelmedikleri, amaçlarının intikam almak olduğu liderler tarafından sık sık hatırlatılmıştır. Kapıları kırılarak açılan ve bekçileri isyancılardan korkarak

⁶³⁶ *The English Rising of 1381*, s. 179.

⁶³⁷ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 17.

⁶³⁸ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 428.

⁶³⁹ *The English Rising of 1381*, s. 179.

⁶⁴⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 161.

⁶⁴¹ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 428.

⁶⁴² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 42.

⁶⁴³ Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 2.

⁶⁴⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 42.

⁶⁴⁵ Nicholson, “The Hospitallers and the ‘Peasants’ Revolt’ of 1381 Revisited”, s. 2.

⁶⁴⁶ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 31.

⁶⁴⁷ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 428.

kaçan⁶⁴⁸ ya da isyancılar tarafından öldürülen⁶⁴⁹ Savoy'da, yok edilebilecek her şey yok edilmiştir. Mobilyalar pencerelerden atılmış ve sokakta parça parça kesilmiştir. Pahalı duvar kâğıtları, kıyafetler ve halılar parçalanmış, tabak ve süs eşyaları küçük parçalara bölünerek nehre atılmıştır. Mücevherler çekiçle parçalanmış veya bir havanın içinde ezilmiştir.⁶⁵⁰ Bulabildikleri bütün meşaleleri yakan isyancılar, toplam değeri 1000 *mark* olduğu tahmin edilen tüm çarşafı, yatak örtülerini ve yatakları yakmıştır.⁶⁵¹ Bütün konut ateşe verilmiş ve yakıp kül edilmiştir. Yıkım, silah cephanesinden üç barut fıçısının patlamasıyla tamamlanmıştır. İsyancılar, sadece yıkım ve zarar vermeye odaklanmış, değerli malları çalmaya çalışanlara müsamaha göstermemiştir. Elinde gümüş bir kadeh ile yakalanan bir adam isyancılar tarafından öldürmüştür. Kilerlere girerek pahalı şarapları sarhoş olana kadar içen birkaç isyancı ise saray alev aldığı anda kaçamamış, ya boğularak ya da yanarak ölmüştür. 1382 yılının bir iddianamesine göre, Rochester'dan küçük bir grup, 1000 *sterlin*lik nakit içeren bir kasa bulmuştur. Kasayı çalan ama yoldaşları tarafından tespit edilmekten ve linç edilmekten korkan isyancı grup, bir tekne kullanarak sarayın arkasındaki Su Kapısı'ndan Southwark'a kaçırmıştır. Savoy'a yapılan saldırı sonrasında sıra, Robert Hales'e ait olan tapınağına yapılacak olan saldırıya gelmiştir. İsyancılar, daha önce saldırmaksızın yanından geçtikleri bu binaya saldırmak için aynı gün öğleden sonra geri dönmüştür. Tapınağa yapılan saldırıda hem Robert Hales'e ait olması⁶⁵² hem de İngiltere hukukçularının karargâhı haline gelmiş olması etkilidir. Hukukçular, malikâne lortlarının *serfleri* kontrol etmesine yardım eden kişiler olarak görülmüş ve hem kendilerine hem de onlarla ilgili bina ve belgelere karşı büyük bir nefret gösterilmiştir.⁶⁵³ Kiliseye giren ve orada bulduğu sandıkları açarak içlerinde bulunan kitapları sokaklarda yırtıp yakan isyancılar, hukukçuların hanlarını ve konutlarını yağmalamış ve kira sözleşmelerini, belgeler ile kayıtları imha etmiştir. Kitap sandıkları ve mobilyalar, belgelerin yakıldığı ateşi beslemek için kullanılmıştır. Hukukçular ve öğrenciler, isyancıların ilk saldırısında kaçmış ancak isyan faaliyetleri karanlık çökmesine rağmen sonlanmamıştır. İsyancılar, tapınakta gerçekleştirdikleri isyan faaliyetleri sonrasında, Hazinedar Hales'in resmi makamlarından başka birine,

⁶⁴⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 42.

⁶⁴⁹ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 31.

⁶⁵⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 42.

⁶⁵¹ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 231.

⁶⁵² Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 42-43.

⁶⁵³ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 424.

İngiltere'deki Hospitallier Şövalyeleri'nin genel merkezi olan⁶⁵⁴ Aziz John Manastırı Clerkenwell'e gitmiştir.⁶⁵⁵ Kendini Essexli isyancıların başına geçiren Thomas Farringdon, Hospitallier Şövalyeleri'nin kilisesini, hastanesini ve konağını yağmalanmış,⁶⁵⁶ belge, eşya ve para çalmış, Clerkenwell Manastırı ve etrafındaki birçok evi ateşe vermiştir.⁶⁵⁷ Hales'in kendi hizmetkârlarından bazıları hatta damatlarından biri, Highbury evinin ile Clerkenwell Manastırı'nın yakılıp yağmalanmasında rol oynamıştır.⁶⁵⁸

3.7.1. Flaman Cinayetleri

Londra halkının öfkesini hissedenler arasında, başta İngiliz halkının sömürülmesine ortak olduğu düşünülen Flamanlar olmak üzere bir dizi zengin yabancı bulunmuştur. İdam edilen Flamanların sayısı hakkındaki bilgiler değişiklik göstermiştir.⁶⁵⁹ Holbornlu bir adam, 13 Haziran Perşembe günü şehrin kuzeyindeki Clerkenwell'de yedi kişiyi Flaman oldukları için öldürmüştür.⁶⁶⁰ Sunağa sığınan yedi Flaman dışarıya sürüklenmiş ve öldürülmüştür. Bu olay, Londralıların yabancılara duyduğu nefretin ileriye taşınacağına ilk işareti olmuştur.⁶⁶¹ İsyancılar sokak sokak dolaşmış ve kilisede ya da başka yerlerde buldukları tüm Flamanları katletmiştir. Karşılarında durmaya, onlara hayır demeye cüret eden kimse olmadığını gören İsyancılar, Lombardların evlerine saldırmış, yağmalamış istedikleri malları almıştır.⁶⁶² Flamanlara yönelik şiddet eylemleri bireysel Flamanlara yapılan ayrı saldırılardan 30 veya daha fazla kurbanı içeren bir katliama kadar çeşitli biçimlerde görülmüş ve isyanı anlatan birçok belgeye kaydedilmiştir.⁶⁶³ İsyancılar bir bildiri yayınlarak, Flamanlardan ya da diğer yabancılardan birini yakalayanların bu kişilerin başını kesebileceğini ilan etmiştir. Bu ilandan sonra, çeşitli yerlerde 150 ya da 160 yabancı öldürülmüştür. Evleri değerli bir yağma kaynağı olarak görülen Lombardlar da isyancı faaliyetler sırasında zarara uğrayan gruplardan biri olmuştur. Flaman olduğundan şüphelenilen kişiler ise ele geçirilmiş ve “ekmek ve peynir”

⁶⁵⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 43.

⁶⁵⁵ William John Pinks, *The History of Clerkenwell*, ed. Edward J. Wood, Francis Boutle, London 1881, s. 662.

⁶⁵⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 43.

⁶⁵⁷ Nicholson, “The Hospitallers and the ‘Peasants’ Revolt’ of 1381 Revisited”, s. 1.

⁶⁵⁸ Nicholson, “The Hospitallers and the ‘Peasants’ Revolt’ of 1381 Revisited”, s. 9.

⁶⁵⁹ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 428.

⁶⁶⁰ Spindler, “Flemings in the Peasants’ Revolt, 1381”, s. 62.

⁶⁶¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 43.

⁶⁶² Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 31.

⁶⁶³ Spindler, “Flemings in the Peasants’ Revolt, 1381”, s. 64.

ibaresini söyleleri istenmiştir. “Ekmek ve peynir” ibaresinin İngilizcedeki karşılığı olan “*Bread and Cheese*” sözcüklerini “*Brod and case*” şeklinde aksanlı olarak söyleyenlerin başı kesilmiştir. 35 kişilik bir Flaman grubu, Vintry’deki Aziz Martin Kilisesi’nden dışarı çıkarılmış ve sokakta bir kütük üzerinde başları kesilmiştir.⁶⁶⁴ Londra’nın belediye başkanı ve belediye meclisi üyelerinin 1381 yılının Haziran ayından bir süre sonra onayladığı ve resmi *Mektup Kitabı-H* (*Letter-Book H*) belgesinde yer alan bilgiye göre, isyancılar Vintry bölgesindeki Flamanları evlerden ve kiliselerden dışarı sürüklemiş, bu bölgenin sokaklarında 40 kişinin başları kesilmiş olan cesedi görülmüştür. *Westminster Kroniği* hem *Anonim Kronik* hem de *Mektup Kitabı-H* ile tutarlı ancak onlar kadar kesin olmayan bilgiler içermiştir. Buna göre, isyancılar, çoğunlukla Flamanların yaşadığı Thames Nehri sınırındaki bölgede dolaşmış, sokaklarda ve çeşitli yerlerde başları kesilmiş cesetler görülmüştür. Vintry Koğuşu’nda veya Thames Caddesi’nde yani Aziz Martin Vintry veya yakınında bir yer olarak anlatılan bölge ile tutarlı görünmektedir. Thomas Walsingham’ın, biri Londra’daki isimsiz bir Parish kilisesinde olmak üzere 17 kurbandan bahsederken, Aziz Martin Vintry ve şehrin kuzeyindeki Austin Keşişleri Kilisesi’nde 30 kişinin ölümüne neden olan başka bir saldırıyı anlatmış olduğu düşünülmüştür.⁶⁶⁵ Thames yakınlarındaki bir kilisenin dışında, muhtemelen Aziz Martin Vintry’de, yaklaşık 35 Flamanın öldürüldüğü katliamın yaşandığı kabul edilmiştir.⁶⁶⁶ Çağdaş tanıklar tarafından anlatılan bu Flaman katliamı, 1381 Köylü İsyanı’ndaki en kanlı olaylardan biri olmuştur.

Londra olaylarından sonraki hafta, yasal belgelerde kaydedilen en az beş Doğu Anglikan kasabasında bir dizi saldırı gerçekleşmiştir. Bir Flaman, 16 Haziran Pazar günü Manningtree’de başı kesilerek öldürülmüş, başka bir Flaman ise 18 Haziran Salı günü Lynn’de öldürülmüştür. Muhtemelen bir Flaman olan Simon Wylymot, 19 Haziran Çarşamba günü Snettisham’da öldürülmüş ve aynı gün Yarmouth’ta üç Flamanın başı kesilmiştir. Adam Michel, isyan sırasında Colchester’da birkaç Flamanı öldürdüğü için affedilmiştir. Ayrı ayrı gerçekleştirilmiş olan Flaman cinayetleri bir araya getirildiğinde Flamanlara yönelik saldırıların Londra’ya özgü olmadığını göstermiştir. Flamanlara karşı gösterilen şiddet, isyan boyunca, Londra ve Doğu Anglia’nın çeşitli yerlerinde kanıtlanmıştır. 1381 Köylü İsyanı’na dair içerdiği

⁶⁶⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 49.

⁶⁶⁵ Spindler, “Flemings in the Peasants’ Revolt, 1381”, ss. 62-63.

⁶⁶⁶ Barker, *1381: The Year of the Peasants’ Revolt*, s. 266.

47 kelime ile isyanın en kısa kayıtlarından biri olan *Arnold'ın Kroniği'ni*, “İsyancılar Londra’da çok sayıda Flamanı öldürdü.” cümlesini kaydederek Flaman katliamının isyandaki yerini göstermiştir. *Greyfriar'ın Kroniği*, *Gregory'nin Kroniği* ile *Harley 565/Julius B.I*, Flamanların katliamı hakkında benzer cümleler kaydetmiştir. Flamanlara karşı gösterilen şiddet, bir Londra seyircisi için yazılan çok kısa belgelerde bile belirgin bir şekilde öne çıkmıştır. Bazı kaynaklarda ise “Flaman” sözcüğü yerine “yabancılar” sözcüğü kullanmıştır. Bununla birlikte, yabancılar karşı şiddet konusunda ayrımı veren her kronik, bahsi geçen yabancıları Flamanlar olarak tanımlamıştır.⁶⁶⁷ Kurbanlar eserlerde “Flamanlar” (Fransızca ve İngilizce olarak, *flem (m) yng (e)*, *flamyngos* veya Latince, *flandrenses*) olarak tanımlamıştır. Mağdurlar için “adam” gibi daha genel terimler kullanılmamış ya da yanlış tanımlanmamıştır.⁶⁶⁸ İsyancıların, özellikle Flamanları öldürmek istemesi isyanın diğer tüm nedenleriyle bağlantısız görünse de kaynaklar tarafından doğrulanan bir gerçek olmuştur. Yukarıda adı verilen kaynaklar dışında, isyan sırasında Londra’da yaşamış olma ihtimali bulunan Geoffrey Chaucer, yazdığı *Canterbury Hikâyeleri* adlı eserde isyandan bahsetmiş ve Flamanlara karşı gösterilen öfkeyi doğrulamıştır.⁶⁶⁹

Flamanlara gösterilen şiddet ilk kez, Clerkenwell’deki Hospitalier manastırını yakmaya giden Robert Gardiner tarafından öldürülen yedi Flaman ile birlikte 13 Haziran 1381 Perşembe günü Southwark’ta bir geneleve yapılan saldırı ile kaydedilmiştir.⁶⁷⁰ Kentli isyancılar, Flaman kadınları tarafından yönetilen banliyöde bir geneleve saldırmıştır.⁶⁷¹ Saldırıda öldürülen Flaman olup olmadığı bilgisine veya saldırının ardındaki nedene ulaşılamamış, Flamanlar tarafından yönetildiği için saldırıya uğradığı bilgisi de kesinlik kazanmamıştır. Genelevin, Belediye Başkanı William Walworth’un çiftliğinde bulunması, saldırı nedeninin William Walworth’a gösterilen kişisel düşmanlık olabileceğini düşündürmüştür. İsyancılar isyanın diğer kısımlarında ahlaki yönleriyle öne çıkmasalar da saldırı gerekçesinin ahlaki açıdan yapılan bir itiraz olması göz önünde bulundurulmuştur. Genelevin konumu, Londra Köprüsü’nün güney ucuna yakın olduğu ve isyancıların Londra’ya giden yollarının

⁶⁶⁷ Spindler, “Flemings in the Peasants’ Revolt, 1381”, ss. 63-64.

⁶⁶⁸ Spindler, “Flemings in the Peasants’ Revolt, 1381”, s. 70.

⁶⁶⁹ Geoffrey Chaucer, *The Canterbury Tales*, eds. Robert Boenig and Andrew Taylor, Broadview Press, 2. bs., Canada 2012, s. 497.

⁶⁷⁰ Barker, *1381: The Year of the Peasants’ Revolt*, s. 265.

⁶⁷¹ Dobson, *The Peasants’ Revolt of 1381*, s. 156.

üzerinde bulunduğu için saldırıların ahlaki bir neden taşımadan yapılmış olma ihtimali de vardır. Yaşanan olaylardan sonra, 15. yüzyıl kararnameleri, Southwark'taki genelevlerin, isyancıların saldırı günü olan Corpus Christi günü de dâhil olmak üzere, kutsal günlerin sabahında kapanacağını belirtmiştir.⁶⁷²

Flaman cinayetleri sonrasında isyan faaliyetlerine devam edildiği görülmüştür. 13 Haziran akşamında, Fleet Hapishanesi,⁶⁷³ Londra ile Middlesex'in ana hapisanesi olan⁶⁷⁴ Newgate Hapishanesi ve Holborn'daki bazı özel evlere saldırı düzenlenmiştir. Bahsi geçen hapishanelerde bulunan suçlular serbest bırakılmış ve bu suçlular, isyancıların yaptığı kundaklama ve yağma faaliyetlerine katılmıştır. Günün sonunda, ortaya çıkardıkları kargaşadan yorgun düşen kalabalık dinlenmeye karar vermiştir.⁶⁷⁵ İsyancılar genel olarak, Londra'nın kuzeyinde yer alan Highbury, daha doğuda yer alan Mile End ve doğu tarafında bulunan Tower Hill olmak üzere üç bölgede toplanmıştır.⁶⁷⁶ Bazı isyancılar Londralı arkadaşlarıyla konaklarken isyancıların çoğunluğu Tower Hill ve Aziz Catherine Rıhtımı'nın açık alanlarında kamp kurmuştur. Düşmanlarının kaçmasını istemeyen isyancılar, Kral II. Richard ve konseyin bulunduğu eski Norman Kalesi'ni kuşatan büyük ateş etrafında uyumuştur.⁶⁷⁷

3.7.2. İsyanın Devamına Dair Planlamalar

13 Haziran akşamında, isyancıların büyük bir kısmı dinlenmeye çekilmiş ancak Thomas Farringdon'ın evinde toplanan liderler uyanık kalarak isyanın gidişatına dair planlamalar yapmış ve sabah olduğunda öldürecekleri kişilerin listesini hazırlamışlardır. Liderlerin hazırladığı hain listesinde; daha önce Kentliler tarafından hazırlanan listedeki isimler, Gauntlu John, Başpiskopos Sudbury, Hazinedar Hales, Londra Piskoposu Courtenay, John Fordham, Privy Seal'in kâtibi, Durham Psikoposu, Yargıç Belknap, Baş Baron Plessington, Sir Ralph Ferrers, baş vergisi komisyonunun kurulmasını öneren kişi olan John Legge, Thomas Bampton ve Yardımcı Hazinedar Sir Thomas Orgrave isimleri bulunmaktadır.

⁶⁷² Spindler, "Flemings in the Peasants' Revolt, 1381", s. 61.

⁶⁷³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 43.

⁶⁷⁴ Margery Bassett, "Newgate Prison in the Middle Ages", *Speculum*, C. 18, S. 2, Nisan 1943, s. 233.

⁶⁷⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 43.

⁶⁷⁶ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyancıları", s. 15.

⁶⁷⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 43.

İsyan liderleri yukarıda bahsi geçen listeyi hazırlarken Kule’de bulunan Kral Richard, isyancılar tarafından yakılan Savoy ve Clerkenwell’in alevleri ile dışarıdaki isyancıların gürültülü tehditleri arasında konsey ile bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıda, mevcut krizle yüzleşmek için iki fikir etrafında toplanılmıştır.⁶⁷⁸ Bir taraf asilerin üzerine bir gece yarısı hücumu yapmak ve kendilerini savunmalarına fırsat vermeden onları yok etmeye çalışmak istemiştir. İsyancıların çoğunun sarhoş olması ve yetersiz zırhlar giymesi nedeniyle bu şekilde öldürülmelerinin kolay olacağı düşünülmüştür.⁶⁷⁹ Bu fikri destekleyen Belediye Başkanı Walworth, 6 ya da 7 bin silahlı adamın garantisini verebileceğini, Kule’nin askeri birliği tarafından isyancılara yönelik bir saldırı başlatılması durumunda zengin vatandaşların yardıma geleceğini söylemiştir. Bu iddiaya göre Sir Robert Knolles, konağında topladığı 120 silahlı adamıyla birlikte bahsi geçen yardımcılarının temelini oluşturacaktır. Belediye Başkanı Walworth silahlı çatışma taraftarı olduğunu gösterirken en deneyimli asker konumundaki Salisbury Kontu bu planı desteklememiştir. Kule’yi kuşatan isyancılara karşı uygulanacak bir tuzağın, isyancıların Londra’nın alt sınıflarıyla birleşmesi ve bahsi geçen yardımcı kuvveti bir araya toplanamadan parça parça yok etmesi ile sonuçlanabileceğini belirtmiştir.⁶⁸⁰ Şehir halkının isyan edebileceği şüphesinin yanı sıra, mevcut olan isyancıların sayısının 60 bin ya da daha fazla olması saldırı fikrinden vazgeçilmesinde etkili olmuştur.⁶⁸¹ Salisbury kontu, silahlanmayla ilgili son karar verilmeden önce müzakere yapmayı önermiş, bu önerisi kabul edilmiştir.⁶⁸² Salisbury kontu ve diğer kişiler, isyancıların adaletle yatıştırılmasının en iyi seçenek olduğuna karar vererek, isyancıların tüm taleplerinin karşılanmasını tavsiye etmiştir. Alınan son karardan sonra isyancılar ile anlaşma amacıyla görüşmeler başlatılmıştır.

Kral ve isyancılar arasında görüşmeleri başlatmak için yapılan ilk girişim başarısız olmuştur. Bazı kaynaklara göre perşembe günü, *Froissart Kronikleri*’ne göre ise cuma günü sabahında, Kule yakınlarındaki Aziz Katherine isimli kilisede bulunan isyancılar, bağırmaya başlamış, Kral Richard dışarı çıkıp onlarla konuşmazsa Kule’ye saldırıp içerideki herkesi öldürmekle tehdit etmiştir.⁶⁸³ Kral,

⁶⁷⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 44.

⁶⁷⁹ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, ss. 31-32.

⁶⁸⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 44.

⁶⁸¹ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 32.

⁶⁸² Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 44-45.

⁶⁸³ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 32.

Aziz Katherine'e bakan Kule'de çok üzgün ve pişman bir şekilde beklemiştir. Kalabalığa, evlerine gitmelerini, işledikleri suçları affedeceğini söyleyen bir bildiri yayınlamıştır. Fakat isyancılar, Kule'deki hainleri yakalamadan, sözleşmeleri ve talep ettikleri diğer şeyleri almadan ayrılmayı reddetmiştir. Kral Richard, isyancıların isteklerini kabul etmiş⁶⁸⁴ bu isteklerin açık ve kesin bir dille yazılmasını sağlamak için iki şövalyeyi görevlendirmiştir. Kral, şövalyeler aracılığıyla halka bir mektup göndermiş, bu mektup bir şövalye tarafından Aziz Katherine'in rıhtımında toplanmış olan isyancılara okunmuştur.⁶⁸⁵ Richard mektupta kendisini İngiltere ve Fransa kralı olarak tanıtmış, krallarını görmek ve korumak için duydukları büyük arzudan dolayı iyi halkına teşekkür etmiştir. Şimdiye kadar işledikleri suçlar, gerçekleştirdikleri yasa dışı hareketler ve tüm cinayetler için affettiğini söylediği isyancıları artık evlerine dönmeye çağırmıştır. Şikâyetlerin yazılı olarak kendisine iletilmesi halinde, sadık lortlarının ve iyi konseyinin yardımı ile kendisine, halka ve tüm krallığa kâr getirecek bir çözüm sağlayacağını bildirmiştir. Kral, mektubun okunmasıyla geçen süre boyunca Kule'de isyancıların tepkisini beklemiş,⁶⁸⁶ isyancılar ise mektupta yazarların önemsiz şeyler ve alay etmekten ibaret olduğunu söyleyerek habercinin geri dönüp daha iyi bir teklif getirmesini emretmiştir.⁶⁸⁷ İsyancılar, kendi aralarından birinin herhangi bir metin yazdığının öğrenilmesi durumunda o kişinin başının kesileceğini duyurmuştur.⁶⁸⁸ Bu sırada, isyancılar şehirde birkaç ev daha yakmış, kral ise Kule'nin çatısına tırmanmış ve yangınları izlemiştir.⁶⁸⁹ İsyan faaliyetleri, Tower Hill'den başlayarak Fleet Street'e kadar uzanan ve Watling Street adı verilen bir yolda gerçekleştirilmiştir. Watling Street'in, Savoy ve Temple Bar'dan Kule'ye kadar uzanması nedeniyle isyancıların başkentteki faaliyetlerinin merkezinde olduğu kabul edilmektedir. Watling Street, yanan Savoy, tapınağa yapılan saldırı ve Cheapside'a sürüklenen kurbanlar Londra Kule'sinin görüş alanındadır.⁶⁹⁰ Bu durum, Richard'ın isyancıların faaliyetlerini Kule'den takip edebilmesine olanak tanımıştır. İsyancılar tarafından çıkarılan yangınları izlediği çatıdan aşağı inen Richard lortlarının danışmanlığını talep etmiştir. Konsey, kısa bir tartışmadan sonra, kralın 24 saat önce Blackheath'te yarım bıraktığı görüşmeyi tekrarlamasına karar

⁶⁸⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 162-163.

⁶⁸⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 45.

⁶⁸⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 163.

⁶⁸⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 45.

⁶⁸⁸ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 160.

⁶⁸⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 163.

⁶⁹⁰ J. Stephen Russell, "Is London Burning? A Chaucerian Allusion to the Rising of 1381", *The Chaucer Review*, C. 30, S. 1, 1995, Penn State University Press, s. 108.

vermiştir. Yapılacak olan görüşmenin tehlikelerinin farkında olan Richard'ın, isyancılar ile görüşme konusunda cesaretli ve istekli olması tüm takipçilerini şaşırtmıştır. Richard isyancılara gönderdiği ikinci mesajda, duvarların kuzeydoğusunun dışında,⁶⁹¹ şehir halkının yaz mevsiminde eğlenceler düzenlediği Mile End olarak adlandırılan güzel düz bir yerde onlarla görüşeceğini bildirmiştir.⁶⁹² Bahsi geçen görüşmeyi kraliyetin lehine çevirmek için gizli planlar yapılmıştır. Bu planlara göre isyancıların konferansa katılmak üzere şehirden ayrıldığında krala sadık olanlar kalan isyancıları şehrin dışına çıkaracak ya da Kule'nin etrafındaki isyancılar uzaklaştığında Sudbury ve Hales Kule'den kaçacaktır. Kule'de yapılan kaçış planları, görüşmenin yapılacağı yere giden isyancıların⁶⁹³ 80 kişilik küçük ama etkili bir grubu Tower Hill'de bırakması ile bozmuştur. Sudbury sabah tekneyle kaçmaya çalıştığında, isyancılar tarafından görülmüş ve ayrıldığı Su Kapısı'na geri dönmek zorunda bırakılmıştır.⁶⁹⁴ İsyancılar, özellikle aynı köyden olan köylüler olmak üzere, gruplaşmaya başlamış ve oluşan yeni gruplar birlikte hareket etmiştir. İsyancı gruplardan bazıları Mile End'e doğru yönelirken, farklı istekleri bulunan bazı gruplar onları takip etmemiştir. Bazı isyancıların tek isteği zenginlik, soyluların tamamen yok edilmesi ve Londra'nın soyulup yağlanmasıdır.⁶⁹⁵ Bu nedenle isyancıların bir kısmı kralın gelmesini beklemek için Brentwood Yolu'ndaki Mile End'e, bir kısmı ise Tower Hill'e gitmiştir. Tower Hill'e giden isyancılara, Mile End'de bulunan arkadaşlarına katılmaları için mesaj gönderen Kral Richard, onlarla görüşmek için çok yakında Mile End'e geleceğini bildirmiştir.⁶⁹⁶ Kendilerini göstermeye cesaret edemeyen Sudbury ve Hales'i de içeren konseyin takip ettiği Richard, 14 Haziran Cuma⁶⁹⁷ sabahı saat yedi civarında Kule'den ayrılmıştır. Kule garnizonunun büyük kısmı geride kalmıştır. Warwick, Oxford ve Kent kontları, Sir Thomas Holland, Sir Thomas Percy, Sir Robert Knolles ve Walworth Belediye Başkanı Aubrey de Vere⁶⁹⁸ Salisbury Kontu, Namurlu Robert, Vertaing Lordu, Gommegnies Lordu krala eşlik edenler arasındadır.⁶⁹⁹

⁶⁹¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 45.

⁶⁹² Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 32.

⁶⁹³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 45.

⁶⁹⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 163.

⁶⁹⁵ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 32.

⁶⁹⁶ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 160.

⁶⁹⁷ Hamilton, *The Plantagenets: History of a Dynasty*, s. 188.

⁶⁹⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 45-46.

⁶⁹⁹ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 32.

3.8. Mile End Görüşmesi

Kral Richard, 14 Haziran Cuma günü⁷⁰⁰ saat yedide, Mile End'e gelmiştir. Burada kendisine; annesi, Buckingham, Kent, Warwick ve Oxford kontları, Sir Thomas Percy, Sir Robert Knolles, Londra belediye başkanı, birçok şövalye ve bir toprak sahibi olan Sir Aubrey de Vere eşlik etmiştir. Richard'ın geldiğini gören isyancılar, "Lordumuz Kral Richard hoşgeldiniz, sizi memnun edecekse, sizden başka hiçbir kralımız olmayacak." diyerek diz çökmüştür.⁷⁰¹ İki tarikat üyesini, Kent kontu ve Sir John Holland'ı ve Gommegnies lordunu yanından uzaklaştırdıktan sonra İngiltere'deki çeşitli köy ve bölgelerden gelmiş 3 bin 500 kişinin arasında giren kral: "Ah, siz iyi insanlar, ben sizin kralınızım. Ne eksisiniz var? Ne diyeceksiniz?" şeklinde sormuştur. İsyancılar: "Bizi, kendimizi, mirasçılarımızı ve topraklarımızı sonsuza dek özgür kılacağız ve bize artık bağlı denilmeyecek. Böylesine bir şöhetimiz olmayacak!" sözleri ile cevap vermiştir. Kral: "Efendiler, ben de buna katılıyorum." diyerek isyancıları onaylamıştır.⁷⁰² İsyancılar, çok sayıda ve tahammül edilemez hizmetler altında ezildiklerini ve bu duruma daha fazla dayanmak istemediklerini ifade etmiştir. Hainlerin cezalandırılması, sürgün cezasının kaldırılması, o sırada hapisanede bulunan önceki yönetimin kurbanlarına af çıkarılması, 1 dönümlük arazi için sabit bir ücret belirlenerek kira ödenmesi gibi maddeler de isyancıların talepleri arasındadır.⁷⁰³ Bir süre devam eden gürültülü görüşmeler sonrasında, isyancıların neredeyse bütün talepleri kabul edilmiştir. Görüşmeler sırasında isyancıların sözcülüğünü yapan Wat Tyler, çoğunlukla malikâne şikâyetleriyle bağlantılı konuları öne sürmüştür. Richard; İngiltere'de köleliğin kaldırılması, tüm hizmetlerin ortadan kalkması, derebeylerine bağlı çalışan kişilerin (*villeinler*) özgür kiracılar olması ve 1 dönüm için lorda yılda 4⁷⁰⁴ *denarius*⁷⁰⁵ kira ödemesi önerilerini kabul etmiştir. Buna ek olarak, serbest alış ve satış ile ilgili tüm kısıtlamaların ve tüm pazar tekellerinin ortadan kalkacağını belirtmiştir. Son olarak, ayaklanma sırasında işlenen tüm suçlar için genel bir af verilmesi kararlaştırılmıştır. Kral, her ilçenin seçilmiş temsilcilerine, onları koruma

⁷⁰⁰ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 16.

⁷⁰¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 164.

⁷⁰² Froissart, "The Chronicles of Froissart", ss. 32-33.

⁷⁰³ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", ss. 428-429.

⁷⁰⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 46.

⁷⁰⁵ "Denarius", Cambridge Dictionary, <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/denarius> (08.06.2021), (Roma İmparatorluğu'nda gümüş para birimi.).

altına aldığı bir göstergesi olarak sancağını vermiştir.⁷⁰⁶ İsyancıların taleplerini içeren yazılar ile birlikte geride bırakılacak her köyden iki veya üç kişi dışındaki isyancı kalabalığın evlerine dönmesi emredilmiştir. Temsilcilere verilen yazıların kralın mühürleriyle mühürleneceği, kralın vereceği sancakların ise her belediye, ilçe ve köye gönderileceği bildirilmiştir. Kral: “Efendiler, Kent’in iyi adamları, yanınızda benim sancaklardan biri olacak ve siz Essexliler sancaklarımdan bir diğerine sahip olacaksınız ve Sussex, Cambridge Bedford, Yarmouth, Stafford ve Lynn, her biriniz sancağıma sahip olacaksınız.” diyerek isyancıları temin etmiş, “Şimdiye kadar yaptıklarınızı da affediyorum. Böylece, sancaklarımı takip edin ve evlerinize dönün.” sözleriyle konuşmasını sonlandırmıştır. Kral’ın sözleri, amacı isyan etmek değil sorunları çözmek olan iyi insanları rahatlatmıştır. İsyancıların bu kısmı: “Güzel söylendi, daha iyisini istemiyoruz.” diyerek Londra’ya çekilmeye başlamıştır.⁷⁰⁷ Kral’ın vermeyi kabul ettiği af sözleşmeleri, farklı ilçelerin şeriflerine yöneltilen, kontluk içindeki tüm *serfler* için genel af sözleşmeleri ve malikânelerin efendilerine yönelik özel mektuplar olmak üzere iki şekilde hazırlanmıştır. Özel mektuplar ise bağımlı köy ve kasabaların temsilcilerine verilmiştir.⁷⁰⁸ Talep eden ilçelerin sakinlerine, özgürlük ve af bildiren sözleşmeler hazırlamak için 30 kâtip görevlendirilmiştir.⁷⁰⁹ Bahsi geçen belgeler, 14 Haziran günü çok sayıda yayımlanmış ve birden fazla kopya halinde saklanmıştır.

3.8.1. İsyancı Grubun Kule’ye Saldırısı

1381 Köylü İsyanı’nın dikkate değer olaylarından biri, isyancılardan oluşan bir grubun Kule’ye girmesi ve belirli kişileri idam etmesidir. Kule’ye yapılan saldırı, yalnız bir değil iki ayrı isyancı grup tarafından gerçekleştirilmiştir. İlk grup, Mile End’e yapılan yolculuk sırasında çıkan bir tartışma sonucunda Mile End’e gitmekten vazgeçerek Kule’ye yönelmiştir. Bahsi geçen grubun başında bulunan Thomas Farringdon, bahsi geçen yolculuk sırasında “Hileyle beni mülklerimden mahrum bırakan sahte hain rahipten intikamımı al! Benim için adaleti sağla! Benim olanları bana geri ver çünkü yapmazsan ben adaleti kendim sağlayacak kadar güçlüyüm.” şeklinde bağırarak Hazinedar Hales’in derhal idam edilmesini talep etmiştir. Richard, hepsinin adil olması gerektiğini söylediğinde kontrolünü yitiren Farringdon, Mile

⁷⁰⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 46.

⁷⁰⁷ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 33.

⁷⁰⁸ Kriehn, “Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI”, s. 465.

⁷⁰⁹ *England and The Hundred Years’ War (1327 1485)*, s. 82.

End kafilesine eşlik etmek yerine, yanında aldığı bir grup isyancı ile birlikte, Hales'i aramak için⁷¹⁰ Kule'ye dönmüştür.⁷¹¹ Kule'ye saldıran ikinci grup ise Mile End görüşmeleri sırasında yaşanan tartışmalar sonucu bu eylemi gerçekleştirmiştir. Mile End görüşmelerinin önemli kısımlarından biri, isyancıların "hain" olarak nitelediği bakanların cezasılandırılmasıdır. Tyler: "Size ve yasaya karşı suç işleyen tüm hainlerle ilgilenip onların cezasını verecek misiniz?" şeklinde sormuş, Richard ise tüm hainleri tutuklanması, kanun önüne çıkarılması ve işledikleri suçlara uygun olarak yasalarla cezalandırılmaları gerektiğini söylemiştir.⁷¹² Richard'ın, bakanların yasalarla cezalandırılacağına yönelik telkinini yeterli bulmayan Tyler yönetimindeki isyancılar, kralın hâlâ Mile End'de bulunduğu sırada bölgeden ayrılarak Başpiskopos Sudbury'i ele geçirme amacıyla Kule'ye yönelmiştir.⁷¹³

Birkaç yüz kararlı isyancıdan oluşan isyancıların Kule'ye hücum ettiğini gören nöbetçi askerler, isyancıları uzaklaştırarak bir kavgaya neden olmak ile geçmelerine izin vermek arasında kalmıştır. Hâlâ isyancıların elinde bulunan Kral Richard ve beraberindekilerin öldürülme riski göz önüne alınarak direniş gösterilmemiş ve isyancıların Kule'ye girmesine izin verilmiştir. İsyancılar askerleri rahatsız etmemiş, onlarla el sıkışmış, sakallarını kaba bir samimiyetle okşamış ve gelecekte hepsinin kardeş ve eşit olacaklarını söyleyerek şakacı bir dostluk göstermiştir. Askerlere şiddet gösterilmemesinden anlaşılabileceği gibi Tyler'ın amacı garnizonla savaşmak değil "hainleri" öldürmektir.⁷¹⁴

Kule'ye giren isyancılar birkaç gruba ayrılarak kurbanlarını avlamak için odalar arasında koşmaya başlamış,⁷¹⁵ Tyler ve Thomas Farringdon ise bahsi geçen isyancıların başında yer almıştır. Bahsi geçen "hain" avı sırasında Kral Richard'ın özel odası ve yatağının altı dahi aramıştır. İngiltere kraliçesi ve Wales'in prensesi olan Richard'ın annesinin odası da isyancıların istila ettiği yerler arasındadır. İsyancılardan biri, dehşete kapılarak bayılan kadını öpme teşebbüsünde bulunmuştur.⁷¹⁶ Kraliçe, hizmetçileri tarafından isyancıların elinden kurtarılarak bir tekneyle Aziz Paul'un yakınındaki Queen's Wardrobe'a götürmüştür.⁷¹⁷ Queen's

⁷¹⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 46.

⁷¹¹ Hamilton, *The Plantagenets: History of a Dynasty*, s. 188.

⁷¹² Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 46-47.

⁷¹³ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 161.

⁷¹⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 47.

⁷¹⁵ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 261.

⁷¹⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 47.

⁷¹⁷ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 191

Wardrobe, Blackfriars yakınlarındaki bir saray olan “Kraliyet” içinde bulunan bir yerdir.

Froissart Kronikleri’ne göre Kule’ye, Wat Tyler, Jack Straw, John Ball ve 400’den fazla isyancı girmiş⁷¹⁸ ancak askerler isyancıları durdurmak için herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Direnişle karşılaşmadan arayışlarını sürdüren Tyler ve grubu, çok geçmeden aradığı kurbanları bulmuştur. Sabahın erken saatlerinde giriştiği kaçma girişiminin engellenmesiyle içinde bulunduğu tehlikenin farkına varan Başpiskopos, Kule’de bulunan mabedde inzivaya çekilerek kendi sonuna hazırlanmıştır.⁷¹⁹ Ayinini seslendirmiş, insanların günah çıkarmasına yardımcı olmuş ve iki ya da üç ayini dinlemiştir. *Commendacione, Placebo ve Dirige*’yi, *Yedi İlahi*’yi ve ayini söylemiştir. *Omnes sancti orate pro nobis* sözlerinde iken, içeriye giren isyancılar tarafından kilisenin dışına sürüklenmiştir. İsyancılar, o ve onunla birlikte olan diğerlerini kaba bir şekilde Tower Hill’e sürüklemiştir.⁷²⁰ Diğer bir anlatıda ise Sudbury’nin yakalanması Mile End görüşmesine gidildiği sırada çıkan bir tartışmanın ardından gerçekleşmiştir. Kral ve beraberindekiler yola çıkmaya hazırlanırken veya seyahatlerinin ilk aşamasındayken, Canterbury Başpiskoposu Simon Sudbury ve Aziz John Hospitallier Başrahibi Sir Robert Hales uzun süre beklemek zorunda kalmıştır. İsyancılar, onların hain ve halkın yağmacısı olduğunu söylemiş, kalabalıkla yüzleşmek için cesaretle öne çıkan Sudbury: “Buradayım, ben sizin başpiskoposunuzum. Ben hain veya yağmacı değilim.” sözleriyle kendini savunmaya çalışmıştır.⁷²¹ Sudbury’nin sözlerine aldırmayan Farndon⁷²² ve diğer isyancılar onun üzerine hücum etmiş, mabedin ve Kule avlusunun dışına, bir odun kütüğünün üzerinde başını kesecekleri yer olan Tower Hill’e sürüklemiştir. Başrahibin boynunu kesmek için sekiz darbe indirilmiştir.⁷²³ İlk darbeler indirilirken serbest kalan elleriyle acı içinde yarasını tutmaya çalışan Simon Sudbury,⁷²⁴ birçok isyancının işbirliği içinde öldürülmüştür. Boughton jüri üyelerinin yeminlerine göre, Boughton under Blean’den Roger Baldewyn, 12 Haziran 1381 Çarşamba gününde isyan etmiş ve Canterbury Başpiskoposu Simon’ın öldürülmesine suç ortaklığı yapmıştır. Henry Blundel de isyan eden ve Sudbury’nin öldürülmesine yardım ve suç

⁷¹⁸ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 32.

⁷¹⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 47-48.

⁷²⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 164.

⁷²¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 48.

⁷²² Nicholson, “The Hospitallers and the ‘Peasants’ Revolt’ of 1381 Revisited”, s. 3.

⁷²³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 48.

⁷²⁴ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 16.

ortaklığı yapan isyancılardan biridir. Ayrıca, Richard de Denne bilinmeyen başka kişilerle birlikte pazartesi günü ayaklanmış, Canterbury Başpiskoposu Simon'ın Londra'da öldürüldüğü güne kadar bu ayaklanmayı devam ettirmiş ve Simon'un ölümüne suç ortaklığı yapmıştır.⁷²⁵ İsyancılara duydukları korku nedeniyle kimsenin gömmeye cesaret edemediği Sudbury'nin kesik başı isyancılar tarafından bir direk üzerine geçirip sokaklarda gezdirmiştir.⁷²⁶

Simon'ın isyancılar tarafından öldürülmesi büyük üzüntü verici bir olay olarak tarihe geçmiştir. İsyancılar tarafından büyük bir öfke ve hoşnutsuzluğun hedefi olmasına rağmen dürüst, dindar ve yardımsever biri olarak kaydedilen Simon Sudbury, şansölyeliği kabul ettiğinde şahsi bir avantaj sağlama isteği duymamış, görev süresi boyunca herhangi bir çıkar sağladığı da görülmemiştir.⁷²⁷ Ölümünden sonra, dindar ve iyi niyetli bir adam olduğu söylenmiş neredeyse bir aziz olarak görülmüştür. Manastır kayıtlarına göre, 1380 yılının Ocak ayında bir araya gelen Meclis'te şansölye ilan edilen Simon'a, kâfirlere gösterdiği hoşgörü nedeniyle dava açılmıştır. Simon'ın erdemli biri olduğu kabul edilmesine rağmen Wycliffe ve müritlerinin işkencecisi olması nedeniyle kendisinden şikâyetçi olunmuş ve 1381'deki korkunç ölümünün cennetten gelen bir işaret olduğunu düşünülmüştür.⁷²⁸

Sudbury'nin yoldaşı olan,⁷²⁹ Hospitallier Şövalyeleri Tarikatı'nın başrahibi⁷³⁰ ve hazinekar olan Robert Hales, Simon Sudbury'den sonra öldürülen kişidir.⁷³¹ İsyancıların büyük bir nefret beslediği Robert Hales, 1370 yılının Kasım ayında Başrahip John Pavely'in vekillerinden biri, 1372'de ise başrahip olmuştur. 1377-1378'de Mora'ya giden Hales, 1 Mayıs 1377'de donanma amirali olarak Batı'ya atanmıştır. III. Edward'ın ölümünden sonra ise Genç Kral II. Richard'a danışmanlık yapan konseyin daimi üyelerinden biri olarak kaydedilmiştir. Mayıs 1378'de kendi kendisini vekil olarak atamış, 1378 ve 1379 yıllarında Parlamente'da bulunduğu kaydedilmiştir.⁷³² 1381 yılının Şubat ayına gelindiğinde ise yeni Hazinekar⁷³³ ve İngiltere'deki Hospitallier Tarikatı'nın Başrahibi olarak atanmıştır. Robert Hales'e

⁷²⁵ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", ss. 86-88.

⁷²⁶ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", ss. 16-17.

⁷²⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 48.

⁷²⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 8.

⁷²⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 48.

⁷³⁰ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 17.

⁷³¹ de Usk, *Chronicon Adae de Usk A.D. 1377-1404*, s. 100.

⁷³² Nicholson, "The Hospitallers and the 'Peasants' Revolt' of 1381 Revisited", s. 8.

⁷³³ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 234.

verilen yeni görevlerin, vergilerin daha hızlı toplanmasını sağlayacağı ümit edilmiş ancak⁷³⁴ bahsi geçen görevlerin sonucu vergilerin hızla toplanması değil halkın hoşnutsuzluğunu üzerine çeken Hales'in Tower Hill'de başını kaybetmesi olmuştur.⁷³⁵ Simon Sudbury ve Sir Richard Hales⁷³⁶ dışında bazı diğer kişiler de bahsi geçen yerde isyancılar tarafından başları kesilerek öldürülmüştür. Konuyla ilgili kısım *Londra Kronikleri*'nde, "Şövalyeler Sir John Beauchamp, Sir James Earners ve Beverly'den Sir Simon, Toure Dağı'nda başı kesildi." şeklinde kaydedilmiştir.⁷³⁷ Gauntlu John'un doktoru olan ve onun baş siyasi danışmanlarından biri sanılan Fransisken Rahip William Appleton ve baş vergisi ile ilgili tavsiyesi nedeniyle ismi ülkenin her köşesinde kötü bir şöhrete sahip olan⁷³⁸ kralın silahlı muhafızı olan John Legge de isyancılar tarafından öldürülenler arasında yer almıştır.⁷³⁹ Kurbanların başları kazıklara geçirilmiş ve kentin etrafından dolaştırılmıştır. Başpiskoposun tacı büyük bir çiviyle başına sabitlenmiştir. Kurbanların başları daha sonra Londra Köprüsü'nün kapısına yerleştirilmiştir.

Wat Tyler'in emri altındaki isyancılar, Sudbury, Hales ve meslektaşlarının idamından sonra Kule'yi tahliye etmiş ancak kral Kule'ye geri dönmek yerine Aziz Paul'un yanındaki Wardrobe'da annesine katılmış⁷⁴⁰ ve bütün gece orada kalmıştır.⁷⁴¹ Sudbury, 12 Haziran'da Kule'de şansölyelikten istifa ederek Büyük Mührü teslim etmiştir. Kral Richard, bu tarihten beri kendisinde bulunan Büyük Mührü (*Great Seal*)⁷⁴² iki günlüğüne elinde tutması için 14 Haziran Cuma günü⁷⁴³ Arundel Kontu Richard'a vererek Kontu geçici şansölye ilan etmiştir.⁷⁴⁴ Kral Richard'ın kâtipleri ve sekreterleri, tüm akşamüstü son görüşmede yapılan sözleşmeyi kopyalamış ve Essex köylülerinin temsilcilerine dağıtmıştır. İsteklerinin kabul edilmesiyle tatmin olan binlerce isyancı sözleşmeleriyle evlerine dönmüş ancak isyan sonlanmamıştır. Tyler ve arkadaşları cuma günü isyancı faaliyetlere devam etmiş, Tyler'in takipçisi olan 30 bin isyancı da kralın dağıttığı sözleşmeleri almakta acele etmemiştir. Kule'de işlenen cinayetler ile başlayan isyan faaliyetleri,

⁷³⁴ Nicholson, "The Hospitallers and the 'Peasants' Revolt' of 1381 Revisited", s. 6.

⁷³⁵ Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 3.

⁷³⁶ Hamilton, *The Plantagenets: History of a Dynasty*, s. 188.

⁷³⁷ *Chronicles of London*, s. 17.

⁷³⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 48.

⁷³⁹ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 262.

⁷⁴⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 48-49.

⁷⁴¹ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 33.

⁷⁴² Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 162.

⁷⁴³ Bird, "The Peasant Rising of 1381; The King's Itinerary", s. 125.

⁷⁴⁴ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 266.

katliam ve kundaklama suçlarının işlenmesiyle devam ettirilmiştir.⁷⁴⁵ İsyancılar başpiskoposun başını, öldürdükleri diğer sekiz kişinin başıyla birlikte Londra Köprüsü'nde kapının üzerine yerleştirmiştir. Vintry'deki Aziz Martin Kilisesi'ne giden ve orada buldukları 35 Flaman'ı sürükleyip sokakta başlarını kesen isyancılar, o gün toplam 140 veya 160 kişinin başını kesmiştir.⁷⁴⁶

İsyancıların liderlerinden olan Tyler, işlenen cinayetlerde bizzat yer almıştır. Tyler, Richard Lyons'ı başını keserek öldürmüştür.⁷⁴⁷ Muhtemelen Flaman kökenli olan⁷⁴⁸ ve III. Edward'ın hükümdarlığı sırasında kötü bir şöhret edinen Richard Lyons, 1379-1380 Parlamentosunda Essex'i temsilen yer almış, krala borç verecek kadar varlıklı olan bir çiftçidir. Bu dönemde birkaç yıl öncesine bakıldığında, Lyons'un 1376 Parlamentosu ile anlaşmazlık yaşadığı, çeşitli kapsamlı dolandırıcılık suçlarından dolayı görevinden alınarak toprak ve mallarından mahrum bırakıldığı ancak kralın metresi olan Alice Perrers'in vasıtasıyla zenginliğini geri kazandığı görülür. 1381 yılının isyancı halkı, geçmişte yaşanan olaylar nedeniyle kendisine karşı hoşnutsuzluk duymaktadır. Stow, Richard Lyons'ın, Londra'daki bir şarap tüccarı ve mücevher ustası olduğunu belirtmiştir. Henry Knighton'a göre Lyons, 14 Haziran 1381'de ölmüştür.⁷⁴⁹ Tyler tarafından işlenen Lyons cinayetine neden olarak bilinmemekle birlikte, *Froissart Kronikleri*'ne göre, şehrin zengin tüccarlarından biri olan Richard Lyons, bir zamanlar emrinde çalışan Wat Tyler'ı dövmüştür. İntikamını almak isteyen Tyler, isyan sırasında Lyons'ın evine gitmiş, başını kesmiş ve kesilen başının tüm şehir boyunca bir mızrak ucunda taşınmasını sağlamıştır.⁷⁵⁰

Halktan birçok kişiyi çeşitli nedenler öne sürerek öldüren isyancılar, yaşanmakta olan kaos ortamının büyümesine neden olmuştur. Bread Street'ten John Greenfield adlı bir uşağın, Keşiş William Appleton'ın iyi bir adam olduğunu ve haksız yere cezalandırıldığını söylemesi nedeniyle Cheapside'da öldürülmesi bu durumun örneklerinden biridir. Düzensiz isyancı gruplar, yoldan geçenlere "Kiminlesin?" sorusunu sormaya başlamıştır. Sorgulanan kişi, "Kral Richard ve gerçek halkla" sloganını söylemezse, isyancılar sloganı yüksek sesle tekrarlamış ve

⁷⁴⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 49.

⁷⁴⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 165.

⁷⁴⁷ Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", s. 460.

⁷⁴⁸ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 202.

⁷⁴⁹ Edgar Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, University Press, Cambridge 1896, s. 10.

⁷⁵⁰ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 31.

istenilen cevabı vermeyen kişiyi başını kesmek için sokak köşelerine kurdukları bloklardan birine sürüklemiştir. İsyancıları bu cinayetlerde balta dışında bir alet kullanmamıştır. Mağdurların büyük kısmını; avukatlar, kentin jürileri, vergilerin toplanmasıyla ilgili kişiler ya da Lancaster Dükü'nün yandaşı olduğu bilinen kişiler oluşturmuştur. Birçoğunun öldürülme sebebi halka karşı herhangi bir suçu olması değil, kişisel düşmanlarının uydurma bir hikâyeye onları isyancılar için hedef haline getirmesidir. Londra sokakları ve etrafındaki dağınık kenar mahalleler cinayetin yanı sıra kundaklama, yağma ve şantaj suçlarıyla dolmuştur. Jack Straw, bir grubu Highbury'deki Aziz John başrahibinin malikânesini yakmaya yönlendirmiştir.⁷⁵¹ Bu grup, Clerkenwell'e saldıranların da dâhil olduğu isyancılarla birlikte, Hospitallier başrahibine ait olan mülkü Highbury Manor boyunca yakıp yağmamıştır.⁷⁵² Başka bir isyancı grup, Middlesex'in şerifi John Butterwick'in Knightsbridge köyündeki konutunu imha etmek için yola çıkmıştır. Şehrin içinde, önceki gün hainliklikte bulunan Meclis Üyesi John Home, büyük bir kalabalık önünde zarar görmüştür. John Home, vatandaşları hakları bulunmadığını söyleyerek evlerinden çıkarması, alacaklıları borç senetlerinden feraget etmeye zorlaması ve dolandırıcı veya tefeci olarak seçtiği kişilere para cezası kesmesi nedeniyle halk tarafından nefret edilen biri haline gelmiştir.

İsyancılara karşı bazı direniş teşebbüsleri kaydedilmiştir. Guildhall'da, meşaleler taşıyarak Londra'nın bütün belgelerini yakma tehditleri savuran bir isyancı grubunun girişi reddedilmiş ve isyancılar kolayca geri çevrilmiştir. Halkın geneli ise bu olayın aksine büyük bir direniş gösterememiş ve şehir isyancıların gerçekleştirdiği eylemler eşliğinde kaosa sürüklenmiştir. Çıraklar ustalarını, borçlular alacaklılarını öldürmüş, şehre güçlü bir anarşi hâkim olmuştur. Eylemler ertesi güne kadar sonlandırılmamıştır. Cumartesi sabahı, sabah duası (*tierce*) saatinde, evlerin yağmalanması devam etmiş ve önemli bir cinayet daha işlenmiştir.⁷⁵³ Westminster Manastırı'na gelen çok sayıda isyancı,⁷⁵⁴ Aziz Edward Tapınağı'nda Marshalsea Mareşali, mahkûmların gardiyanı ve acımasız bir işkenceci olan John Imworth'u bulmuştur. İsyancılar, John'u Cheapside'a sürüklemiş ve orada başını kesmiştir. Kral Richard'ın emriyle, isyancıların daha fazla zarar vermesinin önlemesi için şehrin

⁷⁵¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 50.

⁷⁵² Nicholson, "The Hospitallers and the 'Peasants' Revolt' of 1381 Revisited", s. 2.

⁷⁵³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 50-51.

⁷⁵⁴ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 163.

etrafında, herkesin evlerine dönmesinin emredildiği, bir bildiri yapılmış ancak isyancılar bu bildiriye önemsememiştir. Kral bahsi geçen cumartesi gününde Wardrobe'dan ayrılmış,⁷⁵⁵ öğleden sonra üçte, yaklaşık 200 kişiye birlikte Westminster Manastırı'na gelmiştir. Adı geçen manastırın başrahipleri ve rahipleri ile Aziz Stephen Şapeli'nin papazları (*canon*) ve papaz yardımcıları, Charing Cross yolunun yarısına kadar çıplak ayakları ve tören cübbeleri içinde gelerek kralı karşılamıştır. Bu dini karşılama grubu, kralı manastıra ve kilisenin yüksek sunağına getirmiştir. Kral dindar bir şekilde dua etmiş, sunak ve kalıntılar için bir bağış bırakmıştır. Daha sonra keşiş ile konuşan kral, günah çıkartmış ve bir süre onunla kalmıştır.⁷⁵⁶

3.9. Smithfield Görüşmesi

İsyancıların Mile End görüşmeleri sonrasında gerçekleştirdikleri eylemler şehirde büyük bir kargaşaya neden olmuş birçok sadık vatandaş bu sırada zarar görmüştür. Konsey ve Kral Richard, kargaşaya neden olan isyancılara açık bir şekilde saldırmak yerine, Mile End'de başlatılan müzakereleri sürdürmeye çalışmıştır. Kral, ayrılmayı reddeden isyancıların başka talepleri olduğunu düşünerek gönderdiği bir elçiyle onları ikinci bir görüşmeye davet etmiştir. Richard, Aldersgate'in dışında,⁷⁵⁷ Londra'nın kuzeyindeki duvarların olmadığı,⁷⁵⁸ her cuma at pazarı kurulan⁷⁵⁹ Smithfield olarak isimlendirilen bir meydana buluşmayı teklif etmiştir.⁷⁶⁰ Kral'ın bahsi geçen görüşmeyi teklif ettiği isyancılar, Mile End görüşmesi sonrasında elde ettikleri sözleşmeler ile evlerine gidenlerin ardında kalan asıl isyancılarıdır. Smithfield görüşmesi için geride kalan isyancılar arasında her bölgeden liderlerin bulunduğu ancak çoğunluğu Kentli isyancıların oluşturduğu düşünülmüştür.⁷⁶¹ Bahsi geçen kişiler, ele geçirdikleri güçten emindir ve bu gücü kullanmak için katliamlara başlamıştır. İsyancıların liderlerinden olan Tyler, cuma gecesi yaptığı konuşmasında, 20 bin adamın başında istediği yere gidebileceğini ve karşı çıkmaya cesaret eden düşmanlarının başlarını keseceğini söylemiştir. Ayrıca, dört gün içinde İngiltere'de onun ağzından çıkan sözler dışında onları koruyacak hiçbir yasa olmayacağıyla övünmüştür. Tyler ve takipçileri, ayaklanmayı sona

⁷⁵⁵ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 34.

⁷⁵⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 165.

⁷⁵⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 51.

⁷⁵⁸ Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", s. 471.

⁷⁵⁹ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 34.

⁷⁶⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 51.

⁷⁶¹ Wilkinson, "The Peasants' Revolt of 1381", ss. 24-25.

erdirme niyetinde olmadıklarını açık bir şekilde göstermiş ancak Kral Richard tarafından sunulan görüşme talebini de reddetmemiştir. Richard ve takipçileri, görüşme istekleri isyancılar tarafından onaylanınca, Westminster'e inerek görüşmeye hazırlanmış ve sadece bir saat önce Imworth'un parçalandığı sunağın önünde kutsal ayin yapmıştır.⁷⁶² Kral, kilisenin yanında bulunan küçük bir şapelde dua etmiş ve adaklarını adanmış,⁷⁶³ bir süreliğine kendisini bir keşişle birlikte içeriye kapatmış ve günah çıkarmıştır. Kral, günah çıkarma rahibinin uzun ve dindar duaları son bulduğunda yaklaşık 200 kişiden oluşan takipçileri ile Smithfield'a doğru ilerlemiştir. Kral Richard'ın takipçileri barış kıyafetleri giymiş ama uzun cübbelerinin altına zırhlarını gizlemeyi unutmamıştır.⁷⁶⁴

Smithfield'da toplanan isyancılar, Kral Richard'ın sancaklarını daha önce almış ve Londra'yı istila edip soymak istemiş ancak liderleri tarafından, henüz harekete geçmek için erken olduğu gerekçesiyle durdurulmuştur. İsyancılar, "Kral tarafından verilen bu özgürlükler bizim için küçük bir kazançtır. Öyleyse, hepimiz tek bir anlaşmaya varalım ve bu zengin ve muazzam şehri istila edelim. Biz istila etmezsek Essex, Sussex, Cambridge, Bedford, Arundel, Warwick, Reading, Oxford, Guildford, Lynn, Stafford, Yarmouth, Lincoln, York ve Durham'dan isyancılar buraya gelecektir. Baker ve Lister bu bölgelerin isyancılarını buraya getirecek. Eğer Londra'nın ilk efendileri olursak ve oradaki zenginliklere sahip olursak pişman olmayacağız. Eğer bunu yapmazsak, Londra'yı istila etmezsek, sonra gelenler bizden onu alacaktır." demiş ve tüm isyancılar bu konuda hemfikir olmuştur. Bu sırada atlarını Londra'ya doğru süren kral ve maiyeti biraz yol aldıktan sonra Londra'ya uğramadan geçebilecekleri bir yol bulmuş, bu kestirme yolu kullanarak Smithfield'a varmıştır. Londra'ya uğramadan Smithfield'a ulaşmayı başaran kral ve takipçileri, gelişlerini isyancılardan gizlemeyi başarmıştır.⁷⁶⁵ Smithfield'a ulaşan kral ve beraberindekiler, bir papaz evi olan Aziz Bartholomew'in önünde,⁷⁶⁶ meydanın doğu tarafına dizilmiştir.⁷⁶⁷ Aynı sabah, Wat Tyler, Jack Straw ve John Ball, toplam sayıları 20 binden fazla olan isyancılarla birlikte burada toplanmıştır.⁷⁶⁸ Tyler'ın ertesi geceye kadar isyancıların taleplerini açıklamayı ve hazırlanan üç ayrı

⁷⁶² Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 51-52.

⁷⁶³ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 34.

⁷⁶⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 52.

⁷⁶⁵ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 34.

⁷⁶⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 165.

⁷⁶⁷ Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", s. 471.

⁷⁶⁸ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 34.

sözleşmeyi onaylamayı reddetmiştir. Bir komisyon kurulmasını ve bu komisyonun tüm hukukçuların başını kesmesini talep eden Tyler, bu talebi ile asıl amacı olan “Londra’yı yakma ve yağmalama” planı için zaman kazanmaya çalışmıştır. Kaynakların çoğunluğunda akşam yapıldığı söylenen Smithfield görüşmeleri, Knighton’ın devam ettiricisine göre sabah yapılmıştır. Bahsi geçen kaynaktaki bazı yanlış bilgilerin bulunduğu ve kaynağın Knighton’ın kendisi değil Leicester Manastırı’nın bir keşişi tarafından yazıldığı göz önüne alınarak görüşmelerin zamanı konusunda diğer kaynakların söylediğini kabul etmek daha mantıklıdır.⁷⁶⁹

Smithfield’da toplanan isyancılar, meydanın batı tarafı boyunca düzenli bir şekilde dizilmiş, ortada açıklık bir alan bırakılmıştır.⁷⁷⁰ *Froissart Kronikleri*’ne göre Wat Tyler, Kral Richard’ın Aziz Bartholomew Manastırı’nın önünde beklediğini görünce takipçilerine seslenmiş, “Efendiler, Kral burada. Ben gidip onunla konuşacağım. Ben size bir işaret vermeden karışıklık çıkartmayın. Size o işareti verdiğim zaman, gelin ve Kral Richard hariç hepsini öldürün.” şeklinde emretmiştir. Tyler ayrıca, “Kral’a bir zarar vermeyin. O, gençtir. Onu, listelediğimiz isimler arasında sayacağız ve İngiltere’yi bizimle birlikte yönetmesi için liderlik edeceğiz. Böylece, şüphesiz, İngiltere’nin lortları olacağız.” demiştir.

Wat Tyler’ın konuşmasını yaptığı sırada, John Tycle isminde bir⁷⁷¹ *doublet*⁷⁷² ustası olan Londralı bir adam isyancıların giymesi için getirdiği 60 *doublet* için 30 *mark* ödeme yapılmasını istemiştir. Wat Tyler, ona, “Dostum, rahat ol. İyi maaş alacaksın. Bu gün sona erecek. Yanımda kal, benden alacaklı olacaksın.” şeklinde cevap vermiştir. Tyler daha sonra atını mahmuzlamış, bölüğünden ayrılmış ve Kral Richard’ın yanına gelmiştir.⁷⁷³

Başka bir anlatıya göre ise Richard, Belediye Başkanı Walworth’a isyancıların taleplerini liderlerinin ağzından duymak istediğini bildirmesini emretmiştir.⁷⁷⁴ Bunun üzerine Tyler, küçük bir at üzerinde ona doğru gelmiştir. Eyerinden sıçramış, krala reverans yapmış, sonra elini yakalamış ve içtenlikle tokalaşmıştır. Richard’a,

⁷⁶⁹ Kriehn, “Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI”, ss. 466-468.

⁷⁷⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 52.

⁷⁷¹ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 34.

⁷⁷² “Doublet”, *Cambridge Dictionary*, <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/doublet> (31.05.2021), (*Doublet*, Avrupalı erkekler tarafından 15. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar giyilen kısa ve dar erkek ceketine verilen isimdir.).

⁷⁷³ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 34.

⁷⁷⁴ Kriehn, “Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI”, s. 462.

neşelenmesini söylemiş ve yakında iyi yoldaşlar olacaklarını vaat etmiştir. Mali zorluklara bir çözüm bulmak isteyen isyancılar, ödemeyi reddedettikleri baş vergisinin yerine, 1/15 oranında ödeme yapmayı taahhüt etmiştir. Richard, Mile End'de isyancılar tarafından talep edilen her şeyin kabul edilmesine rağmen neden hâlâ evlerine dönmediklerini sormuştur.⁷⁷⁵ Tyler, *serflik* ve malikâne ücretlerinin kaldırılmasının dışında düzenlenmesi gereken birçok ek nokta olduğunu söylemiştir. Bir anlatıma göre, oyun yasalarının kaldırılmasını, bir başkasına göre ise önceki gün verilen *serflik* ile ilgili şartların gözden geçirilmesini,⁷⁷⁶ III. Edward'ın hükümdarlığı sırasında, toprak sahiplerine, toprağı işleyen köylülere karşı daha fazla yetki vermek için çıkarılan yasaların iptalini,⁷⁷⁷ *Chester Winchester Yasası* dışında bir yasa olmamasını talep etmiştir.⁷⁷⁸ I. Edward'ın en büyük yasal başarılarından biri olan bu Yasa, barışı korumaya yönelik bir güvenlik yönetmeliğidir. Bu yönetmelikte, *Hundred* işlenen soygunlardan sorumlu tutulmuş ancak soyguncuyu hapsedmek için 40 gün erteleme izni verilmiştir. Yasa; gece boyunca kasabalarda nöbet tutulması, görevlilere direnen tüm yabancıların tutuklanması, pazar kasabalarına giden otoyolların genişletilmesi ve yolun iki tarafının 200 *fit* boyunca temizlenmesi, (Bu hükmün uygulanmasında malikânelerin efendileri sorumlu olmalı ancak gerekli görülürse *Hundred* da yardım etmelidir.) parkların da anayollardan aynı mesafede uzaklaştırılması veya bir duvarla çevrelenmesi, bir şövalye teçhizatı bulunduran ve 40 *sterlin* veya daha değerli toprağı sahip olan toprak beylerinden, yay ve bıçaktan başka hiçbir şeyi olmayan köylüye kadar herkesin evinde maddi durumuna göre zırh bulundurması konularını içerir. İsyancıların diğer bir isteğı sürgün cezasının kaldırılmasıdır. Sürgün cezası, Norman fethinden önce ağır cezalardan biri olarak uygulanmasına rağmen zamanla cezanın hem uygulanması hem de gücü büyük ölçüde azalmıştır. 12. yüzyıla gelindiğinde sürgün cezası, bir cezadan ziyade mahkemeye katılmaya zorlamak için kullanılan bir süreç haline gelmiştir. Sanığın, birbirini izleyen dört mahkemeye çağırılması gerekmiş, beşinci kez çağırılmasına rağmen mahkemeye gelmeme durumu olursa ve beşinci kez çağırıldığı mahkeme bir bölge mahkemesi ise kararname çıkarma hakkı verilmiştir.⁷⁷⁹ İsyancıların talepleri, herhangi bir lortluk siteminin olmaması, mevcut sahiplerinin hakları

⁷⁷⁵ Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", s. 471.

⁷⁷⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 52.

⁷⁷⁷ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 17.

⁷⁷⁸ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 218.

⁷⁷⁹ Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", ss. 477-478.

ödendikten sonra Kilisenin mülklerine el konması ve bu mülklerin rahip olmayanlara bölünerek kamulaştırılması, piskoposluğun bir tanesi hariç olmak üzere kaldırılması,⁷⁸⁰ piskopos ünvanını sadece John Ball'ın taşıyabilmesi, İngiliz aristokrisinde bulunan tüm rütbe ve unvanların kaldırılarak⁷⁸¹ Kral Richard dışında herkesin eşit derecede özgür olması ve hiçbir hukuki durumda bir adamın diğerinden ayırt edilmemesi şeklinde devam etmiştir.⁷⁸² Akarsulardaki, park alanlarındaki ve ormanlardaki tüm ayrıcalıkların herkes için ortak hale getirilmesi ve böylece, hem zengin hem de fakir olanların nehirlerde, göllerde ve ormanlarda avlanıp balık tutabilmesi, tarlalarda tavşan kovalayabilmesi ve bu türden diğer birçok hakkı çelişki olmadan kullanabilmesi de talepler arasındadır.⁷⁸³ Köylüler bu istekler ile hem yakıt hem de inşa alanında kullandıkları odunu ve Orta Çağ Kilisesinin çok sayıda olan oruç günlerinde ve Lent (paskalya öncesi perhiz) sırasında yenebilecek tek et olan balığı sağlamayı amaçlamıştır.⁷⁸⁴ İsyancıların yukarıda bahsedilen talepleri, Norman istilasından beri var olan *feodal* yapının tamamen ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir.⁷⁸⁵ İsyancılar, taleplerinin karşılanmaması durumunda ülkedeki lortların acı çekeceğine dair tehditlerde bulunmuştur.⁷⁸⁶ Yukarıda bahsedilen isteklerin çoğu, kralın yetki alanının dışında olup onay için Parlamantonun rızası gerekmektedir. Bu nedenle, isteklerin sıralanmasından sonra bir duraklama olmuş,⁷⁸⁷ bu duraklamayı Kral Richard'ın, hükümdarlık hakkı dışında verebileceği her şeyi adil bir şekilde vereceğine dair sözü izlemiştir. Kral, Tyler'a, daha fazla oyalanmadan evine gitmesini emretmiştir.⁷⁸⁸ Kral'ın bir süre duraklamasını isteklerine karşı bir ret olarak kabul eden Tyler, saygısızlaşmaya başlamıştır. Takipçilerinden ona bir bira sürahişi getirmelerini istemiş, sürahiyi bir yudumda bitirdikten sonra atının üstüne tırmanmıştır.⁷⁸⁹ Diğer bir yoruma göre ise Richard'ın isteklerini kabul etmesini kutlamak isteyen Tyler, su veya bira istemiş ve Kral'ın huzurunda ağzında çalkalayarak içmiştir.⁷⁹⁰ Olayların bu bölümünde bir hançerden bahsedilmektedir. *Anonim Kronik'e* göre bu hançer, Kral Richard, Walworth'a, Wat Tyler'ı çağırmasını

⁷⁸⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 52.

⁷⁸¹ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 17.

⁷⁸² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 52.

⁷⁸³ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 429.

⁷⁸⁴ Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", ss. 479-480.

⁷⁸⁵ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 17.

⁷⁸⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 166.

⁷⁸⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 53.

⁷⁸⁸ Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", ss. 471-472.

⁷⁸⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 53.

⁷⁹⁰ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 17.

emrettiğinde ve Tyler Kral Richard ile konuşmak için geldiğinde isyancının elinde bulunmaktadır. Tyler başka bir adamdan aldığı bu hançeri halk tarafından görülecek şekilde taşıyarak gelmiştir. İsyanın birçok anlatımında hançere değinilmiştir. Knighton'a göre hançer görüşme boyunca Tyler'ın elinde bulunmuştur. Onunla neredeyse çocuksu bir şekilde oynamış ve Kral Richard taleplerini yerine getirmezse onu aniden bıçaklamaya hazırlanmıştır.⁷⁹¹ *Froissart Kronikleri*'ne göre ise Wat Tyler görüşmek için Richard'ın yanına geldiği sırada hançer elinde değildir. Tyler, görüşmenin devam ettiği sırada, Kral Richard'ın kılıcını taşıyan ve daha önce aralarında geçen bir tartışma nedeniyle nefret beslediği bir toprak sahibine bakmıştır. Tyler, bu kişiye “Bana hançerini ver.” şeklinde emretmiş ancak toprak sahibi vermek istememiştir. Kral'ın “Ver ona, bırak sahip olsun.” şeklindeki talebiyle toprak beyi, istememesine karşı hançerini Tyler'a vermiştir. Hançeri eline alan Tyler onunla oynamaya, elinde çevirmeye başlamış ve toprak beyine tekrar bakarak “O kılıcı da bana ver.” demiştir. Toprak sahibi itiraz etmiş ve “Hayır, bu Kral Richard'ın kılıcıdır. Ona sahip olmaya layık değilsin.” cevabını vermiştir.⁷⁹² Bazı kaynaklarda, kralın kılıcını taşıyan bu kişinin Sir John Newton olduğu söylenmiştir.⁷⁹³ Wat Tyler, toprak sahibini ya da Sir John Newton'ı “Başını alana kadar asla et yemeyeceğim!” diyerek tehdit etmiştir. Tehditi duyan Londra belediye başkanı, paltolarının altına silahlar gizlemiş 12 atıyla birlikte Kral Richard'ın yanına gelmiştir. Belediye başkanı kralın yanına gelince yavaşlamış, Wat Tyler'a, “Nasıl Kral'ın huzurunda böyle sözler söylecek kadar cesur olabilirsin? Söylediklerin senin için çok fazla.” demiştir. Kral durumdan rahatsız olmaya başlamış ve belediye başkanına, Tyler'ı ele geçirmelerini emretmiştir. Tyler'ın, belediye başkanına hangi sözlerinden rahatsız olduğunu sorması üzerine belediye başkanı: “Sahte, pis kokulu dolandırıcı birisin! Kral'ın, benim gerçek lordumun huzurunda nasıl böyle konuşursun? Sen bunun bedelini ödeyene kadar yaşamayacağıma ant içiyorum.” şeklinde cevap vermiş ve kılıcını çıkararak Tyler'ın başına büyük bir darbe vurmuştur. Tyler, atının ayaklarının dibine düşmüştür. Kralın yanında bulunanlar, isyancılar Tyler'ın düştüğünü görmeden onu çevrelemiş, John Standish adındaki bir toprak beyi ise kılıcını Wat Tyler'ın karnına saplayarak onu öldürmüştür.⁷⁹⁴ Bazı kaynaklarda, Belediye Başkanı Walworth'un, önceden hazırlanmış bir plana göre hareket ettiği,

⁷⁹¹ Wilkinson, “The Peasants' Revolt of 1381”, s. 26.

⁷⁹² Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 35.

⁷⁹³ Thomas Gaspey, *The History of Smithfield*, Willoughby & Co., London 1852, s. 13.

⁷⁹⁴ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 35.

Tyler ile kendisi arasında yaşanan tartışmayı isteyerek başlattığı ve isyancıyı öldürmeyi önceden planladığı iddia edilir.⁷⁹⁵ Wat Tyler cinayetinin, olayların gelişme sürecinde istenmeden gerçekleştirilen bir kaza mı yoksa planlı bir eylem mi olduğu sorgulanmalıdır. Bu noktada, Tyler'ın öldürülmesinden önce sakinleştirilmeye başlanmış olan isyan ortamı ve başarılı bir şekilde evlerine dönmeye ikna edilen isyancılar göz önüne alınarak Kral Richard'ın, kalan isyancıları liderlerini öldürerek kışkırtmak istemeyeceği düşünülebilir. Wat Tyler açısından bakıldığında ise Mile End'de yaşananların ve verilen sözleşmelerin tekrarı ile kaybedeceği, Smithfield'daki toplantıyı kendisine yapılan bir saldırı aracılığıyla da olsa kesintiye uğratabilmesi durumunda kazanacağı avantajlar oldukça fazladır. Tyler, Richard'ın vaatlerinin isyancılar tarafından kabul edilmesi durumunda kendi ölümünün kesinleştirilmiş olacağını düşünerek Smithfield görüşmesinin sonucunun Mile End görüşmesinin sonucuna benzemesini önlemeye çalışmış olması mümkündür.⁷⁹⁶ Diğer yandan ise kişinin kendi ölümüyle sonuçlanabilecek bir eylemi planlama ihtimali düşük olduğundan, ortaya çıkan cinayetin Richard ve beraberindekiler tarafından planlanmış olduğu varsayılabilir. Kral Richard, Smithfield görüşmesi sırasında isyancılar tarafından açıkça görülebileceği bir noktada durmak yerine Londra'ya yakın bir kısımda durmuştur. Kral ile görüşmeye giden Tyler, diğer isyancıların ulaşamayacağı ve göremeyeceği bir yere götürülmüştür. Görüşme sonlandıktan sonra atına binerek uzaklaşmak isteyen liderin hakarete maruz kalarak kasten kışkırtıldığı da dikkate alınması gereken bir detaydır. Lortlar, Tyler'a hakaret eden beyi, Tyler'ın tutuklanmasına veya öldürülmesine yol açacak bir davranışta bulunup bulunmayacağını görmek için isyancı liderin yanına gitmeye zorlamıştır. Kral Richard ve beraberindekilerin, Tyler'ın ölümünün sonuçlarına hazır olduğu da kesindir. Tyler'ın ölümünün ardından kralı isyancıların elinden kurtarma amacıyla toplanan güçler sadece yarım saat gibi kısa bir sürece Aziz John'un tarlasına ulaşmıştır. Londra'nın 24 farklı bölgesinden asker toplaması, farklı kapılardan stratejik sıraya göre düzenlenmesi ve isyancıları kısa sürede kuşatması yarım saat içerisinde planlanıp gerçekleştirilmesi muhtemel bir durum olmadığından bu güçlerin görüşmelerden önce toplanıp hazır halde beklediği düşünülebilir. Belediye başkanı ve belediye meclisi üyelerinin cüppelerinin altına gizlenmiş zırhlar giymesi de bir

⁷⁹⁵ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 429.

⁷⁹⁶ Wilkinson, "The Peasants' Revolt of 1381", s. 26.

çatışma beklediklerini göstermiştir.⁷⁹⁷ İncelenen detaylar ışığında, Tyler'ın, Kral Richard ve beraberindekiler tarafından planlanmış bir cinayet nedeniyle öldüğü söylenebilir.

Tyler ve Kral Richard'ın görüşmesi konusunda daha farklı anlatımlar da mevcuttur. Charles Oman'ın anlatımında: Tyler'ın taleplerini dile getirmesinin ardından oluşan sessizlik sonrasında, Kral'ın arkasında ata binen ve Tyler'ı dikkatle izlemekte olan Kentli bir uşak, sesli bir şekilde, Tyler'ı tanıdığını, onun en ünlü soyguncu ve hırsız olduğunu söylemiştir. Tyler konuşmacıya bakmış, başını kötü niyetle sallamış, diğerlerinin arasından çıkıp gelmesini emretmiştir. Kentli adamın kımıldamayı reddetmesi üzerine Tyler, pankartını taşıyan arkadaşına dönmüş ve kılıcını çekip adamı kesmesini emretmiştir. Konuşan adam, gerçeği söylediğini ve ölümü hak edecek hiçbir şey yapmadığını söyleyerek kendisini savunmuştur. Tyler, tartışma boyunca elinde tuttuğu bir hançeri kınından çıkarmış ve atını Richard'ın takipçilerinin üzerine sürmüştür. Belediye Başkanı Walworth, kendisini isyancının yoluna atmış ve bağırarak, krala silah çektiği için onu tutuklayacağını söylemiştir. Tyler, Walworth'u midesinden bıçaklayarak karşılık vermiş ancak belediye başkanı cübbesinin altına giydiği zırhtan bir yelek sayesinde zarar görmemiştir. Belediye başkanı, kısa bir palayla⁷⁹⁸ ensesinden⁷⁹⁹ ya da omzundan yaraladığı Tyler'ı atından aşağıya çekmiştir. Kralın beylerinden bir diğeri, John Standwick, kılıcıyla iki kez vurarak Tyler'ı yaralamıştır. Tyler ölümcül şekilde yaralanmış ama atını kalabalıktan çıkaracak kadar gücü kalmıştır.⁸⁰⁰ Tyler, atını mahmuzlayıp takipçilerine onun intikamını almaları için haykırmış ancak atı üzerinde 80 adım ilerledikten sonra yere düşmüştür.

İsyancıların, liderleri Tyler'a yapılan saldırıyı görüp görmedikleri de ayrı bir tartışmanın konusudur. Saldırı anının isyancı kalabalık tarafından görülmediğinin kabul edildiği anlatılarda, Tyler'ın atının öne atıldığını ve binicisinin yere düştüğünü gördükleri, yanlış bir şeyler olduğundan şüphelenerek yaylarını çekmeye başladıkları iddia edilmiştir.⁸⁰¹ Liderlerinin yere düştüğünü gören isyancılar: “Kral temsilcimize ne yapıyor?” sorusunu sormuş ve Tyler'ın şövalye ilan edildiği cevabını almıştır. Bu anlatıya göre isyancılar liderleri Wat Tyler ile Aziz John tarlasında tekrar

⁷⁹⁷ Kriehn, “Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI”, s. 476.

⁷⁹⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 53.

⁷⁹⁹ Hamilton, *The Plantagenets: History of a Dynasty*, s. 189.

⁸⁰⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 53.

⁸⁰¹ Kriehn, “Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI”, s. 473.

buluşacaklarına inandırılmıştır.⁸⁰² İsyancıların Aziz John tarlasına gitmeyi kolayca kabul etmesinin mantıklı bir açıklama bulduğu bu anlatının aksine Tyler'ın ölümünün isyancılar tarafından görüldüğünü iddia eden diğer bir anlatı da kaydedilmiştir. Buna göre Tyler'ın ölümü, bir kargaşa başlatmıştır. Liderlerinin öldürüldüğünü fark eden isyancılar kendi aralarında mırıldanmaya başlamış: “Liderimiz öldürüldü, gidelim hepsini öldürelim!” şeklinde söylenerek savaş pozisyonuna girmiş ve yaylarını germiştir.⁸⁰³ Her iki anlatıda da ortak olan kısma göre Kral Richard, büyük bir cesaret göstererek takipçilerinden ayrılmış ve tek başına isyancılara doğru ilerlemiştir.⁸⁰⁴ Kral kendi lortlarına “Efendiler, hiçbiriniz beni takip etmeyiniz, beni yalnız bırakın.” demiştir.⁸⁰⁵ Kral Richard, atını asilere doğru ilerletmiş, okçuların önünde cesaretle atına binerken “Efendilerim, sizin neye ihtiyacınız var? Ben sizin kaptanınız ve kralınızım. Beni takip edin!” şeklinde seslenmiştir.⁸⁰⁶ Kral Richard, isyancılara, onunla Aziz John'un tarlasında buluşmalarını emretmiş ancak isyancılara bahsi geçen tarlaya kadar eşlik etmemiş, maiyetinin bir kısmı ile birlikte farklı bir yol izlemiştir. Onu, Smithfield'a kadar takip eden maiyetinin büyük bir kısmı ise yolda Richard'ı terk etmiştir.⁸⁰⁷

3.9.1. Kral Richard'ın İsyancılardan Kurtarılması

Belediye Başkanı Walworth, isyancılar ile görüşme yapmak için tehlikeli bir durumda kalan Kral Richard'ı bulup kurtarmak için sadık vatandaşları toplama amacıyla aceleyle şehre dönmüştür. Atını Aldersgate'e sürmüş, 24 bölgenin meclis üyeleri ve memurlarına mesajlar göndermiştir. Onlara, güvenilebilecek silahlı adamların tamamını toplamalarını ve Kral Richard'ı kurtarmak için isyancıların⁸⁰⁸ bulunduğu Aziz John topraklarına⁸⁰⁹ gelmelerini emretmiştir. Walworth: “Ben sizin belediye başkanınızım. Kralımız tehlikede! Tanrıdan korkan herkes ona yardım etmek için derhal beni takip etsin. Beni sevmiyorsanız bile kralınıza sahip çıkın!” demiştir.⁸¹⁰ Walworth'un sözleri şehirde büyük bir heyecan oluşmasına neden olmuş ve birkaç dakika içinde, yardım için toplanan grup Westcheap ve Aziz Martin's-le-

⁸⁰² Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 207.

⁸⁰³ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 35.

⁸⁰⁴ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 271.

⁸⁰⁵ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 35.

⁸⁰⁶ Kriehn, “Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI”, s. 462.

⁸⁰⁷ Kriehn, “Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI”, s. 473.

⁸⁰⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 54.

⁸⁰⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 167.

⁸¹⁰ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 18.

Grand'de bir araya gelmiştir.⁸¹¹ Bazı kaynaklarda, Walter Sibley'in, Wat Tyler öldürüldüğü sırada Kral Richard ile takipçileri tehlikedeysen Smithfield'ı terk ederek şehre gittiği iddia edilmiştir. Bu anlatıya göre Sibley, şehirdekilere doğru olmadığını bildiği halde “Kapılarınızı kapatın ve duvarlarınızın arkasında durarak kapılarınızı tutun, çünkü Kral Richard ve belediye başkanı Smithfield'da öldürüldü.” demiş ve belediye başkanı gelene kadar şehirden herhangi bir yardımın gitmesini engellemiştir.⁸¹² Belediye Başkanı Walworth'un şehre gelmesiyle Sibley'in sözlerinin doğru olmadığı kanıtlanmış ve halk Kral Richard'a yardım etmek için toplanmıştır.⁸¹³ Başka bir kaynakta ise Sibley'in, Tyler'ın ölümünden sonra gittiği belirtilmemiş, bu kaynağa göre Sibley, şehre gittiğinde Kral Richard ve belediye başkanının öldürüldüğünü değil herkesin kaybolduğunu söylemiştir. Bahsi geçen kaynakta Walworth, durumu kurtaran kişi değil Kral Richard'ın yanında kalması gerekirken yanından ayrılan kişi olarak gösterilmiştir.⁸¹⁴

Sonuç olarak, Sibley ve Home'un Kral Richard'a yardım edilmesini önlemek için gösterdiği çaba sonuçsuz kalmış ve Belediye Başkanı Walworth yarım saat içinde Aldersgate'i açıp büyük bir ordunun öncülerini yardıma göndermeyi başarmıştır. Kral Richard'a yardım etmek için toplanan kalabalık beklenilenden çok daha fazladır. İsyan nedeniyle başlayan anarşi ve Londra'nın yakılıp yağmalanmasını durdurma isteği vatandaşların hissettiği diğer hoşnutsuzlukların önüne geçmiştir. Walworth, 6 bin veya 7 binden az olmayan bu kalabalık yardımcı kuvveti hazır halde bulmuştur. Kule garnizonundan ve Sir Robert Knolles'in paralı askerlerinden oluşan eğitimli asker desteği de bu kalabalık gruba eklenmiştir.⁸¹⁵ Robert Knolles'in yanında Sir Perducas d'Albret, Londra belediye meclisi üyeleri, 600 zırhlı adam ve kralın kumaşçısı olan önemli bir kişi gelmiştir. Bu kumaşçının Essex'te büyük mülkleri ve Londra'da mağazaları vardır. II. Richard'ın meclis üyelerinden biri olmuş, Nicholas Bramber olarak adlandırılmış ve yanında büyük bir grup getirmiştir.⁸¹⁶ Belediye Başkanı John Phelipot ve 1376-1377 yılları arasında Londra Şerifi olan Robert Launde da Kral Richard'ı kurtarmak için toplanan sadık halkın

⁸¹¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 54.

⁸¹² Wilkinson, “The Peasants' Revolt of 1381”, s. 14.

⁸¹³ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 225.

⁸¹⁴ Wilkinson, “The Peasants' Revolt of 1381”, s. 14.

⁸¹⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 54.

⁸¹⁶ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 35.

liderleri arasındadır.⁸¹⁷ Toplanan birlik Clerkenwell'in kararmış harabelerini çevreleyen alanlara ulaştığında, Kral Richard'ı hâlâ güvende ve onu çevreleyen isyancı çetesiyle görüşme yapar halde bulmuştur. Richard ile isyancılar arasında son 45 dakikada konuşulanlar ve verilen vaatler bir bilinmezlik olarak kalmıştır.⁸¹⁸

John Ball ve diğer isyancılarla baskı altında görüşürken isyancı kalabalığa eyeri üzerinden bakan Kral, Smithfield'dan gelen destek kuvvetlerin taşıdığı bayrakları görmüş ve Knolles'ın sağ ve sol olarak ikiye ayırdığı kuvvetleri isyancı kitlesini kuşatmak için ilerlettiğini fark etmiştir. Kısa bir zaman sonra, bir grup mızraklı süvari kalabalığı sıkıştırmış ve Richard'a erişmiştir. Knolles, 7 bin adamın emrinde olduğunu Richard'a bildirmiştir. Richard'ın yandaşlarından bazıları, ordunun isyancılara saldırmasını emrederek intikam almayı ve isyancıların varlığına son vermeyi teklif etmiştir. Kral ise fırsatları varken kendisini öldürmeyen isyancıların davranışını bir katliamla cevaplamayı reddetmiştir. Danışmanlarına, kalabalığın büyük bir kısmının korku ve tehditlerle getirilmiş insanlar olduğunu, masumların da suçlularla birlikte acı çekmesine izin vermeyeceğini söylemiştir.⁸¹⁹

Olayların bu kısmında, Tyler'ın ölümü ile ilgili anlatılar önem kazanmaktadır. Tyler'ın ölümü iki farklı şekilde anlatılmıştır. İlk anlatıya göre Tyler Smithfield'da yaşanan tartışma sonucunda öldürülmüştür. İkinci anlatıya göre ise bahsi geçen tartışmada yaralanmış ancak ölmemiştir. İkinci anlatıyı devam ettiren olay sırasına göre belediye başkanı, Richard'ı kurtarmak için toplanan birliği Kral Richard'ın bulunduğu Aziz John'un tarlasına gönderdikten sonra, Tyler'ın ölümünden emin olmak için bir mızraklı süvari birliği ile Smithfield'a dönmüştür. Smithfield'a vardığında, Tyler'ın ölümcül bir şekilde yaralandığını ve isyancılar tarafından, Aziz Bartholomew Hastanesi'ne götürüldüğünü öğrenmiştir. Walworth, Tyler'ı bularak dışarı sürüklemiş, başını kesmiş ve bir mızrağın ucuna takarak Richard'a götürmüştür.⁸²⁰ Böylece, isyanın ana karakterlerinden biri olan Watt Tyler, 15 Haziran 1381 Cumartesi günü ölmüştür.⁸²¹ İsyancılar'ın, Kral Richard'ın isteğine uyarak Aziz John tarlasına geldiği sırada Tyler'ın öldüğünü bilip bilmediği konusu da tartışmalıdır. Bazı anlatılara göre Tyler'ın yere düştüğünü gören isyancılar, onun "şövalye ilan edilmek üzere Kral Richard'ın önünde diz çöktüğü" yalanı ile

⁸¹⁷ Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", s. 474.

⁸¹⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 54-55.

⁸¹⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 55.

⁸²⁰ Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", s. 474.

⁸²¹ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 68.

kandırılmıştır. Bu anlatının devamına göre Aziz John tarlasında, liderleri Wat Tyler'ın bir şövalye olarak onların yanına gelmesini bekleyen isyancılar, liderleri yerine kesilmiş başı ile karşılaşmış ve kendilerine merhamet etmesi için Kral Richard'a yalvarmıştır. Kral, isyancılara merhamet etmiş ve çoğunun kaçmasına izin vermiştir.⁸²² Thames'in güneyinde yaşayan isyancıların evlerine dönmesi için iki şövalye görevlendirilmiştir.⁸²³

İsyanın sonlandırılmasının ardından isyan sürecinde kendisine sadık kalanların ödüllendirilmesi için gerekli düzenlemeleri yapmaya başlayan Kral Richard, Belediye Başkanı Walworth'a miğfer takmasını emretmiştir. Walworth bu isteğin nedenini sorduğunda ise ona minnettar olduğunu ve şövalye ilan ederek ödüllendireceğini söylemiştir. Belediye Başkanı Walworth, alış verişle yaşayan bir tüccar olması nedeniyle bir şövalyenin mal varlığına layık ya da sahip olamayacağını söyleyerek itiraz etse de Richard, Walworth'a miğfer giydirmiş, iki eline kılıç alarak ona "büyük irade sahibi bir şövalye" ünvanını vermiştir.⁸²⁴ *Londra Kronikleri*'nde bu anlatı doğrulanarak, Londra belediye başkanı ve meclis üyesi olan Walworth'un Kral Richard'ın şövalyesi ilan edildiği kaydedilmiştir.⁸²⁵ Walworth'un şövalye ilan edildiği gün, Londra vatandaşı olan John Philpott ve Nicholas Bramber⁸²⁶ ve John Standwick de şövalye ilan edilmiştir.⁸²⁷ *Froissart Kronikleri*, şövalye ilan edilen kişilerden birinin John Philpott değil Sir John Standish olduğunu iddia etmiştir.⁸²⁸ Şövalye ilan edilmeleri bahsi geçen kişilerin elde ettiği tek mükâfat değildir. Sir William Walworth 100 *sterlin* değerinde, diğerleri ve onların varisleri ise 40 *sterlin* değerinde arazi ile ödüllendirilmiştir.⁸²⁹

Yukarıda isimleri geçen yeni şövalyeler, uzlaşmayı sağlamak için isyancılara gönderilmiştir. Ateş etmemelerini işaret ederek kalabalığa yaklaşan Şövalyeler, konuşmaları duyulacak kadar yakına geldiklerinde, "Efendiler, Kral Richard size sancaklarını geri göndermenizi emretti, biz onun size merhamet edeceğini düşünüyoruz." demiştir. İsyancıların birçoğu sancakları ve Kral Richard'ın vermiş

⁸²² Kriehn, "Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI", ss. 474-475.

⁸²³ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 167.

⁸²⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 168.

⁸²⁵ *Chronicles of London*, s. 16.

⁸²⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 168.

⁸²⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 55.

⁸²⁸ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 35.

⁸²⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 168.

olduğu mektupları teslim etmiştir.⁸³⁰ Bu kişiler, dizlerinin üzerine çökmüş ve gösterdiği merhamet için Richard'a teşekkür etmiştir. Essex ve Hertfordshire isyancılarından oluşan büyük bir kalabalık kuzeye ve doğuya dağılmış, aceleyle evlerine dönmüştür. Londra'dan gelen isyancılar, sinsice tavan aralarına ve bodrumlarına geri dönmüştür. Sadece, Kentli isyancılardan oluşan bir grup kalmıştır. Kraliyet ordusu, kalan grubun eve dönüş yollarını kapatmıştır. Richard, onları bir sütun haline getirmiş, onlara rehberlik eden iki şövalye eşliğinde şehre geri dönüp Londra Köprüsü'nden geçmelerini emretmiştir. Tyler'ın başının Londra Köprüsü'ne götürülmesi ve orada bulunan Başpiskopos Sudbury'nin başı ile yer değiştirilmesi de Richard'ın emirlerine eklenmiştir. Richard'ın isteği yerine getirilmiş,⁸³¹ Tyler'ın başı Londra Köprüsü üzerine yerleştirilmiştir.⁸³² Walsingham, bu görüşmeler sırasında 100 ya da 200 isyancının öldürüldüğünü iddia etmiştir. Ayrıca, Walsingham'a göre St. Albanslı isyancılar, başrahip ile aralarını düzeltmelerine yardımcı olması için pahalı bir avukat tutmuştur. İsyancılar, neden oldukları zararı karşılayacaklarına ve söktükleri değirmen taşlarının yerine yenilerini döşeyeceklerine söz vermiştir.⁸³³ Smithfield görüşmelerinin yaşandığı günün öğleden sonrasında, neler olduğunun farkında olmadan yağma ve şantaj eylemlerine devam eden Londra'nın yerli suçlularının tutuklanması süreci başlamış, Kral Richard ise zor günün ardından Wardrobe'a geri dönmüştür.⁸³⁴ Burada bulunan annesinin yanına gitmiş ve yanında iki gün iki gece kalmıştır. Prenses, oğlunu görünce çok sevinmiş, "Ah, güzel evlat, bu gün senin için ne büyük acı ve keder çektim!" demiştir. Kral Richard: "Elbette hanımefendi, bunu iyi biliyorum ama şimdi sevinin ve Tanrı'ya şükür edin. Bugün mirasımı ve neredeyse kaybettiğim İngiltere Krallığı'nı geri kazandım." şeklinde cevap vermiştir. Böylece, Kral Richard o günü annesiyle geçirmiş ve diğer lortlar da huzur içinde kendi evlerine gitmiştir.⁸³⁵

⁸³⁰ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 36.

⁸³¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 55.

⁸³² Gaspey, *The History of Smithfield*, s. 14.

⁸³³ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 18.

⁸³⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 55-56.

⁸³⁵ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 36.

4. BÖLÜM

İSYANIN SONLANDIRILMASI

4.1. Londra ve Çevresinde İsyanın Bastırılması

1381 Köylü İsyanı, 15 Haziran 1381’de gerçekleşen Smithfield görüşmeleri ile sona ermiştir. Tyler’ın ölümü sonrasında liderlerini kaybeden isyancıların yavaş yavaş evlerine dönmesi ile isyan girişimi isyancıların elinden çıkmış, Kral Richard ve Meclis’in kontrolüne geçmiştir. Hükümet, silahlı Londra vatandaşları ve yardıma gelen toprak beyleri gibi takviye kuvvetler sayesinde kargaşayı bastırmak için önlemler almaya başlayabilecek duruma gelmiştir. Salisbury ve Warwick kontları ile Sudbury’nin yerine Arundel kontuna verilmiş olan Büyük Mühür,⁸³⁶ 16 Haziran’da Wardrobe’da “kral bir şansölye temin edene kadar” Hugh Segrave’e verilmiştir. Uzun süre yeni bir şansölye temin edilememesi nedeniyle 10 Ağustos’a kadar Hugh Segrave’de kalan mühür,⁸³⁷ 10 Ağustos tarihinde, başpiskoposluk makamında Sudbury’nin yerini alan Londra Piskoposu William Courtenay’e verilmiştir.⁸³⁸ Kralın Welsh March’tan aceleyle gelen amcası Thomas Woodstock ve Doğu Anglia’nın isyancılarından kaçmayı başaran Suffolk kontu da yanına katılmış ancak bahsi geçen kişilerin gelişi Richard’ın Smithfield’da kalabalığa karşı kişisel egemenliğiyle kazandığı zafer sayesinde kurduğu otoritesini zayıflatamamıştır. İsyancıların büyük bölümü evlerine dönmesine rağmen isyancı faaliyetlere devam edenlere ve bu faaliyetlere karşı girişimlerde bulunulmuş, bu isyan bastırma girişimleri ilk olarak Londra’da uygulanmıştır.⁸³⁹ Kral Richard’ın emriyle Londra sokaklarında bir duyuru yapılmış, Londralı olmayan ve son bir yıldır orada ikamet etmemiş olan herkesin ayrılması emredilmiştir. Bahsi geçen kişilerin pazar günü gün doğumundan sonra şehirde bulunması durumunda hainlik suçu işlemiş gibi görüleceği ve başlarının kesileceği bildirilmiştir. Yapılan bu duyuruya karşı gelmeye cesaret eden kimse olmamış, ayrılması gereken kişiler Londra’dan ayrılmış ve herkes evine dönmüştür.⁸⁴⁰

Tyler’ın öldüğü 15 Haziran 1381 Cumartesi gecesinde Kral Richard, Belediye Başkanı Walworth, birliklerin eski yöneticisi Robert Knolles, Meclis Üyesi Philpott

⁸³⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 57.

⁸³⁷ Bird, “The Peasant Rising of 1381; The King’s Itinerary”, s. 125.

⁸³⁸ Ormrod, “The Peasants’ Revolt and the Government of England”, s. 20.

⁸³⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 57.

⁸⁴⁰ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 36.

ve Bramber ile birlikte bir dikdatör yönetimini onaylamıştır. Kralın barışını korumakla görevlendirilmiş olanlar, suç faktörlerine karşı yalnızca ülke kanunları ile değil, gerekirse başka yollar ya da araçların kullanımıyla da yetkilendirilmiştir. Bahsi geçen kişilere, baş kesmeye ve vücut sakatlanmaya kadar gidebilecek yetkiler verilmiştir. Walworth ve meslektaşları o gece ve ertesi gün bahsi geçen görevi yerine getirmek amacıyla çok sayıda isyancıyı tutuklamıştır. Londra ve diğer bölgelerin isyancıları, bazıları hâlâ isyan ve yağma yaptıkları sırada, ele geçirilmiştir. Bu mahkûmların bir kısmının jüri karşısında resmi bir yargılama yapılmaksızın başları kesilmiştir. Kentlilerin önde gelen liderlerinden John Kirkeby, Alan Threder ve Tyler'ın sağ kolu olan Jack Straw, yargılama yapılmadan başı kesilen mahkûmlardan olmuştur.⁸⁴¹ John Ball ve Jack Straw, gizlice kaçacaklarını düşünürken kendi adamları tarafından suçlanmaları neticesinde eski bir evde saklanırken bulunmuştur. Bu iki isyancı liderin ele geçirilmesinden memnun olan Kral Richard ve lortlar, John Ball ile Jack Straw'ın başlarını keserek Londra Köprüsü'ne yerleştirmiştir. İsyancılar tarafından, kesilerek Köprü'ye yerleştirilen başlar ise köprüden indirilmiştir. Henüz isyan etmemiş olan ancak isyan etmek amacıyla Londra'ya gelen bilinmeyen bölgelerin isyancıları, yukarıda anlatılan haberleri duyduğunda planladıkları isyan faaliyetlerinden vazgeçerek evlerine dönmüştür.⁸⁴²

Ele geçirilen isyancıların bazıları öldürülmeden önce isyana ve isyancılara dair bilgiler vermiştir. Bu kişilerden biri olan Jack Straw ilginç bir itirafta bulunmuştur. Jack Straw, tutuklandığında Belediye Başkanı Walworth tarafından önerilen isyancıların amaçlarını anlatması karşılığında üç yıl ölüm cezası almama teklifini kabul etmiştir.⁸⁴³ Straw'ın anlattıkları, isyancıların İngiltere halkı üzerinde uygulamayı amaçladığı planlarını gözler önüne sermiştir.⁸⁴⁴ Bu planlara göre Tyler, Kral Richard'ı bir rehine olarak tutmayı, bütün kontluklarda gezdirerek siyasi gücünden kendi amaçları doğrultusunda faydalanmayı amaçlamıştır. Tyler bu sahte otorite sayesinde toprak yöneticilerini tutuklayarak idam etmeyi ve tüm Kilise mülklerini ele geçirmeyi istemiştir. İsyancılar; piskoposların, kilise heyeti üyelerinin, bölge papazlarının, başrahiplerin ve keşişlerin hepsine bir son vermeyi amaçlamıştır. İsyancıların planına göre en son öldürülecek olan kişi, Kral Richard'dır. Planlarını,

⁸⁴¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 57-58.

⁸⁴² Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 36.

⁸⁴³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 58.

⁸⁴⁴ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 364.

“Bizden daha büyük, daha güçlü ya da daha bilgili olan kimse hayatta kalmadığında, bizi memnun edecek yasaları yapacaktık.” şeklinde ifade etmiştir.⁸⁴⁵ Tyler’ın, Kent’in hükümdarı olmasını planlayan isyancılar, diğer liderlerin ise diğer bölgelere hükmetmesini istemiştir. Jack Straw’ın itirafına göre Smithfield’daki sahnenin sonunun başka bir şekilde bitmesi durumunda, aynı akşam Londra’da dört yer isyancılar tarafından ateşe verilecek ve tüm zengin vatandaşların evleri yağmalanacaktır.⁸⁴⁶ İfadesinde anlattıklarından sonra idam edilerek cezalandırılan Straw’ın kesilen başı, Tyler’ın başı ile birlikte Londra Köprüsü üzerine yerleştirilmiştir.⁸⁴⁷

Jack Straw idamla cezalandırılma konusunda yalnız kalmamıştır. Birkaç isyancının daha Jack Straw ile aynı kaderi paylaştığı ve eylemlerinin cezasını kesilen başları ile ödediği kaydedilmiştir. Bu isyancılardan biri, başpiskoposun celladı olduğunu iddia eden Essexli John Starling olmuştur. Boynunun önünde asılı bir kılıçla ve onunla eşleşen sırtından sarkan bir hançerle dolaşan bu isyancı, Belediye Başkanı Walworth’un önünde cinayeti sahiplenmiş ve darağacında bile işlediğini öne sürdüğü cinayete övünmüştür. İsyancıların yarattığı büyük kargaşaya rağmen çok fazla infaz gerçekleşmemiştir. İsyanın belirgin isimleri olarak kaydedilen Thomas Farringdon, Meclis Üyesi Home ve Sibley gibi kişiler dahi öldürülmek yerine hapis cezasına çarptırılmıştır. Bahsi geçen isimler ve diğerleri, uzun süre gözaltında tutulmalarının ardından 1382 veya 1383’te kefaletle serbest bırakılmış ve para cezası ödemeden serbest kalmıştır. Yargılama sürecinden geçen isyancıların aldıkları cezalar ve sonunda serbest bırakılmaları, devletin beklendiği kadar kindar olmadığını göstermiştir.⁸⁴⁸

İsyan sürecinde Flamanlara karşı şiddet eylemlerinde bulunan kişiler, isyancıların cezalandırılmasında bahsedilmesi gereken özel bir grubu oluşturmaktadır. Bahsi geçen eylemler, tek bir isyancı grup veya tek bir kişi tarafından yönetilen birkaç grup tarafından gerçekleştirilmiştir. İsyancıların, etnik kimlikleri dışında herhangi bir ortak özellikleri bulunmayan Flamanlara yönelik genel bir nefret paylaştığı görülmüştür.⁸⁴⁹ Southwark’ta geneleve saldırı

⁸⁴⁵ Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, ed. James G. Clark, trans. David Preest and James G. Clark, Boydell Press, 2005, s. 148.

⁸⁴⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 58.

⁸⁴⁷ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 148.

⁸⁴⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 58.

⁸⁴⁹ Spindler, “Flemings in the Peasants’ Revolt, 1381”, s. 63.

düzenleyenlerin Kentli isyancılar olduğu kaydedilmiş⁸⁵⁰ ancak büyük ve çeşitli isyancı gruplar hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamıştır.⁸⁵¹ Daha önce bahsi geçmiş olan Flaman tüccarlar ile İngiliz tüccarlar arasındaki rekabetin isyan sürecinde gerçekleşen Flaman cinayetlerinde rol oynadığı ve Flamanların yerli kumaş tüccarları tarafından öldürüldüğü düşünülmüştür.⁸⁵² Geçerli ve akla yatkın olmasına rağmen kesin olarak kanıtlanamayan bu tahmin, Flaman cinayetleri üzerine yapılmış bir varsayım olmaktan öteye geçememiştir. Flaman kurbanların bazılarının dokumacı olduğuna inanılsa da katillerin dokumacı olduğunu gösteren bir kanıt bulunamamıştır. Flamanlara gösterilen şiddet, özel bir mesleki grup değil 1381 yılı isyancılarının çoğunluğu tarafından sergilenen tipik bir davranıştır.⁸⁵³ Flamanların katilleri gibi kendileri de belirsizlik içinde kalmıştır. Londra kurbanlarının hiçbirisi isimlendirilmemiş, Southwark'ta saldırıya uğrayanlar genelev sahibi veya genelev çalışanı olarak kaydedilmiş, diğer kurbanlar için ise mesleki bilgi verilmemiştir. Kilise, Hollandaca konuşan dokumacıların uzun süredir kullandığı bir alanın ortasında bulunduğu için Aziz Martin Vintry'de öldürülen Flamanların en azından bir kısmının dokumacı olduğu, Londra isyancılarının Flamanları nerede bulabileceklerini bilerek doğru yere saldırdığı, Flamanların ise isyancılardan saklanmak için Aziz Martin Vintry'e kaçmış olabileceği düşünülmüştür.⁸⁵⁴ Nedeni bilinmemekle birlikte, Flamanlar'ın İngiliz toplumu tarafından hoşnutsuzlukla karşılandığı kaydedilmiştir. Flaman karşıtı düşünceler İngiltere'de isyan öncesinde varlık göstermiş ve isyan sonrasında da bu varlığı sürdürmeye devam etmiştir. Flamanlara duyulan olumsuz hisler sadece davranışlara değil yazılı eserlere de yansıtılmıştır. Ranulf Higden, 1340 yılına ait olan *Polychronicon* eserinde, Flamanların askeri yeteneklerden yoksun olduğunu ve hem cesareti hem de ticari girişimleri İngilizlerden öğrendiğini ima etmiş, eseri Orta Çağ İngilizcesinden tercüme eden çevirmenlerden hiçbirisi ifadeyi değiştirmeyi gerekli görmemiştir. Londra merkezli yazarlar, Flamanları sarhoş ve obur olarak klişeleştirmiştir. Hem Chaucer hem de⁸⁵⁵ 1436-1438 yılları arasında yazılmış olan⁸⁵⁶ *İngiliz Politikasının İflosu* 'nın

⁸⁵⁰ Spindler, "Flemings in the Peasants' Revolt, 1381", s. 67.

⁸⁵¹ Spindler, "Flemings in the Peasants' Revolt, 1381", ss. 67-68.

⁸⁵² Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 16.

⁸⁵³ Spindler, "Flemings in the Peasants' Revolt, 1381", s. 68.

⁸⁵⁴ Spindler, "Flemings in the Peasants' Revolt, 1381", s. 71.

⁸⁵⁵ Christopher David Linsley, *Nation, England and the French in Thomas Walsingham's Chronica Maiora 1376-1420*, University of York History Yayınlanmamış Doktora Tezi, York 2015, ss. 150-151.

yazarı, Flaman sarhoşluğunu dalga geçen bir tarzda anlatmıştır. 1436 tarihli *Flamanlarla Alay Etmek (Mockery of the Flemings)* şiirinde ise yüzlerce Flaman askerinin kaybıyla alay edilmiş ve Flaman sözcüğünün İngilizcedeki karşılığı olan *Flemings* ismi, Orta Çağ İngilizcesinde yasaklanmış veya sürgün edilmiş anlamına gelen “*flemen*” kelimesine dayandırılmıştır. Flamanlar, İngiliz şairleri tarafından da ihanetle suçlanmıştır. Örneğin: 1415 tarihli Agincourt Muharebesi üzerine yazılan bir şiirde Flamanların İngilizleri asla sevmediği ve asla sevmeyeceği iddia edilmiştir.⁸⁵⁷ Yukarıda belirtilen unsurlar, Flamanların isyancılar tarafından hedef alınmasını açıklamakta yetersiz kalmıştır. Bu nedenle, oluşan memnuniyetsizliğin nedeni genel olarak “İngiliz toplumu oluşturma” ideali ile açıklanmıştır. 1381 yılında isyancıların inşa etmek istediği İngiliz topluluğunun bir parçası olamayan Flamanlar, 1381’in daha fazla İngiliz olmak isteyen isyancıları tarafından öldürülmüştür.⁸⁵⁸ Tarihçi Mallerne, Flaman tüccarların katliamına katılan belli isyancıların, kurbanların yakınlarının kişisel intikamına teslim edildiğini ve bazılarının başlarının talihsiz tüccarların dullarının elleriyle kesildiğini söylemiştir.⁸⁵⁹ *Westminster Kroniği’nde* ise Flaman kurbanların arkadaşlarına, katilleri idam etme izni verildiği belirtilmiştir.⁸⁶⁰

4.2. İsyanın Bastırılması Sonrasında Genel Durum

İsyanın bastırılmasıyla ilgili alınan kararlar ve uygulanan yöntemler kısa sürede sonuç vermiştir. Londra’da yaşanan isyan faaliyetleri tamamen sonlandırılmış ve şehir isyancılarından arındırılmıştır. Londra’da başlayan isyan ve isyancılar tarafından temizleme işlemine diğer kontluklar ile devam edilmiştir. 18 Haziran’da tüm şerifler, belediye başkanları, icra memurları ve benzeri görevliler için genel bir bildiri hazırlanmış ve kendi görev alanlarında bulunan suçluları tutuklamaları emredilmiştir.⁸⁶¹ Kraliyet, isyan sürecinde boş kalan resmi görevleri aceleyle doldurmuş, 20 Haziran’da ise⁸⁶² 15. yüzyılda vatana ihanet ve silahlı ayaklanma gibi

⁸⁵⁶ G. A. Holmes, “The ‘Libel of English Policy’”, *The English Historical Review*, C. 76, S. 299, Nisan 1961, s. 193.

⁸⁵⁷ Linsley, *Nation, England and the French in Thomas Walsingham’s Chronica Maiora 1376-1420*, s. 151.

⁸⁵⁸ Spindler, “Flemings in the Peasants’ Revolt, 1381”, s. 75.

⁸⁵⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 58-59.

⁸⁶⁰ Spindler, “Flemings in the Peasants’ Revolt, 1381”, s. 73.

⁸⁶¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 59.

⁸⁶² Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 38.

ciddi suçlarla ilgilenmek için özel olarak oluşturulan bağımsız bir sistem olan⁸⁶³ *Oyer* ve *Terminer* komisyonları kurulmuştur. Komisyonların kurulmasından kısa süre sonra yerel jüriler iddianamelerini teslim etmeye başlamıştır.⁸⁶⁴ 23 Haziran tarihine gelindiğinde ise Waltham'da bulunan Kral Richard, çeşitli şehirlerin belediye başkanlarına, isyancıların suçlarını özetleyen bir bildiri göndermiştir.⁸⁶⁵

Kral ve isyancıların görüşmelerinin devam ettiği, isyanın Londra'ya yöneldiği süreçte, yerel bölgelerde farklı seviyelerde olan isyan eylemleri gerçekleşmeye devam etmiştir. Birçok kişi isyancı kalabalığa katılarak isyan faaliyetlerinde bulunmuştur. Thanet'ten Terzi John Bocher'ın, 15 Haziran 1381 Cumartesi günü, Canterbury'deki John Wynnepeny'nin evine silah zoruyla girmesi ve 32 *shilling* fidye ödemeye zorlaması, bahsi geçen isyan faaliyetlerine örnektir. İsyan ve yağma faaliyetlerine zaman zaman cinayetler de eklenmiştir. Petham jüri üyelerinin raporlarına göre, Havari Aziz Barnabas Bayramı'nın ardından Cumartesi günü II. Richard'ın hükümdarlığının dördüncü yılında 15 Haziran 1381'de, Petham'dan John Grenelef, Elham'dan John Bromfeld, Herbaldoune'den Doğramacı Robert Toneford,⁸⁶⁶ Petham *Hundred*'dan Genç Henry Aleyn, John Colyn, Canterbury'de John Tece'yi öldürmüştür. Wincheap'tan John Clerk⁸⁶⁷ ve Westbere Kilisesi'nden Tırpancı John Leuesnoth ayaklanmış ve 15 Haziran 1381 Cumartesi günü, Canterbury'den John Tece'nin öldürülmesine yardım etmiştir.⁸⁶⁸ John Tece'nin katledildiği gün Canterbury'den Doğramacı John Cook, John Tece'yi atından yere sürüklemiş ve ölümünde rol almıştır. Ayrıca, John Besyngbi ile Thomas Holbeein bilinmeyen başkaları ile birlikte, bahsi geçen ölüm gününde evlere, odalara girmiş ve sandıkları kasten kırmış, kitapları, belgeleri ve diğer evrakları yakmıştır.⁸⁶⁹

İsyan faaliyetleri 15 Haziran'da gerçekleştirilenler ile sınırlı değildir. Henry Aleyn ve John Colyn, 16 Haziran 1381 Pazar günü, Canterbury başpiskoposunun belgelerini yakmıştır. Ayrıca, Henry Aleyn'in karısı Joan, Petham'da Roger Wedding'den tehdit ile para almıştır. Aleyn, 16 Haziran 1381 Pazar günü,

⁸⁶³ Judith Brenda Avrutick, "Commissions of Oyer and Terminer in Fifteenth Century England", <https://repository.royalholloway.ac.uk/file/29420585-e52c-42aa-8713-cfd7cf442b75/1/10096413.pdf> (24.04.2021), s. 4.

⁸⁶⁴ Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 38.

⁸⁶⁵ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", ss. 68-69.

⁸⁶⁶ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", ss. 74-75.

⁸⁶⁷ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", ss. 93-94.

⁸⁶⁸ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 87.

⁸⁶⁹ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 147.

Petham'dan Thomas Kenefeld'den 1/2 *mark* para almıştır. Adı geçen Henry ve diğerleri, 5 Haziran 1381 ile 5 Ağustos 1381 tarihleri arasında isyan faaliyetlerinde bulunmuştur.⁸⁷⁰ 20 Haziran'da, Kent şerifi, Dover Kalesi'nin memuru Sir Thomas Trivet, birliklerin eski lideri ve diğer iki kişi, birçok isyancının, yağma ve kira sözleşmesi yakma benzeri isyan faaliyetlerine devam ettiği Kent'in huzura kavuşması için 500 kişiden oluşan mızraklı bir birlik ile gönderilmiştir.⁸⁷¹

Wat Tyler'ın 15 Haziran'da gerçekleşen ölümü ile isyan kısmi olarak sonlanmış ancak bazı isyan faaliyetleri 20 Haziran ve sonrasında da devam etmiştir. Bahsi geçen isyan ve yağma faaliyetlerine örnek olarak şu olaylar sıralanabilir: Henry Atdenne, Thomas Atdenne ve John Beufre, yanlarında bulunan diğer kişilerle birlikte silahlı bir şekilde ayaklanmış, 20 Haziran 1381 Perşembe günü, bahsi geçen *Hundred*'ın bekçisi olan Simon de Earde'nin evinden 20 *pound* değerinde 28 öküz, inek ve dana, iki adet gümüş, bir gümüş kapağı (*coptur*) ve Simon de Earde'nin ve John Atdenne'nin dul eşi Joan'nın, mücevherlerini çalmıştır.⁸⁷² 15 Haziran'da John Tece'nin öldürülmesi gerektiğini ilan ederek isyancıları harekete geçirmiş olan Henry Bongay,⁸⁷³ Canterbury'deki William Wat Shipe'nin evine silah zoruyla girmiş, kendisine bir dükkânın ve Aziz Andrew Kilisesi'nin yakınında bulunan bir mahzenin anahtarlarını vermesi için evi yakmakla tehdit ederek William'ı 40 *shilling* ödemeye zorlamıştır. 22 Haziran 1381 Cumartesi günü, Osprengeli John Wryde, silahlı bir şekilde Canterbury'deki Hugh Hosier ve Thomas Perot'a gelmiş, onlara saldırarak 40 *shilling* ödemeye zorlamıştır. Pazartesi günü, söz konusu Henry Bongay, Nicholas Glovere'nin eski hizmetçisi olan Nicholas Rayle, Terzi Simon Sletton⁸⁷⁴ ve Canterbury'deki Robert Sherman'ın evine gelen birçok isyancıyı etrafında toplamış,⁸⁷⁵ söz konusu Robert'ın odalarını ve sandıklarını kırarak açtıktan sonra çeşitli belgelerini alıp götürmüş ve Robert'ı 10 *pound*luk bir fidye ödemeye zorlamıştır. Bahsi geçen 10 *pound*, o sırada grubun içinde bulunan Canterburyli William Mortone tarafından alınmıştır. 29 Haziran Cumartesi günü, isyancı bir toplulukla birlikte hareket eden Henry Bongay, Ospringe'de⁸⁷⁶ bölgenin ileri gelen ailelerinden birine mensup olan ve birçok komisyonda Kent şerifi olarak hizmet

⁸⁷⁰ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", ss. 94-95.

⁸⁷¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 59.

⁸⁷² Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 83.

⁸⁷³ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 191.

⁸⁷⁴ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 75.

⁸⁷⁵ *The English Rising of 1381*, s. 107.

⁸⁷⁶ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 75.

ettiği kaydedilen Nicholas Atte Crouch'a saldırı düzenleyerek 100 *shilling* fidye ödemeye zorlamıştır.⁸⁷⁷ 30 Haziran 1381'de Petham'da, William Hastif ve John atte Pette, Thomas Kenefeld'den tehtitle para almıştır.⁸⁷⁸ 1 Temmuz'da Kent'te, isyancıların Canterbury'de Kraliyet Barış Komisyonu üyelerine direnme girişimi olmuştur.⁸⁷⁹ Aynı gün Maidstone'dan John Gybonn, icra memurlarından önce Belediye Sarayına (*Town Hall, Praetorium*) gelmiş ve icra memurlarının vergi almasına, huzuru korumak için atanan lortlara ve yargıçlara direnmelerinin zorunlu olduğunu söylemiştir. Calhell *Hundred*'da John Childeston, bilinmeyen diğer suçlularla birlikte, 2 Temmuz 1381 Salı günü, kraliyet yargıçlarına ve barışın diğer koruyucularına direnmek için ayaklanmıştır. Kral ve halkına karşı bildiriler yapmış ve isyancıları bir araya toplamıştır.⁸⁸⁰ 2 Ağustos 1381'de ise John Upton, Waltham Kilisesi'nin papaz yardımcısı (*vicar*) olan John Mareys'in mülküne saldırmış ve John Mareys'in hayatını tehdit etmiştir. John Upton, Waltham'daki John Salkyn'in de kapısını kırmış ve oradaki çitleri kesip götürmüştür.⁸⁸¹

Benzer faaliyetler, ayaklanmanın 15 Haziran'da sonlanmadığı ve en kalabalık grupların bulunduğu bölge olan Essex'te de görülmüştür.⁸⁸² 1381 İsyanı, Dengie'deki (Essex) Bacons'ta normalden çok daha uzun sürmüştür. Haziran'daki ilk üç hafta ile sınırlı kalmayan isyan Temmuz'a kadar devam etmiştir.⁸⁸³ Kral, bizzat kendisinin komuta ettiği ordusunun ana birliğini 22 Haziran'da bahsi geçen bölgeye yönlendirmiştir.⁸⁸⁴ *Walsingham Kroniği*'nde, asker sayısı hakkında 40 bin gibi abartılı bir rakam verilmesine⁸⁸⁵ karşı bu rakam diğer kaynaklarda 2 bin civarındadır.⁸⁸⁶ Kral Richard, 23 Haziran'da, Waltham vatandaşlarına yönelik bir bildiri yayınlanmasını emretmiştir. Bu bildiriye göre isyancıların kral adına hareket ettiklerine dair iddiaları doğru değildir ve Kraliyet ne isyancıları ne de bu isyancıların gerçekleştirdiği eylemleri desteklememektedir. Krala sadık olan vatandaşların isyancı gruplara direnmesi, tutuklaması ve cezalandırması istenmiştir. İsyancılar, Kraliyet Mahkemelerine katılma yükümlülüğünden ve *frankpledge*

⁸⁷⁷ *The English Rising of 1381*, ss. 108-109.

⁸⁷⁸ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 94.

⁸⁷⁹ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 41.

⁸⁸⁰ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", ss. 77-81.

⁸⁸¹ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 94.

⁸⁸² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 59.

⁸⁸³ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 193.

⁸⁸⁴ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 18.

⁸⁸⁵ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 150.

⁸⁸⁶ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 18.

durumundan muaf tutulma talebiyle Waltham'a bir heyet göndermiştir. Richard, elçi heyetine şiddetle cevap vermiş, zorla verilmiş olan vaatlerin hiçbir anlam ifade etmediğini söylemiştir.⁸⁸⁷

Siz karada ve denizde yaşamayı hak etmeyen zavallı insanlar, lortlarınızla eşit tutulmayı istiyorsunuz. Elçilik hakkına uymaya karar vermemiş olsaydım sizi en kötü şekilde öldürerek cezalandırmış olacağıma şüpheniz olmasın. Bu yüzden, size söyleyeceğim mesajları birlikte olduğunuz isyancılara doğru bir şekilde aktarırsanız hayatınızı bağışlayacağım. Köylüydünüz ve hâlâ köylüsünüz (*peasants*). Öncekiyle karşılaştırılamayacak kadar kötü koşullarda yaşayacaksınız. Tanrı'nın inayetiyle hayatta olduğumuz müddetçe, bu krallığa hükmettiğimiz sürece, aklımız, gücümüz ve varlıklarımızla sizi bu rezil koşullarda tutmaya çalışacağız. Böylece, şimdi ve gelecekte, insanların sizlere lanet okumaları ve kendilerinin de benzer suçları işlemekten çekinmeleri için sefaletinizi görmelerini sağlayacağız. Bize haberci olarak gelen sizler, elçilik görevinizi yerine getirdikten sonra bize dönüp kraliyete sadık kalmaya karar verirsiniz, yaşayacaksınız. Bu nedenle, arkadaşlarınıza dönüp mesajları ilettiğinizde hangisinin daha iyi olduğuna karar verin.⁸⁸⁸

Essexli isyancılar, son kez şanslarını denemeden teslim olmak istememiş ve yeni bir ayaklanma girişiminde bulunmuştur. Yerel liderler Chelmsford'un güney tarafında, Great Baddow ve Rettenden'da genel bir seferberlik çağrısı yapmıştır. Yapılan seferberlik çağrısına cevap vermeyen veya buluşmaya gelmeyenlerin evlerini yakmakla tehdit eden isyancılar, kalabalık bir isyancı kitlesi toplamayı başarmıştır.⁸⁸⁹ Bir araya gelen isyancı kalabalık, 28 Haziran'da, Billericay yakınındaki bir korunun kenarında toplanmış,⁸⁹⁰ yan tarafları ve arkalarını hendeklerle kaplamış ve birbirine zincirlenmiş arabaları sıralayıp set yaparak güçlü bir pozisyon oluşturduktan sonra Kral Richard ve diğer yetkililerin gelmesini beklemeye başlamıştır. İsyancıların toplandığını duyan Kral Richard, amcası Woodstock'tan Thomas ve Northumberland kontunun kardeşi olan Sir Thomas Percy'i başına geçirdiği bir ordunun öncü birliğini isyancılar üzerine göndermiştir. 28 Haziran'da şiddetli bir çatışma yaşanmış ancak ilk hücumda isyancıların siperleri başarılı olmuştur. Çatışmada 500 kişi öldürülmüş, kalan isyancılar ise arkalarında bulunan ormana kaçmıştır. Orduda bulunanlar, en az 800 atın bulunduğu isyancı kampını ele geçirmiştir. Yaşanan başarısız girişiminin ardından isyancıların çoğu dağılsa da liderler önemli büyüklükte bir isyancı grubunu yanında tutmayı başarmıştır.⁸⁹¹ Kalan isyancılar Colchester'a çekilmiş ve mücadeleye devam etmek

⁸⁸⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 59.

⁸⁸⁸ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 153.

⁸⁸⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 59-60.

⁸⁹⁰ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 359.

⁸⁹¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 60.

için kasaba halkını ikna etmeye çalışmıştır.⁸⁹² Cesaretlerini toplayan isyancılar, Sudbury'e ulaşp yeni askerler toplama umuduyla kuzeye, 10 gün önce isyanın şiddetli bir şekilde yaşandığı Suffolk'a doğru çekilmeye karar vermiştir. İsyancılar bu kararı verirken Suffolk'ta yaşanan isyan bastırılmış ve isyancılar dağıtılmıştır. Durumdan haberi olmadan Suffolk'tan destek sağlamayı umut eden isyancıların bu isteği gerçekleşmemiştir. Lort Fitz Walter ve Sir John Harleston başkanlığındaki bir yerel sadıklar topluluğu tarafından karşılanan isyancılar saldırıya uğramıştır. İsyancıların birçoğu yakalanmış, geri kalanlar ise dört bir yana dağıtılmıştır.⁸⁹³ Huntingdon kasabası sakinleri, kasabalarına doğru kaçan bir Essex isyancı grubunu geri çevrilip ve uzaklaştırmıştır.⁸⁹⁴ Huntingdon ve çevresindeki kasabaların iyi insanları isyancılarla köprüde karşılaşmış, onlarla savaşarak iki ya da üç isyancıyı öldürmüştür. Kaçmayı başaran isyancılar Ramsey'den geçmek istemiş, kasabaya sığınmış ve erzak getirmesi için başrahibi görevlendirmiştir. Başrahip, isyancılara karşı gelmeye cesaret edemeyerek ekmek, şarap, bira ve daha fazlasından oluşan erzaklar göndermiştir. İsyancılar bu erzaklardan yemiş, içmiş ve uyumuştur. Huntingdon sakinleri ise ayaklanmış ve kırsal bölgeden diğer insanların da katılımıyla sayılarını artıran bu grup, aniden Ramsey'de bulunan isyancıların üzerine saldırarak 24 ya da 25 isyancıyı öldürmüştür. Kaçmaya başlayan isyancıların birçoğu kırsal kesimden geçerken katledilmiş, başları diğerlerine örnek olsun diye yüksek ağaçlara asılmıştır.⁸⁹⁵ Gerçekleştirdikleri bu sadık eylem için Huntingdon kasabası sakinleri Kral Richard'ın teşekkürlerini kazanmıştır.

Kral Richard, amcasının ve öncü kuvvetlerin arkasında, yavaş yavaş Chelmsford'a ilerlemiştir.⁸⁹⁶ Kral, 30 Haziran 1381'de, Havering atte Bower'dan, belirli soylulara ve şövalyelere, özgür ya da bağlı olması fark etmeksizin tüm kiracıların sorunlar yaşanmadan önce olduğu gibi alışılmış tüm hizmetleri, itirazsız, söylenmeden, direniş ya da zorluk göstermeden yerine getirmesini, itiraz edenlerin ele geçirileğini ve hapsedileceğini duyurmalarını emretmiştir. İki gün sonra, 2 Temmuz 1381'de Chelmsford'da, kiracıların alışlagelmiş hizmetlerden kurtulması⁸⁹⁷ ve isyanın ilk günlerinde işlenen suçlar için Mile End'de verdiği tüm sözleşmeler ile

⁸⁹² Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 312.

⁸⁹³ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 154.

⁸⁹⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 60.

⁸⁹⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 168-169.

⁸⁹⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 60.

⁸⁹⁷ Flaherty, "The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records", s. 69.

afları resmen iptal eden bir bildiri yayınlamıştır. Böylece, isyancıların isyan boyunca gerçekleştirilmiş olan bütün faaliyetler nedeniyle yargılamasına zemin hazırlanmıştır.⁸⁹⁸

4.3. İsyanın İngiltere Genelinde Sonlandırılması ve İsyancıların Tutuklanması

1381 Köylü İsyanı'nın başlangıcı, gelişim süreci ve sonlandırılmasında düzensiz bir yapı görülmüştür. Bu nedenle, farklı bölgelerdeki isyanın sonlandırılması farklı şekillerde gerçekleşmiştir. İsyanın ana merkezlerinden biri olan Kent'te barış ve düzenin yeniden kazanılmasında, Essex'te olduğu gibi büyük bir ordunun etkisi veya Billericay'de gerçekleşen mücadeleyle karşılaştırılabilecek bir olay görülmemiştir. Dover memuru Sir Thomas Trivet ve Shire kontu Thomas Holland, yerel ve küçük isyancı grupların etrafında dolaşırken isyancı eylemleri sonlandırmış ve çok sayıda isyancıyı tutuklamıştır. Tutuklamalar sırasında isyancılar tarafından güçlü bir direnç gösterilememiş ancak isyanın geniş bir bölgeye yayılmış olması sebebiyle isyanın sonlandırılması için 1381 yılının Temmuz ayı yeterli olmamıştır. 1500 isyancı, Londra'da ve güney doğu kontluklarında yaşanan isyan faaliyetleri nedeniyle Temmuz ve Ağustos aylarında infaz edilmiştir.⁸⁹⁹ 4 Temmuz'da Chelmsford'da asılan Fobbingli Thomas Baker da bu isyancılardan biridir.⁹⁰⁰ İsyancıların cezalandırılması sırasında sadece ölüm cezasının yetersiz olduğu düşünülen davalarda, oldukça korkunç bir ölüm şekli olan çekilme ve asılma yoluyla infaz etme cezası verilmiştir.⁹⁰¹ İnfaz edilen isyancıların tahmini sayısı bazı modern tarihçiler tarafından 7 bine kadar çıkarılmış ancak soruşturma kayıtları, duruşma ve miras belgeleri incelendiğinde bu rakamların abartılı olduğu görülmüştür.

Yargılama işlemleri genel olarak ılımlı, hukuk yöntemleri ise beklenilenden daha kapsamlıdır. Sadece, Jack Straw ve isyan bastırma sürecinin başlangıcında yakalanan birkaç lider uygun şekilde yargılanmadan ölüm cezasına maruz kalmıştır. Mahkûmlar, isyan sonrasında yaşanan panik ortamı kaybolduğunda normal hukuk süreçlerine uygun şekilde, bir jüri işbirliğinde yargılanmıştır.⁹⁰² *Villeinlerin*

⁸⁹⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 60.

⁸⁹⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 61.

⁹⁰⁰ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 41.

⁹⁰¹ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, ss. 154-155.

⁹⁰² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 61.

bastırılması veya cezalandırılmasında yapılan her şey için bir teminat yasası olan *Tüzük 5 Ric. II. c. 5*, uygun şekilde yargılanamayan isyancılardan “yasanın sürecini beklemek için zaman yoktu” şeklinde bahsetmiştir.⁹⁰³

Yargılamalar olabildiğinde adaletli yapılmış, isyancıların tanınmış liderlerinden bazıları dahi sorgusuz cezalandırılmayarak gerekli yargı sürecinden geçirilmiştir. Bahsi geçen isyan liderlerinden biri olan John Ball, Tyler’ın ölümünden sonra Londra’dan kaçmış ancak⁹⁰⁴ kırsal kesimde kaçmaya çalışırken Robert Knolles tarafından yakalanmış ve Coventry’ye getirilmiştir. Bir süre burada tutulduktan sonra⁹⁰⁵ Baş Hâkim Tresilian’ın önünde yargılanmak üzere St. Albans’a götürülmüştür. 13 Temmuz’da⁹⁰⁶ yargılanan Ball, liderlik suçunu ve mektupları yazdığını kabul etmiştir.⁹⁰⁷ Yaptığı işlerin ayıplanacak suçlar olmadığını ileri süren isyancı, kralın affını istemeyi reddetmiştir. Sadece isyanı kışkırtmakla kalmayıp aynı zamanda Sudbury’nin cinayeti sırasında Kule’de bulunduğunu göz önüne alınarak asılmaya, çekilmeye ve dört parçaya ayrılmaya mahkûm edilmiştir. Londra Psikoposu Courtenay tarafından manevi huzura erişmesi için iki günlük bir süre tanınan John Ball’ın 15 Temmuz’da idam edilmesine karar verilmiştir.⁹⁰⁸

Asılma, çekilme ve dört parçaya ayrılma şeklinde gerçekleştirilen idam şeklinin kullanımı John Ball’ın infazı ile sınırlı değildir. Vatana ihanet suçu başta olmak üzere bazı suçlarda, ölüm cezasının yeterli görülmediği bir ceza verme ihtiyacı duyulmuştur. Geç Orta Çağ İngilteresi’nde vatana ihanet suçunu işleyenler, öldürülmeden önce bir dizi işkenceden geçirilmiştir. Bu ölüm şeklinde suçlu önce sürüklenir, sonra halkın görebileceği bir yerde asılır, devamında organları kesilerek ateşte yakılır en sonunda ise başı kesilerek öldürülür. Daha önce I. Edward, bu yöntemi özellikle Galler ve İskoçya’yı hâkimiyeti altına almak için giriştiği istila hareketinde kullanmıştır. I. Edward’ın döneminde adeta bir ritüele dönüşen⁹⁰⁹ idam şekli, 14. yüzyıl sonlarında II. Richard tarafından da sıklıkla kullanmış, birçok isyancı bu şekilde infaz edilmiştir. Kaynaklarda genel olarak, suçlunun sürüklendiği, ateşte yakıldığı veya dört parçaya bölündüğü ifade edilmiştir. *Walsingham*

⁹⁰³ Flaherty, “The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records”, s. 70.

⁹⁰⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 61.

⁹⁰⁵ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 19.

⁹⁰⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 61-62.

⁹⁰⁷ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 163.

⁹⁰⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 62.

⁹⁰⁹ Halil Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’sinde Krala Karşı İşlenen Suçlar İçin Uygulanan Bir İdam Şekli”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 19, Eylül 2019, s. 139.

Kroniği'nde, isyan liderlerinden John Ball'ın idamı hakkında ayrıntı verilmiştir. 1381'de, yakalanıp Londra'ya getirilen John Ball formaliteden bir mahkemeye çıkarılmış ve hakkında idam hükmü verilmiştir.⁹¹⁰ John Ball, önce sokakta halkın göreceği bir yol üzerinde sürüklenmiş, sonrasında şehir meydanında asılı tutulmuş ve 15 Temmuz'da başı kesilip, iç organları çıkarılmıştır. Son olarak da vücudu dört parçaya ayrılmış ve parçalar dört farklı şehre gönderilmiştir.⁹¹¹ John Ball dışında William Grindcobbe, William Cadington'ın ve Berber John'un da aralarında bulunduğu 15 kadar isyancı lider aynı şekilde infaz edilmiştir.⁹¹² Bu ritüel, suçlunun hapis tutulduğu yerden infaz edileceği yere kadar sürüklenerek götürülmesiyle başlanmış, sürükleme işleminde genellikle bir at kullanılmıştır. İstenilen alana getirilen suçlu darağacına veya yüksekçe bir yere kollarından veya boğazından asılmıştır. Organların çıkarılması aşamasına kadar canlı kalmasına özen gösterilen suçlu, çıkarılan ve kesilen organlar yakıldıktan sonra hâlâ yaşıyor ise başı kesilerek öldürülmüştür. Son aşamada, vücudu parçalanarak çeşitli şehirlere gönderilmiş ve söz konusu şehrin en büyük meydanında sergilenmiştir. Bu şekilde, gelecekte işlenebilecek benzer suçların önlenmesi amaçlanmıştır. Gönderilen vücut parçası çürüyüp düşene kadar teşhir edilmiştir. Bu işlemlerde, suçlunun başı genellikle Londra'da sergilenmiştir. Kollar ve bacaklar ise en büyük şehirlere gönderilmiştir.⁹¹³

John Ball gibi isyan liderleri ve onların emirleriyle hareket etmiş olan birçok isyancı, 1381 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında yargılanarak çeşitli cezalar almıştır. Yargılamalar sırasında yapılan hatalar nedeniyle bazı kişiler haksız yere cezalandırılmıştır. Haksız yere cezalandırılan kişilerin varlığına rağmen yargılamaların tamamının insanların katledilmesiyle geçtiğini söylemek yanlış olacaktır. Yargılamalarda birçok isyancı affedilmiş veya cezası ertelenmiştir. 30 Ağustos'a gelindiğinde, tüm tutuklamaların ve infazların sona ereceği, henüz yargılanmamış olan isyancıların davalarının ise yerel mahkemelerden Kraliyet Mahkemelerine devredileceği emri bildirilmiştir. Böylece, infazlar hemen hemen sona ermiş, hayatta kalan isyancılar birbiri ardına affedilerek serbest bırakılmıştır. 14 Aralık 1381'de belirli suçlular hariç bütün suçlar için genel bir af ilan edilmiştir.

⁹¹⁰ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Krala Karşı İşlenen Suçlar İçin Uygulanan Bir İdam Şekli", s. 144.

⁹¹¹ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 163.

⁹¹² Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 19.

⁹¹³ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Krala Karşı İşlenen Suçlar İçin Uygulanan Bir İdam Şekli", ss. 145-146.

İstisna teşkil eden 247 suçlunun büyük bir kısmı, henüz kanun eline geçmemiş ve asla geçmeyecek olan kaçaklardır. 1381 yılı Kasım ayında bir araya gelen Parlamentoda, kasaba halkının çoğunluğunun isyana karıştığı; Canterbury, Cambridge, Bridgewater, Bury St. Edmunds, Beverley ve Scarborough kentlerinin her birinin affın dışında bırakılması teklif edilmiştir. Yapılan değerlendirmeden sonra Bury kasabası ve 247 kişi dışındaki tüm isyancılar ve bölgeler affedilmiştir.⁹¹⁴ Dobson, affın dışında tutulan kişi sayısını “151’i Londra’lı olan 287 kişi” olarak belirtmiştir.⁹¹⁵

Bazı gruplar, bireysel isyancılara veya bölgelere dâhil olmamalarına karşı isyanın sonlandırılması sürecinde bu kişi ve bölgelerle birlikte cezalandırılmıştır. İsyân içerisinde varlık gösterip göstermedikleri belirsiz olan *Lollard*lar bu gruplardan biridir. Bahsi geçen gurubun cezası da isyanda bulunup bulunmadığı gibi belirsizdir. *Lollard*lar’ın bireysel olarak isyana katıldıklarına dair bir kanıt bulunamamış ancak etrafa yaydıkları düşünceleriyle isyancıları etkiledikleri iddia edilmiştir. Bir yandan ayaklanmaya katılanları kınayan grup diğer yandan mülkiyet hakları konusunda halkı isyana teşvik edici fikirler yaymış ve isyan sonunda “toplumsal düzenin düşmanları” olarak damgalanmıştır.⁹¹⁶

İsyanın hemen bitiminde yapılan yargılamalarda başlarını yitiren liderler isyancıların geri kalanının yargılanmasında bir model oluşturmamış, birçok mahkûm çeşitli uzunluktaki tutukluluk sürelerinin ardından serbest bırakılmıştır.⁹¹⁷ Serbest bırakılan mahkûmlardan biri isyancılara liderlik yapmış olan Thomas Farndon’dur. Farndon, Robert Hales’e yönelik bazı iddialarda bulunmuştur. Onun, özel bir aileden gelmeyen “yeni adam” olduğunu ve kendisini hakkı olan mirastan kovduğunu iddia etmiştir. Thomas Farndon, nereden geldiği belli olmayan, Kral Richard’ı yanlış yönlendiren bir adam ve hatta bir hırsız tarafından haklarından mahrum bırakıldığını iddia etmiştir. Hales’e yönelik eylemlerinin nedenleri hakkında söylediklerinde haklı bulunan Farndon bireysel bir kraliyet affı almıştır.⁹¹⁸ 1383 yılının Mart ayında, konuyla ilgili hiçbir şüphenin kalmamasını sağlamak için Thomas Farndon’un iki soyadını da içeren kişisel bir kraliyet affı verilmiştir.⁹¹⁹ Daha önce söz edilen Londra

⁹¹⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 62.

⁹¹⁵ Dobson, *The Peasants’ Revolt of 1381*, s. 325

⁹¹⁶ Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 19.

⁹¹⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 63.

⁹¹⁸ Nicholson, “The Hospitallers and the ‘Peasants’ Revolt’ of 1381 Revisited”, ss. 9-10.

⁹¹⁹ Nicholson, “The Hospitallers and the ‘Peasants’ Revolt’ of 1381 Revisited”, s. 3.

suçluları (Farringdon, Home ve Sibley) dışında Bury’de “avam kralı” olarak selamlanan Robert Westbroun, Ipswich’te isyancı bir lider olan Thomas Sampson ve Doğu Norfolk’ta büyük bir suçlu olan Sir Roger Bacon da affedilen kişiler arasındadır. Adı geçen son üç kişi, 1381 yılının Aralık ayı ile 1385 yılının Nisan ayı arasında farklı tarihlerde serbest bırakılmıştır. Çok uzun bir süre hapis cezasına çarptırılan tek kişi Kent’teki ilk toplantının lideri olan Dartford’dan Robert Cave’dir. Cave, 1392 yılına kadar hapiste kalmıştır.⁹²⁰



⁹²⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 63.

5. BÖLÜM

ANA KONTLUKLAR VE GÜNEYDE İSYAN

1381 Köylü İsyanı, isyanın asıl bölümünü oluşturan Londra, Kent ve Essex isyancılarının faaliyetleri ile sınırlı değildir. Bahsi geçen bölgelerin dışında, özellikle İngiltere'nin doğusunda Norfolk, Suffolk, Cambridgeshire ve Hertfordshire'da bir takım isyan faaliyetleri yaşanmıştır.⁹²¹ Bahsi geçen isyan faaliyetleri, Tyler'ın başkentte gerçekleştirdiği faaliyetler ile eş zamanlıdır. Bahsi geçen faaliyetler, Tyler ve beraberindeki isyancıların Londra'ya yürümesinden birkaç gün sonra, isyancıların başarılarına dair haberlerin duyulmasıyla başlamış ve Tyler'ın ölümünün ardından bir süre daha devam etmiştir.⁹²²

5.1. Doğu Anglia

Doğu ve Güney Doğu İngiltere'nin tamamı isyandan etkilenmiştir. İsyandan etkilenen çok geniş bir bölge bulunmasına karşı sorunların Kent ve Essex'de görüldüğü gibi şiddetli bir şekilde ortaya çıktığı tek bölge, Norfolk, Suffolk ve Cambridge'in bulunduğu Doğu Anglia'dır. Surrey, Sussex, Hertfordshire ve daha uzak illerde gerçekleştirilen isyan faaliyetleri ise daha kısa sürmüştür. Sadece, geçmişten kalan nedenleri olan kişilerin olduğu yerlerde, isyancıların ana birliğinden ayrılanların bulunduğu yerlerde ya da isyancılara yakın olan yerlerde isyan çıkmıştır.⁹²³ Yukarıdaki nedenlere sahip olan yerlerde isyan eden köyler ve kişilerin sayısı azımsanmayacak kadar büyük rakamlara ulaşmıştır. Hertfordshire'da 35 köyde isyan faaliyetleri kaydedilirken Suffolk'ta bu sayı 72 köye yükselmiştir.⁹²⁴

İngiltere'nin uzak bölgelerindeki sorunlar tam olarak diğer isyancılar ile eşzamanlı yaşanmasa da Kuzey Surrey, Middlesex ve Hertfordshire isyancılarının Tyler ve beraberindekiler ile iletişimde kaldığı⁹²⁵ ve bahsi geçen bölgelerdeki isyan faaliyetlerinin Kentli isyancıların Blackheath'e ulaşmasından sonra ortaya çıktığı görülmüştür. Bölge isyancıları, Kentli isyancıları örnek alarak faaliyetlerini kopyalamıştır. Malikânelere ait mahkeme kayıtları malikâneler ile birlikte yakılmış ve bazı kişilere yönelik şantajlar yapılmıştır. Clapham, Croydon, Kennington,

⁹²¹ David Crook, "Derbyshire and the English Rising of 1381", *Historical Research*, C. 60, S. 141, Şubat 1987, s. 9.

⁹²² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 64.

⁹²³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 64.

⁹²⁴ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 192.

⁹²⁵ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 266.

Thames üzerindeki Kingston, Harrow ve Barnet'te ciddi karışıklıklar yaşanmıştır. Middlesex ve Kuzey Surrey'de çok sayıda isyancı, isyan sürecindeki davranışları nedeniyle isyan sonunda verilen affın dışında bırakılmıştır. Hendon, Hounslow, Ruislip, Twickenham, Chiswick, Carshalton, Sutton ve Mitcham isyan faaliyetleri sırasında kendi birliklerini sağlayan kişilerden bazılarıdır. Adı geçen kişilerden bir kısmı Londra'da bulunmuş ve Tyler'ın isyancı grupları tarafından başlatılan kundaklama ve cinayet faaliyetlerine katılmıştır. Tyler'ın öncülüğünde gerçekleştirilen büyük isyan faaliyetlerinde adı geçmeyen birçok isyancı yerel zarara neden olan faaliyetlerde bulunmuştur. İngiltere'nin merkezden uzak bölgelerinde yaşayan ve isyan öncesinde yalnızca kırsal mağduriyetleri bulunan isyancılar, politik bir amaç gütmeyen Kentli isyancıları takip etmiştir. Bu nedenle, isyanın genel nedeni olan *serflik* ve malikâne sistemi geleneklerine ile ilgili problemleri bulunmayan St. Albans isyancıları da 1381 olaylarına karışmıştır. Bahsi geçen bölgedeki isyanın ana nedeni ise rahipler ve kasaba halkı arasında uzun süredir var olan mücadeledir.⁹²⁶

5.1.1. St. Albans

Hertfordshire'a bağlı olan St. Albans, Londra merkezinin yaklaşık 20 mil (32 kilometre) kuzeybatısında, Ver Nehri vadisinde bulunur. Yaklaşık 304 yılında, daha sonra Aziz Alban olarak anılacak olan Alban adında bir Hristiyan Romalı, Ver'in doğu yakasında öldürülmüştür. Alban'ın öldürüldüğü yerde bir manastır kurulmuş ve St. Albans kasabası⁹²⁷ bu manastır çevresinde konumlanmıştır.⁹²⁸ Manastır ve kasabalılar arasında uzun süren anlaşmazlıklar süregelmiş olmasına rağmen manastır 1381 yılında dini nedenlerden dolayı değil başrahiplerin güçlü feodal beyler olmasından dolayı saldırıya uğramıştır.⁹²⁹ Kraliyet mülkü ya da bir toprak lorduna ait olan kasabalarda daha yüksek olan yerel özerklik elde etme ihtimali, Bury ve St. Albans gibi manastır kasabalarında oldukça düşüktür. *Serfler*in uzun süre maruz kaldığı Kilise baskısı, bahsi geçen kasabaların sakinlerini 1381 olaylarına katılmaya teşvik etmiştir.⁹³⁰

St. Albans kasabalılarının özgürlük mücadelesi 1381'den çok daha önce başlamıştır. Kasaba halkı, 1274, 1314 ve 1326-1327 yıllarında lortların değirmenini

⁹²⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 64-65.

⁹²⁷ "Saint Albans", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Saint-Albans-England> (26.04.2021).

⁹²⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 65.

⁹²⁹ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 425.

⁹³⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 65.

kullanmak istemediklerini söyleyerek ayaklanmış ve bir süreliğine özgürlüklerini kazanmayı başarmıştır.⁹³¹ Bahsi geçen yıllarda kazandıkları özgürlükleri kısa süre sonra kraliyet otoritesinin müdahalesi ile sonlandırılan St. Albans kasabalıları, 1381 ayaklanmasını, özgürlük adına yapılacak bir hamle olarak görmüştür. Bahsi geçen kasabanın halkı, ücretsiz işlerle ezilmiş kırsal *serfler* ya da “hainleri” yönetimden çıkarmak için endişe eden siyasetçiler değil, Kent ve Essex isyancılarına katılarak kaderlerinden kurtulmaya çalışan şehir sakinleridir.⁹³² Bu isyancılar, zamanının en popüler liderlerinden biri olan, William Grindcobbe isminde çok yetenekli ve kararlı bir lider öncülüğünde isyan etmiştir. Grindcobbe, isyana liderlik ettiği süre içinde Tyler’la görüşme halinde kalmıştır.⁹³³

St. Albans’ta yaşanan isyan faaliyetleri, Tyler’ın Londra’ya girmesinden bir gün sonra, 14 Haziran’da başlamıştır. 14 Haziran 1381 Cuma sabahı, vassalları tarafından nefret edilen, acımasız ve kavgacı bir papaz olan⁹³⁴ ve 30 yıldır St. Albans’ın yönetimini elinde tutan Thomas de la Mare’in⁹³⁵ karşısına gelen bir heyet, Kentlilerin liderinden bir çağrı aldıklarını bildirmiştir. Aldıkları çağrı nedeniyle silahlanmaları ve İngiltere’nin gerçek halkına sadakat yemini etmeleri gerektiğini söyleyen isyancılar, gecikmeleri durumunda Tyler’ın şahsen St. Albans’a geleceğini ve kasabayı yerle bir edeceğini iddia etmiştir. Mare’in ikna edilmesi, isyancı gruba ve daha önce gerçekleştirdiği bazı saldırılar nedeniyle aforoz edilip kefarete ödemek zorunda bırakılmış olan liderleri William Grindcobbe’a duyulan güvensizlik nedeniyle oldukça zor olmuştur.⁹³⁶ Hapiste olması gereken William Grindcobbe, halkın otoriteye itaat etmesini sağlayabileceği düşüncesiyle karışıklıkların ilk günlerinde kefaretle serbest bırakılmış ancak halkı itaat yerine isyana teşvik etmiştir.⁹³⁷ William Grindcobbe, isyancı faaliyetlerinden sonra sorgunlanmak üzere çıkacağı duruşmasının arifesinde bir konuşma yapmıştır. İsyancılara “sevgili yurttaşlar, yeni doğmuş bir özgürlük tarafından bir süredir eski bir baskıdan hafifletilen sizler” şeklinde seslenen Grindcobbe sözlerine “Yapabildiğiniz sürece sağlam durun ve benim infazımdan korkmayın çünkü kazanılan özgürlük uğruna öleceğim, eğer öyleyse, hayatımı böyle bir şehitlikle sonlandırabildiğim için kendimi

⁹³¹ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 280.

⁹³² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 65.

⁹³³ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 423.

⁹³⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 66.

⁹³⁵ Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 140.

⁹³⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 66.

⁹³⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 69.

mutlu sayarak öleceğim. Bu nedenle, dün Hertford’da başım kesilmiş olsaydı yapacağınız gibi devam edin.” şeklinde devam etmiştir. Grindcobbe, bu sözlerin ardından tekrar hapsedilmiş ve eylemleri nedeniyle cezalandırılan ilk isyancılardan biri olmuştur. St. Albans, William Grindcobbe’un hedeflediği özgürlüğü kazanmak için Reforma kadar beklemek zorunda kalmıştır.⁹³⁸

St. Albans isyancılarını temsil eden bir grup, 14 Haziran 1381 Cuma günü, başkentteki isyan liderleri ile görüşmek için Londra’ya doğru yola çıkmış,⁹³⁹ “Kral Richard ve halka” yemin ederek Jack Straw’ın grubu ile birlikte çalışmıştır. Mile End’de düzenlenen konferansın sonuna yetişebilen isyancılar, Kral Richard’ın kâtipleri tarafından dağıtılan sayısız sözleşmeden biri üzerine yemin etmiştir. İsyancılar, sözleşme yazılırken Grindcobbe’un kaptanları ve liderleri olduğuna dair yemin etmiştir.⁹⁴⁰ Atalarının sahip olduğuna ama sonradan onlardan alındığına inandıkları özgürlük sözleşmelerinin geri verilmesini talep eden⁹⁴¹ isyancılar, bahsi geçen senetlerin Başrahip Wallingfordlu Richard (1327-1335 yılları arasında başrahiplik görevi yapmıştır.) tarafından babalarından zorla alındığını iddia etmiştir. Bahsi geçen senetlerin yukarıda geçen “özgürlük sözleşmeleri” olduğu kesin olmasa da aynı belgeden bahsediliyor olması muhtemeldir. Ayrıca, kent sınırlarının yeniden belirlenmesini, otlakların, balıkçılık alanlarının, av yerlerinin serbest bırakılması, el değirmeni kurma yasağının kaldırılmasını talep eden isyancılar, isteklerini gerçekleştirmek için Tyler’e yaklaşmış ve onu desteklemiştir.⁹⁴² Tyler, onlara yardım vaat etmiş, başrahip ile ilgili davranışlarında yol göstermiş ve herhangi bir direnişle karşılaşmaları durumunda, kendisinin ve 20 bin adamının “keşişlerden kurtulmak” için yardım edeceğine söz vermiştir. St. Albans kasabası halkının liderleri 14 Haziran Cuma günü öğleden sonra, Kral Richard’ın mektubunu beklemeden acele ederek evlerine dönmüştür. Arkadaşlarına, Kral Richard’ın *serfliği* ve tüm malikâne yükümlülüklerini kaldırdığını ilan eden isyancılar dinlenmeye zaman ayırmadan önce başrahibin evinin kapılarını kırmış ve şehirdeki yetkililerden birinin evini yıkmıştır. 15 Haziran Cumartesi sabahına gelindiğinde, başrahibin otoritesini sonlandırmak için çalışmalara başlanmıştır. Balık gölünü kurutan isyancılar, koruyucularının çitlerini kırmış ve arsalarını kendi aralarında bölüşmüştür. İsyancılar

⁹³⁸ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 432.

⁹³⁹ Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 2.

⁹⁴⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 66.

⁹⁴¹ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, ss. 424-425.

⁹⁴² Yavaş, “Geç Ortaçağ İngiltere’sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, s. 16.

son olarak, kasabanın sergi direğine, oyun kurallarının kaldırıldığının simgesi olarak bir tavşan asmıştır.⁹⁴³ İsyancı kalabalık, gün bitmeden önce hapishaneye girmiş ve mahkûmların arasında bir tür gayri resmi oturum düzenlemiştir. Biri hariç bütün mahkûmları beraat ettiren isyancılar, suçlulardan birini yargılayıp idam etmiş ve kesilen başını, yeni yasalarını ve ayrıcalıklarını kullandıklarının simgesi olarak bir direğe sabitlemiştir.⁹⁴⁴

Kısa zaman sonra, Londra’da kalan isyancılar usulüne uygun olarak aldıkları mektupları ile gelmiştir. Bu önemli belge sayesinde silahlandığını hisseden isyancılar, halkın isyanını durdurmaya çalışan rahiple görüşmüş, malikâne yükümlülüklerinin dayandığı tüm eski sözleşmeleri ele geçirmiş ve pazar yerinde yakmıştır. İsyancılar, atalarına kasaba sınırlarında hak tanıyan Kral Offa’nın hayali kira sözleşmesini almaya çalışmıştır. Bu, aslında hiç varolmayan belgenin bulunamaması üzerine kasaba halkını özgürleştiren yeni bir belge hazırlanması istenmiştir.⁹⁴⁵ Rahibin hazırladığı belgeyi beğenmeyen isyancılar, bizzat yeni bir belge hazırlamış ve belgeyi istekleri doğrultusunda yazacak bir kâtibin gönderilmesini talep edecek kadar ileriye gitmiştir. Başrahip, isyancıların hazırladığı belgeyi imzalamaya da razı olmuş ve tamamen onların istekleri doğrultusunda hareket etmiştir.⁹⁴⁶ Başrahip tarafından baskı altında verilen sözleşmede “Eywood Ormanı’ndan geçen insanlar için iki yol, Red Cross’tan Fauntronwood’a giden bir ana yol ve istenen avlanma, balıkçılık ve değirmencilik haklarının acilen kabul edilmesi” maddeleri yazılmıştır.⁹⁴⁷ Albans’ta verilen sözleşmesinin diğer birçok manastırda da verildiği görülmüştür.⁹⁴⁸ Diğer manastırlarda verilen sözleşmelerde, “ale-penny” olarak bilinen bir vergiden feragat edildiğinden, çeşitli işçilik hizmetlerinden muaf tutulmaktan, satış ve ticaret özgürlüğünden bahsedilmiştir. Manastır değirmenini kullanma zorunluluğunun kaldırılması da sıklıkla tekrarlanan bir maddedir.⁹⁴⁹

Bahsi geçen sözleşmelere madde olarak eklenmesinden de görülebileceği üzere, Orta Çağ Avrupası’nda hem günlük hayatı hem de lordlar ve *serfler* arasındaki ilişkiyi etkileyen değirmenler, isyancıların davranışlarında da önemli bir yer

⁹⁴³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 66.

⁹⁴⁴ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 134.

⁹⁴⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 66-67.

⁹⁴⁶ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 137.

⁹⁴⁷ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, ss. 426-427.

⁹⁴⁸ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 425.

⁹⁴⁹ Schlauch, “The Revolt of 1381 in England”, s. 427.

tutmuştur. Cumartesi günü, manastır çalışanlarının evleri isyancılar tarafından yağmalanmış ve manastır binalarına zorla girilerek odalardan birinin tabanında bulunan bazı ünlü taşlar sökülüştür. Bahsi geçen taşlar geçmişte, halkın kendi değirmenlerini kurmasını önleyen bir rahip tarafından halkın kurmuş olduğu el değirmenlerinden alınmış ve bahsi geçen odanın zeminine döşenmiştir. İsyancıların değirmenler konusunda amaçladıkları zaferin simgesi haline gelen taşların geri alınması dışında manastır binalarına zarar verilmemiştir. Smithfield’da yaşananlar ve Tyler’ın ölümü, 16 Haziran 1381 Pazar sabahı duyulmuş ancak ne St. Albans’ın kasaba halkı ne de başrahip içinde bulundukları durumu tam olarak öğrenememiştir. Haberler nedeniyle temkinli hareket etmek isteyen isyancılar, kendileri için makul bir anlaşma düzenlemiştir. Düzenlenen anlaşmada lortlardan talep ettikleri haklar şu şekildedir:

Kasaba halkına boş alanlarda geniş otlaklar vermek.

Halkın ormanlar ve göletlerde avlanma ve balık avlamasına izin vermek.

Beylik değirmenine dair kontrolü kaldırmak.

Şehir belediyesinin özgürlüğünü tanımak ve idarenin, manastırın veya diğer yetkililerinin herhangi bir müdahalesine gerek kalmadan, bölgenin seçilmiş kendi hâkimleri tarafından yönetilmesine izin vermek.

Böylece, Albanslı isyancılar ile rahip arasında hiçbir sorun kalmamıştır. 15 Haziran Cumartesi ve 19 Haziran Çarşamba tarihleri arasında, manastırlara ait tüm küçük malikâneler, düzenlemiş oldukları imtiyaz belgesi ile tartışmalar ve tehditler savurarak *serfliğin* kaldırılmasını isteyen heyetler tarafından ziyaret edilmiştir. Malikânelerin sahipleri, *serfleri* üzerindeki haklarından vazgeçmeye, avlanma-balık avlama izni vermeye ve bu izinlerden pay ya da vergi talep etmemeye zorlanmıştır. İsyancılar, çevrelerindeki av hayvanlarını öldürmeleri ve manastıra ait mülklerin girişlerini kırmaları dışında zarar vermemiştir. Hiçbir cinayet, yağma veya şantaj yapılmamıştır.⁹⁵⁰

Albans başrahibi en büyük toprak sahibi olsa da Hertfordshire’daki tek toprak sahibi değildir. Bu nedenle, isyan rahibin dağınık mülkleri ile sınırlı kalmamıştır. Canterbury Başpiskoposluğuna ait olan Tring’de, yerel malikâne arşivleri yakılmıştır. İki sulh hâkimi, Digswell’den John Lodewick ve Watford’dan John

⁹⁵⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 67.

Kymperle'ün evlerine zorla girilmiştir.⁹⁵¹ Londra isyancılarını taklit eden bölge isyancılarının ele geçirdiği belgeleri yaktığı görülmüştür. Hertfordshire'da iki hâkimin evine giren isyancılar buldukları duruşma kayıtlarını yakmıştır.⁹⁵² Redbourne ve Dunstable da isyancıların bulunduğu⁹⁵³ ve St. Albans isyancılarının talep ettiği gibi özgürlük sözleşmesi hazırlanması isteğinde bulundukları,⁹⁵⁴ başrahiplerin bahsi geçen özgürlük anlaşmalarını yapmayı kabul etmek zorunda kaldığı kaydedilmiştir. İlçeden sadece, her ikisi de önemsiz kişilere ait olan, iki cinayet rapor edilmiştir.

Hertfordshire'da, diğer bölgelerde görülen silahlı direniş girişimi yaşanmamıştır. Olayların şiddetten uzak bir şekilde sonlandırılmasında hem saldırmak yerine müzakere etmeyi seçen bakanların ihtiyatlı davranışı hem de isyancıların geçmişten kalan problemleri olmamasının etkisi vardır. Başrahip ile yapılan sıkı bir pazarlığın ardından sözleşmelerini teslim eden St. Albanslı isyancılar, Kral Richard'a şikâyet edilmemek ve cezalandırılmamak için manastır mülküne verdikleri zarar karşılığında 200 *sterlin* para cezası ödemeyi kabul etmiştir.⁹⁵⁵ 12 Temmuz'da, Essex isyancılarına son verilmesinin ardından şahsen St. Albans'a gelen Richard,⁹⁵⁶ manastırın büyük mahkemesinde toplanarak suçlarını kabul eden ve bir daha asla silahlanıp isyan etmeyeceklerine dair yemin eden St. Albanslı isyancıları affetmiştir. Belirli isyan veya cinayet eylemlerinde liderlik yapan isyancılar ise bu affın dışında bırakılmıştır. İlçede yaklaşık 80 kişi tutuklanmış ve Başyargıç Robert Tresilian tarafından yargılanmıştır. Her biri, şüpheli listesinden geçmek için birbiri ardına üç ayrı jüri karşısına geçmiştir. Böylece, 36 komşusu tarafından ihbar edilmemiş olan kimse yargılanmamıştır. Toplamda, 15 isyancı hüküm giymiş ve idam edilmiştir. İsyancılardan üçünün, St. Albans'ın önemli sakinlerinden olduğu, diğerlerinin ise Shire'da gerçekleşen iki cinayetle ya da diğer şiddet olaylarıyla ilgili kişiler olduğu görülmüştür. Liderler de dâhil olmak üzere isyancıların geri kalanı birkaç hafta veya ay süren hapis cezaları sonrasında serbest bırakılmıştır.⁹⁵⁷ Richard,

⁹⁵¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 67-68.

⁹⁵² Rampton, "The Peasant's Revolt of 1381 and the Written Word", s. 52.

⁹⁵³ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 266.

⁹⁵⁴ Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 47.

⁹⁵⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 68.

⁹⁵⁶ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 161.

⁹⁵⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 68.

20 Temmuz'da Hertfordshireli isyancıların sadakatini aldıktan sonra Berkhamsted'e gitmiştir.⁹⁵⁸

İngiltere'nin güneydoğusunda bulunan Sussex⁹⁵⁹ ve Sussex'in batısında Manş Denizi'nin ise kuzeyinde bulunan Hampshire⁹⁶⁰ hakkında Doğu Midlands'a göre daha az bilgi bulunur. Bahsi geçen yerde Arundel kontunun *villein*leri, Tyler'ın Londra'ya girişini izleyen günlerde silahlanmıştı. Bir kaynağa göre bölgede pek çok cinayet işlenmiş, diğer bazı kaynaklara göre ise en az iki isyancı Sussex'te idam edilirken sekiz isyancı yasaklananlar listesinden ve ölümden kaçmayı başarmıştır. Hampshire'da isyan merkezi, köylüler arasında değil Winchester'ın kentli hoşnutsuzları arasında kalmıştır.⁹⁶¹

5.1.2. Suffolk

Norfolk, Suffolk ve Cambridgeshire'da, kapsamlı ve şiddetli isyan faaliyetleri gerçekleşmiştir. Kent ve Essex'te kaydedilen Kilise ve diğer kutsallara saygısızlığın görülmediği Doğu Anglia'da, Kent ve Essex'te yaşananlardan daha fazla kundaklama ve cinayet kaydedilmiştir. Bölgede yaşanan isyanda, bastırılmış şikâyetlerinin genel bir yansıması sonucu kentsel ve kırsal bölgeler eşit derecede etkilenmiştir. Görünüşte çok farklı uçlarda yer alan; malikâne geleneklerini sevmeyen *villein*ler, imtiyaz isteyen şehir halkı, belediye oligarşileri tarafından ezilen zanaatkarlar, yoksulluk yüzünden kötü durumda olan din adamları, hoşnutsuz şövalyeler ve toprak sahipleri 1381 Köylü İsyanı içerisinde birleşmiştir. Bölgedeki isyan, bünyesindeki farklı unsurlar nedeniyle başından sonuna kadar düzensiz ve etkisiz bir karakter haline gelmiştir.⁹⁶² Norfolk, 1214 isyancı ile isyana katılan yerler arasındaki en kalabalık isyancı grubuna ev sahipliği yapmıştır. Bu sayı, isyanın merkezi kabul edilen Essex'te 954 ve Kent'te 456'nın üzerine çıkmamış, Suffolk'ta ise 299 kişi ile sınırlı kalmıştır.⁹⁶³

⁹⁵⁸ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 41.

⁹⁵⁹ "Sussex", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Sussex-historical-county-England> (27.04.2021).

⁹⁶⁰ "Hampshire", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Hampshire-county-England> (27.04.2021).

⁹⁶¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 69.

⁹⁶² Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 70-72.

⁹⁶³ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 327.

Kentlilerin Blackheath'e ulaştığı 12 Haziran 1381 tarihinden önce Doğu Anglia'da herhangi bir sorun yaşanmamıştır. 12 Haziran 1381 Çarşamba günü ise⁹⁶⁴ Suffolk'un bölge sınırının hemen dışında, Stour'daki Listen'da (Suffolk sınırına yakın bir köy)⁹⁶⁵ çoğunlukla Essex'ten gelen⁹⁶⁶ 10 binden fazla isyancı bölgedeki ayaklanmayı başlatmıştır.⁹⁶⁷ Norfolk ve Suffolk bölgelerinin isyancıları içinde rahipler ve yönetici sınıfın üyelerinden pek çok kişi bulunmuş, bu kişilerin bazıları isyancılar tarafından lider olarak seçilmiştir.⁹⁶⁸ Bahsi geçen isyancıların başındaki asıl lider ise Norfolk, Suffolk ve Cambridgeshire ayaklanmalarında da lider olarak hareket eden⁹⁶⁹ John Wrawe'dir.⁹⁷⁰

Suffolk'un güneyinde bulunan Sudbury'den bir papaz olan John Wrawe, bölgede isyan lideri olarak dikkat çeken bir isim haline gelmiştir.⁹⁷¹ John Wrawe adından sıklıkla "Suffolk lideri" olarak bahsedilmiştir.⁹⁷² Hakkındaki bilgilere göre ya rezil bir rahiptir (*infamous priest*)⁹⁷³ ya da Beccles yakınındaki Ringsfield'in yardımcı rahipliğini-mahalle papazlığını yapmıştır.⁹⁷⁴ İsyandan önceki hayatı hakkında daha fazla bilgi bulunamayan Wrawe, fakir, hoşnutsuz ve hırslı biridir. Ayaklanma sırasında kendini beğenmiş, acımasız ve açgözlü tavırlar sergilemiş, kısa ömürlü iktidar süresi boyunca maddi kazanç sağlamaya çalışmıştır. İsyan sonlandığında ise hayatını kurtarmak için suçlarından kaçmaya çalışmış ve bunu başarabilmek için kendi yardımcılara karşı ifade vermiştir. Birçok isyancının asılması için yeterli olan ifadesi kendisini kurtarmasına yetmemiştir.⁹⁷⁵ Wrawe'in otoritesi, Batı ve Kuzey Suffolk'un her tarafına yayılmış ancak Ipswich'in bulunduğu bölgedeki isyancılar ondan bağımsız hareket etmiştir. Wrawe'in adı bölge sınırlarının ötesinde bile duyulmuştur. Onun yönetimi altında hareket eden elçiler, hem Cambridge eyaletinde hem de Norfolk'ta gerçekleşen isyan faaliyetlerinde yer

⁹⁶⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 70.

⁹⁶⁵ Joe Chick, "The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion", *Pons Aelius: Newcastle University Postgraduate Forum E-Journal*, 13. bs., 2016, s. 39.

⁹⁶⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 70.

⁹⁶⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 169.

⁹⁶⁸ Rampton, "The Peasant's Revolt of 1381 and the Written Word", s. 49.

⁹⁶⁹ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 9.

⁹⁷⁰ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 295.

⁹⁷¹ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 423.

⁹⁷² Chick, "The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion", s. 35.

⁹⁷³ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 234.

⁹⁷⁴ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 142.

⁹⁷⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 73.

almıştır.⁹⁷⁶ *Angliae Kroniği*'nde, John Wrawe'in (Johannem Wrawe) takipçileri tarafından "avam kralı" olarak adlandırıldığını ancak zaten bir taca sahip olduğunu, bu tacın Kiliseye ait başının ortasını traş etme geleneğiyle elde edildiğini ve başka bir taç almayacağını söyleyerek "avam kralı" ünvanını reddettiği belirtilmiştir. Wrawe, kendisi yerine seçilebilecek avam kralı olarak yardımcısı Robert Westbroun'u önermiştir.⁹⁷⁷

İngiltere'nin en kalabalık bölgeleri olan Norfolk ve Suffolk, ekonomik açıdan birbirlerinden farklıdır. Suffolk, zengin bir bölge olan Norfolk'un aksine daha fakirdir.⁹⁷⁸ Ekilebilir arazi, geniş ormanlık alan, otlak, sağlık ve sulak alanlar açısından zengin bir bölge olan Suffolk'ta,⁹⁷⁹ 14. yüzyılın sonlarında binlerce hizmetçi kiracı ve *serf* yaşamaktadır. Bu durum, geleneksel kiracılardan ve hizmetkârlardan daha ağır aidatlar ve kiralara alınmasına neden olmuştur. Kalıtsal mirasın uygulandığı ve aktif bir arazi piyasasının bulunduğu Suffolk'ta yaşayan köylülerin mülkleri çeşitli büyüklüklerdeydi. Bahsi geçen mülklerden 1370 ile 1383 yılları arasında kaydedilenlerin çoğu 5 dönüm veya daha küçük olan arazilerdi. 1380-1381 yıllarına ait, eksik durumda olan baş vergisi belgeleri, vergi mükelleflerinin %80'inin topraklarının üretimini desteklemek için ücret karşılığı işler yaptığını veya zanaat çalışmalarında bulunduğunu gösterir. Kiracıların sadece 1/8'i 20 dönümden fazla toprağa sahip olmuş ve her 30 işletmede bir arazinin 30 dönümden fazla olduğu kaydedilmiştir. İlçelerde yapılan toprağa bağlı üretim dışındaki iş sahaları; balıkçılık, bataklık kömürü ve benzeri doğal kaynakların işlenmesi ile ticari ve endüstriyel faaliyetlerdir.⁹⁸⁰ Küçük sanayi merkezleri bulunduran; Norwich, Lynn, Bury St. Edmunds, Ipswich ve Yarmouth gibi kasabalar ticaret açısından dikkat çekmiştir. Bölge isyancıları arasında ekonomiye ve sosyal statüye dayalı büyük farklar görülmüş, Norwich ve Yarmouth gibi mümkün olan en iyi anlaşmaya sahip yerler ile Bury gibi belediye bağımsızlığını asla kazanamamış diğer yerler isyanda beraber mücadele etmiştir. Doğu Anglia'da yaşanan olaylar; İngiltere'deki en avantajlı kırsal hayata sahip olan halkın daha fazlasını elde

⁹⁷⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 76.

⁹⁷⁷ *Chronicon Angliae Ab Anno Domini 1328 Usque Ad Annum 1388 ...*, C. 64, s. 310. "Eorum qui apud Mildenare et Burgum Sancti Edmundi insanierunt, Robertus Westbrom, qui se regem fecerat, nominatissimus fuit post Johannem Wrawe; qui, quoniam presbyter erat, ut diximus, coronam apponere noluit super coronam; sed contentus una corona, cuae erat satis incompetens, sacerdotali videlicet, nomen regium, et coronam, si placeret, dereliquit praefato Roberto."

⁹⁷⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 70-71.

⁹⁷⁹ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 221.

⁹⁸⁰ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, ss. 222-223.

edebileceğine dair inancı, merhametsiz toprak sahiplerine duyulan nefret, yöneticilere dair şikâyetler, siyasi hoşnutsuzluklar, Wycliffe'in doktrinlerinin olası etkisi gibi birçok nedenden kaynaklanmıştır.⁹⁸¹

Aralarında mülk ve mevki sahibi olanların da bulunduğu John Wrawe yönetimindeki Suffolk isyancıları, Kentlilerin ayaklanmasının devam ettiği 12 Haziran 1381 Çarşamba gününde ayaklanmalarını başlatmıştır.⁹⁸² Londralı bir tüccar olan Richard Lyons'ın, Overhall Liston'daki evi yağmalanmış,⁹⁸³ yağma sırasında evde bulunmayan Lyons bu sayede hayatını iki gün uzatmıştır.⁹⁸⁴ Listen'daki memnuniyetsiz halka şikâyetlerini düzeltmek için geldiğini söyleyen Wrawe, büyük bir müttefik birliği toplamayı umduğu komşu kasabası Sudbury'e bir mesaj göndererek gerçek halkı çağırmıştır. İsyancıların etrafında toplanmaya başlamasının ardından, Richard Lyons'ın malikânesinden yağmaladığı tutanakları açmıştır. Halkın bahsi geçen kişiye duyduğu büyük hoşnutsuzluk, Richard Lyons'ın mülküne saldıran kişi olan Wrawe etrafında toplanmaları için yeterli olmuştur.⁹⁸⁵

Thomas Walsingham'a göre Wrawe, Suffolk ayaklanmasından önce Londra'da bulunmuş ve Kentli isyancıların lideri olan Wat Tyler ile yakın ilişkiler kurmuştur.⁹⁸⁶ İsyanı planlayan iki lider, gerçekleştirilecek faaliyetlerin tüm bölgelerde eşzamanlı olması için ayarlamalar yapmıştır. Tyler'la görüşmesinden sonra Suffolk'a dönen Wrawe, 12 Haziran 1381 Çarşamba günü Sudbury kasabasında isyan için ilk sinyali vermiştir.⁹⁸⁷ Bazı tarihçiler, yukarıda anlatıldığı üzere Tyler ile Wrawe'in görüştüğünü iddia etmiş, bazı tarihçiler ise Suffolk isyanının başladığı gün olan 12 Haziran'da Tyler'ın Blackheath'e ulaştığını kanıt göstererek bu iddianın doğru olmadığını, Wrawe ile Tyler'ın görüşmediğini ileri sürmüştür. 12 Haziran Çarşamba gününde, Lyons'ın malikânesinin yağmalandığı,⁹⁸⁸ 13 Haziran Perşembe gününde ise Wrawe liderliğindeki isyancı kalabalığın Sudbury'nin yaklaşık 6 mil kuzeydoğusunda bulunan bir köy olan Cavendish'e ilerlediği kaydedilmiştir.⁹⁸⁹ Edwardston'dan bir toprak lordu olan Thomas Monchensey ve Sudbury'den üç rahip

⁹⁸¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 71.

⁹⁸² Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, s. 108.

⁹⁸³ Eiden, "Joint Action against 'Bad' Lordship: The Peasants' Revolt in Essex and Norfolk", s. 14.

⁹⁸⁴ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 202.

⁹⁸⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 70.

⁹⁸⁶ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 142.

⁹⁸⁷ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 9.

⁹⁸⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 73.

⁹⁸⁹ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 10.

Wrawe'in liderliğini yaptığı grubun içerisindeki kişilerden bazılarıdır. İsyancı grup yürüyüşlerine, Kraliyet Mahkemesinin Baş Hâkimi Sir John Cavendish'e ait olan Overhall Malikânesi'ne giderek başlamıştır. Hem Londra'daki idari grubun önde gelen bir üyesi olması hem de İşçi Statüsü'nü uygulaması ve vergi toplama görevini üstlenmesi nedeniyle sevilmeyen biri olan Cavendish, tüm değerli eşyalarını kilisenin kulesinde saklayarak Ely'e sığınma amacıyla kuzeybatı yönünde kaçmıştır. Cavendish'in malikânesini yağmalayan ancak değerli eşyalarını bulamayan isyancılar, eşyaları kilisede aramaya başlamıştır. Kapıları isyancılar tarafından açılan kilisede bulunan değerli eşyalar isyancılar arasında paylaşılmış⁹⁹⁰ ancak yapıya zarar verilmemiştir. Wrawe ve isyancıları bir sonraki hedefleri olan Bury St. Edmunds'a ilerlemiştir.⁹⁹¹

5.1.3. Bury

İngiltere'de kırsal kesim, genellikle mahallelere denk gelen kasabalara bölünmüş ancak halkın çoğu dağınık ev gruplarının bulunduğu küçük köylerde yaşamıştır. Bahsi geçen dağınık yerleşimlerin sakinleri, parçalanmış topraklar üzerinde çalışmış, malikânelerin köylere denk geldiği örnekler nadiren görülmüştür. Bir köyü tek bir lordun yönettiği durumlar, Bury Aziz Edmunds Manastırı ve Doğu'da Ely Manastırı gibi büyük antik kiliselerin arazilerinde görülmüştür.⁹⁹² Bury, St. Albans gibi, bir manastır idaresi altında yönetilen, belediye hak ve özgürlüklerini kazanamamış mutsuz şehirlerden biridir.⁹⁹³ Bury'nin güçlü manastırı ile Mildenhall halkı arasında uzun süren bir mücadele yaşanmış ve belgelerle kaydedilmiştir.⁹⁹⁴ Kasaba halkı, isyandan önceki son 60 yıl boyunca dört ya da beş ayrı fırsatta rahiplere karşı ayaklanmıştır.⁹⁹⁵ 1264 ve 1327 yıllarında başkaldıran halk, bir asırdan daha uzun bir süre boyunca özerk yönetim için mücadele etmiştir. 1332'de, güçlenen manastır ile halk arasındaki gerilim asla tam olarak çözülmemiştir.⁹⁹⁶

⁹⁹⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 73.

⁹⁹¹ Alexander Longstreth, *A Hotbed for Dissidence: Southeast England in the Peasants' Revolt of 1381*, Vanderbilt University Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nashville 2011, s. 52.

⁹⁹² Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 222.

⁹⁹³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 73-74.

⁹⁹⁴ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 225.

⁹⁹⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 74.

⁹⁹⁶ Chick, "The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion", s. 39.

Bury’de ayaklanma 13 Haziran 1381 Perşembe günü, Wrawe ve takipçilerinin şehre gelmesi ile başlamıştır.⁹⁹⁷ Wrawe Bury’e Corpus Christi kutlamaları sırasında gelmiştir. Orta Çağ İngilteresi’nde büyük bir festival olan Corpus Christi Bury’de özel bir öneme sahiptir. Kasabada yapılan kutlamalar bir tören alayı ve oyunlar şeklinde gerçekleşmiştir. Kalabalık kutlamalar nedeniyle, Wrawe’in kasabaya geldiği sırada kasabanın boş olduğu ya da isyanı kasabalılardan yardım almadan çıkardığına dair iddialar geçersiz kalmıştır. Corpus Christi kutlamalarında, yalnızca bir halk kalabalığı değil belediye meclisi üyeleri başta olmak üzere siyasi yetkililer de bulunmuştur. İsyani iki yabancının, bahsi geçen yetkililer ve bir insan kalabalığının bulunduğu bir ortamda kasabalılardan yardım almadan başlatması iddiası mantıklı olmadığı için bölge halkının isyana hazır ve istekli olduğu düşünülebilir. Corpus Christi kutlamalarının oluşturduğu topluluk ruhu, Wrawe’in bölgeye gelişi ile birleşerek kalabalığı isyana yöneltmiştir.⁹⁹⁸

Wrawe’in tek isyan lideri olmadığı Bury’de yerel topluluktan gelen liderler de dikkat çekmiştir. Bury’de isyanın asıl liderinin, Halesworth, Westbrom ve Denham gibi yerel topluluk liderlerinden biri olduğu düşünülmüştür. Kaynaklara göre ise bahsi geçen liderler Wrawe’in emrini takip etmiştir.⁹⁹⁹ Westbrom, Walsingham’ın kayıtlarında belirli bir kişi olarak kabul edilmiş ve Wrawe’in sağ kolu, Wrawe’den sonra gelen ikinci adam olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁰⁰ İsyanda öne çıkan isimler yukarıda bahsedilen kişilerle sınırlı kalmamıştır. 14 Haziran’da, Bury St. Edmunds’ta yaşanan karışıklıklarda önemli rol oynayan kişilerden biri olan Lavenhamlı Robert Tavell, daha sonra Ely olaylarında da görülmüştür. 18 Haziran’da Nicholas Gunneld’in oğlu John ve Robert Plumer ile birlikte Ely’den kuzey-batı yönünde bir sefer düzenlemiş, Ramsey’e kadar Huntingdonshire’da ilerlemişlerdir.¹⁰⁰¹ İki yerel toprak sahibi de Bury’deki olaylara karışmıştır. Roger Bacon’un onurlu ismini taşıyan bir şövalye, Yarmouth yağmasını yönetmiş, Sir Thomas Comerd ise şantaj yapmak için isyancı bir grubun başında hareket etmiştir. Ayrıca, Richard ve John Talmache, James Bedingfield, Thomas de Monchensey, Thomas Gissing, William Lacy gibi Norfolk ve Suffolk’un tanınmış ailelerinin üyeleri, cinayet ve yağma faaliyetlerinde aktif bir

⁹⁹⁷ Rampton, “The Peasant's Revolt of 1381 and the Written Word”, s. 53.

⁹⁹⁸ Chick, “The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion”, ss. 40-41.

⁹⁹⁹ Chick, “The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion”, s. 45.

¹⁰⁰⁰ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 148.

¹⁰⁰¹ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 46.

rol üstlenmiştir. Bahsi geçen kişilerin, kişisel intikam arzusu veya daha zayıf komşularını yağmalama isteği nedeniyle isyanın karmaşa ortamını kullanan, herhangi bir zorlama olmaksızın kendi iradeleri ile isyan faaliyetlerinde yer alan kişiler olduğu açıkça belirtilmiştir. 1381 Köylü İsyanı'nı başlatan asıl isyancıların amacı köylülerin ve zor koşullarda yaşayan halkın daha iyi yaşam standartlarına ulaşacağı bir reform gerçekleştirmektir. Yukarıda isimleri geçen kişilerin yaptığı, komşularını topraklarını düşük bir fiyata satmaya zorlamak ya da kendilerini savunamayacak kadar güçsüz olanlardan şantajla para almak gibi eylemler 1381 isyancılarının “reformist” karakterleri ile uyuşmamaktadır. Yaşanan bu durum, 1381 Köylü İsyanı'nın sosyalist bir ayaklanmadan, fakirlerin zenginliklere karşı verdiği mücadeleden ibaret olmadığını göstermiştir. İsyancıların, üst sınıfta bulunan kişilerden seçtiği liderlerin bulunması da bu düşüncenin destekçisi olmuştur.¹⁰⁰²

Bury'de sorunların temel nedenlerinden biri, başrahip unvanını kazanmaktır. 15 ya da 20 yıldır Bury'de keşişlik yapmakta olan¹⁰⁰³ ve kasabalılarla yakın bağlantılar kuran Edmund Broomfield¹⁰⁰⁴ (Brounfield) ve rahiplerin çoğu tarafından seçilen John Tymworth (Timworthlu John) arasında başrahibin kim olacağına dair bir tartışma çıkmıştır.¹⁰⁰⁵ Sonuç olarak, John Tymworth'un başrahipliği 22 Haziran'da onaylanmış¹⁰⁰⁶ ancak seçim sürecinde manastırın yönetimini Manastır Başrahibi John Cambridge üstlenmiştir. Kasaba halkının desteklediği aday olan Broomfield'in seçim sürecinde hapisshanede olması seçimi halk için zorlaştırmış, başta Broomfield'in baş rakibi olan Manastır Başrahibi Cambridge olmak üzere rahiplere karşı büyük bir öfke duyulmasına yol açmıştır. Seçim sürecinde yönetimi zatıflayan manastır ve 1381 yılı olaylarının yarattığı karışıklık ortamından yararlanmak isteyen kasabalılar, Wrawe ve isyancılarına mesaj göndererek onları Bury'ye gelerek kendilerine yardım etmeye davet etmiştir. Wrawe ve beraberindeki isyancılar, 13 Haziran 1381 Perşembe günü akşamında, memnuniyetle karşılandıkları Bury'e ulaşmıştır. Kasabanın fakir halkı isyancılara ve isyana ilgilerini açıkça gösterirken varlıklı kasabalılar isyanı gizlice desteklemiştir. Wrawe, kasabalılara keşişler konusunda yardım ettiği süreci kendi çıkarları için kullanmıştır. Wrawe'in

¹⁰⁰² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 72.

¹⁰⁰³ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 94.

¹⁰⁰⁴ Chick, “The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion”, ss. 39-40.

¹⁰⁰⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 74.

¹⁰⁰⁶ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 225.

isyacı grubu faaliyetlerine manastır yetkililerine ait evleri¹⁰⁰⁷ ve Sir John Cavendish'in kasabadaki konutunu yağmalayarak¹⁰⁰⁸ başlamıştır. John Cambridge'in atı da Wrawe'in emrindeki isyancılar tarafından çalınmıştır.¹⁰⁰⁹

İsyancılar sadece yağma ile sınırlı kalmayarak Cambridge'i öldürmeyi planlamış ancak planlarını gerçekleştirememiştir. İsyancıların kendisini öldürmeyi planladığını öğrendiğinde onlardan kaçan Başrahip Cambridge, hayatını 36 saat uzatmayı başarmıştır. Wrawe tarafından yönlendirilen Buryli isyancılar vakit kaybetmeden Cambridge'i aramaya başlamıştır. Cambridge, 14 Haziran 1381 Cuma günü öğleden sonra hain bir rehber tarafından ihanete uğramış ve Ely'e doğru kaçmaya çalışırken Newmarket'ten 3 mil uzaklıktaki bir ormanda yakalanmıştır. Cambridge'i yakalayan avcılar onu Mildenhall'a sürüklemiştir. Mildenhall'da John Wrawe ve bazı Bury isyancıları tarafından alaycı bir yargılamaya tabi tutulmuş,¹⁰¹⁰ 15 Haziran 1381 Cumartesi gününün sabahında¹⁰¹¹ ise başı kesilmiştir.¹⁰¹² Mildenhall halkı, Başrahip Cambridge'in bulunması ve öldürülmesinde yardımcı olmuştur.¹⁰¹³ Cambridge'in vücudu, Mildenhall Heath'e gömülmeden önce beş gün boyunca açıkta bırakılmış,¹⁰¹⁴ başı ise bir sancak direğine geçirilmiştir.¹⁰¹⁵ Başrahip John Cambridge'in dışında başarılı bir şarkıcının ve başka bir rahibin daha başları kesilmiştir. Kesilen başlar, caddeden geçen herkesin görebilmesi için boyunduruğun önündeki direklere geçirmiştir.¹⁰¹⁶ Sir John Cavendish de isyancıların kurbanları arasına katılmıştır. Cavendish, izini süren isyancı bir grup tarafından Mildenhall'dan çok uzakta olmayan, Fenland sınırındaki bir yer olan Lakenheath'te bir tekneyle nehir üzerinden geçmeye çalışırken su kenarında yakalanmıştır. İki yerel adam olan Fordham'dan John Pedder ve Somerton'dan John Potter'ın liderliğini izleyen isyancı kalabalık tarafından derhal başı kesilmiştir.¹⁰¹⁷ Böylece, Sir John Cavendish,

¹⁰⁰⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 74.

¹⁰⁰⁸ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 302.

¹⁰⁰⁹ Chick, "The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion", s. 41.

¹⁰¹⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 74.

¹⁰¹¹ Keeshan, *The Mind's Eye: Reconstructing the Historian's Semantic Matrix through Henry Knighton's Account of the Peasants' Revolt, 1381*, s. 126.

¹⁰¹² Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 245.

¹⁰¹³ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, ss. 227-228.

¹⁰¹⁴ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 143.

¹⁰¹⁵ Rampton, "The Peasant's Revolt of 1381 and the Written Word", s. 54.

¹⁰¹⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 169.

¹⁰¹⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 75.

Wrawe'in liderlik yaptığı sırada 14 Haziran 1381 Cuma günü, Lakenheath'te öldürülmüştür.¹⁰¹⁸

Cavendish cinayetinin, Wat Tyler'in ölümünün intikamını almak için işlendiği sık sık dile getirilmiş ancak¹⁰¹⁹ Tyler'in 15 Haziran'da öldüğü,¹⁰²⁰ Cavendish'in ise 14 Haziran'da¹⁰²¹ öldüğü kesindir. Cavendish'in bir gün önce zaten ölmüş olması nedeniyle bu iddianın yanlış olduğu kanıtlanmıştır. Cavendish'in cinayeti, toplumdaki yerel şikâyetlerin isyanı nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Cavendish'in ölüm yeri olan Lakenheath'ın halkı, 1371'de bölgede toplanan vergiye itiraz ederek ayaklanmıştır. Bahsi geçen ayaklanmanın bastırılması için biri Cavendish olmak üzere dört komisyon görevlisi gönderilmiştir. 1381'de, bahsi geçen ayaklanma nedeniyle halkının kendisine karşı kin beslediği Lakenheath'e dönen Cavendish için bu yolculuk hayatının son seferidir. Cavendish'in ölümü, toplumun vergi tahsilâtına ve Kraliyet Mahkemesinin müdahalesine duyduğu öfkeyi göstermektedir. Diğer isyancıların aksine John Potter, bu cinayete yönelik iddianamesinde Wrawe'in emirlerine göre hareket ettiğini söylememiştir. Potter'in emir almaktan hiç bahsetmesi, bunun sadece bir şikâyet değil aynı zamanda toplum temelli bir örgüt olduğunu göstermektedir.¹⁰²²

Cavendish'in ölümü Suffolk'ta yaşanan ayaklanmanın ilk cinayeti olmuştur. Cinayet, Bury'nin 16 mil kuzeyinde bulunan Lakenheath'te işlenmiş, kurbanın başı ise bölgenin şehir ile tek bağlantısı olan yoldan taşınmıştır. Bury ile arasındaki bu bağlantı nedeniyle Cavendish'in cinayeti sıklıkla Sudbury papazının eylemleri arasında anlatılmıştır.¹⁰²³ Cavendish'in ve Wrawe'in isyancı grubu tarafından taşınan Cambridge'in başı Bury'ye götürülerek kasabada teşhir edilmiştir. Yaşamları boyunca samimi arkadaşlar olan Cavendish ve Cambridge'in başı yan yana taşınmıştır. Yolculuk sırasında bazen, Hâkim'in ağzını günah çıkartıyormuş gibi Rahip'in kulağına yaklaştıran isyancılar, diğer zamanlarda ise ölü dudakları bir öpücük için bir araya getirmiştir. İsyancılar bu şakadan bıktıktan sonra iki başı

¹⁰¹⁸ Chick, "The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion", s. 41.

¹⁰¹⁹ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 14.

¹⁰²⁰ Yavaş, "Geç Ortaçağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları", s. 17.

¹⁰²¹ Longstreth, *A Hotbed for Dissidence: Southeast England in the Peasants' Revolt of 1381*, s. 52.

¹⁰²² Chick, "The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion", ss. 43-44.

¹⁰²³ Chick, "The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion", s. 43.

boyunduruk üzerinde sabitlemiştir.¹⁰²⁴ 15 Haziran 1381 Cumartesi günü Bury’de öldürülen John Lakenheath’ın başı da bahsi geçen kurbanlarının yanında yerini almıştır.¹⁰²⁵ Manastırdaki *custos baroniae* görevini taşıyan bir rahip olan John Lakenheath, manastır aidatı ve para cezalarının toplanması görevinden dolayı suçlanmıştır.¹⁰²⁶ Bury’de öldürülen rahip ve John Lakenheath, manastır ile Bury kasabalılarının uzun süredir devam eden kavgası nedeniyle hayatlarını kaybetmiştir.¹⁰²⁷ İsyancıların öldürülmek istediği diğer üç kişiden biri kendini gizleyerek, diğer ikisi ise sunakta saklanarak kurtulmuştur. Pazar günü, bölgenin tanınmış kişilerinden birinin başı da rahiple fazla yakın olduğu gerekçesi ile diğerlerinin yanına eklenmiştir.¹⁰²⁸ Suffolk’tan Thomas atte Ook, Cavendish ve Bampton gibi 1381’de isyancılar tarafından öldürülmüş ve mülkü yağmalanmıştır.¹⁰²⁹ Thomas, Ely piskoposunun görevlisi olarak çalışmış, Essex, Norfolk ve Suffolk’taki birçok komisyonda sulh hâkimi olarak hizmet etmiş, vekil görevinde ise Brandon’ın kiracıları ile uğraşmıştır.¹⁰³⁰

Bury’de yaşanan ayaklanmada, Potter’ın liderlik ettiği isyancılar, öldürdükleri kurbanların başlarını Bury’deki teşhir direğine getirmiş, Mildenhall’da öldürülen rahibin başı ise Cavendish’in yanına yerleştirilmiştir. Bahsi geçen cinayetler, farklı liderlerin emri altındaki farklı yerleşim yerlerinde gerçekleştirilmiş olsa da daha sonraki isyan faaliyetlerinin koordine edildiği görülmüştür. İsyancı gruplar arasında yaşanan etkileşim, bazı detaylarda kaynakların yanılmasına yol açmıştır. Bu yanılgılardan biri, Cavendish’in cinayetinin Wrawe’nin grubuna atfedilmesi olmuştur.¹⁰³¹ Wrawe sekiz gün boyunca Bury ve çevresinin sahibi olmuştur. Silahlı isyancılardan yardım alan kasaba halkı isyan faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Hayatta kalan rahipleri, belgelerini bir heyet başkanına teslim etmeleri için zorlayan kasabalılar, mücevherleri ise iyi davranışlarının garantisi olarak rehin alınmıştır. İsyancılar büyük bir özgürlük anlaşması hazırlamış ve yardımcı rahibi, Nottingham Kalesi’nde esir tutulan başrahip adayı Edmund Brounfield serbest bırakılınca

¹⁰²⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 75.

¹⁰²⁵ Chick, “The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion”, s. 41.

¹⁰²⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 75.

¹⁰²⁷ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 224.

¹⁰²⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 75.

¹⁰²⁹ *The English Rising of 1381*, s. 39.

¹⁰³⁰ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 216.

¹⁰³¹ Chick, “The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion”, s. 44.

kadar bahsi geçen anlaşmayı mühürlemeye zorlamıştır. Bury isyancıları tüm süreç boyunca asıl katliam ve yağmalamadan uzak durmuş ve kendilerini tehdit ve pazarlık etmekle sınırlandırmıştır. Wrawe, gücü elinde tuttuğu kısa gününün büyük bir bölümünü Bury’de geçirmiştir. İsyanı yaymak ve toplamak istediği paraları şiddetli şantajlarla almak için yardımcılarını göndermiştir. Gasp için gönderilen isyancılar arasında bulunan ve arkadaş olan iki rahip, Godfrey Parfeye ve¹⁰³² Sudbury’den Adam Bray, Thomas Muchesy ile birlikte¹⁰³³ Thetford belediye başkanından ve belediye yetkililerinden altın olarak 20 bin *mark* gaspetmiştir. İsyanı katılan şövalyelerden biri olan Sir Thomas Comerd, Stanfield’den John Rookwood’dan 10 *mark* almış alcak liderine yalnızca 8 *mark* aldığını bildirerek yalan söylemiştir. Wrawe, Suffolk’un kuzeydoğu köşesinde özellikle kazançlı olacağını düşündüğü bir gasp turuna bizzat katılmıştır. İlk büyük başarısı, Bungay yakınlarındaki Mettingham Kalesi’nin yağmalanmasıdır. 18 Haziran 1381 Salı günü, 500’den fazla takipçisini bölgeye yönlendiren Wrawe, 40 *sterlin*lik nakit ve 20 *sterlin*lik taşınır mal ele geçirmiştir. 19 Haziran 1381 Çarşamba günü, komşu kasabası Beccles’ta bir çeşit yargılama (*assize*) gerçekleştirmiş ve komşularının üçü tarafından şikâyet edilen bir kasabalı olan Geoffrey Southgate’in infazına başkanlık yapmıştır. Aynı gün öğleden sonra, Bradwell’deki, Baş Vergisi Tahsilâtı Komisyonu’nun üyelerinden birine ait olan Hugh Fastolf Malikânesi’ni yağmalamış, yağmaya katılan takipçilerine en az 400 *sterlin* değerinde olan malları taşımalarını söylemiştir.

5.1.4. Ipswich

Suffolk’un doğusundaki isyan faaliyetleri, 1381 yılı Haziran ayının üçüncü ve dördüncü haftalarında başlamıştır. 14 Haziran Cuma günü Ipswich’in güneyinde iki küçük grup ortaya çıkmış,¹⁰³⁴ 15 Haziran Cumartesi günü ise Ipswich bölgesinde sorunların başladığı görülmüştür.¹⁰³⁵ Suffolk’ta ikinci ve üçüncü baş vergisinin toplanmasında tahsildarlık görevi üstlenmiş, birkaç komisyonda görev almış ve Thomas atte Ook’un ölümünde rol oynamış olan Thomas Sampson,¹⁰³⁶ bahsi geçen bölgedeki isyanın ana lideridir. Ipswich halkına ve bitişik *Hundred*lara fikirlerini açıklamak için bu günü seçen Thomas, insanlara pazar sabahı isyancıların grubuna

¹⁰³² Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 75-76.

¹⁰³³ Dobson, *The Peasants’ Revolt of 1381*, s. 253.

¹⁰³⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 76.

¹⁰³⁵ Dobson, *The Peasants’ Revolt of 1381*, ss. 41-42.

¹⁰³⁶ Barker, *1381: The Year of the Peasants’ Revolt*, s. 309.

katılmalarını emretmiştir.¹⁰³⁷ İsyancıların etrafında toplandığı diğer bir Ipswich lideri ise Bucklersham'ın papazı John Battisford'dur. Bahsi geçen isyancıların şikâyetleri veya amaçları hakkında hiçbir bilgi bulunamamıştır. 16 Haziran'da, Ipswich'e giren ve hiçbir direnişle karşılaşmayan binlerce kişilik kalabalık isyancı grubu, Suffolk Archdeacon'un Baş Vergisi Tahsildarı John Cabot'un ve birkaç varlıklı kasaba sakininin evlerini yağmalamıştır. Bir cinayet işleyen isyancılar, William Fraunces'ı öldürmüştür. Suffolk *Hundred*'ın doğusunda denize kadar yayılan isyancı grup, James Bedingfield ve Bentley'den Richard Talmache adlı iki toprak beyini daha lider olarak bünyesine katmıştır.¹⁰³⁸ Sampson komutasındaki isyancı grup Melton'a doğru ilerlemiş, Bentley'den Richard Talmache ve beraberindekilerin Ipswich'te yakaladığı ve Bucklesham Papazı John Battisford'un başının kesilmesinden kısa bir süre sonra başı kesilen William Fraunces'ın evine saldırıp yağmalamıştır. Sulk hâkimlerinin, devlete kalan mallarla görevli memurların, vergi tahsildarlarının ve diğer memurların evlerini yağmalayarak buldukları belgeleri yakan isyancıların en çok aradığı kurban, dört ya da beş malikânenin sahibi olan Hâkim Edmund Lakenheath'tir. Corpus Christi bayramında, Herringswell, Lakenheath, Stoke juxta Clare'deki mülküne ve Gislingham'daki evine isyancılar tarafından saldırılar düzenlenen Edmund Lakenheath'ın kendisi de isyancılar tarafından takip edilmiştir. Karada isyancılardan kaçamayacağını düşünen hâkim açık denizlere sığınmak zorunda kalmış ancak teknesi, kendisinden 500 *mark* fidye isteyen bir Fransız korsanın eline düşmüştür.¹⁰³⁹ Sonuçta isyancıların eline geçerek öldürülmüştür. Doğu Suffolk isyancılarının davranışları Batı Suffolk'ta isyan eden komşuları kadar şiddetli değildir. Daha az cinayet işleyen ve toplu kundaklama faaliyetleri gerçekleştirmeyen Doğu Suffolk isyancıları, hırsızlıkta Batı'daki komşularının gerisinde kalmamıştır. Mahkeme kayıtları; şantaj yapma, tehditle para gasp etme, sığır ve at kaçırma suçlamalarıyla dolmuştur. Yerel bir lider olan Toprak Beyi James Bedingfield,¹⁰⁴⁰ Hoxne *Hundred*'ın memuru¹⁰⁴¹ olan William Rous'a giderek kendilerine 10 okçu vermesi için baskı yapmıştır.¹⁰⁴²

¹⁰³⁷ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 22.

¹⁰³⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 76-77.

¹⁰³⁹ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, ss. 21-22.

¹⁰⁴⁰ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 26.

¹⁰⁴¹ Ormrod, "The Peasants' Revolt and the Government of England", s. 15.

¹⁰⁴² Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 307.

5.1.5. Norfolk

Waveney ve Brandon'ın kuzeyinde, Norfolk'taki ayaklanmanın hikâyesi, Suffolk ayaklanmasının hikâyesinden farklıdır. Bölgede ilk isyan faaliyetleri, bazı kaynaklara göre 14 Haziran Cuma günü, 60 isyancıdan oluşan bir grubun Thetford'da gerçekleştirdiği yağma faaliyeti ile¹⁰⁴³ bazı kaynaklara göre ise Tyler'ın ölümünden sonra¹⁰⁴⁴ 15 Haziran 1381 Cumartesi günü başlamış¹⁰⁴⁵ ve güneydeki isyancılar dağıldığında en yüksek seviyeye erişmiştir. Suffolk'tan daha geç başlayan bölge isyanında, Suffolk'ta kaydedilen ile benzer bir öfke görülmüş ve hızla yayılan isyan faaliyetleri Norfolk'un tamamını etkilemiştir.¹⁰⁴⁶ Bölgenin isyan liderleri sadece kendi bölgelerine hükmetmeyi amaçlamış, başkent üzerinde yürümeye ya da Essex ve Kent'teki isyanı yeniden alevlendirmeye çalışmamıştır.¹⁰⁴⁷ Doğu Norfolk'ta yaşanan isyanın nadiren bireysel toprak sahiplerine yöneldiği görülürken Batı Norfolk'ta yaşanan isyan gerçek bir sınıf savaşına dönmüş ve yönetici sınıfın sevilmeyen kişileri isyancıların öfkesinin hedefi olmuştur.¹⁰⁴⁸ Bölgede gerçekleşen isyan faaliyetlerinin liderliği de değişiklik gösterir. Wrawe adı, Norfolk belgelerinde bir veya iki kez geçse de çoğunlukla farklı ayaklanma liderlerinden bahsedilir.¹⁰⁴⁹ Norfolk'ta yaşanan isyan faaliyetlerinin liderliğini ağırlıklı olarak, bir soylu olan Sir Roger Bacon ve halktan bir kişi olan Lister (veya Litster) adında iki kişi üstlenmiştir.¹⁰⁵⁰ Bir Sorgu Yargıcı olan Thomas Skeet'in ismi, Roger Bacon'ın yardımcıları arasındadır.¹⁰⁵¹ Metford jürisinin sunumuna göre ise Şövalye Sir Roger Bacon, Şövalye Thomas de Gyssing'in oğlu Thomas, John Chacchevache, Bokenham'dan John de Montenay ve Felmingham'dan Geoffrey Lister bölgedeki isyancıların başlıca liderleridir. Norfolk ayaklanmasında çok önemli bir rol oynayan Şövalye Roger Bacon'ın Suffolk liderlerinden biri olan James de Bedyngfield'in amcası olduğu varsayılmaktadır. Geoffrey Lister ise 1379 baş vergisi kayıtlarında Felmingham'da ikamet eden bir "lestere" veya boyacı olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁵²

¹⁰⁴³ Eiden, "Joint Action against 'Bad' Lordship: The Peasants' Revolt in Essex and Norfolk", s. 16.

¹⁰⁴⁴ Rampton, "The Peasant's Revolt of 1381 and the Written Word", s. 49.

¹⁰⁴⁵ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 142.

¹⁰⁴⁶ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 26.

¹⁰⁴⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 70.

¹⁰⁴⁸ Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, s. 106.

¹⁰⁴⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 77.

¹⁰⁵⁰ Schlauch, "The Revolt of 1381 in England", s. 423.

¹⁰⁵¹ Ormrod, "The Peasants' Revolt and the Government of England", s. 16.

¹⁰⁵² Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, ss. 26-27.

Lister, Walsingham tarafından yanlışlıkla “Norwichli John Lister”,¹⁰⁵³ *Froissart Kronikleri*’nde “Stanfordlı Guillian Lister”,¹⁰⁵⁴ Capgrave tarafından “Jek Lister”¹⁰⁵⁵ olarak tanımlanmıştır. Capgrave, Lister’in ikamet ettiği yeri Felmingham olarak doğru bir şekilde kaydetmiştir. Binham’dan John Lister isimli birinin gerçekte de bulunduğu, bu kişinin yargılamalarda küçük bir rol oynadığı ve 21 Haziran’da Geoffrey Lister ile birlikte olduğu belirtilmiştir. Walsingham’ın isimleri karıştırmasının sebebinin bahsi geçen John Lister olması muhtemeldir.¹⁰⁵⁶ Pelmingham’da malikânesi olduğundan bahsedilse de Lister varlıklı biri değildir. İdamından sonra *escheator* tarafından hesaplanan mal varlığı yaklaşık 30 *sterlin* değerindedir. İsyancıların liderliğini yapmasında Lister’e yardımcı olan maddi serveti değil doğru zamanda doğru yerde bulunmasıdır. Komşu köylerden gelerek Lister önderliğinde isyan eden halk, Lister’in liderliğinde geçirilen birkaç günün ardından bölgenin diğer kısımlarındaki asi yağmacı çetelerinden farklı olarak organize bir güç haline gelmeyi başarmıştır.¹⁰⁵⁷

Norfolk’ta kaydedilen ilk sorunlar, 14 Haziran 1381 Cuma günü, güney sınırındaki köylerde başlamıştır. Bahsi geçen günün sabahında, Thetford yakınlarında Aziz John Şövalyeleri’ne ait olan Watton’da, Baş Hazinedar Sir Robert Hales’e karşı bir şantajla para alma vakası gerçekleşmiştir. Tarikatın yerel temsilcisinden, borçlu oldukları parayı gasp eden ve 20 *mark* daha ödeyeceklerine dair söz alan Thomas Smyth, memnun kalmazsa Suffolk isyancılarını aramakla tehdit etmiştir. Aynı gün, Buxtonlu John Gentilhomme ve Richard Filmond, kırsal bölgede doğuya doğru ilerlemiştir. Köyden köye giderek bağırıp çağıran bu kişiler, halkı yönetimine karşı ayaklanmaları için teşvik etmiştir. Batı Norfolk’ta isyan, Essex ve Suffolk’ta yaşanan olaylara dair haberlerin yayılması ile 36 saat içinde başlamıştır. 16 Haziran 1381 Pazar günü, Doğu Dereham ve Wymondham’a kadar ulaşan bir düzine farklı bölgeden yasadışı hareket bildirilmiştir.¹⁰⁵⁸ 16 Haziranda, Brandon Ferry’den William de Metfield’in oğlu William yönetimindeki isyancı grup tarafından Methwold’daki Lancaster dükünün malikânelerinden birine düzenlenen

¹⁰⁵³ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 144.

¹⁰⁵⁴ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 33.

¹⁰⁵⁵ John Capgrave, *The Chronicle of England*, ed. Francis Charles Hingeston, Longman, Brown, Green, Longmans and Roberts, London 1858, s. 237.

¹⁰⁵⁶ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 27.

¹⁰⁵⁷ Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, s. 107.

¹⁰⁵⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 77-78.

saldırıda¹⁰⁵⁹ ele geçirilen mahkeme kayıtları yakılmıştır.¹⁰⁶⁰ Aynı gün, Lynn'in okçusu olan John Coventry, sulh yargıcı ve ikinci komisyonda tahsildar olan Nicholas de Massingham'a bir mesaj göndererek istediği paranın Lynn'e gönderilmemesi durumunda bir isyancı grubun kendisini ziyaret edeceğini söyleyerek tehdit etmiştir. 16 Haziran'da yaşanan isyan faaliyetlerine rağmen Norwich'te Sir Roger Bacon ve Geoffrey Lister yönetimindeki isyancıların eylemlerinin başladığı tarih 17 Haziran 1381'dir.¹⁰⁶¹ 17 Haziran 1381 Pazartesi günü, Norwich ve Wash arasında bölgeye anarşi hâkim olmuş ve yüzlerce güçlü isyancıdan oluşan gruplar köyden köye geçerek zengin, savunmasız ya da sevilmeyen herkese kötülük yapmıştır.¹⁰⁶² Geoffrey Lister ve beraberindeki isyancılar, 17 Haziran'da Norwich'i, 18 Haziran'da ise Yarmouth'u ele geçirmiştir. İsyancılardan bazıları, isyan faaliyetleri gerçekleştirerek devam ettikleri yürüyüşleri sırasında Carrow'da durmuş ve Norwich'te Lyster ve Trunch tarafından yakılacak olan sözleşme ve belgeleri toplamıştır. Esas olarak mahkeme kayıtları ve sözleşmelere yönelik olan isyan faaliyetlerinde, 19 Haziran'da üç Flamanın öldürülmesinde olduğu gibi farklı girişimler de bulunmuştur.¹⁰⁶³

Batı Norfolk'ta yaşanan düzensiz isyan, politik ve mantıklı tüm sebeplerden uzak bir yapıda meydana gelmiştir. Kent'te Tyler, Suffolk'ta ise Wraw güçlü birer isyan lider olarak hareket etmiştir. Norfolk isyanında ise her biri kendi bölgesine yakın olan iki ya da üç şef tarafından yönetilen gruplar oluşmuştur. İsyancı grupların liderleri takipçilerini haydutluğa yönlendirmiştir.¹⁰⁶⁴

En az 153 köyde isyan faaliyetleri gerçekleşmiş olmasına rağmen sadece iki olayda toprak sahiplerine saldırılmıştır. Bu iki istisnadan biri, 16 Haziran'da Brandon yakınlarında bulunan Gaunt'taki Methwold Malikânesi'nde, diğeri ise 17 Haziran'da Bury başrahibinin Downham yakınında Southry Malikânesi'nde gerçekleşmiştir. Yağma faaliyetleri gerçekleştiren isyancı kalabalık, olayların her birinde özellikle mahkeme duruşma kayıtlarını aramış ve yok etmiştir. Vergi, para cezası ve angarya işlerin 1381 olaylarından çok önce hafifletilmiş olduğu birçok köyde, siyasi şikâyetler veya malikâne şikâyetleri bulunmamasına rağmen isyancılar tarafından

¹⁰⁵⁹ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, ss. 27-28.

¹⁰⁶⁰ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 329.

¹⁰⁶¹ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 28.

¹⁰⁶² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 78.

¹⁰⁶³ Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, s. 112.

¹⁰⁶⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 78.

büyük zararlar verilmiştir. İlçede gerçekleştirilen yağma faaliyetleri 10 günden daha uzun süre devam etmiştir. Toprak beyi, şövalye veya toprak lordu olan küçük bir azınlık zarar görmüştür. Bir çiftçinin öküzleri ve koyunları, bir kilise rahibinin malları veya bir köy esnafının stoğu isyancılar tarafından çalınmıştır. Sadece nakit para peşinde olan isyancılar, mütevazı bağışları reddetmiştir. Yağma yapan isyancılar, kendilerinden daha zengin olmayan adamlardan tehdit karşılığında para almıştır. Sadece nadir durumlarda, isyancılar tarafından toplanan para kayda değer bir rakama ulaşmıştır.

Doğu Merkez Norfolk isyancı gruplarının tamamı, 17 Haziran 1381 Pazartesi günü, Household Heath'de yoğunlaşmıştır.¹⁰⁶⁵ Yasalar ile ilgisi olan herkesi öldürmek isteyen Litster¹⁰⁶⁶ yönetimindeki isyancılar; hainleri, baskıcı toprak sahiplerini, mesleki rekabette bulunan esnaflar ile yabancı tüccarları ve kasaba yöneticilerini hedef almıştır. Bahsi geçen sınıflara karşı sert baskı önlemleri alınmıştır. Litster, yanına toplayacağı güçlü yoldaşlar ile otoritesini artırmak istemiş, Sir Roger Bacon kendi isteğiyle yanında yer almasına rağmen daha asil bir yoldaş aramaya devam etmiştir. Bir grup isyancı, onlarla birlikte isyan etmesini teklif etmek üzere Suffolk Kontu William Ufford'a gönderilmiş¹⁰⁶⁷ ancak isyancıların kendisini aradığını duyan Kont William Ufford onlardan kaçmıştır.¹⁰⁶⁸ William'ı bulamayan isyancılar, buldukları beş şövalyeyi William'ın yerine Litster'a getirmiştir.¹⁰⁶⁹ Thomas Walsingham, bahsi geçen şövalyelerin isimlerini; genç Lort Morley'nin amcası Sir William Morley, Sir John Brewes, Sir Stephen Hales, Sir Roger Scales ve Sir Robert Salle olarak kaydetmiştir.¹⁰⁷⁰ İsmi geçen ilk dört şövalye Litster'a itaat etmesine rağmen III. Edward'ın savaşlarında yer almış eski bir paralı asker olan Sir Robert Salle itaat etmeyi reddetmiştir.¹⁰⁷¹

Lister ve isyancıları, soylu olarak doğmamasına rağmen bilge ve yiğit bir adam olarak tanınmayı başarmış ve Kral Edward tarafından şövalye ilan edilmiş olan Robert Salle'ı liderleri yaparak halkın korkusunu ve sevgisini kazanmayı amaçlamıştır. Robert Salle ile görüşme talebinde bulunan isyancılar, görüşmeye

¹⁰⁶⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 78-80.

¹⁰⁶⁶ Capgrave, *The Chronicle of England*, s. 237.

¹⁰⁶⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 80.

¹⁰⁶⁸ Richard Allington Smith, *Henry Despenser: The Fighting Bishop*, Larks Press, Norfolk 2003, s. 43.

¹⁰⁶⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 80.

¹⁰⁷⁰ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 145.

¹⁰⁷¹ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 31.

gelmemesi halinde Norwich kasabasına saldırmakla tehdit etmiştir. Şövalye, kasabaya saldırımları riskini almak yerine isyancılarla konuşmayı kabul etmiş ve atına binerek isyancılarla görüşmek üzere kasabadan çıkmıştır. Robert Salle'ın kendileri ile görüşmeye geldiğini gören isyancıları şövalyeye tezahürat yaparak onurlandırmış, atından inmesini ve onlarla konuşmasını istemiştir. İsyancıların isteğine uyarak atından inen Robert Salle, bu hatasının bedeli hayatı ile ödemiştir. Robert Salle'ın etrafına toplanan isyancılar, atından inmesinin ardından onunla dürüstçe konuşmaya başlamıştır. İsyancılar: “Sir Robert, siz bir şövalyesiniz. Bu bölgede çok sevilen ve yiğit bir adam olarak tanınan birisiniz.” şeklinde övgüyle başlattıkları konuşmalarını “Böyle olmanıza rağmen sizi iyi tanıyoruz. Soylu olarak doğmuş biri değil bizim gibi bir *villeinin* oğlu olduğunuzu biliyoruz. Bu yüzden, bizimle gelin. Efendimiz olun ve sizi öylesine büyük bir efendi yapalım ki İngiltere'nin 1/4'ü size saygı duysun.” şeklinde devam ettirmiştir. Şövalye, isyancıların konuşmalarını duyduğunda, onların fikirlerinin kendi düşüncelerine aykırı olduğunu görmüştür. İsyancılar ile böyle bir anlaşma yapmayı asla düşünmeyen Robert Salle: “Uzaklaşın! Sizi nankör insanlar. Sahte ve kötü hainlersiniz. Böylesi bir dolandırıcı birliği için asıl lordumu onursuzluğumla sonsuza kadar terk mi etmeliyim? Hepinizin asılmasını tercih ederim, hepinizin sonu da bu olacak.” şeklinde sert bir cevap vermiştir. Bu sözleri söyledikten sonra, tekrar atının üzerine atlamak istemiş ancak üzenliğe çıkmakta başarısız olmuş ve at kaçarak uzlaşmıştır. İsyancılardan: “Onu acımasızca öldürün!” haykırışı yükselmiş, bu sözleri duyan Robert Salle kılıcını çekerek onlarla savaşmaya başlamıştır.¹⁰⁷² Yanına yaklaşmaya çalışanlar kılıcının darbelerinden kaçamamış, yaptığı her vuruşta bir bacağı, başı veya kolu keserek isyancıları korkutmayı başarmıştır.¹⁰⁷³ Robert Salle'in kılıç yeteneği ve cesareti, 40 binden fazla olan isyancılar karşısında yetersiz kalmıştır. Zırhsız olan Robert Salle, isyancılar kendisine ateş etmeye başladığında kaçma şansı bulamamıştır. Umutsuz durumuna rağmen birçok kişiyi yaralamayı, 12 kişiyi ise öldürmeyi başarmıştır. Robert Salle mücadelesini kaybederek yere düştüğünde, kolları ve bacakları isyancılar tarafından kesilmiş ve vücudu parçalara

¹⁰⁷² Froissart, “The Chronicles of Froissart”, s. 33.

¹⁰⁷³ Froissart, “The Chronicles of Froissart”, ss. 33-34.

ayrılmıştır.¹⁰⁷⁴ İsyancılar tarafından işkence gören Robert Salle de isyanın diğer kurbanları gibi başı kesilerek infaz edilmiştir.¹⁰⁷⁵

Suffolk kontunun kaçması ve Sir Robert Salle'ın ölmesi sonrasında tamamen lidersiz kalan Norwich halkı, kendilerini korumak için kapıları kapatmış ve asma köprüyü kaldırmıştır. Belediye başkanı ve meclis üyeleri şehirdeki isyancıları korkutmuştur. Dört gün önce Tyler Londra'ya girdiğinde gerçekleştirilen faaliyetlerden haberdar olan halk isyancılara direnmeye karar vermiş ancak şehrin alt sınıftan olan vatandaşları Litster ve isyancı grubunu şehre kabul edilmesini istemiştir.¹⁰⁷⁶ Toplanan bir acil durum konseyinin, şehre ve şehir halkına zarar verilmemesi karşılığında isyancılara büyük miktarda rüşvet vermeyi önermiş¹⁰⁷⁷ ve birkaç saat süren kararsızlıktan sonra, isyancılarla görüşmesi için bir heyet gönderilmiştir. Gönderilen heyetin ilettiği teklif, isyancıların lideri olan Litster tarafından kabul edilmiş ancak teklif edilen parayı alarak şehre giren isyancılar sözlerine sadık kalmamıştır. Başlarında Sir Roger Bacon ile Norwich'e giren ve şehirde isyan faaliyetleri gerçekleştiren isyancılar, şehrin alt tabakadan halkı tarafından desteklenmiştir.

İsyancıların şehirdeki ilk faaliyeti Reginald Eccles'ı tutuklamak, kötü muamele etmek ve başını kesmektir.¹⁰⁷⁸ Bir sulh hâkimi olan Reginald Eccles, North Walsham'dan William de Belhous ve diğer isyancılar tarafından öldürülmüştür. Şövalye Sir Roger Bacon, Buxton'dan Richard Filmond ve John Gentilombe, John Wattes, Geoffrey Lystere, Thomas Skeet, William Kybyte, John de Trunche ve diğer isyancılar, öldürülen Ecclys'in evine girerek 100 *mark* değerinde malını çalmıştır. Böylece, hain olduğu düşünülen kişilerin eşyalarının gasp edilmesi süreci başlamıştır. Sir Robert Salle'in (200 *pound* değerinde), Parlamente'ya sonradan katılan Milletvekili Henry Lomynour'ın (1000 *mark* değerinde),¹⁰⁷⁹ Norwich başpiskoposunun ve diğer birçok kişinin evleri yağmalanmıştır. İsyancıların lideri, bir tür disiplin sağlamayı başararak genel bir katliam yaşanmasına ve kasabalıların saldırıya uğrayıp yağmalanmasına engel olmuştur. Şehirdeki faaliyetlerden sonra Kale'ye yerleşen Litster burada bir ziyafet vermiş ve esiri olan dört şövalyeyi ziyafet

¹⁰⁷⁴ Froissart, "The Chronicles of Froissart", s. 34.

¹⁰⁷⁵ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 237.

¹⁰⁷⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 80-81.

¹⁰⁷⁷ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 336.

¹⁰⁷⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 81.

¹⁰⁷⁹ Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, s. 110.

masasında hizmet etmeye zorlamıştır. Sir Stephen Hales onun için keserek servis ederken diğerleri uşak veya kâhya gibi davranmak zorunda kalmıştır.¹⁰⁸⁰ Kale’de bulunduğu sırada bir mahkeme düzenleyen Litster,¹⁰⁸¹ kendisini “halk kralı” (*King of the Commons*) şeklinde isimlendirmiştir.¹⁰⁸²

Geoffrey Litster, isyancılarını 18 Haziran sabahında harekete geçirmiştir. Her ikisi de Wroxhamlı olan Adam Smith ve Henry Stanford liderliğindeki isyancılar, Norwich yakınlarındaki Carrow Manastırı’na ilerlemiş ve şiddet tehdidi ile Başrahibe Margaret de Euges’tan senetler ile mahkeme kayıtları almış, bahsi geçen kayıtlar daha sonra Norwich’te Lister ve John Trunch’ın huzurunda yakılmıştır. Aynı gün, Sir Roger Bacon, Geoffrey Lister, William Kybit, John Tronch, John Kik ve diğerleri, büyük bir isyancı çetesinin başında Yarmouth’a ilerlemiş ve orada kasabalıların özgürlük sözleşmelerini şiddet tehditleri ile ele geçirmiştir.¹⁰⁸³ Sonraki üç gün, Fastolf ailesinin Yarmouth’daki mülkü yağmalanmış, zengin Benedikten Manastırı ise yakılmıştır.¹⁰⁸⁴

Yarmouth isyancılarının ayaklanma nedenlerinden biri liman vergisidir. Lowestoft, Beccles ve diğer yerel merkezlere gitmeyi tercih eden köylüler için sorun oluşturan vergi, Kirkley ve liman yolunun sınırlarını kontrol altına alan bir imtiyazdır ve kendi paylarını almak isteyen denizci Lowestoft halkı için hoşnutsuzluğa neden olmaktadır. Bu nedenle, birçok Suffolklu isyancı, Bacon’un Yarmouth’a yaptığı saldırıya katılmıştır. Yarmouthlular isyancılara direniş göstermeyerek şehre girmelerine izin vermiştir. İlk iş olarak şehir sözleşmesinin getirilmesini isteyen Roger Bacon,¹⁰⁸⁵ getirilen sözleşmeyi ikiye bölmüştür.¹⁰⁸⁶ Sözleşmenin parçalarından birini Litster ve Norfolk için saklamış, diğerini ise Suffolk’un temsilcisi olarak John Wrawe’e göndermiştir.¹⁰⁸⁷ İsyancılar, diğer bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetlerine Yarmouth’da da devam etmiştir. 19 Haziran tarihinde Yarmouth Hapishanesi’ne girilmiş ve hapishanede bulunan dört mahkûm içerisinde Coventryli bir suçlu olan John Cook isyancılar tarafından serbest

¹⁰⁸⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 81.

¹⁰⁸¹ Eiden, “Joint Action against 'Bad' Lordship: The Peasants' Revolt in Essex and Norfolk”, s. 20.

¹⁰⁸² Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 345.

¹⁰⁸³ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 32.

¹⁰⁸⁴ Eiden, “Joint Action against 'Bad' Lordship: The Peasants' Revolt in Essex and Norfolk”, s. 20.

¹⁰⁸⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 82.

¹⁰⁸⁶ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 306.

¹⁰⁸⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 82.

bırakırken Flaman olan diğer üç mahkûmun başı kesilmiştir.¹⁰⁸⁸ Birçok kasabalıya zarar verilmiş, Baş Vergisi Tahsildarı Hugh Fastolf ve 1377 Parlamentosu Üyesi William Ellis'in de dâhil olduğu hatırı sayılır miktarda kişinin evleri yağmalanmıştır. Yarmouthluların malı olan liman aidatlarını yükseltmek isteyen isyancılar, Kirkley Road'da kendilerine ait yeni gümrük memurluğu kurmuştur.¹⁰⁸⁹ Yarmouth'un sadece 10 mil uzağında bulunan Lowestoft'ta yaşanan isyan faaliyetlerinde isyancıların liderliğini yapan Richard Resch adlı bir Hollandalı,¹⁰⁹⁰ John Race'i öldürmüştür. Bir yandan Flamanlar sadece yabancı oldukları için öldürülürken diğer yandan aynı ırktan bir yabancıнын isyancılar arasında öne çıkan bir şef olarak hareket etmesi ilginç bir tezat oluşturmuştur. 1381 Köylü İsyanı içerisinde bu duruma benzer bir şekilde isyan eden başka bir yabancı örneği olmamıştır.

Litster'in liderliğini takip eden isyancılar kendilerine “Büyük Ortaklık” (*Magna Societas*) ismini vermiştir. Halk Kralı Litster bahsi geçen isyancı grubun başında birçok köyü ziyaret etmiş, belge ve mahkeme kayıtlarının yakılmasını denetlemiş, birçok kişiyi başkalarının talep ettiği toprak ve mülklerden kovmuş ve hem hain olduğuna karar verdikleri kişilerin hem de sıradan suçlarla suçlananların yargılandığı birçok davaya başkanlık yapmıştır. Bu talihsiz kişilerden biri veya ikisi ölümle cezalandırılmıştır. Litster, takipçileri arasında disiplin sağlamaya çalışmıştır. Belge yakılması veya hainlerin evlerinin imha edilmesinin sıklıkla görüldüğü Doğu Norfolk'ta hırsızlık suçu yaygın olarak işlenmemiştir. Sadece, soyguncuların çok çekici bir yağma fırsatı olarak gördüğü Aziz Bennet at Holme, Binham, Bromholm gibi zengin manastırlar yağmalanmış¹⁰⁹¹ ve ele geçirilen belgeler yakılarak imha edilmiştir.¹⁰⁹² Hırsızlığın yaygın olmadığı bu bölgede en çok hırsızlık yapan kişi, herhangi köylü değil para toplama yetkisini Litster'dan alan ve malikânelerini düşük bir fiyat karşılığında kendisine devretmeleri için komşularını zorlayan Sir Roger Bacon'dır.¹⁰⁹³ İsyancıların faaliyetleri, 17 Haziran'ı izleyen hafta boyunca devam etmiş, birçok bölgede şiddet ve yağma faaliyetleri gerçekleşmiştir. İsyancılara karşı genel bir direniş gösterilmesede bazı direniş girişimleri yapılmıştır. Bahsi geçen girişimlerden birinde, infaz için Littleport'a götürülen Norfolklu bir adam

¹⁰⁸⁸ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 32.

¹⁰⁸⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 82.

¹⁰⁹⁰ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 42.

¹⁰⁹¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 82.

¹⁰⁹² Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 344.

¹⁰⁹³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 82-83.

isyancıların elinden kurtarılmıştır. Başka bir olayda ise Hensted *Hundred*'ın Emniyet Müdürü John Atte Hyll, hayatını tehlikeye atarak Haynford'dan John Qwyntenoye ve diğer bazı isyancıları tutuklamaya çalışmıştır.¹⁰⁹⁴

Tüm Doğu Norfolk'u ele geçiren Litster, 20 Haziran veya 21 Haziran tarihlerinde, gelecekte birlik içinde yaşayacakları hayat tarzı kurmak istediğini gösteren bir adım atmıştır. Kendisi ve takipçilerini de içeren tüm Norfolk isyancılarının, gerçekleştirdikleri isyan faaliyetleri nedeniyle karşılaşacakları suçlamalardan muaf tutulmaları için Mile End'de verilenlere benzer bir af belgesinin verilmesi talebiyle başkente bir elçilik heyeti göndermeye karar vermiştir. Bahsi geçen heyette; rehin tuttuğu şövalyelerden ikisi, Sir William Morley ile Sir John Brewes¹⁰⁹⁵ ve Trunch, Skeet (Sceth) ve Kybett'in (Cubitt) isimlerini taşıyan üç güvenilir yardımcısı bulunmaktadır.¹⁰⁹⁶ Bu kişiler, Norwich ve Yarmouth'da gerçekleştirilen faaliyetlerin anlatılarında "suçların kaptanları" (*capitanei malefactorum*) olarak kaydedilmiştir. Diğer illere verilen tüm sözleşmelerden daha özel bir sözleşme isteme amacıyla yola çıkan isyancı heyeti, merhamet kazanmak için 17 Haziran 1381 Pazartesi günü Norwich'te zorla toplanan paranın tamamını yanlarında götürmüştür. İsyancıların lideri, bir kamu hazinesi kurmuş ve takipçilerinin gasp ettikleri her şeyi ele geçirip bölmelerine izin vermemiştir. İsyancı heyet, Norwich'ten veya onun mahallesinden başlayarak Kuzeydoğu Norfolk *Hundred*'da dolaşmıştır. Bilinmeyen bir nedenden dolayı, Ipswich ve Colchester üzerinden Londra'ya giden yolu değil, Cambridge'den geçen daha dolambaçlı bir yolu kullanan isyancı heyeti, Newmarket yakınındaki Icklingham'dan daha ileriye gidememiştir. 22 Haziran 1381'de, isyancı heyetin daha fazla ilerlemesine engel olan gelişme, Doğu'daki isyan tarihinin en belirgin figürü haline gelen,¹⁰⁹⁷ Norwich Piskoposu Henry Despenser ile karşılaşmalarıdır.¹⁰⁹⁸

5.1.6. Lynn

Lynn, Doğu İngiltere'de bulunan Norfolk'a bağlıdır. 1204 yılında bir kraliyet sözleşmesi ile özgür bir yerleşim yeri olarak tanınan Lynn, 1537 yılında Kral VIII.

¹⁰⁹⁴ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 33.

¹⁰⁹⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 83.

¹⁰⁹⁶ Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, s. 114.

¹⁰⁹⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 83.

¹⁰⁹⁸ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 145.

Henry yönetiminde “kralın Lynn’i” (*King’s Lynn*) olarak yeniden adlandırılmıştır.¹⁰⁹⁹ VIII. Henry, Lynn’i ziyaret etmiş ve Austin Keşişleri ile olan görüşmesinde hem kendisinin hem de ondan sonra gelecek olan kralların Lynn’in kurucuları olacağına dair söz vermiştir.¹¹⁰⁰ Bahsi geçen söz verilmeden ve bölge “kralın Lynn’i” olarak adlandırılmadan önce gerçekleşmiş olan 1381 Köylü İsyanı sırasında ise “piskoposun Lynn’i” ismi kullanılmıştır. Lynn, 1381 ayaklanması sırasında isyanın diğer amaçlarının önemsenmeyip sadece haydutluğun yapıldığı tek yerdir. Kralın yasasının yürürlükten kalktığı, yönetimin güçlü olanların elinde bulunduğu Lynn’de yaşanan sorunlar köy zorbalığından kaynaklanmıştır. İsyancılar, halkın ortak amacını sürdürmek için bağış toplama ya da kamuoyuna karşı suçlanan kişilere para cezası verme bahanelerinin ardına saklanmaya gerek duymadan çalabilecekleri bütün parayı almaya çalışmış, topladıkları paraları kendi aralarında paylaşmıştır. 1381 yılı olaylarında benimsenen diğer birçok fikri önemsemeyen isyancılar, yalnızca “hainlere karşı” sloganını kullanmaya devam etmiştir. Birkaç kişi tutuklanarak hapsedilmiş ancak bu kişiler, birkaç saygın kasabalının ricası sonucu serbest bırakılmıştır.¹¹⁰¹ Yabancılar yönelik saldırıların düzenlenmesi Norfolk’ta isyanı sırasında görülen yaygın bir faaliyet olmasına rağmen bahsi geçen saldırıların organize bir şekilde gerçekleştiği tek yer Lynn olmuştur.¹¹⁰² Lynn isyancıları, sadece iki kişiyi öldürmüştür. Bu kişilerden birinin Flaman olduğu kaydedilmiş ancak diğeri hakkında hiçbir bilgi bulunamamıştır.¹¹⁰³ Walton’dan John Rychmond tarafından, Edmund Gurney veya arkadaşı Sulh Yargıcı John Holkham’ı yakalayan kişinin ödül olarak 20 *shilling* alacağının duyurulması¹¹⁰⁴ sonrası 17-18 Haziran’da Lynn’in birkaç mil kuzeyinde bir insan avı yaşanmıştır. Norfolk’un bu kuzeybatı köşesinde, biri yargıç olan John Holkham diğeri ise Gauntlu John’un mülklerinin Kâhyası olan Edmund Gurney olmak üzere sevilmeyen iki kişi bulunmuştur. Kentli lider ile aynı ismi taşıyan Wat Tyler tarafından bu kişilere karşı bağırışlar yükseltilmiştir. 24 saat boyunca kovalanan sonrasında sahile kadar izlenen iki kişi, küçük bir tekne ile denizden kaçmaya çalışmıştır. Bahsi geçen kişileri takip eden isyancılar, büyük bir gemiyi ele geçirerek küçük tekneyi batırmaya çalışmıştır. 20 mil kadar süren

¹⁰⁹⁹ “King’s Lynn”, *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Kings-Lynn-town-England-United-Kingdom> (30.04.2021).

¹¹⁰⁰ Capgrave, *The Chronicle of England*, s. 371.

¹¹⁰¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 79.

¹¹⁰² Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, s. 106.

¹¹⁰³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 79.

¹¹⁰⁴ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 329.

kovalamaca sonunda neredeyse yakalanacak olan Edmund Gurney ve John Holkham gecenin çökmesi ile takipçilerini atlatmış, Burnham'a inmiş ve kaçmayı başarmıştır.¹¹⁰⁵

5.2. Cambridgeshire ve Huntingdonshire

14. yüzyılda Cambridge Kontluğu'nun yer aldığı bölge, bataklık ve yayla olarak ikiye ayrılmıştır. Kontluğun kuzey yarısı, Ely'in küçük manastırı ve küçük Thorney Vakfı etrafında kurulmuştur. Bu kısımda bulunan bataklık, halkın bölgeye yerleşmek istememesine neden olmuştur. Kalabalık yerleşimli tarım köylerinin bulunduğu güney yarısı ise genel olarak en yakın komşusu olan Batı Suffolk'a benzemektedir. Cambridgeshire'in iç tarafında yer alan daha küçük olan Huntingdon, Cambridge'e benzer şekilde bölünmüştür. Kuzeydoğusunda, ortasında Ramsey'in büyük manastırını taşıyan Ely ve Whittlesey'in bataklıklarına giren bir bataklık, gerisinde ise bir tarım bölgesi bulunmaktadır. İki kontluğun ana kasabaları olan Cambridge ve Huntingdon, yaklaşık 3 bin 500 ve 2 bin kişilik nüfuslarıyla, gelişmekte olan küçük yerlerdir. Cambridge'de isyan nedeni olarak Üniversite'ye duyulan nefret öne çıkarken, Huntingdon bir pazar kasabası olması nedeniyle bu konuda farklılık göstermiştir.¹¹⁰⁶

Cambridgeshire'da isyan, Tyler'in ölümünden önceki gün, 14 Haziran 1381 Cuma günü başlamıştır. 14 Haziran'da hem Tyler hem de Wrawe'in elçilerinin ulaştığı Cambridge'de en az 20 farklı ayaklanma çıkmıştır.¹¹⁰⁷ Daha öncesinde isyana dair bir faaliyet bulunamamış, 9 Haziran 1381 Pazar günü, Cottenham'da bir şiddet eylemi yaşanmış olsa da bu eylem 1381 Köylü İsyanı'na dâhil edilmemiştir. Cambridgeshire isyanının, 14 Haziran Cuma gününde Aziz John Şövalyeleri'ne ait bir malikâneye düzenlenen saldırı ile başladığı kabul edilmiştir. Cambridgeshire'in kenarında bulunan Chippenham köyünde yaşanan olayda, bölge isyancıları ile Wrawe'in takipçilerinin yakın temas halinde olduğu düşünülmüştür. Başkentteki durumu haber veren ve bölgede isyanın başlamasını sağlayan haberler, Cambridge yakınlarındaki Barrington'da bir mülk sahibi olan John Stanford ve Bottishamlı John Greyston tarafından iletilmiştir.¹¹⁰⁸ Bottishamlı John Greyston'ın, kargaşalar başlamadan önce Cambridgeshire'dan ayrılarak Londra ve Kent isyancılarına

¹¹⁰⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 79.

¹¹⁰⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 84.

¹¹⁰⁷ Longstreth, *A Hotbed for Dissidence: Southeast England in the Peasants' Revolt of 1381*, s. 58.

¹¹⁰⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 84-85.

katıldığı ve Canterbury Başpiskoposu ile Robert Hales'in cinayetleri sırasında bahsi geçen isyancıların yanında bulunduğu iddia edilmektedir. Bottisham'a döndüğünde halkı ayaklandırmaya çalışan Greyston köy köy dolaşmış ve isyana katılmayanları ölümle tehdit etmiştir. Burwell, Swaffham ve Wilbraham köylerinde gösterdiği eski bir yüksek mahkeme (*chancery*) belgesinin kendisine verilen bir¹¹⁰⁹ kraliyet emri olduğunu iddia etmiştir.¹¹¹⁰ Bölgede yaşanan isyanda liderlik yapan diğer isim olan John Stanford ise Abington ve diğer yerlerde gösterdiği bir kutuda kralın imzası bulunduğunu ve ona hainleri tutuklama ve cezalandırma yetkisi verdiğini söylemiştir.¹¹¹¹ John Stanford, bir Cambridgeshireli olmasına rağmen Londra'dan bir saraç olarak tanımlanırken Wycherly ve Armingford'un bölgedeki önemli liderlerden ikisi olduğu düşünülmüştür.¹¹¹² Bahsi geçen iki kişiden biri kendi köyünün zenginlerinden para almış diğeri ise yerel bir çiftçiden 2 *mark* değerinde bir atı çalmıştır. Bury'de gerçekleştirilen faaliyetlerde önemli bir yer tutan Robert Tavell, John Michel adında bir papaz ve Elyli bir adam bu bölgedeki isyanın baş temsilcileri olarak kaydedilmiştir. 15 Haziran'da küçük kargaşalardan birinin yöneticisi olan Stanford, Greyston, Tavell ve Michel isimli isyancılarından hiçbiri Cambridgeshire ayaklanmasının ana lideri değildir. Ana liderler; yerel varlıklı toprak sahipleri olan Shudy Camps'ten John Hanchach ve Gazeley'den Geoffrey Cobbe'dir.¹¹¹³ Hanchach, beş bölgede mülk sahibi olmuş, Cobbe ise 22 *sterlin* olan yıllık geliri ile bölgenin seçkinleri arasına girmiştir. Bu iki lider tarafından yönetilen faaliyetlerde dikkate değer bir şiddet sergilenmiştir.¹¹¹⁴

Cambridgeshire'da gerçekleşen isyan faaliyetleri, Doğu Anglia'da gerçekleşen faaliyetler ile benzerdir. *Serflerin*, kral tarafından serbest bırakıldığının ilan edilmesinin ardından, toprak sahiplerine ait evraklar ve belgeler birer şenlik ateşinde yakılmıştır. Bazı olaylarda, belge yakımının yanı sıra malikâne evleri yağmalanmış veya yıkılmış, bazılarında ise sadece belgeler imha edilmiştir.¹¹¹⁵ Bahsi geçen faaliyetlerden birinde, Abington'da William North'un evine John Stanford tarafından 15 Haziran'da bir saldırı düzenlenmiştir. Cambridge'in yaklaşık 10 mil Kuzeydoğusundaki bir köy olan Reach'te ise Stow juxta Anglesey'den John Saffrey

¹¹⁰⁹ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 42.

¹¹¹⁰ Rampton, "The Peasant's Revolt of 1381 and the Written Word", s. 54.

¹¹¹¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 85.

¹¹¹² Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 43.

¹¹¹³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 85.

¹¹¹⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 85-86.

¹¹¹⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 86.

ve Thurlow parva'dan Peter le Eyr yönetimindeki bir grup Thomas Swaffham'a ait bir eve saldırmış ve 40 *sterlin* değerindeki mal ve menkulleri yağmalamıştır. Saffrey, bir baş vergisi tahsildarı olan Thomas Torell'den kurşun, sandalye ve diğer eşyaları, çalmıştır. Aynı gün, Cambridgeshire şerifi Henry English'in Ditton Valence'daki evi ve malları çalınmıştır. Robert Tavell ve William Cobbe yönetimindeki bir grup isyancı, bahsi geçen yerdeki mallara el koymak ve sığırları sürmek için Kudüs Aziz John Manastırı'na (*Saint John of Jerusalem in England*) saldırmıştır. Soham'dan Richard Maeworth'dan 4 *sterlin* ve Isleham'daki Augustin Kellyng ve Gilbert Helgey'den benzer meblağlar alınmıştır.¹¹¹⁶ West Wrating'deki Ely rahibine ait belgeler Robert Randesson ve diğer isyancılar tarafından 15 Haziran'da, Ickington Manastırı Başrahibesine ait belgeler James Hog tarafından 16 Haziran'da, Balsham'da bulunan Ely'den Thomas Bishop'a ait mahkeme kayıtları ve diğer belgeler ise Littleport'tan Thomas Ixning ve Thomas Lyncoln komutasındaki isyancılar tarafından 17 Haziran'da ele geçirilmiş ve yakılmıştır.¹¹¹⁷ Yönetici sınıfa dâhil olan kişilere karşı isyan faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Kasabanın şerifi Ditton Valence'den Henri English, Yargıç Roger Harleston, Yargıç Edmund Walsingham, baş vergisi tahsildarları Thomas Torell ve John Blanchpayne isyancıların hedef aldığı kişiler arasında bulunmuştur. Lancaster dükünün evinde kâhya olan Thomas Haselden'a karşı özel bir düşmanlık sergilenmiştir. Kontluğun iki isyancısı olan Hanchach ve Cobbe, Steeple Morden ve Gilden Morden malikânelerinin tahribatı için güçlerini birleştirmiştir.¹¹¹⁸ Ely'de isyan faaliyetleri Richard de Leycester¹¹¹⁹ ve William Combe (Cobbe) tarafından yönetilmiştir.¹¹²⁰ 16 Haziran Pazar günü, Leycester ve grubu, her ikisi de Ely'den olan John Shethe ile Thomas Litster'ı ve bazı diğer kişileri kendisine eşlik etmeye zorlayarak manastıra yürümüş, kürsüye çıkarak söz konusu hainlere karşı alınacak önlemleri açıklamıştır. 17 Haziran Pazartesi sabahı ise Leycester'ın rehberliğindeki isyancılar Ely piskoposunun hapisanesine doğru ilerlemiş ve hapisanede bulunan tüm tutukluları serbest bırakmıştır. Serbest kalan suçluların da isyancılar arasına katılmasıyla büyüyen kalabalık, bir sulh hâkimi olan Edmund Walsingham'a yönelmiştir. Edmund Walsingham, başının kesileceği yere sürüklenmiş ve kanlı bir infazla öldürülmüştür.

¹¹¹⁶ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, ss. 43-44.

¹¹¹⁷ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, s. 46.

¹¹¹⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 86.

¹¹¹⁹ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 42.

¹¹²⁰ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 311.

Kesilen başı sergilenmek üzere kasabanın boyunduruğuna yerleştirilmiştir. Eversden'daki evi ise kendi ölümünden bir gün önce Lintonlu John Peper komutasındaki bir grup isyancı tarafından yağmalanmıştır.¹¹²¹ Cambridgeshire isyanında ölen tek kişi Edmund Walsingham'dır. Edmund'un kesilen başı, 17 Haziran'da kasaba boyunduruğunda teşhir edilmiştir. Üniversite ve Barnwell'in banliyö manastırı ise Cambridge isyancılarının büyük nefret beslediği iki düşmandır.

15 Haziran Cumartesi günü, Büyük Aziz Mary Kilisesi'nin çanlarının çalınması ile başlayan Cambridge ayaklanmasında Guildhall'un önünde toplanan isyancılar, iki kardeş olan Grantchester¹¹²² ya da Grauncestre'dan¹¹²³ James ve Thomas'ı şefleri olarak seçmiştir. Kısa bir tartışmadan sonra, Üniversite'ye yapılacak bir saldırının isyana başlamak için uygun olacağına karar verilmiştir. Grantchester kardeşler başlarında Hanchach ile birlikte, üniversitenin *bedeli* (tören esasını taşıyan kişi) olan William Wigmore'u ziyarete gitmiştir. William Wigmore isyancılar gelmeden önce kaçmayı başarmış, onu aramaya gelen ancak mallarını yağmalamakla yetinmek zorunda kalan isyancılar ise William'ı gören kişilerin onu öldürebileceğini ilan etmiştir.¹¹²⁴ Para cezaları ve vergilerden sorumlu kişi olması William'ı isyancıların gözünde büyük bir düşman haline getirmiştir.¹¹²⁵ İsyanın yaşandığı sırada üniversitenin başkanlığı görevi, bir önceki gün (14 Haziran 1381'de) Lakenheath'te Suffolk isyancıları tarafından öldürülen İngiltere Başyargıcı John Cavendish'e verilmiştir. John Cavendish'in öldürüldüğünü bilmeyen ve onu tehdit etmek için evine giden Cambridge isyancıları, Cavendish'i mülkünde bulamayınca mobilyalarını parçalamıştır. Gündüz gerçekleştirdikleri faaliyetlerle yetinmeyen isyancılar, gece saat 10.00'dan sonra, Corpus Christi Koleji'ne saldırmıştır. Kolej'in isyancılar tarafından hedef alınma nedeni şehirde çok fazla mülk sahibi olmasıdır. İsyancı kalabalık, isyancıların yaklaştığını duyan hocalar ve öğrencilerin kaçması sayesinde Kolej'i yağmalarken hiçbir direnişle karşılaşmamıştır. Binaları bodrumdan çatıya kadar boşaltan isyancılar,¹¹²⁶ 80 *sterlin* tutarında hırsızlık yapmıştır.¹¹²⁷ Kiralama kutusu yakılmış, kapılar ve cam pencereler sökülüştür. Yararlanabilecekleri her şeyi yanlarına alan isyancılar bölgeden uzaklaşmadan önce

¹¹²¹ Powell, *The Rising in East Anglia in 1381*, ss. 47-48.

¹¹²² Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 86-87.

¹¹²³ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 323.

¹¹²⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 87.

¹¹²⁵ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 323.

¹¹²⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 87.

¹¹²⁷ Longstreth, *A Hotbed for Dissidence: Southeast England in the Peasants' Revolt of 1381*, s. 59.

Kolej'in bitişinde bulunan Corpus Christi Hastanesi'ne de zarar vermiştir. Yağma faaliyetlerini 15 Haziran Cumartesi gecesi sona erdiren isyancılar, Cambridge Üniversitesi aleyhindeki planlarını 16 Haziran Pazar sabahında da sürdürmüştür. Ayın sırasında Aziz Mary Kilisesi'ne giren isyancılar, üniversite arşivlerinin bulunduğu sandıkları, plakaları ve mücevherleri ele geçirmiştir. Ardından, Carmelite'in evine ilerleyen isyancılar kiliseye girmiş, orada üniversite kütüphanesini oluşturan kitapların olduğu diğer sandıkları çıkarmıştır. İsyancıların toplamda 20 *sterlin* değerinde eşya ve kitap aldığı tahmin edilmiştir. Kasaba isyancıları, aldıkları her şeyi yakmak için pazar meydanına ilerlemiştir. Bahsi geçen yakma eylemleri, Cambridge Üniversitesi'nin erken tarihini kanıtlamanın zorlaşmasına neden olmuştur.¹¹²⁸ Bir iddiaya göre isyancıların kitap arşivlerine büyük zarar vermeyip belirli belgelere yoğunlařtıęı¹¹²⁹ başka bir iddiaya göre ise belgelerin yakılması sırasında "Kâtiplerin bilgisinden uzaklaşın!"¹¹³⁰ sloganını söyleyerek kütüphaneyi yakıp yok ettiği ileri sürölmüştür. Yakılan belge ve arşivler ile birlikte, kraliyet imtiyazlarının kanıtları ve üniversite servetinin dayandığı özel hediyeler de imha edilmiştir. Üniversite ve isyancılar arasında, Cambridge Üniversitesi'nin kraliyet bağışları altında sahip olduğu tüm ayrıcalıklarından vazgeçmesi ve üniversite üyelerinin bölge mahkemelerinde savunma yapması maddelerini içeren bir anlaşma imzalamıştır. şehre karşı herhangi bir eylemde bulunulmaması ve son iki günde verilen zararın telafisi için üniversite üyelerinin 3 bin *sterlin* ödemesi kararlaştırılmıştır. Deşsete kapılan edebiyat ve beşeri bilimler hocaları bir araya getirilmiş ve 16 Haziran 1381 Pazar günü, bahsi geçen sözleşmeyi kabul edip mühürlemek zorunda kalmıştır.¹¹³¹

İsyancılar, Cambridge Üniversitesi ile problemlerini dirençle karşılaşmadan çözmeleri sonrasında dikkatlerini diğer yerel düşmanları olan Başrahip Barnwell'a ve manastıra yöneltmiştir.¹¹³² Barnwell ile aralarında Estenhall adı verilen bazı ayırklar üzerinde serbest otlatma hakkı ile ilgili eski bir anlaşmazlık yaşanmıştır. 1381 yılı olaylarından önce de ayaklanmaların göröldüğü bölgede daha önce yaşanan isyanları Hanchach, Grantchesterlı iki kişi ve diğer gayri resmi kişiler yönetmiştir. Barnwell'e yapılan yeni saldırıda kasaba halkını yönlendiren kişi ise ya Belediye Başkanı

¹¹²⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 87.

¹¹²⁹ Justice, *Writing and Rebellion: England in 1381*, s. 42.

¹¹³⁰ *England and The Hundred Years' War (1327 1485)*, s. 81.

¹¹³¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 88.

¹¹³² Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 42.

Edmund Redmeadow ya da Lister'dır. 1000'den fazla isyancı; duvarları yıkmaya, 400 *sterlin* değerine ağaç kesmeye, balık göletlerini boşaltmaya ve kış için çimen ya da tezek stoğunu taşımaya yönlendirmiştir. Estenhall çayırları etrafındaki çitler yok edilmiştir. Başrahip, manastıra verilen zarar nedeniyle kentten ya da herhangi bir kasabalıdan şikâyetçi olmayacağını ve 2 bin *sterlin* ödeyeceğini gösteren bir belge imzalamak zorunda kalmıştır. İlçenin kırsal komşularında gerçekleştirilen isyan faaliyetleri burada da uygulanmış, baş vergisi tahsildarı olan Blanchpayne'in malikânesini isyancılar tarafından yağmalanmıştır. İsyancıların oluşturduğu kargaşa ortamı Huntingdon'ın mahallelerine kadar yayılmış ancak bu mahallelerde şiddetli faaliyetler görülmemiştir. Huntingdon, hareketten uzak durmuş, kapılarını isyancılara kapatmış ve silahlı bir isyancı grubun içeri girme girişimini zorla bastırmıştır. Bu bölgede, Doğu İngiltere'de yaşanan isyanın tamamı boyunca emsali görülmemiş bir bağlılık örneği gösterilmiştir.¹¹³³

1381 yılında İngiltere'nin kırsal kesiminde bazı sorunlar yaşanmış ve saldırılar yapılmıştır. Saldırıları, Bury ve Ipswich'in en büyük iki kasabasının yanı sıra Ely'nin Melton'daki Aziz Etheldreda Kilisesi gibi bölge için önemli olduğu düşünülen yerlere düzenlenmiştir.¹¹³⁴ 18 Haziran'da, Ely'den gelen küçük bir baskın grubunun manastırı yağmalama girişimi başarısız olmuştur.¹¹³⁵ Huntingdonshire'ın 10 mil kuzeyinde bulunan Ramsey'in¹¹³⁶ başrahibi ile kiracıları arasında vergi ödeme konusunda tartışma çıkmış ancak Cambridgeshire'da yaşanan sorunlar ile karşılaştırılabilecek bir olay yaşanmamıştır. Biraz daha kuzeyde yer alan Fenland'da, Cambridge ve Huntingdon'un sınırlarını karşılayan Northampton'ın köşesinde bulunan zengin Peterborough Manastırı rahibinin arazisinde daha şiddetli isyan faaliyetleri yaşanmıştır. Burada, başrahibin sert yönetiminden şikâyetçi olan köylülerin malikâne sorunlarından kurtulmak istemesi sonucunda¹¹³⁷ 17 Haziran 1381 Pazartesi günü genel bir ayaklanma yaşanmıştır.¹¹³⁸

¹¹³³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 88.

¹¹³⁴ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 224.

¹¹³⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 89.

¹¹³⁶ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 312.

¹¹³⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 89.

¹¹³⁸ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 237.

6. BÖLÜM

DOĞU KONTLUKLARINDA İSYANIN BASTIRILMASI

6.1. Piskopos Henry Despenser

Henry Despenser, II. Edward'ın en sevilen cariyesinin torunu ve İtalya'da V. Papa Urban'a hizmet eden ünlü bir paralı askerin kardeşidir. Norwichli Piskopos Henry Despenser, rahiplikte terfi etmek için bahsi geçen akrabalık bağlarını kullanmıştır. 1381 yılında yaşanan köylü isyanı sırasında yeteneklerini göstererek¹¹³⁹ isyanın önemli karakterlerinden biri haline gelen Henry Despenser,¹¹⁴⁰ isyanı bastırmak için sarf ettiği çaba ile adını tarihe yazdırmıştır.¹¹⁴¹ İsyân sayesinde kazandığı ün ve saygıdan daha sonraki yıllarda faydalandığı görülmüş, 1381 İsyânı'ndan iki yıl sonra, 1383 yılında yapılan bir haçlı seferinde orduyu yönetmesi için seçilmiştir.¹¹⁴²

Henry Despenser, isyan başladığı sırada sınırlarının dışında Rutland bulunan Stamford kasabasındaki Burleigh evindedir. Birkaç gün boyunca kendisine ulaşan isyana dair söylentileri, Kent ve Essex'teki yerel kargaşalar olarak gören Despenser, kendi bölgesinin hakkının da isyan faaliyetlerinde bulunduğunu öğrendiğinde bu faaliyetleri durdurmak için harekete geçmiştir. Wrawe'in 12 Haziran'da Sudbury'ye yaptıklarının hikâyesi Despenser'a ancak iki gün sonra ulaşmış, Suffolk ile Cambridge'de yaşanan faaliyetlerden de haberi olmuştur.¹¹⁴³ Sadece, bir başrahibin sıradan maiyeti olan sekiz mızraklı süvari ve birkaç okçuya sahip olan Despenser, bu küçük grubun başında yola çıkmıştır.¹¹⁴⁴ Peterborough yakınlarındayken, manastırın kiracılarının silahlandığını ve geleneksel imtiyazların ve *serfliğin* kaldırılmasını talep ederek rahiplere saldırmak üzere olduğunu öğrenmiştir. Birkaç saat içinde yerel beyler ile bazı acemileri toplayıp silahlaltına aldıktan sonra kasabaya gitmiş ve yağma faaliyetlerinde bulunan isyancıları bazılarını döverek dışarı atarken bazılarını ise kilisenin içinde mızrak veya kılıçla yere sermiştir. Böylece, kiliseyi ve papazlarını

¹¹³⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 90.

¹¹⁴⁰ Alan Webster, "Julian of Norwich", *British Journal of Occupational Therapy*, C. 84, S. 8, Mayıs 1973, s. 228.

¹¹⁴¹ Smith, *Henry Despenser: The Fighting Bishop*, s. 39.

¹¹⁴² James Magee, "Sir William Elmham and the Recruitment for Henry Despenser's Crusade of 1383", *Medieval Prosopography*, C. 20, 1999, s. 181.

¹¹⁴³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 90.

¹¹⁴⁴ Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, s. 117.

yok etmeye gelenler bir kilise adamının eliyle yok olmuştur.¹¹⁴⁵ Piskopos, isyancıların çoğunu ele geçirmiş, günah çıkarmalarına izin verdikten sonra başlarını kestirmiştir.¹¹⁴⁶ Peterborough'da düzeni kuracak kadar bekleyen Despenser, bazı liderlerin hazırlıksız yakalanıp asıldığını, bazılarının ise hapse atıldığını gördükten sonra Huntingdon'a geçmiştir.¹¹⁴⁷

Psikopos, Ramsey'de bulunan Ely isyancılarına müdahale etmiştir.¹¹⁴⁸ 18 Haziran 1381 Salı günü, Wrawe'in yardımcılarında biri olan Robert Tavell liderliğindeki bir grubun üzerine atılmış ve isyancıların hepsini hapsedmiştir. İsyancıları Ramsey'in başrahibine teslim eden Psikopos Henry Despenser,¹¹⁴⁹ 19 Haziran'da ise Cambridge'e doğru ilerleyerek bölgedeki isyanı sonlandırmıştır.¹¹⁵⁰ Burada, isyancıların bazılarını öldürmüş, bazılarını hapse atmış ve geri kalanlarına bu tür toplantılarda bir daha asla yer almayacaklarına dair yemin ettirdikten sonra evlerine göndermiştir. Yerel bir toprak sahibi olan John Hanchach, Gauntlu John'un mülküne yapılan saldırıya öncülük etmesi ve Cambridge Üniversitesi'ne yapılan saldırıya katılması nedeniyle¹¹⁵¹ düzgün bir yargılama yapılmadan idam cezası almış¹¹⁵² ve Cambridge pazarında başı kesilmiştir. İsyan liderlerinin çoğu John Hanchach'den daha şanslıdır. Diğer bir toprak beyi olan Geoffrey Cobbe, Londra'dan ilk gelen ve ayaklanmayı teşvik eden Stanford, Barnwell Manastırı'na yapılan saldırıyı yöneten ve Cambridge belediye başkanı olan Red-meadow sadece azarlanmış veya hapis cezası almıştır. Belediye Başkanı Red-meadow, görevinden alınması haricinde ceza almamış ancak kasabanın kendisi cezalandırılmıştır. Üniversite'nin sadece eski imtiyazları restore edilmekle kalmamış, kentin özerkliğinin zararına olacak birçok yeni avantaj verilmiştir. Üniversite üyeleri, kendi rektör mahkemesinde savunma hakkının dışında, belediyeye düşen birçok fonksiyonun sorumluluğuna da sahip olmuştur. Piyasadaki tüm erzağın gözetimi, tüm konaklama yerlerinin izin hakkı, pusu kuranları ve haksız yollarla gelir elde edenleri cezalandırma imtiyazı, tüm yakacak maddelerin, çim alanların, kereste ve kömürün kontrolü ve kasaba halkına en çok sinirlendiren madde olarak Fenland'ın en önemli

¹¹⁴⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 90-91.

¹¹⁴⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 169.

¹¹⁴⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 91.

¹¹⁴⁸ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 42.

¹¹⁴⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 91.

¹¹⁵⁰ Longstreth, *A Hotbed for Dissidence: Southeast England in the Peasants' Revolt of 1381*, s. 59.

¹¹⁵¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 91.

¹¹⁵² Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 314.

ticari işlemlerinin gerçekleştirildiği büyük Stourbridge Panayırı'nın yönetimi Cambridge Üniversitesi'ne verilmiştir.¹¹⁵³ 1211 yılından itibaren her 14 Eylül'de kurulan Stourbridge Panayır'ı zengin ya da fakir olması fark etmeksizin herkesi ilgilendirmektedir.¹¹⁵⁴ 1381'de Cambridge Üniversitesi'ne tanınan ayrıcalıklar uzun süre devam etmiş, 1589 yılında ise Kraliçe Elizabeth tarafından verilen bir sözleşme ile hem Cambridge kasabası hem de Cambridge Üniversitesi bahsi geçen panayır üzerinde hak sahibi olmuştur.¹¹⁵⁵ Oxford ve Cambridge'de üniversite üyelerine şehir halkı ile ilişkilerinde üstünlük sağlayacak pek çok hak verilmiş, bu hakların bazıları günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.¹¹⁵⁶

Cambridge, isyan sonunda affedilmiş ve “istisnai bölge” listesinden çıkarılmıştır. Cambridge'i 19 Haziran ve 20 Haziran tarihlerinde karargâhı haline getirmiş olan Piskopos Henry Despenser ise Newmarket aracılığıyla kendi piskoposluğuna geçmiştir. 22 Haziran 1381 Cumartesi sabahında, Suffolk sınırında Icklingham yakınlarındaki Temple-Bridge'de, Litster tarafından Londra'ya gönderilen elçi birliği ile karşılaşan Despenser, onlara saldırmış ve tutuklamıştır. Morley ve Brewes Şövalyeleri ile karşılaşan¹¹⁵⁷ Despenser, yanlarında hain olup olmadığını söylemelerini emretmiştir. Korku içinde olan şövalyeler, Despenser'in isyancıları teslim etmeleri durumunda onlara yardım edebileceğine inanmayarak yalan söylemiş ancak Despenser'in teşviki sonunda ayaklanmanın önde gelen isyancılarından ikisinin orada bulunduğunu, bir üçüncüsünün ise yiyecek almak için uzaklaştığını itiraf etmiştir. Şövalyelerin, yaptıkları yolculuğun amacını da açıklamasının ardından orada bulunan iki isyancının başlarının kesilmesi emrini veren Despenser, üçüncü isyancının aranmasında bizzat yer almıştır.¹¹⁵⁸ Kesilen başlar Newmarket'teki boyunduruğa sabitlenmeleri için gönderilmiş ve şövalyelerin eşlik ettiği Despenser Norfolk üzerinden Kuzey Walsham'a, isyancıların Kral Richard'ın cevabını ve yoldaşlarının dönüşünü bekledikleri yere ilerlemiştir. İsyancılardan korkarak saklanmış olan birçok şövalye ve bey, silahlarını kuşanıp metal bir miğfer ile hiçbir okun delemeyeceği sağlam bir göğüs zırhı giyen ve elinde

¹¹⁵³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 91.

¹¹⁵⁴ Honor Ridout, *Cambridge and Stourbridge Fair*, Blue Ocean Publishing, Cambridge 2011, s. 1.

¹¹⁵⁵ Ridout, *Cambridge and Stourbridge Fair*, s. 5.

¹¹⁵⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 91-92.

¹¹⁵⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 92.

¹¹⁵⁸ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 146.

kılıcını tutan Piskopos Henry Despenser'a katılmıştır.¹¹⁵⁹ Despenser'ın isyancılara karşı mücadelesini haber alan Batı Suffolk ve Norfolk'un sadık halkı da Piskopos'un yanında yerini almıştır.

Despenser, katılımlarla büyüyen ordusuyla 24 Haziran 1381'de Norwich kapılarına ilerlemiştir. İsyancıların lideri olan Litster takipçileriyle birlikte şehri terk etmiş, geride kalan kasabalılar¹¹⁶⁰ ise Despenser'ı memnuniyetle kabul etmiştir.¹¹⁶¹ Evlerin öfkeli isyancılar tarafından yıkıldığını gören Despenser, Temple Bridge'de isyancılardan aldığı ve aslında isyancılar tarafından Norwich'ten toplanmış olan parayı Norwich halkına geri vermiştir. Belediye yetkilileri bahsi geçen parayı Despenser'a geri vererek askerlerinin masrafı için kullanmasını rica etmiştir. Bu sırada, isyancıların liderliğini yapan Litster nedeni bilinmeyen bir şekilde Norwich'ten ayrılmıştır. Kuzey Walsham'a geri dönen Litster, takipçilerine mesajlar göndererek, harekete geçmelerini ve Despenser'a karşı çabalamalarını emretmiş ancak Litster'in mesajları etkili olmamıştır. Mesajların istenilen etkiyi yaratmamasında; isyancıların yenilgisi, Tyler'ın ölümü ve Kentli isyancıların dağıldığına dair haberlerin halk arasında duyulması, Despenser'ın Cambridge ve Peterborough'da kazandığı başarıların isyancıları korkutması gibi nedenler etkili olmuştur.¹¹⁶²

Litster, topladığı isyancılar ile Kuzey Walsham'da kendini savunmak üzere hazırlanmıştır. Bir hendek kazılmış, kazıklı çitler hazırlanmış, yan ve arka taraflar ise tekerleklerinden birbirine zincirlenmiş vagonlar ve mobilya yığınlarıyla kaplanarak bulundukları pozisyon güçlendirilmiştir. Litster, hazırladığı bu korunaklı bölge ile hem karşı taraftan gelecek saldırıları hem de kendi adamlarının ihanet ederek kaçmasını engellemeyi amaçlamıştır.¹¹⁶³ 25 Haziran'da, Kuzey Walsham'da toplanan isyancıların önüne gelen Piskopos Henry Despenser, savunmalarını hızlıca incelemiş ve vakit kaybetmeden mücadeleyi başlatmıştır.¹¹⁶⁴ Bazı kaynaklarda bahsi geçen mücadelenin tarihi 26 Haziran olarak geçmektedir.¹¹⁶⁵ Mücadele, okçuların saldırısı ile başlamış, daha sonrasında süvariler ön kısma doğru saldırmıştır. Çukura atlayan

¹¹⁵⁹ Hoare, *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, s. 117.

¹¹⁶⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 92.

¹¹⁶¹ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 348.

¹¹⁶² Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 92-93.

¹¹⁶³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 93.

¹¹⁶⁴ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 146.

¹¹⁶⁵ Keeshan, *The Mind's Eye: Reconstructing the Historian's Semantic Matrix through Henry Knighton's Account of the Peasants' Revolt, 1381*, s. 126.

ve çitlerin arasından geçen ilk kişi Despenser olmuştur. Şövalyeler onu takip etmiş ve hepsi bir arada isyancıların üzerine atılmıştır. Kısa bir süre dayanmayı başaran isyancılar, Despenser'a direnemeyeceklerini fark ettiklerinde kaçmaya çalışmıştır. İsyancıların birçoğu kaçmak istemiş ancak arkalarındaki savunma hattı geri çekilmelerini engellediği için bazıları katledilmiş, daha fazlası ise ele geçirilmiştir. Piskoposun derhal asılmasına karar verdiği, daha sonra başını kestiği ve vücudunu dört parçaya ayırdığı Litster da mahkûmlar arasında bulunmuştur. Öfkesi biraz dindikten sonra durumu bir rahibin bakış açısıyla değerlendiren Despenser, Litster'ın son dini görevinden mahrum edilmemesi gerektiğini düşünmüş, isyancıyı affettiğini itiraf etmiş ve yoldaki taşlara düşmesin diye başını tutarak darağacına doğru onun yanında yürümüştür.¹¹⁶⁶ Böylece, 1381 isyanının liderlerinden olan Geoffrey Litster, Despenser tarafından öldürülmüştür.¹¹⁶⁷ Piskopos Henry Despenser'in, Lister'in ölümünün ardından Katedral'e döndüğü söylenmektedir.¹¹⁶⁸

Litster'in ölümü, Norfolk ayaklanmasını sona erdirmiştir. Litster'in emrinde hareket eden isyancıların çoğu, normal hukuk süreçlerine geçilinceye kadar tutulacakları Norwich Hapishanesi'ne teslim edilmiştir. Temmuz ayının ilk haftasında yüzlerce iddianame listesi hazırlanmıştır. Bu aydan kalan belgelere göre Litster'in yardımcılarının çoğu yakalanmış, bazıları yargılandıktan sonra ölüm cezasına mahkûm edilirken birçoğu da bağışlanmıştır. Sir Roger Bacon ve Thomas Gissing, hayatını kurtarmayı başaranlar isimlerden bazılarıdır.¹¹⁶⁹

6.2. Suffolk'ta İsyanın Bastırılması

Suffolk isyanı, Norfolk'a göre daha hızlı ve kolay bastırılmıştır. Kontluğun yöneticisi olan William Ufford, 23 Haziran 1381 Pazar günü 500 mızraklı süvari ile geldiği Bury'de¹¹⁷⁰ kendisinin gelişinden önce mağlup edilen isyancılar ile karşılaşmıştır. İsyancıların lideri olan Wrawe, Litster'in yaptığı gibi savaş teklif etmek yerine kaçıp saklanmış, yakalandığında ise uzun bir iddianame hazırlayarak eylemlerinin sorumluluğunu yardımcılara yüklemeye çalışmıştır. Bunlara rağmen Kral Richard'ın affını kazanamayan Wrawe, eylemlerinin cezasını asılarak ödemiştir. Ipswich isyancılarının lideri olan Thomas Sampson'ın ise daha şanslıdır. Ölümüne

¹¹⁶⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 93.

¹¹⁶⁷ *The English Rising of 1381*, s. 196.

¹¹⁶⁸ Webster, "Julian of Norwich", s. 228.

¹¹⁶⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 93.

¹¹⁷⁰ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 248.

mahkûm edilmesine rağmen 18 ay hapis cezasına çarptırılmış ve 14 Ocak 1383'te affedilmiştir. "halk kralı" unvanında Litster'in rakibi olan Robert Westbroun da affedilen isimler arasındadır. Norfolk'ta resmen yargılanan ve idam edilen 28 isyancı kaydedilirken Suffolk'ta bu sayı 16 ile sınırlı kalmıştır. Sayıları verilen isyancılara Skeet, Trunch ve Kybett gibi baskının ilk günlerinde Piskopos tarafından cezalandırılan kişiler dâhil edilmemiştir. Sayılar incelenirken, iddianame kayıtlarının eksik olduğu ve Kuzey Walsham'da yaşanan çatışmada ölen isyancılar göz önünde bulundurularak Doğu Anglia'nın, Essex hariç tutulmak üzere isyanda yer alan diğer bölgelerden daha fazla etkilendiği sonucuna varılmıştır.

Yargılamalar sırasında Wrawe'in yaptığı gibi diğer isyancıları ele veren ifadelerin kaydedilmesi, isyanın asıl liderler değil onların yardımcıları tarafından yönetildiği günlerde kırsal bölgelere verilen zararları ayrıntılı olarak göstermiştir. Bazı isyancılar yaptıklarından pişmanlık duyarken bazıları isyan sonlandığında dahi pişmanlık göstermemiştir. John Wright ve Norfolk'un her tarafına "Büyük Birlik" in mesajlarını taşıyan bir Lincolnshireli olan George Dunsby adlı isyancılar bunlara örnek oluşturmuştur. Wright¹¹⁷¹ ve Dunsby, baskı altında kalmadan isyancı eylemlerde bulunduklarını kabul etmiş,¹¹⁷² yaptıklarından memnun olduklarını ifade etmiş ve halka sadık bir şekilde hizmet ettiklerini iddia ederek ölüme gitmiştir.¹¹⁷³

6.3. Bury'nin Cezalandırılması

Doğu Anglia'da anayasal öneme sahip tek yargılama, Bury kasabalılarının davasıdır.¹¹⁷⁴ Parlamento, biri Bury olmak üzere aftan yararlanmayacak altı kasaba seçmiştir. Liste daha sonra yeniden düzenlenmiş¹¹⁷⁵ ve 1381 yılının Kasım ayında Bury tek başına genel affın dışında bırakılmıştır. Bury ile birlikte; John Clakke, Robert Westbron, Thomas Halesworth, Robert Sad ve bir diğer kişi olmak üzere beş kişi aftan mahrum bırakılmıştır. Bahsi geçen kişilerden Westbron, Halesworth ve Clakke 1385 yılında affedilmiştir.¹¹⁷⁶ Bury ise 1381 yılında mahrum edilmesinden bir yıl sonra, 1382 yılında, 2 bin *mark* karşılığında aftan yararlanmaya hak kazanmıştır. Belirlenen miktarın yarısı bir kerede verilmiş, isyancılar tarafından

¹¹⁷¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 94.

¹¹⁷² Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 256.

¹¹⁷³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 94.

¹¹⁷⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 94.

¹¹⁷⁵ Chick, "The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion", s. 44.

¹¹⁷⁶ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 379.

verilen zararların tazminatı olarak yarısı manastıra verilecek olan ikinci kısım ise daha zor toplanmıştır. Bury halkı, kuruma duydukları nefret nedeniyle borcun ödemesini mümkün olduğu kadar ertelemiştir. Bu ağır para cezasının son parçalarının ödenmesi, 1386 yılının Ocak ayına kadar tamamlanamamıştır. Bury kasabası, 1384 yılında, 10 bin *sterlin*lik büyük miktar üzerine bir daha asla isyan etmeyeceklerine dair kendilerine kefil olmaya zorlanmış, kasabada yaşayan 722 kişinin her biri bu anlaşmaya kaydedilmiştir. Bölgede yaşayan yetişkinlerin toplamı 1377 yılında 2 bin 445 kişi olarak bildirildiği için 722 sayısının, orada ikamet eden toplam ev sahibi sayısını temsil ettiği düşünülmektedir.¹¹⁷⁷

Parlamentonun, Wrawe'in idamından sonra bile Bury'ye ağır bir ceza vermesi, bölgedeki isyanda liderliğin kasabanın içinden geldiğinin kanıtıdır. Bireylere karşı yargılanmalar ile sınırlı kalmak yerine toplu bir ceza seçilmesi ise isyan sonrası cezalandırmalar içinde ilginç bir detaydır. Para cezasını artırmak ve toplamak için oluşturulacak komisyonu kurma görevinin loncalara verilmesi ve cezanın öncelikle şehir seçkinlerine yöneltilmesi, cinayetlerin üst sınıfa mensup şehir sakinleri öncülüğünde işlendiğini göstermektedir. Bu isyancı gruplar, onları koordine eden merkezi liderliğin olmamasına rağmen etkileşimde bulunmayı ve işbirliği yapmayı başarmıştır.¹¹⁷⁸

¹¹⁷⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 95.

¹¹⁷⁸ Chick, "The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion", s. 44.

7. BÖLÜM

KUZEYİN VE BATININ UZAK KONTLUKLARINDA SORUNLAR

1381 yılında yaşanan köylü isyanı, Cambridge, Hertfordshire ve Essex'in batısındaki hiçbir bölgede etkili olmamıştır. Bununla birlikte, Yorkshire ve Somersetshire gibi ana isyana uzak bölgelerde bazı karışıklıklar yaşanmıştır. İsyanın, bahsi geçen bölgelere geç ulaşması nedeniyle Kuzey ve Batı'daki bu karışıklıklar ciddi bir ayaklanmaya dönüşmemiştir.¹¹⁷⁹ Kuzey İngiltere'de, Ouse Nehri üzerinde bulunan York,¹¹⁸⁰ Kuzey Denizi kıyısında bulunan Scarborough¹¹⁸¹ ya da Bridgewater'da ayaklanmalar başlamadan önce Londra'da isyanın bastırılma süreci başlamıştır. Tyler'ın ölüm haberi hızlı bir şekilde yayılmış ve yerel halkın isyancılarla savaşmak için silahlanmaları emredilmiştir. İsyancıların ana gücünün dağıldığını ve liderlerinin katledildiğini öğrenen potansiyel isyancıların cesareti kırılmıştır. Bu nedenle, özel koşullar nedeniyle yerel ayaklanmaların yaşandığı yerler dışında isyan faaliyeti görülmemiştir. Wiltshire'da, isyancıların mallarını hesaplamakla görevlendirilen *escheatorların* raporlarında, hiçbir isyancının bulunamadığı yazılmıştır. Bölgedeki tek sorun, Mere Kalesi'nden kurşun levhaların, taş ve kiremitlerin çalınması olarak kaydedilmiştir. Hampshire içinde, yalnızca Winchester'da şehir yönetimi ile halk arasında sorun yaşanmıştır.¹¹⁸²

Winchester'da, Thomas Faukoner'ın bölgeye gelişiyle başlayarak üç gün devam eden bir isyan yaşanmıştır.¹¹⁸³ 17 Haziran'da başlayan ayaklanma, Londra'dan Hampshire'a ve ötesine giden ana yol boyunca gelişmiştir. Faukoner, Guildford'dan gelirken karşılaştığı büyük bir gruba bahsi geçen kasabadaki ayaklanmadan bahsetmiş ve bazılarını kendisiyle birlikte Farnham'a gitmeye ikna etmiştir. İsyancı grup Farnham'da daha fazla isyanı tetiklemiş, Winchester isyancıları ise Londra'dan Winchester'a giden William Wygge ve arkadaşlarına katılmıştır.¹¹⁸⁴ Babası ya da amcası daha önce üç kez belediye başkanlığı yapmış olan William

¹¹⁷⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 96.

¹¹⁸⁰ Karen A. Hudson-Edwards and Mark G. Macklin, "Mediaeval Lead Pollution in the River Ouse at York, England", *Journal of Archaeological Science*, C. 26, S. 7, 1999, s. 809.

¹¹⁸¹ "Scarborough", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Scarborough-England> (05.05.2021).

¹¹⁸² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 96.

¹¹⁸³ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 363.

¹¹⁸⁴ Helmut Hinck, "The Rising of 1381 in Winchester", *The English Historical Review*, C. 125, S. 512, Şubat 2010, Oxford University Press, s. 114.

Wygge,¹¹⁸⁵ Thomas Faukoner'ın halkı isyana teşvik edişini ayaklanmak için bir fırsat olarak kullanmıştır. İsyancı gruplardan ikisi de daha sonra memleketlerine geri dönmüş, William'ın grubu Winchester'a ulaşmadan önce kısa bir yoldan Hampage Wood'a gitmiştir. Günün geri kalanında ayaklanmaya destek sağlamaya çalışan isyancılar, kendilerine katılmayı reddedenleri ölümle tehdit etmiştir. Asıl şiddet eylemleri ise ertesi gün, Wygge ve takipçilerinin kralın satış yerine girdiği, orada saklanan mahkeme belgeleri ile diğer kayıtları alıp High Street'te yaktığı ve Walter Hogyn isimli bir kişiyi öldürdüğü 18 Haziran'da gerçekleşmiştir. 19 Haziran'da, bölgedeki son isyan eylemlerini gerçekleştiren Wygge ve takipçileri, Winchester'ı isyancıların elinde bırakarak Romsey'ye yönelmiş¹¹⁸⁶ ve eylemlerine burada devam etmiştir.¹¹⁸⁷ Winchester ve çevresindeki karışıklıklar bu tarihten itibaren sonlanmıştır. William Wygge ve takipçilerinin Londra'daki isyancılar arasında yer aldığı varsayılmaktadır.¹¹⁸⁸ Farnham ve Romsey'de bazı isyan faaliyetleri yaşanmış ancak etki bırakamayan bu faaliyetler yetkililerin hızlı müdahalesi sayesinde kısa sürede bastırılmıştır. İsyan faaliyetlerinin görüldüğü yerlerden biri olan Hampshire ise Kent haricinde 20 Haziran gibi erken bir tarihte ayrı bir komisyonun çıkarıldığı tek yer olmuştur. Montagu'nun komisyonunun açılış oturumu, 24 Haziran'da, Hampshire'nin Londra'dan Winchester'a giden yoldaki ilk kasabası olan Alton'da yapılmıştır. Montagu ve komisyon üyeleri daha sonra Winchester'a geçmiş ve ertesi gün, 25 Haziran'da, başka bir duruşmaya başkanlık yapmıştır. Bu oturumda en az iki farklı jüri dinlenmiş, bunlardan ilkinde ağırlıklı olarak önde gelen vatandaşlar bulunmuştur. Mahkemenin son oturumu 26 Haziran'da yapılmıştır. Londra dışında isyancılara karşı yasal işlemleri başlatan ilk komisyon olan mahkeme, Winchester'daki karışıklıklara karşı harekete geçme konusunda hızlı davranmış ve sert tedbirler almıştır. Ayaklanmadan sonraki bir hafta içinde dört sanık idam edilmiş, üç sanığın ise idamı kararlaştırılmıştır.¹¹⁸⁹

7.1. Salisbury

Avon Nehri ile Wiley Nehri'nin birleştiği noktada yer alan, İngiltere'nin güneyindeki Wiltshire'a bağlı bir şehir olan Salisbury,¹¹⁹⁰ 1381 isyanında

¹¹⁸⁵ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 103.

¹¹⁸⁶ Hinck, "The Rising of 1381 in Winchester", ss. 114-115.

¹¹⁸⁷ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 304.

¹¹⁸⁸ Hinck, "The Rising of 1381 in Winchester", s. 115.

¹¹⁸⁹ Hinck, "The Rising of 1381 in Winchester", ss. 116-118.

¹¹⁹⁰ "Salisbury", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Salisbury-England> (06.05.2021).

bahsedilmesi gereken yerlerden biridir. Salisbury’de, isyandan dokuz ay önce, 1380 yılının Eylül ayında, yerel oligarşi ve halk arasındaki çekişmelerden kaynaklanan ciddi isyanlar yaşanmıştır. 1381’de başlayan köylü isyanı, daha önce yaşanmış olan sorunları tekrar ortaya çıkarmıştır. 19 Haziran ile 20 Haziran tarihlerinde, Somersetshire’da Bridgewater civarında Nicholas Frompton adında bir rahip ve Thomas Engilby adında bir çiftçi tarafından yönetilen yerel bir ayaklanma çıkmıştır. Aziz John Şövalyeleri’nde bir papazlık rütbesi talep etmiş olan Frompton, Sudbury ve Hales cinayetleri işlendiği sırasında Londra’da bulunmuş, Hospitallier Şövalyeleri’ne başkentte nasıl davrandığını görmüş ve onlardan kendi intikamını alabileceğini düşünmüştür.¹¹⁹¹ Frompton, Bridgewater’a geri dönerek, Engilby ile iş birliği yapmış ve isyancı kalabalığı ayaklandırmış,¹¹⁹² bu isyancıları da peşinden sürükleyerek şövalyelerin evine girmiş ve şövalyelerin liderini kendisine talep ettiği papazlık rütbesini vermeye zorlamıştır. Bridgewaterlı isyancılar, Hospitallier Şövalyeleri’ne ödemeleri gereken borçları temsil eden tahvilleri ele geçirip parçalamış ve şövalyelerin liderine 200 *sterlin*lik bir senet imzalatmıştır. Engilby ise isyancı grubunun komşu East Chilton ve Sydenham köylerine gitmesine izin vermiştir. Baron ve Lavenham adlı iki kişiyi öldürmüş ve Sir James Audley ve John Cole’un malikâne kayıtlarını yakmıştır.¹¹⁹³ John Sydenham¹¹⁹⁴ ve bazı diğer kasabalıların evleri isyancılar tarafından yağmalanmış, hapisaneler ise açılmıştır. 21 Haziran tarihine gelindiğinde Kentli isyancıların yenildiği haberlerini alan isyancı kalabalık ayaklandığı kadar hızlı bir şekilde sakinleşmiştir. Engilby, 40 *shilling* değerindeki mülk hakkını *escheator*lara av olarak bırakarak kaçmıştır.¹¹⁹⁵ Engilby ve içlerinde bir kâhinin de olduğu 12 Somerset isyancısı, isyanın bitiminde verilen genel aftan mahrum bırakılmış ancak Engilby 1383 yılında, Frompton’dan 13 ay sonra, affedilmiştir.¹¹⁹⁶ Bridgewater’ın isyanı, tamamen yalıtılmış bir olaydır. Şubat 1382 tarihli bir yazıda cinayet, otoyol soygunu, hırsızlık ve isyancı toplantıların bu bölgelerde normalden daha yaygın olmasından şikâyet edilmesine ve sulh yargıçlarının suçlanmasına rağmen Dorset, Devon veya Cornwall’dan herhangi bir olumsuz faaliyet bildirilmemiştir. Berkshire, Buckinghamshire ve Oxfordshire’da 1381 Köylü İsyanı’na dâhil edilebilecek herhangi bir problem kaydedilmemiştir.

¹¹⁹¹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 96-97.

¹¹⁹² Dobson, *The Peasants’ Revolt of 1381*, s. 280.

¹¹⁹³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 97.

¹¹⁹⁴ Dobson, *The Peasants’ Revolt of 1381*, s. 281.

¹¹⁹⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 97.

¹¹⁹⁶ Barker, *1381: The Year of the Peasants’ Revolt*, s. 363.

Buckinghamshire’da yaşanan olaylar, Hertfordshire isyancıları tarafından bir malikâneye yapılan saldırı ile sınırlı kalırken Bedford, Northampton ve Leicester ise isyandan daha fazla etkilenmiştir. Londra’da tutuklanan mahkûmlar arasında yalnızca Bedfordshirelilar değil, çok sayıda Lutonlu isyancı “ayaklanan köleler” (*fugitivi pro insurrectione*) olarak *escheator*ların mahkeme belgelerine kaydedilmiş ancak genel bir isyan yaşanmamıştır.¹¹⁹⁷

7.2. Northamptonshire

İngiltere’nin East Midlands bölgesinde bulunan ve Daventry, Doğu Northamptonshire, Güney Northamptonshire, Corby, Kettering, Northampton ve son olarak Wellingborough olmak üzere yedi bölgeden oluşan Northamptonshire’da,¹¹⁹⁸ ayaklanmanın öncülüğünü William Napton üstlenmiştir.¹¹⁹⁹ Malikâne ücretlerini ödemek istemeyerek William Napton öncülüğünde ayaklanan halk isyanda başarılı olamamıştır. 17 Haziran Pazartesi ve 18 Haziran Salı gününde ise birçok Londra isyancısının¹²⁰⁰ Kale’ye saldırmak üzere Leicester’a doğru yola çıktığına dair sahte bir haber yayılmıştır.¹²⁰¹ Bu sahte bilgiye göre isyancılar, bahsi geçen Kale’nin Gauntlu John’un sığınağı olduğunu düşünerek buraya saldırma kararı almıştır. Leicester belediye başkanı, 1200 kişilik güçlü bir askeri birlik toplayarak isyancılara karşı kendini savunmaya hazırlanmıştır. Hazırlanan savunma birliği, iki gün boyunca Galtre Tepesi’nde¹²⁰² (Gallowtree-hill)¹²⁰³ savaş düzeninde beklemiştir. Kasabada endişe hüküm sürmüş ve Lancaster dükünün şatosunu koruyan kişi, taşınır malların hepsini arabalarda toplayarak manastıra getirmiştir.¹²⁰⁴ Başrahibin, isyancıların manastıra saldırmasına neden olacağını düşünerek saklamayı reddettiği mallar Kale’nin yanındaki Aziz Mary Kilisesi’nde saklanmıştır.¹²⁰⁵ Lancaster düşesi de benzer bir durumda kalmıştır. Kuzeydeki büyük Pontefract Kalesi’ne kaçan düşes, isyancıları Kale’ye çekebileceği endişesi ile dışarıda bırakılmıştır.¹²⁰⁶ Bir gece

¹¹⁹⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 97-98.

¹¹⁹⁸ “Northamptonshire”, *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Northamptonshire> (06.05.2021).

¹¹⁹⁹ Dobson, *The Peasants’ Revolt of 1381*, s. 44.

¹²⁰⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 98.

¹²⁰¹ James Thompson, *The history of Leicester*, C. 1, JS Crossley, Leicester 1849, s. 144.

¹²⁰² Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 98.

¹²⁰³ Thompson, *The history of Leicester*, C. 1, s. 144.

¹²⁰⁴ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 98.

¹²⁰⁵ Thompson, *The history of Leicester*, C. 1, s. 144.

¹²⁰⁶ Walsingham, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, s. 168.

dışarıda dolaşmak zorunda kalan Düşes Constance, 7 mil uzaklıktaki Knaresborough'a gitmiş ve dük gelene kadar burada beklemiştir.¹²⁰⁷

Leicestershire'nin kırsal kesiminde isyan çıkmamıştır. Burada yaşanan olayların en kötüsü, Aziz John Şövalyeleri'ne ait iki malikânenin kiracılarının, bir rahip tarafından kışkırtılmaları sonucunda yükümlü oldukları vergileri ödemeyi reddetmesi ve kraliyet ahırlarında toplanmış olan mısırları yakma girişiminde bulunmasıdır. Benzer olaylar, Lincoln'un daha büyük kontluklarında da görülmüştür. İlçede mevcut olan anlaşmazlıklar, hükümetin önlem almak için Nottingham kontu ve diğer büyük toprak sahiplerine silahlanmalarını ve gerek görüldüğünde müdahale etmelerini emretmesine neden olmuştur. Hükümetin korktuğu durum yaşanmamış, Lincolnshire, Fenland ve Wold'un geniş alanlarında hiçbir isyan ya da silahlı toplantı gerçekleşmemiştir. Hükümetin emriyle silahlanmış olan toprak sahiplerinin silahlarını kullanmalarına da gerek kalmamıştır.¹²⁰⁸

7.3. Scarborough

1381 yılında yaşanan köylü isyanı, Gloucestershire'dan Derby ve Nottingham'a kadar ulaşmasa da Humber'ın kuzeyinde hepsi büyük kasabalarda olmak üzere üç ayrı isyan çıkmıştır. Bunlardan ikisi, yerel halkın kasaba yönetimine tepkisini, üçüncüsü bir nevi iç savaşı temsil etmiştir. Scarborough, genellikle İskoçlara karşı devlet izniyle korsanlık yapan ve korsanlık yapmaya karşı olmayan yaklaşık 2 bin 500 kişilik küçük bir limandır. 23 Haziran'da,¹²⁰⁹ Wat Tyler'ın Londra'yı ele geçirdiği haberini alan en az 500 kasabalı,¹²¹⁰ Robert Galoun, William de Marche ve Robert Huntere liderliğinde ayaklanmıştır.¹²¹¹ John Cant, Thomas Symson, John Broun ve John Lovell ise bölgedeki diğer isyancılardan bazılarıdır.¹²¹² İsyancılar hem uzun zamandır anlaşmazlık yaşadıkları hem de yeni seçtikleri kişileri hedef alarak bu kişilere karşı düzenli saldırılar gerçekleştirmiştir.¹²¹³

Scarborough isyancıları, kırmızı kuyruklu beyaz bir başlığı ortak bir üniforma olarak benimsemiş¹²¹⁴ ve bütün işlerinde birbirlerini korumak için büyük bir yemin

¹²⁰⁷ Thompson, *The history of Leicester*, C. 1, s. 145.

¹²⁰⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 98.

¹²⁰⁹ *The English Rising of 1381*, s. 136.

¹²¹⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 99.

¹²¹¹ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 294.

¹²¹² Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 291.

¹²¹³ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 99.

¹²¹⁴ *The English Rising of 1381*, s. 136.

etmiştir. Kasabanın İcra Memuru Robert Acklom'u ele geçirip hapishaneye gönderen isyancılar, Robert Acklom'un ve diğer tüm belediye memurlarının görevlerinden alındığını açıklamıştır. Faaliyetlerine tüm zengin kasabalılara eziyet etmek ve onlardan para toplamakla devam eden isyancılar, bazı kasabalıları saatlerce kendi evlerinde kuşatmış, bazılarını da kasabanın icra memuruyla birlikte hapse atmıştır. İsyancılar, kasabalılardan zorla 3 *pound*, 10 *mark*, 20 *mark* gibi miktarlarda para almıştır.¹²¹⁵ 24 Haziran'da, William de Manby isimli bir kişinin evine gelen isyancılar,¹²¹⁶ fakir bir adam olan William'ı ölümle tehdit etmiş, yukarıda bahsedilen para toplama faaliyetleri William'ın tehdit edilmesinden sonra gerçekleşmiştir.

İsyancıların, sadece eski hesaplaşmaları ve para toplamayı amaçladığı Scarborough'ta gerçekleştirilen faaliyetler, ana isyanın çöküş haberinin ardından sonlanmıştır.¹²¹⁷ 10 Temmuz'da, bölgede yaşanan isyan faaliyetlerinin tamamen sonlandırılması ve suçluların cezalandırılması için bir komisyon toplanmıştır.¹²¹⁸ Scarborough isyancıları da diğer bölgelerin isyancıları gibi para cezasına çarptırılmıştır. Kasabalılar 400 *mark* tutarında genel bir ceza ödemek zorunda kalırken, isyan sırasında liderlik yapan veya işlediği suçlarla öne çıkan 42 kişi, bahsi geçen genel cezanın dışında şahsi olarak cezalandırılmıştır. Robert Galoun, Hunter ve diğerleri ölüm cezasından kaçmayı başarmış ancak 1 Mayıs 1386 tarihine kadar aftan yararlanamamış ve kefaletle serbest bırakılıncaya kadar Scarborough Kalesi'nde tutsak olarak kalmıştır.¹²¹⁹

7.4. Beverley

East Riding'in ticaret merkezi olan ve yerel yönetim ile halk arasında uzun süreli anlaşmazlıklar bulunan Beverley'de, Scarborough'tan daha fazla sorun yaşanmıştır. Halkın ileri gelenleri; haksız yere vergi toplamak, kendi yararları için kamu mallarını satmak ve belediye adaletini araç olarak kullanarak düşmanlarına ağır para cezaları ödetmekle suçlanmıştır.¹²²⁰ 6 Temmuz 1381'de,¹²²¹ Austin Keşişleri'ne bağlı olan¹²²² ve 1385 yılında York başrahibi olduğu söylenen,¹²²³

¹²¹⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 99.

¹²¹⁶ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 293.

¹²¹⁷ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 99.

¹²¹⁸ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 371.

¹²¹⁹ Oman, *The Great Revolt of 1381*, ss. 99-100.

¹²²⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 100.

¹²²¹ *The English Rising of 1381*, s. 130.

¹²²² Johannes de Foxton, *John de Foxton's Liber Cosmographiae (1408): An Edition and Codicological Study*, ed. John Block Friedman, C. 5, BRILL, New York 1988, s. XVII.

Bridlington'dan John olarak da bilinen¹²²⁴ John Erghom ve diğerleri tarafından öldürülen William Haldane¹²²⁵ cinayeti bölgedeki sorunlarda önemli bir rol oynamıştır. Gizli bir şekilde işlenen cinayet, siyasi düşmanlarının üzerine yıkılmaya çalışılmıştır. 1368 yılına, III. Edward'ın hükümdarlığına kadar uzanan suçlamalar yapılmıştır. Beverley'de muhalefet partisini kuran “sıradan adamlar” (*virī mediocres*), 1381 Köylü İsyanı başlamadan çok önce, kendilerine baskı yapanlara direnmek için birlik kurmuştur. Bir isyancı çetesi, Essex'te ortaya çıkan ilk ayaklanmadan üç hafta önce¹²²⁶ 7 Mayıs 1381 tarihinde, şehrin belediye binasına girmiş,¹²²⁷ 20 sterlin ve şehir mührünü çalmış ve mührü kullanarak kendilerine sözleşmeler hazırlamıştır. Haziran sonuna gelindiğinde Tyler'ın isyan faaliyetlerinin haberini alan Beverley isyancıları (*virī mediocres*), Scarborough isyancıları gibi beyaz başlıklı bir üniformayı benimseyerek ayaklanmıştır. Bir derici olan Thomas Preston, John ve Thomas Whyte adındaki iki çatı ustasının liderliğinde tüm düşmanlarını kuşatmış ve onları büyük meblağlar için borç senetleri imzalamaya zorlamıştır. Son 10 ya da 15 yıl boyunca kasaba yönetiminin kasabalılardan yasadışı olarak kazandığı para, bahsi geçen senetlerle geri alınmaya çalışılmıştır. İsyan sonrasında, her iki taraf da birbirinden şikâyetçi olmuştur.¹²²⁸ İlk olarak aftan mahrum bırakılacak bölgeler arasına eklenen Beverley¹²²⁹ hakkındaki karar daha sonra değiştirilmiş, küçük bir para cezasına çarptırılan kasaba yasadışı davranışlarından dolayı affedilmiştir. İsyanı takip eden yılda çıkarılan diğer bir kraliyet kararıyla, kasabanın ödeyeceği cezanın 1100 marktan az olmayacağı belirtilmiştir.¹²³⁰

7.5. York

York'da yaşanan isyan faaliyetleri, 1381 yılının köylü isyanından çok daha önce başlamış ve farklı sebeplerden kaynaklanmıştır. 26 Kasım 1380 tarihinde, şehir halkının ayaklanarak belediye başkanı olan John Gisburn'u şehirden gitmeye

¹²²³ P. J. Dowden, “Sir Gawayne and the Green Knight, 1. 620.”, *The Modern Language Review*, C. 44, Ocak 1949, s. 229.

¹²²⁴ Jennifer Arch, “A Case against Chaucer's Authorship of the ‘Equatorie of the Planetis.’”, *The Chaucer Review*, C. 40, S. 1, 2005, s. 64.

¹²²⁵ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 44.

¹²²⁶ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 100.

¹²²⁷ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 43.

¹²²⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 100.

¹²²⁹ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 387.

¹²³⁰ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 100.

zorlamasından kaynaklanan bazı karışıklıklar yaşanmıştır.¹²³¹ John Gisburn'un görevinden alınmasının ardından belediye binasına (*guildhall*) girerek kapıları ve pencereleri parçalayan isyancılar,¹²³² Simon de Quixley'i yeni belediye başkanı olmaya zorlamıştır.¹²³³ Simon Quixley, 1381 yılının Şubat ayında belediye başkanı seçilmiştir.¹²³⁴ Mayıs ayında, Londra'dan başpiskopos ve Northumberland kontu, John Gisburn ve Simon Quixley taraftarları arasında çıkan problemlerin çözülmesi ve şehirde huzurun tekrar sağlanması amacıyla görevlendirilmiştir. Görevlendirilen kişilerin arabuluculuğu sorunların çözülmesinde etkili olmamış¹²³⁵ ve 1 Temmuz'da, John Gisburn ile takipçilerinin Calle Bootham Bar'a saldırdıkları bir ayaklanma çıkmıştır.¹²³⁶ Tüccar Robert de Harom, Richard de Kendale ve diğer birçok isyancı bahsi geçen 1 Temmuz saldırısını gerçekleştiren kişiler arasındadır.¹²³⁷ Belediye Başkanı Quixley taraftarı olan York'un jüri üyeleri Gisburn ve takipçilerini; demir çubuklar ve diğer silahlarla vatandaşlara saldırmak, takipçilerini onlara bağlı kalacaklarına dair yemin ettirmek, sahte para ihracatı yapmak ve 1372-1373 yıllarında cinayet işlemek ile suçlamıştır. Quixley ve York'un icra memurlarından beş kişinin, Gisburn'un takipçileri tarafından hapse atıldığı, ölümle tehdit edildiği, büyük miktarlar ödemek üzere senet imzalamaya zorlandığı ve maruz kaldıkları şiddete karşı Kraliyet Mahkemelerine başvurmalarının engellendiği iddia edilmiştir. Kral, anlaşmazlık çıkaran iki grubun, ifade vermek üzere şansölyeye götürülmesini emretmiş ve York'un tamamını 1.000 *mark* para cezasına çarptırmıştır. Parlamento tarafından af dışında bırakılan birkaç kişi hariç tüm isyancılar affedilmiştir. Böylece, 1381 Köylü İsyanı'nın genel sebepleriyle hiçbir ilgisi olmayan York isyanı da sonlandırılmıştır.¹²³⁸

¹²³¹ Christian D. Liddy, "Urban Conflict in Late Fourteenth-Century England: The Case of York in 1380-1", *The English Historical Review*, C. 118, S. 475, Şubat 2003, s. 1.

¹²³² Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 104.

¹²³³ Liddy, "Urban Conflict in Late Fourteenth-Century England: The Case of York in 1380-1", s. 1.

¹²³⁴ Barker, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, s. 366.

¹²³⁵ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 101.

¹²³⁶ *The English Rising of 1381*, s. 122.

¹²³⁷ Dobson, *The Peasants' Revolt of 1381*, s. 288.

¹²³⁸ Oman, *The Great Revolt of 1381*, s. 101.

8. BÖLÜM

İSYAN VE EDEBİYAT

Doğal afetler, savaşlar ve hastalıklar toplumları derinden etkileyen unsurlardan bazılarıdır. İsyanlar da hem bireysel olarak insanı hem de toplumun genelini etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Etkilendiği unsurları yazdığı, söylediği veya canlandırdığı edebi eserlere taşıyan insanlar, 1381 Köylü İsyanı'nı da ürettiği edebi eserlerin konularına dâhil etmiştir. Hem isyanın kendisi hem de içerisindeki belirgin karakterler birçok edebi eserde karşımıza çıkmaktadır.

İsyanın edebi eserler üzerindeki etkilerinden biri “Robin Hood” hikâyesinde görülmektedir. Suffolk'ta anlatılan “Robin Hood” hikâyelerinde, 1380'de, Bury rahipleri ve Sir John Cavendish arasındaki gizli anlaşmaların ithaf edildiği açgözlü bir başrahip ile yozlaşmış bir hâkim arasındaki ittifakı yenen kanun kaçaklarından bahsedilmiştir. Robin Hood'un hareketi büyük ilgi toplamış ve uzun süre farklı şekillerde karşımıza çıkmıştır. Orta Çağ'da, lortlar ve leydilerin seçildiği ve sosyal rollerin tersine döndüğü “yaz oyunları” adı verilen popüler festivallerle ilişkilendirilen¹²³⁹ Robin Hood karakteri, 19. yüzyıla gelindiğinde soylulaştırılmış ve krala sadık olduğu için kanun kaçağı olan bir adam olarak yeniden yapılandırılmıştır.¹²⁴⁰

19. yüzyıl, Avrupa'da çeşitli siyasi karışıklığın, devrimlerin ve ulusçuluk akımının görüldüğü bir dönem olmuştur. Oluşan bu siyasi karışıklık ortamı dönemde yazılan eserlerde de görünür hale gelmiştir.¹²⁴¹ 19. yüzyılın siyasi çatışma ortamına dâhil olan gruplardan biri Macarlardır. Habsburg baskısı, Fransız İhtilâli ve Napolyon savaşlarının yarattığı endişe sonucunda toplumsal yenileşme ve politik hareketlerin engellenmesi gibi nedenler¹²⁴² Macarların, 1848 yılında, Lajos Kossuth,¹²⁴³ Ferenc Deac, Kont Lajos Batthyany¹²⁴⁴ önderliğinde Avusturya

¹²³⁹ Dyer, *Everyday Life in Medieval England*, s. 232.

¹²⁴⁰ Basdeo, “Rousing ‘the Spirit of Wat Tyler’: The Forging of Revolutionary Nationalism in Chartist Periodicals”, s. 2.

¹²⁴¹ Bilen Işıktaş, “Avrupa'da Devrimler Çağında Toplumsal Değişim, Kültür ve Müzik Yaşamına Dair Notlar”, *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 2, 2015, s. 162.

¹²⁴² Yasemin Altaylı, “Macar Halk Şarkılarında 1848-1849 Macar İhtilâli ve Lajos Kossuth”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 57, S. 1, 2017, s. 328.

¹²⁴³ Kaan Cem Geniş, “1848 Macar İhtilali ve Macar Mültecileri Meselesi”, *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, C. 4, S. 8, 2018, s. 113.

¹²⁴⁴ Laszlo Deme, “The Society for Equality in the Hungarian Revolution of 1848”, *Slavic Review*, C. 31, S. 1, Mart 1972, ss. 71.

İmparatorluğu'na karşı ayaklanmasına neden olmuştur.¹²⁴⁵ İngiltere'de bu ayaklanmaya destek verilmiş, Lord Beaumont Lordlar Kamarası'na bir dilekçe sunarak Macaristan'ın tanınmasını talep etmiştir. Bu dilekçeyi takiben Avam Kamarası'nda Macaristan'a karşı Rus müdahalesi tartışılmıştır.¹²⁴⁶ Macarların ihtilâl girişimi başarısız olmuş ancak halk üzerinde büyük bir etki bırakmıştır. Bu etki hem cadde ve sokak adları gibi halkın günlük hayatta sık sık gördüğü alanlarda hem de yazılı ve görsel basında kendini göstermiştir. Dönemi inceleyen bilimsel çalışmalar kadar dönemde ve sonrasında yazılan günlükler, mektuplar, şiirler, hikâyeler, efsaneler ve ulusal şarkılar gibi eserlerde de 1848 Macar İhtilâli'nin etkisi hissedilmiştir.¹²⁴⁷ Macar İhtilali'nin etkileri İngilizler üzerinde de görülebilmektedir.¹²⁴⁸ İngilizlerin özgürleşmeye dair mücadelesi Macar İhtilali'nden çok daha önceye dayanmaktadır. 1838 yılında, altı Parlamento üyesi ve altı işçi tarafından "Halk Şartı" (*People's Charter*) adı verilen bir belge yayınlanmıştır.¹²⁴⁹ Londralı radikal William Lovett tarafından hazırlanan ve bir yasa tasarısı işlevi taşıyan belge ile Parlamento reformu talep edilmesi *Chartism* olarak adlandırılmıştır. Tasarı; Evrensel oy hakkı, eşit seçim bölgeleri, gizli oylama, yıllık olarak seçilen Parlamentolar, Parlamento üyelerine ödeme ve üyelik için mülkiyet niteliklerinin kaldırılması olmak üzere altı talep içermiştir. *Chartism*, hem işçi sınıfı hem de ulusal kapsamda yeni endüstriyel ve siyasi düzene karşı ortaya çıkan ilk harekettir.¹²⁵⁰ *Chartist*ler, küçük zengin seçkinlerin egemen olduğu eski bir düzenin bitmesini ve sosyal temelli, açık ve demokratik ilkelerin olduğu yeni bir düzenin gelmesini istemiştir.¹²⁵¹ 2 Mayıs 1842 tarihine gelindiğinde, binlerce Londralının Avam Kamarası'na 3 milyon 317 bin 702 kişinin imzaladığı bir dilekçe sunmuştur.¹²⁵² 1848 yılına gelindiğinde yaşanan Macar İhtilâli, İngilizleri ve *Chartist*leri etkilemiştir. İhtilâlin önde gelen karakteri olan Kossuth, İngilizlere bir kahraman gibi

¹²⁴⁵ Geniş, "1848 Macar İhtilali ve Macar Mültecileri Meselesi", s. 113.

¹²⁴⁶ Burcu Çiloğlu, *1848-1849 Macar Özgürlük Mücadelesi ve Macar Mülteciler Meselesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019, s. 71.

¹²⁴⁷ Altaylı, "Macar Halk Şarkılarında 1848-1849 Macar İhtilâli ve Lajos Kossuth", s. 329.

¹²⁴⁸ Margot C. Finn, *After Chartism: Class and Nation in English Radical Politics 1848-1874*, Cambridge University Press, Cambridge 1993, s. 99.

¹²⁴⁹ Emma Griffin, "The Making of the Chartists: Popular Politics and Working-class Autobiography in Early Victorian Britain", *The English Historical Review*, C. 129, S. 538, Haziran 2014, s. 578.

¹²⁵⁰ "Chartism", *Britannica*, <https://www.britannica.com/event/Chartism-British-history> (08.05.2021).

¹²⁵¹ Griffin, "The Making of the Chartists: Popular Politics and Working-class Autobiography in Early Victorian Britain", s. 578.

¹²⁵² Paul A. Pickering, "'And Your Petitioners & c': Chartist Petitioning in Popular Politics 1838-48." *The English Historical Review*, C. 116, S. 466, Nisan 2001, s. 368.

görünmüştür.¹²⁵³ 10 Nisan 1848’de, Londra’da Kennington Meydanı’nda 200 bin kişi toplanmış ve içlerinden 20 bin kişi Westminster’a yürüyerek Parlamente’ye bir dilekçe vermiştir.¹²⁵⁴ İngiltere’de, 1860’lı yılların sonlarına kadar, 1848’in etkisiyle oluşan bir anayasal değişiklik görülmemiş¹²⁵⁵ ancak 1848’de oluşan politik ortam *Chartist*leri ve *Chartist* edebiyatı etkilemiştir.

1381 yılı olaylarının ana karakterlerinden biri olan Wat Tyler, *Chartist* edebiyatta sık sık kullanılan bir figürdür. Wat Tyler karakteri, yukarıda anlatılan 1848 yılının olaylarına tepki vermek isteyen *Chartist*ler tarafından da kullanılmıştır. *Kuzey Yıldızı*’nın 16 Eylül 1848 tarihli sayısında Charles Cole tarafından yazılmış olan *Wat Tyler’in Ruhunu* adlı az bilinen bir şiir yeniden basılmıştır. Bahsi geçen şiirde, Tyler’in işçi sınıflarını savaştırmaya teşvik etmesi anlatılmıştır. Tyler’in, *Chartist* edebiyatta sık sık kullanıldığı görülmüştür. *Chartist* dergilerde yayımlanan ve Tyler’ı içeren birkaç şiir, Tyler’ı “devrimci milliyetçilik” duygularını somutlaştıran bir figür, 1381 Köylü İsyanı’nı ise kendileri için önemli bir miras olarak görmüştür. Wat Tyler’in isyanının başarısızlığı ile kendi başarısızlıkları arasında bağ kuran *Chartist*ler tarafından yazılan eserlerde, Tyler gibi “iyi” adamlar ile William Walworth ve II. Richard gibi “kötü” adamlar arasında bir savaş anlatılmaktadır. Tyler, “İngiliz Thor” olarak adlandırılacak kadar yüceltilmekte, ilk mücadeleyi başlatanlar olarak görülen Tyler ve takipçilerine saygı duyulmaktadır.¹²⁵⁶

1381 yılının, Tyler dışındaki karakterleri de çeşitli eserlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu karakterlerden biri, dönemin kralı olan ve isyan sürecinde aktif olarak rol alan II. Richard olmuştur. Chaucer’ın 1374 ile 1385 yılları arasında yazdığı üç kitap halindeki şiiri *Şöhret Evi’nin (House of Fame)*¹²⁵⁷ II. kitabının sonlarında II. Richard ve 1381 Köylü İsyanı’na değinilmektedir. Şiirin dizelerinde, Samanyolu’nun büyük bir yerel cadde olarak adlandırılmasına ilişkin Orta Çağ uygulamasına atıfta bulunularak Londra’yı Dover ve Chester’a bağlayan eski Roma yolu anlatılmıştır. 1381 Köylü İsyanı’nda gerçekleştirilen faaliyetlerin bahsi geçen

¹²⁵³ F. B. Smith, “Great Britain and the Revolutions of 1848”, *Labour History*, S. 33, Kasım 1977, ss. 65.

¹²⁵⁴ Joseph Haydn, *A Dictionary of Dates Relating to All Ages and Nations: for Universal Reference*, ed. Benjamin Vincent, Moxon, 10. bs., London 1861, s. 149.

¹²⁵⁵ Miles Taylor, “The 1848 Revolutions and the British Empire”, *Past & Present*, S. 166, Şubat 2000, s. 146.

¹²⁵⁶ Basdeo, “Rousing ‘the Spirit of Wat Tyler’: The Forging of Revolutionary Nationalism in Chartist Periodicals”, ss. 1-3.

¹²⁵⁷ “House of Fame”, *Oxford Reference*, <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095946772> (07.06.2021).

yol üzerinde meydana geldiği düşünülmektedir. Şiirde, Kral Richard'ın isyancıları şehirden çıkarıp Mile End'e götürmesine atıfta bulunmaktadır.¹²⁵⁸ William Morris'in, *John Ball'ın Rüyası* adlı eserinde ise 1381 yılında isyancıların bir araya toplanmasında etkili kişilerden biri olan John Ball anlatılmaktadır. Ball'ın isyancılarla konuşması aşağıdaki cümleler ile canlandırılmıştır:

Şimdi John Ball'ı duydum; sesini yükseltti ve şöyle dedi: “Ey bütün iyi insanlar, ben Tanrı'nın rahibiyim ve benim günümde size ne yapmanız gerektiğini ve ne yapmaktan kaçınmanız gerektiğini söylemem gerekiyor ve bu amaçla buraya geldim: ama önce, eğer ben burada herhangi bir adama haksızlık ettiysem, nerede yanlış yaptığımı söylesin, onun affını ve merhametini isteyeyim.” O konuşurken kalabalığın içinden büyük bir iyi niyet mırıltısı geçti. Sonra, bir tür gururla gülümsedi ve tekrar konuştu: “Beni, başpiskoposun evini yakmadan üç gün önce sizinle konuşup dua edeyim diye başpiskoposun hapisanesinden çıkardınız. Bu nedenle, kötülük yapmış olsam da, iyilik yapmış olsam da sessiz kalmayacağım.”¹²⁵⁹

1381 Köylü İsyanı'nın edebiyat ve sanat üzerindeki etkisi yazılı eserlerle sınırlı kalmamıştır. Toplumun büyük kesiminde iz bırakan bu isyan, anlatılan hikâyelerin bir nevi tekrar yaşatıldığı operada da kendisinden bahsettirmiştir. 6 Eylül 1953 tarihli, Alan Bush'ın önsözü ve Nancy Bush'ın opera metninden oluşan bir opera “Wat Tyler” olarak isimlendirilmiştir. Operada, Wat Tyler önderliğindeki Kentli köylülerin baş vergisini ödemeyi reddederek Bampton'ı Maidstone'dan kovması, bir vaiz olan John Ball'ı hapisten kurtarması ve Kral Richard'dan serfliği kaldırmasını istemek için Londra'ya yürümesi anlatılmaktadır. İkinci perdede, Kral II. Richard ve danışmanlarının isyancı köylüleri aldatmak için komplo kurması, Kral Richard'ın Smithfield'da Wat Tyler ile görüşmesi ve serfliği sonlandırmayı kabul etmesi ancak daha sonra Bampton'ın Tyler'la bir tartışma çıkarması ve Londra Belediye Başkanı Walworth'un tartışma sonunda Tyler'ı bıçaklaması canlandırılmıştır. Operanın sonunda ise Kral Richard daha önce vermiş olduğu sözleşmeleri yırtarak serfliğin sonsuza dek süreceğini ilan etmektedir. Opera, geleceğe dair bir özgürlük umudunun korusuyla sonlanmaktadır.¹²⁶⁰ Bush'ın çalışmasında Wat Tyler, hem Alman hem de İngiliz unsurlarını yansıtan bir olarak görünmüş ancak İngiliz yönü ağır basmıştır.

¹²⁵⁸ Russell, “Is London Burning? A Chaucerian Allusion to the Rising of 1381”, ss. 107-108.

¹²⁵⁹ William Morris, *A Dream of John Ball*, T. B. Mosher, 2. bs., Portland 1908, s. 28.

¹²⁶⁰ Hugo Cole, “Wat Tyler”, <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-5000905685> (13.01.2021).

Bahsi geçen eserde hem güçlü ritmik köylü koroları hem de saray müziği kullanılarak karşıtlık sağlamıştır.¹²⁶¹

1381 yılının edebiyattaki yansımasının bir diğer örneği Shakespeare'in eserlerinde görülmektedir. Shakespeare, isyan veya isyancılardan olmasa da isyanın ana karakterlerinden biri olan, dönemin kralı II. Richard'dan bahsetmiştir. Oyunlarında, sınıf farkı gözetmeksizin ulusu birleştirmeyi başaran mükemmel kralı sunmuş ancak hükümdarın yasalara karşı gelmesi ve halkın isteklerini dikkate almaması sonucunda adaleti sağlayamayarak despot bir yönetim sürdürdüğünü göstermiştir. *II. Richard* adlı oyununda, meşru bir hükümdar olan Kral II. Richard ile tahtı ele geçirdikten sonra Kral IV. Henry adını alan Bolingbroke'u karşılaştırarak mükemmel kral ile zorba hükümdar arasındaki farklılıkları ortaya koymaktadır. II. Richard, yasaları ve gelenekleri yok sayan, usulsüz mali uygulamalarla halka zulmeden, yetersiz danışmanlara yetki veren ve hem soyluların hem de halkın sevgisini ve desteğini kaybeden adaletsiz bir kral olarak anlatılmıştır. Bolingbroke ise kanunlara ve adetlere saygı gösteren, haksızlıklarla savaşıyor ve hem soyluların hem orta sınıfın takdirini kazanan etkili bir yönetici olarak tasvir edilmiştir.¹²⁶² Sonuç olarak, süreç boyunca yaşanan olaylar ve bu olaylarda adları geçen karakterler ile 1381 Köylü İsyanı, insanları ve insanların yapıtlarını etkilemiştir.

¹²⁶¹ Calum MacDonald, ““Wat Tyler””, *Tempo*, S. 110, Eylül 1974, Cambridge University Press, ss. 44-45.

¹²⁶² Çağlayan Mazanoğlu, “[Bolingbroke] weighs [Richard] down”: The Idea of Perfect Monarch in Richard II”, s. 844.

SONUÇ

Tarihte veya günümüzde yaşayan insan toplumları, yaşamlarındaki ekonomik, siyasi veya sosyal unsurlardan etkilenerek olaylara ve durumlara çeşitli tepkiler vermiştir. Olumlu ve olumsuz olarak iki gruba ayrılabilen bu tepkilerden bazıları tarihe kaydedilmiştir. Tarihin kaydettiği tepkiler genellikle olumsuz olanlar arasında yer almıştır. İsyanlar, darbe ve ihtilâl girişimleri veya savaşlar olumsuz tepkilerin örneklerini oluşturmuştur. Tezimin konusu olarak incelemiş olduğum 1381 yılı olayları da İngiltere’de yaşayan insan topluluklarının çeşitli nedenler neticesinde gösterdiği olumsuz tepkilerden biri olarak tarihe kaydedilmiştir.

1381 yılında gerçekleşen isyanın çeşitli nedenleri vardır. Ekonomik, siyasi, sosyal olarak gruplandırılan bu nedenler bir bütün olarak incelendiğinde ortaya çıkan sonuç isyanın yaşandığı Geç Orta Çağ’da insanların hak arama konusunda önceki dönemlere göre daha cesur olduklarıdır. Bu nedenle, değişen ve gelişen dünyaya uyum sağlamak isteyen alt sınıflar ile aleyhlerinde bir değişime karşı olan yöneticiler, özgürlüğe ulaşma isteği ile özgürlüğü bastırma çabaları çatışmıştır. Bazılarına göre isyana neden olan şey dini problemler olurken, bazılarına göre sorun ekonomik sıkıntıdır. İsyanın gelişimi ve sonuçları incelendiğinde isyancıların, dini kurum ve kişilerin maddiyata düşkünlüğünden şikâyet etmesi ve isyan sürecinde dini mekânlara yönelik özel bir şiddet gösterilmemesi, isyanın sebepleri arasında din unsurunun yer almadığını düşündürmektedir.

1381 Köylü İsyanı, çeşitli kişi ve grupların çeşitli nedenlerle farklı yer ve zamanlarda meydana getirdiği bir ayaklanma olarak tarihe geçmiştir. Bu açıdan bakıldığında ne süreç ne de sonuçlar hakkında her kesimi ve bölgeyi kapsayan kesin cümleler kurmak pek de mümkün değildir.

İsyan süreci incelendiğinde Orta Çağ İngilteresi’ndeki siyasi ve toplumsal yapı ile halk ve yöneticiler arasındaki ilişkiler hakkında fikir edinebilmek, halkın şikâyetleri olduğunda hangi merci ya da kişilerle görüştüğünü görmek mümkündür. Süreç boyunca isyancılar içinde bulundukları sosyal, ekonomik ve siyasi durumu kendilerine uygun hale getirmek için gerekli kararları alabilecek kişilerle görüşme çabası içinde olmuşlardır. Öte yandan farklı amaçlarla hareket eden grupların var olduğu da görülmüştür. Bu gruplar, 1381 Köylü İsyanı’nın ana fikrine katılıp katılmadıkları fark etmeksizin yağma, gasp ve benzeri faaliyetler ile maddi çıkar

sağlamaya çalışmıştır. Özellikle, siyasi yetkilere sahip kişilerin isyancılar tarafından çeşitli şekillerde cezalandırıldığı hatta öldürüldüğü görülmüş ancak halktan kişilere fiziksel cezalar nadiren uygulanmıştır. Yerel halk ise genellikle, isyancılara katılmamaları durumunda evlerinin yakılması veya yıkılması ile tehdit edilmiştir. Siyasi kimliği olmamasına rağmen fiziksel olarak cezalandırılan hatta öldürülen kurbanlar da vardır ve bunlar genellikle Flaman kökenli kişilerdir. Bu kişilerin cinayetlerini açıklamak için çeşitli nedenler öne sürülmüş ancak kesin bir sebep bulunamadığından bütün düşünceler teoride kalmıştır.

Başka bir açıdan bakıldığında 1381 Köylü İsyanı'nın liderliği konusu geri kalan kısımları kadar belirsiz ve karışıktır. İsyanın ana liderliği, Wat Tyler isimli bir isyancı tarafından üstlenilmiş, bu nedenle bazı kaynaklarda isyan "*Wat Tyler Ayaklanması*" şeklinde anılmıştır ancak Tyler isyanın tek lideri değildir. Kaynaklarda bazıları diğerlerinden daha fazla öne çıkan çeşitli liderlerin isimleri kaydedilmektedir. Bu liderlerin büyük bir kısmı bizzat isyan içerisinde bulunmuş, bazıları ise düşünceleri ile isyancıların faaliyetlerine öncülük etmiştir. John Wrawe, Jack Straw, Geoffrey Lister, Roger Bacon gibi isimler, bizzat isyan faaliyetlerinde bulunan liderlere, John Wycliffe ve John Ball gibi isimler ise dini rolünü kullanarak fikirleri ile isyanı yönlendiren liderlere örnek verilebilir. Wycliffe'in isyanda fikirleri ile liderlik yapıp yapmadığı tartışma konusudur. İsyancıların bir araya toplanmasında dolaylı etkileri olduğu düşünülmekte ancak 1381 Köylü İsyanı'nın genel sürecine bakıldığında bu duruma dair kanıta rastlanmamaktadır. İsyan liderlerinden biri olan John Ball'ın, isyancıları harekete geçirmek için kullandığı öğretilerini aslında Wycliffe'den öğrendiği iddia edilmişse de bu iddia kanıtlanamayan diğer düşünceler arasında kalmıştır. Aynı durum, Wycliffe'in takipçileri olarak bilinen *Lollardlar* için de geçerlidir. *Lollardlar*'ın yaydıkları fikirler ile isyancıları etkilediği düşünülse de bu iddiayı destekleyecek bir kanıt bulunamamıştır.

İsyan sonrasında yaşananlar incelendiğinde Orta Çağ Avrupası'nda pek çok kez yaşanan yargısız infaz olgusuyla karşılaşılmaktadır. Başta isyan liderleri olmak üzere bazı isyancılar, uygun yargılama şartları oluşturulmadan hızlı bir şekilde ölüm cezasına çarptırılmıştır. Yalnız çağın sonu geldiğinden ve bu dönemde çağa damga vuran özellikler artık değişmeye başladığından liderlerin bazıları ile isyancıların çoğunun ise uygun şartlarda yargılandığı, süresi değişen hapis cezaları aldığı, cezalarının sonunda ise affedildikleri görülmektedir. Bazı isyancılar bireysel olarak

cezalandırılırken halkının çoğunluğu isyan eden bölgelerde bölge tamamen cezalandırılmıştır. Bu şekilde cezalandırılan bölgeler, isyan sonrasında ilan edilen aftan mahrum bırakılmıştır. Affedilen bölge ya da kişilerin kendilerine verilen af karşılığında para cezası ödemeleri isyancılar için gelir kaybına neden olurken kraliyetin gelir kaynaklarına örnek teşkil etmektedir.

1381 Köylü İsyanı, isyancıların asıl emellerine ulaşamaması, isyanın yönetim tarafından bastırılması, isyan edenlerin maddi ya da fiziksel bedeller ödemek zorunda kalmaları nedeniyle başarısız bir isyan olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan, isyanın düşünüldüğü kadar başarısız olmadığı açıktır. İsyancılar, görevden alınmasını hatta öldürülmesini istedikleri Sudbury ve Hales gibi siyasi kişilerin görevine ya da hayatına son vermeyi başarmıştır. Londra'ya girme, Kral Richard ile görüşme, kısa süre sonra iptal edilecek olsa da özgürlük sözleşmelerine ve yaptıkları eylemlerden yargılanmamak için af belgelerine sahip olma amaçlarına da erişmişlerdir. Bu nedenle, isyanın sonuçta başarısız olsa da süreç içerisinde başarılı olduğu söylenmelidir. İsyan sonrasında bakıldığında ise isyanın çıkış noktası olan baş vergisi bir süre sonra yürürlükten kaldırılmıştır. Diğer bir isyan nedeni olan *feodal* sistemde değişimler görülmüş, Richard'ın isyan sırasında sözünü verdiği gibi tamamen ortadan kalkmamasına rağmen *villein*ler daha serbest hale gelmiştir. Zayıflatılmasına rağmen sonlandırılmayan *feodalite*, zaman içerisinde kendiliğinden yok olacaktır. Bu nedenle, isyanın bazı açılardan başarılı bazı açılardan başarısız olduğunu iddia etmek yanlış değildir.

Konuya isyancıların özellikleri açısından bakarsak isyancıların farklı bölge ve sınıflardan gelen insanlardan oluştuğunu görürüz. Görünürde birbirinden farklı olan bu insanlar, belirli amaçlar doğrultusunda birlikte hareket etmeyi başarmış, bazıları diğerlerine liderlik ederken büyük bir kısmı öne çıkan kişilerin liderliğini kabul etmiştir. Sorun olarak gördükleri durum ve olaylara çözüm önerileri de üretebilmişlerdir. İsyancıların ileri sürdükleri çözümler arasında bulunan “yeni bir yasa oluşturma” fikri, isyancıları sadece isyan faaliyetleri gerçekleştirerek çevreye zarar veren asiler olmaktan öteye taşımış ve isyana politik bir nitelik kazandırmıştır. Bu fikir, siyasi veya ekonomik açıdan güçlü kişilerin ve din adamlarının isyancılar arasında bulunduğu gerçeği ile birleşerek isyanın politik niteliğini güçlendirmesine rağmen, isyancıların süreç boyunca vurguladığı “sosyal eşitlik” düşüncesi isyanın sosyal bir isyan olarak kabul edilmesine neden olmuştur.

İsyan süresince, isyancılar tarafından özenle tekrarlanan bazı eylemler bizlere dönem isyanlarında başvurulan faaliyetler hakkında örnekler sunmaktadır. Bunların başında, çeşitli belge ve kayıtların sokaklarda yakılması gelmektedir. Bu eylemde, kiracıların yapmakla yükümlü olduğu ve yerine getirmeyi istemediği hizmetlerin kayıtlı olduğu, malikâne kayıtları başta olmak üzere çeşitli belgeler, bu malikâne veya manastırlardan çıkarılıp sokağa taşınarak yakılmıştır. Eski düzenin yönetim yapısına dair belgelerin yok edilerek yeni ve kendileri tarafından oluşturulmuş bir düzenin gelmesi amacıyla yapılan bu eylem, isyancıların hem sosyal hem de politik sorunlara verdikleri bir tepkidir. Belge yakma eylemi, isyancıların hangi bölgeden olduğu ya da hangi özel amaçla isyan ettiği fark etmeksizin isyan süreci boyunca devam ettirilmiştir.

Eylemin gelişimi ve yayılımı noktasında başka bir önemli sonuç daha göze çarpmaktadır. Şöyle ki; eylem sadece belirli bir bölgeyle sınırlı kalmamış birçok farklı bölgede farklı isyancılar tarafından tekrarlanmıştır. Bu noktadan hareketle İngiltere halkının aynı sorunlardan şikâyetçi olduğunu ve bu şikâyetlerin onları aynı eylemlerde birleştirdiğini, birlik halinde hareket etmenin her birine fikir ve cesaret verdiğini söylemek mümkündür.

1381 Köylü İsyanı, başarılı ya da başarısız olması veya yapısındaki sosyal veya siyasi baskınlık fark etmeksizin hem toplum hem de yönetim üzerinde büyük bir iz bırakmıştır. İsyan sonlandırılmasına rağmen verginin kaldırılması ya da isyancıların yargılanmasına ılımlılık gösterilmesi, yönetimin isyanın tekrarlanmasından duyduğu endişeyi göstermektedir. Toplum üzerindeki etkisi ise sözlü ve yazılı edebi eserlerde karşımıza çıkmış, isyancılar ve isyancıların verdiği mücadele birçok eserin teması haline gelmiştir. Ayrıca, köylü isyanında mücadele eden halktan etkilenen düşünürlerin faaliyetleri sonucunda, isyanın İngiltere dışındaki ülkelerde de farklı açılardan etkili olduğu belirtilmelidir. Bu etkiler arasında işçi-köylü grupların hak arama konusunda cesaret kazanmaları, birlik olup seslerini duyurmaya daha istekli olmaları ya da özgürlükçü fikir akımlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlanmış olması sayılabilir. Ek olarak bu etki Orta Çağ ile sınırlı değildir. İsyan Geç Orta Çağ'da yaşanmış olmasına rağmen Yeni ve Yakın Çağları da etkilemiş ve uzun vadede işçi-köylülerin kendilerinin, güçlerinin farkına varmalarına ve haklarını arayarak daha iyi şartlarda çalışma hakkı elde etmelerine de zemin hazırlamıştır. Her ne kadar bazı kaynaklar isyanın başarısız olduğunu kaydetse de bu açıdan

bakıldığında, Geç Orta Çağ'ın tüm özelliklerini bünyesinde barındıran 1381 Köylü İsyanı, gelecek dönemleri etkileyen ve ezilen halk kesimleri için uzun vadede başarılı olan bir isyandır.



KAYNAKÇA

- Abby, John Thomas, *Feudalism*, George Bell & Sons, London 1890.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali, Duygu Türk, Ayhan Yalçınkaya, Zafer Yılmaz ve Filiz Zabcı, “Tanrı: İktidar”, *Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler*, ed. Mehmet Ali Ağaoğulları, İletişim yayınları, 6. bs., İstanbul 2015, ss. 235-341.
- Akalın, Kürşat Haldun, “Avrupa İktisat Tarihinde Hukuki İlişkiler Olarak Tüccar Zümresinin Yükselişi”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 66, S. 1, 2016, ss. 1-44.
- Akgün, Semra, *Anglikan Kilisesi’nin Yapısı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.
- Akın, Haydar, “Felaket Geliyorum Demişti: Ortaçağ’da Yaşanan Büyük Veba Salgını ve Toplumsal Yaşamdaki Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Kebikeç*, S. 46, 2018, ss. 247- 296.
- Akkuş, Evrin, *Desiderius Erasmus ve Martin Luther’in Reform Görüşlerinin Avrupa Kültürel Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.
- Aktan, Coşkun Can ve Serdar Yay, “Tevsiyeciler Manifestosu: Bir Sivil Anayasa Önerisi Anayasal Demokrasi ve Anayasal Hukuk Devletine Yönelik Eşsiz Bir Yazılı Anayasa Metni”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, ss. 100-128.
- Akter, Ahmet, “Filistin Cephesinde Türk ve İngiliz Ordularındaki Askerin Günlük İstihkakı: Tâyinât-ı Yevmiye – Rasyon Karşılaştırması”, *FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi*, S. 8, Kış 2020, ss. 50-84.
- Alar, Gamze, *Burjuva Tipi Avrupa Kapitalizmi Ahi Tipi Osmanlı Sisteminin Karşılaştırılması*, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın 2020.
- Alganer, Yalçın ve Çağlar Yılmaz, “Avrupa’da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri”, *Journal of Economics*, C. 3, S. 1, 2016, ss. 93-114.
- Alıcı, Mehmet, *İngiliz Prutanizm’inin Doğuşu ve Gelişimi (XVI. ve XVII. Yüzyıl)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.
- Altaylı, Yasemin, “Macar Halk Şarkılarında 1848-1849 Macar İhtilâli ve Lajos Kossuth”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 57, S. 1, 2017, ss. 227-230.
- Arch, Jennifer, “A Case against Chaucer’s Authorship of the ‘Equatorie of the Planetis.’”, *The Chaucer Review*, C. 40, S. 1, 2005, ss. 59-79.
- Arık, Feda Şamil, “Selçuklular Zamanında Anadolu’da Veba Salgınları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 15, S. 26, 1991, ss. 27-57.
- Ashley, W. J., “The Character of Villein Tenure”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, C. 1, Ocak 1891, ss. 412-425.
- Astell, Ann W., *Political Allegory in Late Medieval England*, Cornell University Press, New York 1999.
- Aston, M. E., “Lollardy and Sedition 1381-1431”, *Past & Present*, S. 17, Nisan 1960, ss. 1-44.
- Atasever, Mevlüde, *John Wycliffe ve Papalık Eleştirisi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2011.

- Avrutick, Judith Brenda, "Commissions of Oyer and Terminer in Fifteenth Century England", <https://repository.royalholloway.ac.uk/file/29420585-e52c-42aa-8713-cfd7cf442b75/1/10096413.pdf>, (24.04.2021).
- Aydemir, Cahit ve Sema Yılmaz Genç, "Ortaçağın Sosyoekonomik Düzeni: Feodalizm", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 36, Bahar 2011, ss. 226-241.
- Ay Deniz, Şadiye, "İngiltere ile Karşılaştırmalı Olarak Türkiye’de Parlamenter Sistemin İşleyişi ve Hükümet Sistemi Tartışmaları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 8, S. 3, 2006, ss. 133-157.
- Aydoğdu, Murat, "Ortaçağ Feodal Mülkiyet Anlayışı ve Osmanlı Hukukundaki Toprak Sisteminin Türk Hukukundaki Tarımsal İşletmelerin Mirasçılara Özgülenmesine Etkileri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 2, 2015, ss. 1-26.
- Bailey, Mark, "Tallage-at-Will in Later Medieval England", *The English Historical Review*, C. 134, S. 566, Şubat 2019, ss. 25-58.
- Barbieri, R., M. Signoli, D. Chevé, C. Costedoat, S. Tzortzis, G. Aboudharam, D. Raoult and M. Drancourt, "Yersinia Pestis: the Natural History of Plague", *Clinical Microbiology Reviews*, C. 34, S. 1, Ocak 2021, ss. 1-44.
- Barker, Juliet, *1381: The Year of the Peasants' Revolt*, Harvard University Press, Cambridge 2014.
- Basdeo, Stephen, "Rousing 'the Spirit of Wat Tyler': The Forging of Revolutionary Nationalism in Chartist Periodicals", *Politics of Sedition Conference*, Warwick University, 10 November 2018.
- Bassett, Margery, "Newgate Prison in the Middle Ages", *Speculum*, C. 18, S. 2, Nisan 1943, ss. 233-246.
- Battles, Dominique, "The Middle English *Athelston* and 1381, Part I: The Politics of Anglo-Saxon Identity", *Studies in Philology*, C. 117, S. 1, Kış 2020, ss. 1-39.
- Bird, W. H. B., "The Peasant Rising of 1381; The King's Itinerary", *The English Historical Review*, C. 31, S. 121, Ocak 1916, Oxford University Press, ss. 124-126.
- Bloch, March, *Feodal Toplum*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Savaş Yayınları, Ankara 1983.
- Bosshardt, William and Jane S. Lopus, "Business in the Middle Ages: What Was the Role of Guilds?", *Social Education*, C. 77, S. 2, Mart-Nisan 2013, ss. 64-67.
- Brie, Friedrich W. D., "Wat Tyler and Jack Straw", *The English Historical Review*, C. 21, S. 81, Ocak 1906, ss. 106-111.
- Brown, Elizabeth A.R., "Feudalism", *Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/feudalism>, (27.03.2021).
- "Canterbury", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Canterbury-England>, (17.04.2021).
- Capgrave, John, *The Chronicle of England*, ed. Francis Charles Hingeston, Longman, Brown, Green, Longmans and Roberts, London 1858.
- Carrick, J. C., *Wycliffe and the Lollards*, Charles Scribner's Sons, New York 1908.
- "Chartism", *Britannica*, <https://www.britannica.com/event/Chartism-British-history>, (08.05.2021).
- Chaucer, Geoffrey, *The Canterbury Tales*, eds. Robert Boenig and Andrew Taylor, Broadview Press, 2. bs., Canada 2012.

- Chick, Joe, "The 1381 Rising in Bury St Edmunds: The Role of Leaders and the Community in Shaping the Rebellion", *Pons Aelius: Newcastle University Postgraduate Forum E-Journal*, 13. bs., 2016, ss. 35-47.
- Chronicles of London*, ed. Charles Lethbridge Kingsford, Clarendon Press, Oxford 1905.
- Chronicles of the Revolution 1397-1400 The Reign of Richard II*, trans. ed. Chris Given-Wilson, Manchester University Press, England 1993.
- Chronicon Angliae Ab Anno Domini 1328 Usque Ad Annum 1388 ...*, ed. Sir Edward Maunde Thompson, C. 64, Longman & Company, London 1874.
- Cole, Hugo, "Wat Tyler", <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-5000905685>, (13.01.2021).
- Coss, P. R., "Bastard Feudalism Revised", *Past & Present*, C. 125, S. 1, Kasım 1989, ss. 27-64.
- Crowley, D. A., "The Later History of Frankpledge", *Bulletin of the Institute of Historical Research*, C. 48, S. 117, May 1975, ss. 1-15.
- Crook, David, "Derbyshire and the English Rising of 1381", *Historical Research*, C. 60, S. 141, Şubat 1987, ss. 9-23.
- Cury, Anne, *The Hundred Years' War 1337-1453*, ed. Rebecca Cullen, Osprey Publishing, Great Britain 2002.
- Çağlayan Mazanoğlu, Emine Seda, "[Bolingbroke] weighs [Richard] down": The Idea of Perfect Monarch in Richard II", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 17, S. 3, 2018, ss. 844-856.
- Çatalbaş, Resul, "Anglikan (İngiliz) misyoner teşkilatlar", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2, 2012, ss. 121-138.
- Çetin Ünal, Banu, "Avrupa'nın Felaketler Yüzyılında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 1, Haziran 2019, ss. 80-94.
- Çıvgın, İzzet, *Orta Çağ Tarihi*, Maya Akademi, 1. bs., Ankara 2008.
- Çiloğlu, Burcu, *1848-1849 Macar Özgürlük Mücadelesi ve Macar Mülteciler Meselesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.
- "Dartford", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Dartford-England>, (15.04.2021).
- de Foxton, Johannes, John de Foxton's Liber Cosmographiae (1408): An Edition and Codicological Study, ed. John Block Friedman, C. 5, BRILL, New York 1988.
- de Usk, Adam, *Chronicon Adae de Usk A.D. 1377-1404*, ed. Edward Maunde Thompson, John Murray, London 1876.
- Deme, Laszlo, "The Society for Equality in the Hungarian Revolution of 1848", *Slavic Review*, C. 31, S. 1, Mart 1972, ss. 71-88.
- Demir, Müslim, "Toplumun Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, S. 18, Ekim-Kasım-Aralık 2009, ss. 1-10.
- "Denarius", *Cambridge Dictionary*, <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/denarius>, (08.06.2021).
- Dereköy, Sefa, "Magna Carta (Büyük Ferman) Bir Magna Sancta Mı?", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 56, Nisan 2018, ss. 158-167.

- Dinler, Elvin ve Zeynep Çalışkan, “Mülkiyetin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir Deneme”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S. 77, 2019, ss. 421-452.
- Ditrich, Hans, “The Transmission of the Black Death to Western Europe: a Critical Review of the Existing Evidence”, *Mediterranean Historical Review*, C. 32, S. 1, 2017, ss. 25-39.
- Dobson, R.B., *The Peasants’ Revolt of 1381*, ed. Gwyn A. Williams, The Macmillan Press, 2. bs., Londra ve Basingstoke 1989.
- Doğan, Kadir Caner ve Suat Hayri Şentürk, “İngiltere’de On Yedinci Yüzyıl Devrimler Çağı ve Parlamentarizmin Gelişimi Doğrultusunda Bütçe Hakkı”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 7, S. 14, Aralık 2017, ss. 353-373.
- “Doublet”, *Cambridge Dictionary*, <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/doublet>, (31.05.2021).
- Dowden, P J., “Sir Gawayne and the Green Knight, 1. 620.”, *The Modern Language Review*, C. 44, Ocak 1949, s. 229.
- Durgun, Fatih, “Geç Ortaçağ İngiliz Kroniğinin Analizi: London Chronicles’in Cotton Julius B II Nüshasında Siyasi Belge Kullanımı Üzerine Bir İnceleme”, *TAD*, C. 35, S. 59, 2016, ss. 43-62.
- _____, “Geç Ortaçağ İngiliz Toplumunu Anlamak: Tarih Yazıcılığında Bastard Feudalism Kavramının Gelişimi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXXII, S. 1, 2017, ss. 47-72.
- Dyer, Christopher, *Everyday Life in Medieval England*, Hambledon and London, London 2000.
- Eiden, Herbert, “Joint Action against 'Bad' Lordship: The Peasants' Revolt in Essex and Norfolk”, *History*, C. 83, S. 269, Ocak 1998, ss. 5-30.
- England and The Hundred Years’ War (1327 1485)*, ed. Charles William Chadwick Oman, Blackie & Son, London 1898.
- England in Later Middle Ages*, ed. Derek Baker, Academia, Dallas 1993.
- Erez, Ebru, *Feodal Sistemin Sosyal Hayat Üzerine Etkisi*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman 2017.
- Ergönül, Önder, “Enfeksiyon Hastalıkları Epidemiyolojisi”, *Okmeydanı Tıp Dergisi*, S. 32, 2016, ss. 1-7.
- Erkul, İbrahim Çağrı, “Britanya İmparatorluğu’nun Kuruluşunda Tudor Hanedanı’nın Etkisi”, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, C. 7, S. 23, ss. 152-171.
- Ertaş, Türker, “Parlamentoların Anası Westminster Parlamentosu: Tarihsel-Kurumsal Kökenler, Kurumsal Yapı ve Kanun Yapım Süreci”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 2, ss. 447-499.
- “Essex”, *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Essex-county-England>, (04.04.2021).
- Finn, Margot C., *After Chartism: Class and Nation in English Radical Politics 1848-1874*, Cambridge University Press, Cambridge 1993.
- Flaherty, William Edward, “The Great Rebellion In Kent of 1381 Illustrated From The Public Records” *Archaeologia Cantiana*, C. 3, 1860.
- Froissart, Jean, “The Chronicles of Froissart”, trans. John Bouchier and Lord Berners, <http://www.public-library.uk/ebooks/37/68.pdf>, (17.08.2020).

- Galway, Margaret, "Chaucer, Graunson, and Isabel of France", *The Review of English Studies*, C. 24, S. 96, Ekim 1948, ss. 273-280.
- Gaspey, Thomas, *The History of Smithfield*, Willoughby & Co., London 1852.
- Gencel, Ufuk ve Elif Kuru, "Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkileşimi: Türkiye Değerlendirmesi", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, C. 10, S. 20, 2012, ss. 29-60.
- Genç, Özlem, "Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa'sına Etkileri", *Tarih Okulu*, S. 10, Mayıs-Ağustos 2011, ss. 123-150.
- Geniş, Kaan Cem, "1848 Macar İhtilali ve Macar Mültecileri Meselesi", *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, C. 4, S. 8, 2018, ss. 113-130.
- Goldberg, P. J. P., "Urban Identity and the Poll Taxes od 1377, 1379, and 1381", *Economic History Review*, C. 43, S. 2, Mayıs 1990, ss. 194-216.
- Gomme, G. L., "Rebellions in English History: What Tyler and Jack Straw.", *The Antiquary*, C. 11, Mart 1885, ss. 97-101.
- Gök, A.Kerim, "Vergi Direncinin Gelişimi", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, C. 22, S. 1, 2007, ss. 143-163.
- Gökbunar, Ali Rıza ve Alparslan Uğur, "Batı Avrupa ve Osmanlı Devletinde Meydana Gelen Ayaklanmalarda Vergilemenin Etkisi", *Mali Sosyoloji Üzerine Denemeler*, ed. A. Kemal Çelebi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2012/418, Ankara 2012, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/11/418-A-Kemal-%C3%87elebi.pdf#page=202>, (08.04.2021), ss. 195-214.
- Gönençgil, Barbaros ve Güneyi Vural, "Çevre Tarihi Açısından Küçük Buzul Çağı ve Sosyal Etkileri", *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 13-14 Ekim 2016, Ankara, ss. 10-25.
- Gözler, Kemal, "İngiltere'de Parlâmento Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı? Malî Hukukun Anayasa Hukukundan Eksikliği Üzerine Bir Deneme", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, C. 1, 2009, ss. 365-374.
- Griffin, Emma, "The Making of the Chartists: Popular Politics and Working-class Autobiography in Early Victorian Britain", *The English Historical Review*, C. 129, S. 538, Haziran 2014, ss. 578-605.
- "Groat", *Cambridge Dictionary*, <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/groat>, (28.05.2021).
- "Guild", *Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/guild-trade-association>, (12.07.2021).
- Gustafsson, Bo, "The Rise and Economic Behaviour of Medieval Craft Guilds an Economic-Theoretical Interpretation", *Scandinavian Economic History Review*, C. 35, S. 1, Aralık 2011, ss. 1-40.
- Güçlüay, Sezgin, "Ortaçağ'da Ticari Müesseseler (Bankalar, Birlikler, Şirketler)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, Elazığ 2001, ss. 295-304.
- Gül, Muammer, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, Bilge Kültür Sanat, 5. bs., İstanbul 2013.
- Gümüş, T. Tolga, "Feodalizm: Avrupa Tarihinde Yeni Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 29, S. 47, 2010, ss. 39-64.
- _____, "Avrupa'da Kara Ölüm ve Dönem Kronikleri", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.20, S.1, 2011, ss. 139-164.
- Hallam, Henry, *View of the State of Europe During the Middle Ages*, C. 1, Thomas Dobson & Son, Philadelphia 1821.

- Hamilton, J. S., *The Plantagenets: History of a Dynasty*, Continuum, New York 2010.
- “Hampshire”, *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Hampshire-county-England>, (27.04.2021).
- Hanar, Murat, “Fatih William ve İngiltere’de Feodal Sistemin Kurulması”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, Aralık 2018, ss. 43-51.
- Haydn, Joseph, *A Dictionary of Dates Relating to All Ages and Nations: for Universal Reference*, ed. Benjamin Vincent, Moxon, 10. bs., London 1861.
- Hettinger, Madonna J., “The Poll Taxes of 1377, 1379 and 1381, Part 1: Bedfordshire-Leicestershire by Carolyn C. Fenwick”, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, C. 32, S. 1, Bahar 2000, The North American Conference on British Studies, ss. 94-95.
- Hinck, Helmut, “The Rising of 1381 in Winchester”, *The English Historical Review*, C. 125, S. 512, Şubat 2010, Oxford University Press, ss. 112-131.
- Hoare, Christobel M., *The History of an East Anglian Soke: Studies in Original Documents*, Times Pub. Co., Bedford 1918.
- Holmes, G. A., “The ‘Libel of English Policy’”, *The English Historical Review*, C. 76, S. 299, Nisan 1961, ss. 193–216.
- “House of Fame”, *Oxford Reference*, <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095946772>, (07.06.2021).
- Huberman, Leo, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Murat Belge, İletişim Yayınları, 13. bs., İstanbul 2013.
- Hudson-Edwards, Karen A. and Mark G. Macklin, “Mediaeval Lead Pollution in the River Ouse at York, England”, *Journal of Archaeological Science*, C. 26, S. 7, 1999, ss. 809-819.
- İşıktaş, Bilen, “Avrupa’da Devrimler Çağında Toplumsal Değişim, Kültür ve Müzik Yaşamına Dair Notlar”, *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 2, 2015, ss. 158-172.
- İmamoğlu, Tuncay, “Orta Çağ Batı Dünyasında Din Siyaset İlişkisi ve Sekülerleşme Seyrine Genel Bir Bakış”, *Marife*, C. 1, S. 2, ss.99-106.
- İnaç, Hüsamettin ve Feyzullah Ünal, “İngiltere’de Yerel Yönetimler”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 16, Aralık 2016, ss. 125-140.
- İstek, Emrah, “Avrupa’da Veba Salgını ve Salgında Din Faktörü (Viyana Örneği)”, *TAD*, C.36, S.62, 2017, ss. 173-204.
- James, G.P.R., *A History of The Life of Edward The Black Prince and of Various Events Connected Therewith, Which Occured During The Reign of Edward III, King of England*, C. 1, Longman, Rees, Orme, Brown, Green & Longman, London 1836.
- Jones, Mike Rodman, *Radical Pastoral, 1381–1594: Appropriation and the Writing of Religious Controversy*, Routledge, London and New York 2016.
- Justice, Steven, *Writing and Rebellion: England in 1381*, University of California Press, 1994.
- Kalan, Ekrem, “Geç Ortaçağ’da İpek Yolunda Diplomat ve Ajan Olarak Tüccarlar”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 12, 2017, ss. 91-96.
- Kama, Sezen, “Parlamentar Hükümet Sistemi Olarak “Westminster Modeli” Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme”, *MÜHF - HAD*, C. 22, S. 2, ss. 161- 201.

- Kara, Fatih “Birleşik Krallık Avam Kamarası Çalışma Usul ve Esasları Üzerine”, *Yasama Dergisi*, S. 21, 2012, ss. 7-50.
- Karaca, Coşkun ve Bünyamin Dermirgil, “Vergilemede Mükellef Hakları ve Vergi İnceleme Elemanlarının Mali Sorumlulukları”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 15, S. 1, 2014, ss. 365-381.
- Karahanogulları, Yiğit, “Birleşik Krallık’ta Merkezi Yönetim Bütçe Süreci”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 69, S. 1, 2014, ss. 77-107.
- Karaimamoğlu, Tolgahan, “Kara Ölüm Veba Salgını ve Ortaçağ İngiltere’sine Etkileri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 37, Aralık 2016, ss. 591-610.
- Keeshan, Sarah, *The Mind’s Eye: Reconstructing the Historian’s Semantic Matrix through Henry Knighton’s Account of the Peasants’ Revolt, 1381*, Dalhousie University Unpublished Master Thesis, Halifax 2011.
- Kepler, J. S., “The Effects of the Battle of Sluys upon the Administration of English Naval Impressment, 1340-1343”, *Speculum*, C. 48, S. 1, Ocak 1973, s. 70-77.
- Kent, W., “The Marshalsea Prison”, *Dickensian*, C. 23, S. 204, Sonbahar 1927, s. 260.
- Kılıç, Ramazan ve Mine Demirçelik, “Mülkiyet Kavramının Tarihsel Gelişimi Sürecinde Ortaçağ ve Reform Hareketi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 30, Ağustos 2011, ss. 181-190.
- “King’s Lynn”, *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Kings-Lynn-town-England-United-Kingdom>, (30.04.2021).
- Koç, Akif Kemal, *Paradigmatik Devrim: 1688 İngiliz Devrimi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2017.
- Konuk, F. Zehra, *Lex Mercatoria: Ortaçağ Avrupası’nda Ticaret Hukukunun Gelişmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.
- Köktürk, Abdullah, “Modern Öncesi Devletin Yönetim Anlayışı”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C. 7, S. 13, 2011, ss. 73-97.
- Kriehn, George, “Studies in the Sources of the Social Revolt in 1381 V-VI”, *The American Historical Review*, Oxford University Press on behalf of the American Historical Association, C. 7, S. 3, Nisan 1902, ss. 458-484.
- Lane Poole, Reginald, *Wycliffe and Movements for Reform*, Longmans Green and the Co., London 1889.
- Liddy, Christian D., “Urban Conflict in Late Fourteenth-Century England: The Case of York in 1380-1”, *The English Historical Review*, C. 118, S. 475, Şubat 2003, ss. 1-32.
- Linsley, Christopher David, *Nation, England and the French in Thomas Walsingham’s Chronica Maiora 1376-1420*, University of York History Yayınlanmamış Doktora Tezi, York 2015.
- Longstreth, Alexander, *A Hotbed for Dissidence: Southeast England in the Peasants’ Revolt of 1381*, Vanderbilt University Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nashville 2011.
- MacDonald, Calum, “Wat Tyler”, *Tempo*, S. 110, Eylül 1974, Cambridge University Press, ss. 44-45.
- Magee, James, “Sir William Elmham and the Recruitment for Henry Despenser’s Crusade of 1383”, *Medieval Prosopography*, C. 20, 1999, ss. 181-190.
- Marshall, William, *Wycliffe and the Lollards*, Oliphant Anderson & Ferrier, Edinburgh 1884.

- McCormick, Michael, "Rats, Communications, and Plague: Toward an Ecological History", *The Journal of Interdisciplinary History*, C. 34, S. 1, Yaz 2003, ss. 1-25.
- McFarlane, K. B., "War, the Economy Social Change: England and the Hundred Years War", *Past & Present*, S. 22, Temmuz 1962, ss. 3-18.
- Morris, William, *A Dream of John Ball*, T. B. Mosher, 2. bs., Portland 1908.
- Mowat, Robert Balmain, *The wars of the Roses 1377-1471*, Crosby Lockwood and Son, London 1914.
- Mucuk, Mehmet ve Volkan Alptekin, "Türkiye'de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975-2006)", *Maliye Dergisi*, S. 155, Temmuz-Aralık 2008, ss. 159-174.
- Nicholson, Helen, "The Hospitallers and the 'Peasants' Revolt' of 1381 Revisited", <https://orca.cf.ac.uk/42994/1/H.%20Nicholson%20Pt1%2005%20Hospitallers%2016.pdf>, (15.12.2020).
- Nişancı, Dilaver, "Salgın Hastalıklar ve Salgın Hastalıklar Özelinde Sağlık Hakkına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Bakış Açısı ile Ulusal Mevzuatın Covid-19 Özelinde Değerlendirilmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C. 33, S. 150, Eylül 2020, ss. 85-122.
- North, Douglass C. and Robert Paul Thomas, "The Rise and Fall of the Manorial System: A Theoretical Model", *The Journal of Economic History*, C. 31, S. 4, Aralık 1971, ss. 777-803.
- "Northamptonshire", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Northamptonshire>, (06.05.2021).
- Oman, Charles, *The Great Revolt Of 1381*, Batoche Books, Kitchener, 2001.
- Ormrod, W. M., "The Peasants' Revolt and the Government of England", *Journal of British Studies*, C. 29, S. 1, Ocak 1990, ss. 1-30.
- Organ, İbrahim ve Baki Yegen, "Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 27, S. 4, 2013, ss. 241-271.
- Osmanlı, Umut "Zanaatkârlığın Tarihsel Dönüşümü ve Richard Sennett'in Zanaatkârlık Kavramı", *Journal of History Culture and Art Research*, C. 6, S. 3, Haziran 2017, ss. 803-817.
- Özalp, Mürsel, *Papanın Yanılmazlığı Doktrini*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2015.
- Özdemir, Hakan, "Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığında Ulus Devletin Oluşumu Üzerine Bir Değerlendirme", *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 2, 2017, ss. 16-41.
- Özden, Kemal ve Mustafa Özmat, "Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa'da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları", *Kent ve Politika*, S. 12, Nisan 2014, ss. 60-87.
- Özkan, Murat Sultan, "Orta Çağ'da Batı Dünyasında Otoritenin Sorunsallığı Tarihi ve Felsefi Bir Çözümleme", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 8, 2017, ss. 94-134.
- Özkanca Andıç, Nagihan ve İrem Erasa Akça, "Vergi İsyanları: Türkiye Ve Dünyadan Örnekler", *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, C. 5, S. 9, 2019, ss. 297- 311.
- Özmen, İbrahim, "Bitmeyen Kavga: Vergi, Vergide Bir Pasif Direnç Örneği Henry Thoreau", *Sosyoekonomi*, C. 26, S. 36, 2018, ss. 161-177.

- Öztürk, Nursena, “Vergi Bilincini Şekillendiren En Etkili İç ve Dış Faktörler”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 4, S. 2, Aralık 2019, ss. 792-802.
- Parıldar, Hülya, “Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları”, *Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi*, S. 30, 2020, ss. 19-26.
- _____, ve Mustafa Fevzi Dikici, “Pandemiler Tarihi”, *Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi*, C. 12, S. 1, Ocak-Şubat 2020, ss. 1-8.
- Pickering, Paul A., ““And Your Petitioners & c’: Chartist Petitioning in Popular Politics 1838-48.” *The English Historical Review*, C. 116, S. 466, Nisan 2001, ss. 368-388.
- Pinks, William John, *The History of Clerkenwell*, ed. Edward J. Wood, Francis Boutle, London 1881, s. 662.
- Pirenne, Henri, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, 6. bs., İstanbul 2013.
- _____, *Ortaçağ Kentleri*, çev. Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, 13. bs., İstanbul 2014.
- Poos, Lawrence Raymond, *A Rural Society After the Black Death: Essex 1350-1525*, Cambridge University Press, Cambridge 2004.
- _____, “The Rural Population of Essex in the Later Middle Ages”, *The Economic History Review*, C. 38, S. 4, Kasım 1985, ss. 515-530.
- Postan, M. M., “Some Social Consequences of the Hundred Years' War”, *The Economic History Review*, C. 12, S. 1/2, 1942, ss. 1-12.
- Powell, Edgar, *The Rising in East Anglia in 1381*, University Press, Cambridge 1896.
- Rae, H. Rose, *John Wycliffe: His Life and Writings*, Arthur H. Stockwell, London 1903.
- Rampton, Martha, “The Peasant's Revolt of 1381 and the Written Word”, *Comitatus: A Journal of Medieval and Renaissance Studies*, C. 24, S. 1, 1993, ss. 45-60.
- Reeves, Joshua, “If You See Something, Say Something: Lateral Surveillance and the Uses of Responsibility”, *Surveillance & Society*, C. 10, S. 3/4, 2012, ss. 235- 248.
- Richardson, Gary, “Craft Guilds and Christianity in Late-Medieval England: A Rational-Choice Analysis”, *Rationality and Society*, C. 17, S. 2, Mayıs 2005, ss. 139-189.
- Richardson, H. G. and George Sayles, “The King's Ministers in Parliament, 1272-1377”, *The English Historical Review*, C. 47, S. 187, Temmuz 1932, ss. 377-397.
- Ridout, Honor, *Cambridge and Stourbridge Fair*, Blue Ocean Publishing, Cambridge 2011.
- Roberts, J.M., *Avrupa Tarihi*, çev. Fethi Aytuna, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2015.
- Robertson, Canon Scott, “Chapel at Horne’s Place, Appledore”, *Archaeologia Cantiana*, C. 14, 1882, ss. 363-367.
- Rodriguez, Emily, “Frankpledge”, <https://www.britannica.com/topic/frankpledge>, (15.12.2020).
- Russell, J. Stephen, “Is London Burning? A Chaucerian Allusion to the Rising of 1381”, *The Chaucer Review*, C. 30, S. 1, 1995, Penn State University Press, ss. 107-109.
- Sağdıç, Ersin Nail, “Vergi Gelirlerini Belirleyen Faktörlerin Bölgesel Analizi: Türkiye Örneği”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 60, 2019, ss. 155-178.
- “Saint Albans”, *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Saint-Albans-England>, (26.04.2021).
- “Salisbury”, *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Salisbury-England>, (06.05.2021).

- Saul, Nigel, "Richard II", *Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Richard-II-king-of-England>, (16.10.2020).
- "Scarborough", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Scarborough-England>, (05.05.2021).
- Schaff, David S., *John Huss - His Life, Teachings And Death After Five Hundred Years*, Charles Scribner's Sons, New York 1915.
- Schlauch, Margaret, "The Revolt of 1381 in England", *Science & Society*, C. 4, S. 4, Sonbahar 1940, Guilford Press, ss. 414-432.
- Seignobos, Charles, *The Feudal Régime*, Trans. Ed. Earle W. Dow, Henry Holt and Company, New York 1902.
- Serdar, Murat, "Medici Ailesi: Floransa'da Bir Ailenin Yükseliş Öyküsü", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 14, S. 2, Kış 2019, ss. 655-668.
- Sergeant, Lewis, *John Wycliffe Last of the Schoolmen and First of the English Reformers*, G. P. Putman's Sons, London 1893.
- Smith, F. B., "Great Britain and the Revolutions of 1848", *Labour History*, S. 33, Kasım 1977, ss. 65-85.
- Smith, Richard Allington, *Henry Despenser: The Fighting Bishop*, Larks Press, Norfolk 2003.
- Siverekli Demircan, Esra, "Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 21, Temmuz-Aralık 2003, ss. 97-116.
- Soly, Hugo, "The Political Economy of European Craft Guilds: Power Relations and Economic Strategies of Merchants and Master Artisans in the Medieval and Early Modern Textile Industries", *International Review of Social History*, C. 53, Aralık 2008, ss. 45-71.
- "Sussex", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Sussex-historical-county-England>, (27.04.2021).
- Spindler, Erik, "Flemings in the Peasants' Revolt, 1381", *Contact and Exchange in Later Medieval Europe: Essays in Honour of Malcolm Vale*, eds. Hannah Skoda, Partick Lantschner and R.L.J. Shaw, Boydell Press, Woodbridge: Boydell 2012, ss. 59-78.
- Spyrou, Maria A., Rezeda I. Tukhbatova, Michal Feldman, Joanna Drath, Sacha Kacki, Julia Beltran de Heredia, Susanne Arnold, Airat G. Sitdikov, Dominique Castex, Joachim Wahl, Ilgizar R. Gazimzyanov, Danis K. Nurgaliev, Alexander Herbig, Kirsten I. Bos and Johannes Krause, "Historical Y. Pestis Genomes Reveal the European Black Death as the Source of Ancient and Modern Plague Pandemics", *Cell Host & Microbe*, C. 19, S. 6, Haziran 2016, ss. 874-881.
- Şahin, Duygu, "Geç Orta Çağ'da Fransisken ve Dominiken Mimarisi", *Sanat Tarihi Dergisi*, C. 29, S. 1, Nisan 2020, ss. 253-273.
- Şahin, Hamdullah, "Grimm Masallarındaki Cadı İmajı", *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, C. 2, Prof. Dr. Seyyare DUMAN (Özel Sayı), Ağustos 2018, ss. 113-127.
- Şahin, Mehmet, "Anglikanizm Öncesi İngiltere ve Anglikanizmin Doğuşu", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SÜİFD)*, S. 18, ss. 137-154.
- Şahin, Osman ve İskender Oymak, "Hristiyan Dünyada Yeniden Birleşme Girişimleri: Eski Katolik ve Anglikan Kilisesi Arasında Ortak Komünyon", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 25, 2020, ss. 1-19.

- “Tallage”, *Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/tallage>, (18.07.2021).
- Taylor, Miles , “The 1848 Revolutions and the British Empire” *Past & Present*, S. 166, Şubat 2000, ss. 146–180.
- Tekin, Segâh ve Esra Banu Sipahi, “Kent, Yönetim, Din, Siyaset ve Düşünce Bağlamında Orta Çağ Avrupasına İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, *Tarih Okulu Dergisi*, C. 7, S. 17, Mart 2014, ss. 189-219.
- Terry, Schuyler B., *The Financing of The Hundred Years' War, 1337-1360*, London School of Economics, London 1914.
- The English Rising of 1381*, ed. R. H. Hilton and T. H. Aston, Cambridge University Press, Cambridge 2007.
- Theilmann, John M., “Caught Between Political Theory and Political Practice: ‘The Record and Process of the Deposition of Richard II’”, *History of Political Thought*, C. 25, S. 4, Kış 2004, ss. 599-619.
- Thompson, James, *The history of Leicester*, C. 1, JS Crossley, Leicester 1849.
- Ülgen, Pınar, “Ortaçağ Avrupasında Feodal Sistem Genel Bir Bakış”, *Mukaddime*, S. 1, 2010, ss. 1-17.
- _____, “Fatih William Tarafından Avrupa’nın Yeniden Dizaynı”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 12, S. 1, Yaz 2017, ss. 67-80.
- _____, ve Murat Çaylı, “Ortaçağ Avrupa Ekonomisinin Mimarları Olan Tüccarlara Genel Bir Bakış”, *History Studies*, C.9, S.5, Aralık 2017, ss. 167-179.
- Vosti, Dylan, “Concerning Peasants: The Underlying Cause for the Peasants’ Revolt of 1381”, *Student Theses, Papers and Projects (History)*, 2017.
- Walsingham, Thomas, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, ed. James G. Clark, trans. David Preest and James G. Clark, Boydell Press, 2005.
- Webster, Alan, “Julian of Norwich”, *British Journal of Occupational Therapy*, C. 84, S. 8, Mayıs 1973, ss. 739-749.
- White, Jerry, “Pain and Degradation in Georgian London: Life in the Marshalsea Prison”, *History Workshop Journal*, C. 68, S. 1, Sonbahar 2009, ss. 69-98.
- Wilkinson, B., “The Deposition of Richard II and the Accession of Henry IV”, *The English Historical Review*, C. 54, S. 214, Nisan 1939, ss. 215-239.
- _____, “The Peasants’ Revolt of 1381”, *Speculum*, C. 15, S. 1, Ocak 1940, The University of Chicago Press on behalf of the Medieval Academy of America, ss. 12-35.
- “Windsor”, *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Windsor-England>, (19.04.2021).
- Wuethcrick, Brad, “A Reevaluation of the Impact of the Hundred Years War On The Rural Economy and Society of England”, *Past Imperfect*, C. 8, 1999-2000, ss. 125-152.
- Yami, Vedat Şafak, *Çağdaş Anglikan Kilisesinin İdari ve Dini Yapısı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2007.
- _____, “Anglikan Kilisesinin Oluşum Süreci ve Bugünü Üzerine Bir inceleme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 11, Bahar 2010, ss. 578-585.
- Yavaş, Halil, “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Krala Karşı İşlenen Suçlar İçin Uygulanan Bir İdam Şekli”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 19, Eylül 2019, ss. 139-147.
- _____, “Geç Ortaçağ İngiltere’inde Bir Devrimci Hareket: 1381 Köylü İsyanları”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 1, Haziran 2020, ss. 11-21.

Yılmaz, Tuğçe Gözde, *Tarihsel-Tiyatral Kişilik İlişkisinin Jeanne d'Ark Konulu Oyunlara Yansıması*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010.

Yumul, Arus, “Yine Bir Salgın, Yeni Bir Salgın”, *İnsan ve İnsan*, C. 8, S. 28, Bahar 2021, ss. 13-31.



